image
not
available

Lucanus

4.w

M. ANNEII LVCANI DE BELLO CIVILI LIBRI DECEM.

Eiusdem uita in fine operis.

Ad uetustiss. scripta exemplaria emendati: quorum uarias lectiones ad calcem reiecimus.

LVTETIAE,

Ex officina Rob. Stephani typographi Regij.

M. D. XLV.

A. ANNEII LVCANI CIVILIS BELLI LIBER I.

BELLA per Emathios plusquam ciuilia campos,
Iúsque datum sceleri canimus, populúmque potentem
In sua uictrici conuersum uiscera dextra,
Cognatásque acies: & rupto fœdere regni
Certatum totis concussi uiribus orbis,
In commune nefas: infestísque obuia signis
Signa, pares aquilas, & pila minantia pilis.
Quis furor ô ciues? quæ tanta licentia ferri,
Gentibus inuisis Latium præbere cruorem?
Cúmque superba foret Babylon spoliãda trophæis
Ausoniis, umbráque erraret Crassus inulta:
Bella geri placuit nullos habitura triumphos.
Heu quantum terræ potuit, pelagíque parari
Hoc, quem ciuiles hauserunt sanguine dextræ!
Vnde uenit Titan, & nox ubi sydera condit,
Quáque dies medius flagrantibus æstuat horis,
Et quà bruma rigens, ac nescia uere remitti,
Astringit Scythicum glaciali frigore Pontum.
Sub iuga iam Seres, iam barbarus isset Araxes,
Et gens si qua iacet nascenti conscia Nilo.
Tum, si tantus amor belli tibi Roma nefandi,
Totum sub Latias leges cum miseris orbem,
In te uerte manus: nondum tibi defuit hostis.
At nunc, semirutis pendent quòd mœnia tectis
Vrbibus Italiæ, lapsísque ingentia muris

Saxa iacent, nullóque domus custode tenentur:
Rarus & antiquis habitator in urbibus errat:
Horrida quòd dumis, multísque inarata per annos
Hesperia est, desúntque manus poscentibus aruis:
Non tu Pyrrhe ferox, nec tantis cladibus autor
Pœnus erit: nulli penitus discindere ferro
Contigit. alta sedent ciuilis uulnera dextræ.
Quòd si non aliam uenturo fata Neroni
Inuenêre uiam: magnóque æterna parantur
Regna deis: cælúmque suo seruire Tonanti
Non nisi sæuorum potuit post bella gigantum:
Iam nihil ô superi querimur: scelera ista nefásque
Hac mercede placent. diros Pharsalia campos
Impleat, & Pœni saturentur sanguine manes:
Vltima funesta concurrant prælia Munda:
His Cæsar Perusina fames, Mutinǽque labores
Accedant fatis: & quas premit aspera classes
Leucas: & ardenti seruilia bella sub AEtna.
Multum Roma tamen debes ciuilibus armis,
Quòd tibi res acta est. Te, quum statione peracta
Astra petes serus, prælati regia cæli
Excipiet gaudente polo: seu sceptra tenere,
Seu te flammiferos Phœbi transcendere currus,
Tellurémque nihil mutato sole timentem
Igne uago lustrare iuuat: tibi numine ab omni
Cedetur: iuríque tuo natura relinquet
Quis deus esse uelis: ubi regnum ponere mundi.
Sed neque in Arctoo sedem tibi legeris orbe:
Nec polus aduersi calidus quà uergitur Austri:
Vnde tuam uideas obliquo sydere Romam.
AEtheris immensi partem si presseris unam,
Sentiet axis onus: librati pondera cæli

Orbe tene in medio: pars ætheris illa sereni
Tota uacet, nulláque obstent à Cæsare nubes.
Tunc genus humanum positis sibi consulat armis,
Inque uicem gens omnis amet: pax missa per orbẽ
Ferrea belligeri compescat limina Iani.
Sed mihi iam numen: nec si te pectore uates
Accipiam, Cyrrhæa uelim secreta mouentem
Sollicitare deum, Bacchúmque auertere Nysa:
Tu satis ad uires Romana in carmina dandas.
Fert animus causas tantarum expromere rerum,
Immensúmque aperitur opus, quid in arma furentẽ
Impulerit populum, quid pacem excusserit orbi.
Inuida fatorum series, summísque negatum
Stare diu, nimióque graues sub pondere lapsus,
Nec se Roma ferens. sic quum compage soluta
Secula tot mundi suprema coegerit hora,
Antiquum repetens iterum chaos, omnia mixtis
Sydera syderibus concurrent, ignea Pontum
Astra petent, tellus extendere littora nolet,
Excutiétque fretum: fratri contraria Phœbe
Ibit, & obliquum bigas agitare per orbem
Indignata, diem poscet sibi: totáque discors
Machina diuulsi turbabit fœdera mundi.
In se magna ruunt: lætis hunc numina rebus
Crescendi posuere modum. nec gentibus ullis
Commodat in populum terræ pelagique potentem
Inuidiam fortuna suam: tu causa malorum
Facta tribus dominis communis Roma, nec unquã
In turbam missi feralia fœdera regni.
O male concordes, nimiáque cupidine cæci!
Quid miscere iuuat uires, orbémque tenere

In medio? dum terra fretum, terrámque leuabit
Aer, & longi uoluent Titana labores,
Nóxque diem cælo totidem per signa sequetur,
Nulla fides regni socijs, omnísque potestas
Impatiens consortis erit: nec gentibus ullis
Credite, nec longè fatorum exempla petantur:
Fraterno primi maduerunt sanguine muri.
Nec pretium tanti tellus, Pontúsque furoris
Tunc erat, exiguum dominos commisit Asylum.
Temporis angusti mansit concordia discors,
Páxque fuit non sponte ducum: nam sola futuri
Crassus erat belli medius mora. Qualiter undas
Qui secat, & geminũ gracilis mare separat Isthmos.
Nec patitur conferre fretum: si terra recedat,
Ionium AEgæo franget mare: sic ubi sæua
Arma ducum dirimens miserando funere Crassus,
Assyrias Latio maculauit sanguine Carras,
Parthica Romanos soluerunt damna furores.
Plus illa uobis acie, quàm creditis, actum est
Arsacidæ, bellum uictis ciuile dedistis.
Diuiditur ferro regnum, populíque potentis,
Quæ mare, quæ terras, quæ totum possidet orbem,
Non cepit fortuna duos. nam pignora iuncti
Sanguinis, & diro ferales omine tædas
Abstulit ad manes Parcarum Iulia, sæua
Intercepta manu. quòd si tibi fata dedissent
Maiores in luce moras, tu sola furentem
Inde uirum poteras atque hinc retinere parentẽ,
Armatásque manus excusso iungere ferro.
Vt generos soceris mediæ iunxere Sabinæ.
Morte tua discussa fides, bellúmque mouere

Permissum ducibus, stimulos dedit æmula uirtus.
Tu noua ne ueteres obscurent acta triumphos,
Et uictis cedat piratica laurea Gallis,
Magne times: te iam series, usúsque laborum
Erigit, impatiénsque loci fortuna secundi:
Nec quenquam iam ferre potest, Cæsárue priorem,
Pompeiúsue parem. quis iustius induit arma
Scire nefas, magno se iudice quisque tuetur:
Victrix causa deis placuit, sed uicta Catoni.
Nec coiere pares: alter uergentibus annis
In senium, longóque togæ tranquillior usu
Dedidicit iam pace ducem, famǽque petitor
Multa dare in uulgus, totus popularibus auris
Impelli, plausúque sui gaudere theatri:
Nec reparare nouas uires, multúmque priori
Credere fortunæ: stat magni nominis umbra.
Qualis frugifero quercus sublimis in agro
Exuuias ueteres populi, sacratáque gestans
Dona ducum: nec iam ualidis radicibus hærens
Pondere fixa suo est, nudósque per aera ramos
Effundens, trunco non frondibus efficit umbram:
Sed quanuis primo nutet casura sub Euro,
Tot circum syluæ firmo se robore tollant,
Sola tamen colitur. sed non in Cæsare tantum
Nomen erat, nec fama ducis: sed nescia uirtus
Stare loco: solúsque pudor non uincere bello.
Acer, & indomitus quò spes, quóque ira uocasset
Ferre manum, & nunquam temerādo parcere ferro:
Successus urgere suos: instare fauori
Numinis: impellens quicquid sibi summa petenti
Obstaret, gaudénsque uiam fecisse ruina.

Qualiter expressum uentis per nubila fulmen
AEtheris impulsi sonitu, mundique fragore
Emicuit, rupitque diem, populósque pauentes
Terruit, obliqua perstringens lumina flamma:
In sua templa furit, nulláque exire uetante
Materia: magnámque cadens, magnámq; reuertens
Dat stragem latè, sparsósque recolligit ignes.
Hæ ducibus causæ suberant: sed publica belli
Semina, quæ populos semper mersere potentes.
Namque ut opes nimias mundo fortuna subacto
Intulit, & rebus mores cessere secundis,
Prædáque, & hostiles luxum suasere rapinæ,
Non auro, tectísue modus, mensásque priores
Aspernata fames, cultus gestare decoros
Vix nuribus, rapuere mares: fœcunda uirorum
Paupertas fugitur, totóque accersitur orbe
Quo gens quæque perit: tum longos iungere fines
Agrorum, & quondam duro sulcata Camilli
Vomere, & antiquos Curiorum passa ligones
Longa sub ignotis extendere rura colonis.
Non erat is populus, quem pax tranquilla iuuaret,
Quem sua libertas immotis pasceret armis.
Inde iræ faciles, & quod suasisset egestas,
Vile nefas: magnúmque decus, ferróque petendum
Plus patria potuisse sua, mensuráque iuris
Vis erat: hinc leges, & plebiscita coactæ:
Et cum Consulibus turbantes iura Tribuni:
Hinc rapti fasces pretio, sectórque fauoris
Ipse sui populus, letalísque ambitus urbi,
Annua uenali referens certamina campo:
Hinc usura uorax, auidúmque in tempore fœnus,

Et concussa fides, & multis utile bellum.
Iam gelidas Cæsar cursu superauerat Alpes,
Ingentésque animo motus, bellúmque futurum
Ceperat: ut uentum est parui Rubiconis ad undas,
Ingens uisa duci patriæ trepidantis imago,
Clara per obscuram uultu mœstissima noctem,
Turrigero canos effundens uertice crines
Cæsarie lacera, nudísque astare lacertis,
Et gemitu permixta loqui: Quò tenditis ultrà?
Quò fertis mea signa uiri? si iure uenitis,
Si ciues, hucúsque licet. tunc perculit horror
Membra ducis, riguere comæ, gressúmque coercens
Languor in extrema tenuit uestigia ripa.
Mox ait: O magnæ qui mœnia prospicis urbis
Tarpeia de rupe tonans, Phrygij'que penates
Gentis Iuleæ, & rapti secreta Quirini,
Et residens celsa Latialis Iuppiter Alba,
Vestaléſque foci, summíque ô numinis instar
Roma faue cœptis: non te furialibus armis
Persequor: en adsum uictor terráque maríque
Cæsar, ubique tuus (liceat modò) nunc quoq; miles.
Ille erit ille nocens, qui me tibi fecerit hostem.
Inde moras soluit belli, tumidúmque per amnem
Signa tulit properè: sicut squallentibus aruis
Æstiferæ Libyes uiso leo comminus hoste
Subsedit dubius, totam dum colligit iram:
Mox ubi se sæuæ stimulauit uerbere caudæ,
Erexítquo iubas, uasto & graue murmur hiatu
Infremuit: tum torta leuis si lancea Mauri
Hæreat, aut latum subeant uenabula pectus,
Per ferrum tanti securus uulneris exit.

Fonte cadit modico, paruísq; impellitur undis
Puniceus Rubicon, quum feruida canduit æstas,
Pérque imas serpit ualles, & Gallica certus
Limes ab Ausonijs disterminat arua colonis:
Tum uires præbebat hyems, atq; auxerat undas
Tertia iam grauido pluuialis Cynthia cornu,
Et madidis Euri resolutæ flatibus Alpes.
Primus in obliquum sonipes opponitur amnem
Excepturus aquas, molli tum cætera rumpit
Turba uado faciles iam fracti fluminis undas.
Cæsar ut aduersam superato gurgite ripam
Attigit, Hesperiæ uetitis & constitit aruis,
Hîc, ait, hîc pacem, temeratáque iura relinquo:
Te fortuna sequor, procul hinc iam fœdera sunto,
Credidimus fatis, utendum est iudice bello.
Sic fatus noctis tenebris rapit agmina ductor
Impiger, & toto Balearis uerbere fundæ
Ocyor, & missa Parthi post terga sagitta:
Vicinúmque minax inuadit Ariminum: & ignes
Solis lucifero fugiebant astra relicto.
Iámque dies primos belli uisura tumultus
Exoritur. seu sponte deûm, seu turbidus Auster
Impulerat, mœstam tenuerunt nubila lucem.
Constitit ut capto iussus deponere miles
Signa foro, stridor lituûm, clangórque tubarum
Non pia concinuit cum rauco classica cornu:
Rupta quies populis, stratísque excîta iuuentus
Diripiunt sacris affixa penatibus arma,
Quæ pax longa dabat: nuda iam crate fluentes
Inuadunt clypeos, curuatáque cuspide pila,
Et scabros nigræ morsu rubiginis enses.

Vt notæ fulsere aquilæ, Romanáque signa,
Et celsus medió conspectus in agmine Cæsar,
Diriguere metu, gelidus pauor occupat artus,
Et tacitos muto uoluunt in pectore questus.
O malè uicinis hæc mœnia condita Gallis!
O tristi damnata loco! pax alta per omnes,
Et tranquilla quies populos, nos præda furentum,
Primáque castra sumus: melius fortuna dedisses
Orbe sub Eoo sedem, gelidáque sub Arcto,
Errantésque domos, Latij quàm claustra tueri.
Nos primi Senonum motus, Cimbrúmque ruentem
Vidimus, & Martem Libyes, cursúmque furoris
Teutonici: quoties Romam fortuna lacessit,
Hac iter est bellis. gemitu sic quisque latenti,
Non ausus timuisse palàm: uox nulla dolori
Credita: sed quantū uolucres cùm bruma coercet,
Rura silent, mediúsque iacet sine murmure Pontus:
Tanta quies. Noctis gelidas lux soluerat umbras,
Ecce faces belli, dubiǽque in prælia menti
Vrgentes addunt stimulos, cunctásque pudoris
Rumpunt fata moras: iustos fortuna laborat
Esse ducis motus, & causas inuenit armis.
Expulit ancipiti discordes urbe Tribunos
Victo iure minax iactatis curia Gracchis.
Hos iam mota ducis, uicináque signa petentes
Audax uenali comitatur Curio lingua:
Vox quondam populi, libertatémque tueri
Ausus, & armatos plebi miscere potentes.
Vtque ducem uarias uoluentem pectore curas
Conspexit: Dum uoce tuæ potuere iuuari
Cæsar, ait, partes, quanuis nolente Senatu,

Traximus imperium tunc, cùm mihi rostra tenere
Ius erat,& dubios in te transferre Quirites.
Sed postquam leges bello siluere coactæ,
Pellimur è patrijs laribus,patimúrque uolentes
Exilium:tua nos faciat uictoria ciues.
Dum trepidant nullo firmatæ robore partes,
Tolle moras:semper nocuit differre paratis.
Par labor atque metus pretio maiore petuntur.
Bellantem geminis tenuit te Gallia lustris,
Pars quota terrarum?facili si prælia pauca
Gesseris euentu;tibi Roma subegerit orbem.
Nunc neque te longi remeantem pompa triumphi
Excipit,aut sacras poscunt Capitolia laurus:
Liuor edax tibi cuncta negat,gentésque subactas
Vix impune feres:socerum depellere regno
Decretum est genero.partiri non potes orbem:
Solus habere potes.sic postquàm fatus,& ipsi
In bellum prono tantum tamen addidit iræ,
Accenditque ducem,quantum clamore iuuatur
Eleus sonipes,quamuis iam carcere clauso
Immineat foribus,pronúsque repagula laxet.
Conuocat armatos extemplò ad signa maniplos:
Vtque satis trepidum turba coeunte tumultum
Composuit uultu,dextráque silentia iussit,
Bellorum ô socij,qui mille pericula Martis
Mecum (ait) experti,decimo iam uincitis anno,
Hoc cruor Arctois meruit diffusus in aruis,
Vulneráq;,& mortes,hyeméscq; sub Alpibus actæ?
Non secus ingenti bellorum Roma tumultu
Concutitur,quàm si Pœnus transcenderet Alpes
Annibal:implentur ualido tyrone cohortes:

In classem cadit omne nemus: terráque, maríque
Iussus Cæsar agi. quid si mihi signa iacerent
Marte sub aduerso, ruerentque in terga feroces
Gallorum populi? nunc cùm fortuna secundis
Mecum rebus agat, superíq; ad summa uocantes,
Tentamur: ueniat longa dux pace solutus
Milite cum subito, partésque in bella togatæ,
Marcellúsque loquax, & nomina uana Catonis.
Scilicet extremi Pompeium, emptíque clientes
Continuo per tot satiabunt tempora regno?
Ille reget currus nondum patientibus annis?
Ille semel raptos nunquam dimittet honores?
Quid iam rura querar totum suppressa per orbẽ,
Ac iussam seruire famem? quis castra timenti
Nescit mixta foro, gladij cùm triste minantes
Iudicium insolita trepidum cinxere corona,
Atque auso medias perrumpere milite leges
Pompeiana reum clauserunt signa Milonem?
Nunc quoq;, ne lassum teneat priuata senectus,
Bella nefanda parat, suetus ciuilibus armis,
Et docilis Syllam scelerum uicisse magistrum.
V'tque feræ tigres nunquam posuere furorem,
Quas nemore Hyrcano, matrũ dum lustra sequũtur,
Altus cæsorum pauit cruor armentorum:
Sic & Syllanum solito tibi lambere ferrum
Durat Magne sitis: nullus semel ore receptus
Pollutas patitur sanguis mansuescere fauces.
Quem tamen inueniet tam longa potentia finem?
Quis scelerũ modus est? ex hoc iã te improbe regno
Ille tuus saltem doceat discedere Sylla.
Post Cilicásne uagos, & lassi Pontica regis

Prælia, barbarico uix consummata ueneno,
Vltima Pompeio dabitur prouincia Cæsar,
Quòd non, uictrices aquilas deponere iussus,
Paruerim? mihi si merces erepta laborum est,
His saltem longi non cum duce præmia belli
Reddantur, miles sub quolibet iste triumphet.
Conferet exanguis quò se post bella senectus?
Quæ sedes erit emeritis? quæ rura dabuntur,
Quæ noster ueteranus aret? quæ mœnia fessis?
An melius fient piratæ, Magne, coloni?
Tollite iampridem uictricia tollite signa,
Viribus utendum est, quas fecimus. arma tenenti
Omnia dat qui iusta negat, nec numina desunt.
Nam neq; præda meis, neq; regnũ quæritur armis,
Detrahimus dominos urbi seruire paratæ.
Dixerat. at dubium non claro murmure uulgus
Secum incerta fremit: pietas, patrij'que penates
Quanquam cæde feras mentes, animósq; tumentes
Frangunt, sed diro ferri reuocantur amore,
Ductorísque metu. Summi tum munera pili
Lælius, emeritique gerens insignia doni,
Seruati ciuis referentem præmia quercum,
Si licet, exclamat, Romani maxime rector
Nominis, & ius est ueras expromere causas,
Quòd tam lenta tuas tenuit patientia uires,
Conquerimur. deerátne tibi fiducia nostri?
Dum mouet hæc calidus spirantia corpora sanguis,
Et dum pila ualent fortes torquere lacerti,
Degenerem patiere togam, regnúmque Senatus?
Vsque adeò miserum est ciuili uincere bello?
Duc age per Scythiæ populos, per inhospita Syrtis

Littora, per calidas Libyes sitientis arenas.
Hæc manus, ut uictum post terga relinqueret orbē,
Oceani tumidas remo compescuit undas:
Fregit & Arctoo spumantem uertice Rhenum.
Iussa sequi tam uelle mihi, quàm posse, necesse est:
Nec ciuis meus est, in quem tua classica Cæsar
Audiero. per signa decem felicia castris,
Pérque tuos iuro quocunq; ex hoste triumphos,
Pectore si fratris gladium, iugulóque parentis
Condere me iubeas, plenáque in uiscera partu
Coniugis, inuita peragam tamen omnia dextra.
Si spoliare deos, ignémque immittere templis:
Numina miscebit castrensis flamma Monetæ.
Castra super Tusci si ponere Tybridis undas:
Hesperios audax ueniam metator in agros.
Tu quoscunq; uoles in planum effundere muros,
His aries actus disperget saxa lacertis,
Illa licet, penitus tolli quam iusseris urbem,
Roma sit. His cunctæ simul assensere cohortes,
Elatásque altè, quæcunque ad bella uocaret,
Promisere manus. it tantus ad æthera clamor,
Quantus piniferæ Boreas cùm Thracius Ossæ
Rupibus incubuit, curuato robore pressæ
Fit sonus, aut rursus redeuntis in æthera syluæ.
Cæsar ut acceptum tam prono milite bellum,
Fatáque ferre uidet, ne quo languore moretur
Fortunam, sparsas per Gallica rura cohortes
Euocat, & Romam motis petit undique signis.
Deseruere cauo tentoria fixa Lemanno,
Castráque, quæ Vosegi curuam super ardua rupem
Pugnaces pictis cohibebant Lingonas armis.

Hi uada liquerunt Isaræ, qui gurgite ductus
Per tam multa suo, famæ maioris in amnem
Lapsus, ad æquoreas nomen non pertulit undas.
Soluuntur flaui longa statione Rhuteni:
Mitis Atax Latias gaudet non ferre carinas:
Finis & Hesperiæ promoto milite Varus:
Quáque sub Herculeo sacratus nomine portus
Vrget rupe caua pelagus: non Corus in illum
Ius habet, aut Zephyrus, solus sua littora turbat
Circius, & tuta prohibet statione Monœci:
Quáque iacet littus dubium, quod terra, fretúmque
Vendicat alternis uicibus, cùm funditur ingens
Oceanus, uel quum refugis se fluctibus aufert.
Ventus ab extremo pelagus sic axe uolutet,
Destituátque ferens, an sydere mota secundo
Tethyos unda uagæ lunaribus æstuet horis:
Flammiger an Titan, ut alentes hauriat undas,
Erigat Oceanum, fluctúsque ad sydera tollat:
Quærite, quos agitat mundi labor: at mihi semper,
Tu quæcunq; moues tam crebros causa meatus,
Vt superi uoluere, late. tunc rura Nemetis
Qui tenet, & ripas Satyri, quà littore curuo
Molliter admissum claudit Tarbellicus æquor,
Signa mouet, gaudétque amoto Santonus hoste:
Et Biturix: longísque leues Axones in armis:
Optimus excusso Leucus Rhemúsque lacerto,
Optima gens flexis in gyrum Sequana frænis:
Et docilis rector monstrati Belga couini:
Aruernique ausi Latios se fingere fratres,
Sanguine ab Iliaco populi: nimiúmque rebellis
Neruius, & cæsi pollutus sanguine Cottæ:

Et qui te laxis imitantur Sarmata bracis
Vangiones: Batauique truces, quos ære recurvo
Stridentes acuêre tubæ: quà Cinga pererrat
Gurgite: quà Rhodanus raptum uelocibus undis
In mare fert Ararim: quà montibus ardua summis
Gens habitat cana pendentes rupe Gebennas.
Tu quoque lætatus conuerti prælia Treuir:
Et nunc tonse Ligur, quondam per colla decora
Crinibus effusis toti prælate Comatæ:
Et quibus immitis placatur sanguine diro
Teutates, horrénsque feris altaribus Hesus,
Et Taranis, Scythicæ non mitior ara Dianæ.
Vos quoque, qui fortes animas, bellóque peremptas
Laudibus in longum uates dimittitis æuum,
Plurima securi fudistis carmina Bardi.
Et uos barbaricos ritus, morémque sinistrum
Sacrorum Druidæ positis repetistis ab armis.
Solis nosse deos, & cæli sydera uobis,
Aut solis nescire datum: nemora alta remotis
Incolitis lucis. uobis autoribus, umbræ
Non tacitas Erebi sedes, Ditísque profundi
Pallida regna petunt, regit idem spiritus artus
Orbe alio. longæ, canitis si cognita, uitæ
Mors media est. certè populi, quos despicit Arctos,
Felices errore suo, quos ille timorum
Maximus haud urget leti metus: inde ruendi
In ferrum mens prona uiris, animǽque capaces
Mortis: & ignauum est rediture parcere uitæ.
Et uos crinigeros bellis arcere Chaycos
Oppositi petitis Romam, Rhenique feroces
Deseritis ripas, & apertum gentibus orbem.

Cæsar ut immensæ collecto robore uires
Audendi maiora fidem fecere, per omnem
Spargitur Italiam, uicináque mœnia complet.
Vana quoque ad ueros accessit fama timores,
Irrupítque animos populi, cladémque futuram
Intulit, & uelox properantis nuntia belli
Innumeras soluit falsa in præconia linguas.
Est qui, tauriferis ubi se Meuania campis
Explicat, audaces ruere in certamina turmas
Afferat, & quà Nar Tyberino illabitur amni
Barbaricas sæui discurrere Cæsaris alas:
Ipsum omnes aquilas, collatáque signa ferentem
Agmine non uno, densísque incedere castris.
Nec qualem meminere, uident: maiórque, ferúsque
Mentibus occurrit, uictóque immanior hoste.
Tunc inter Rhenum populos, Alpésque iacentes,
Finibus Arctois, patriáque à sede reuulsos
Pone sequi, iussámque feris à gentibus urbem
Romano spectante rapi: sic quisque pauendo
Dat uires famæ: nullóque auctore, malorum
Quæ finxere, timent. nec solum uulgus inani
Perculsum terrore pauet, sed curia, & ipsi
Sedibus exiluere patres, inuisáque belli
Consulibus fugiens mandat decreta Senatus.
Tunc quæ tuta petant, & quæ metuēda relinquāt,
Incerti: quò quenque fugæ tulit impetus, urgent
Præcipitem populum, seriéque hærentia longa
Agmina prorumpunt: credas aut tecta nefandas
Corripuisse faces, aut iam quatiente ruina
Nutantes pendêre domos. sic turba per urbem
Præcipiti lymphata gradu, uelut unica rebus

Spes foret afflictis patrios excedere muros,
Inconsulta ruit. qualis cum turbidus Auster
Reppulit à Libycis immensum Syrtibus æquor,
Fractáque ueliferi sonuerunt pondera mali,
Desilit in fluctus deserta puppe magister,
Nautáque, & nondum sparsa compage carinæ,
Naufragium sibi quisque facit: sic urbe relicta
In bellum fugitur: nullum iam languidus æuo
Eualuit reuocare parens, coniúxue maritum
Fletibus: haud patrij, dubiæ dum uota salutis
Conciperent, tenuere lares: nec limine quisquam
Hæsit, & extremo tunc forsitan urbis amatæ
Plenus abit uisu: ruit irreuocabile uulgus.
O faciles dare summa deos, eadémque tueri
Difficiles! urbem populis, uictísque frequentem
Gentibus, & generis, coeat si turba, capacem
Humani, facilem uenturo Cæsare prædam
Ignauæ liquêre manus. cùm pressus ab hoste
Clauditur externis miles Romanus in oris,
Effugit exiguo nocturna pericula uallo:
Et subitus rapti munimine cæspitis agger
Præbet securos intra tentoria somnos:
Tu tantum audito bellorum nomine Roma
Desereris, nox una tuis non credita muris.
Danda tamen uenia est tantorũ danda pauorum:
Pompeio fugiente timent. tum nequa futuri
Spes saltem trepidas mentes leuet, addita fati
Peioris manifesta fides, superíque minaces
Prodigijs terras implerunt, æthera, Pontum:
Ignota obscuræ uiderunt sydera noctes,
Ardentémque polum flammis, cælóque uolantes

Obliquas per inane faces, crinémque timendi
Syderis, & terris mutantem regna cometen.
Fulgura fallaci micuerunt crebra sereno:
Et uarias ignis denso dedit aere formas.
Nunc iaculum longo, nunc sparso lumine lampas
Emicuit cælo: tacitum sine nubibus ullis
Fulmen, & Arctois rapiens de partibus ignem,
Percussit Latiale caput: stelléque minores
Per uacuum solitæ noctis decurrere tempus,
In medium uenêre diem: cornúque coacto
Iam Phœbe toto fratrem cum redderet orbe,
Terrarum subita percussa expalluit umbra.
Ipse caput medio Titan cum ferret Olympo,
Condidit ardentes atra caligine currus,
Inuoluítque orbem tenebris, gentésque coegit
Desperare diem: qualem fugiente per ortus
Sole Thyestæ noctem duxere Mycenæ.
Ora ferox Siculæ laxauit Mulciber Aetnæ,
Nec tulit in cælum flammas, sed uertice prono
Ignis in Hesperium cecidit latus. atra Charybdis
Sanguineum fundo torsit mare. flebile sæui
Latrauere canes. Vestali raptus ab ara
Ignis, & ostendens confectas flamma Latinas
Scinditur in partes, geminóq; cacumine surgit,
Thebanos imitata rogos. tum cardine tellus
Subsedit, ueterémque iugis nutantibus Alpes
Discussere niuem. Tethys maioribus undis
Hesperiam Calpen, summúmq; impleuit Atlanta.
Indigetes fleuisse deos, urbísque laborem
Testatos sudore lares, delapsáque templis
Dona suis, dirásque diem fœdasse uolucres

Accipimus:syluisque feras sub nocte relictis
Audaces media posuisse cubilia Roma.
Tunc pecudū faciles humana ad murmura linguæ,
Monstrosiq; hominum partus, numeróque,modóque
Membrorum,matrémque suus conterruit infans:
Diráque per populum Cumanæ carmina uatis
Vulgantur.tunc quos sectis Bellona lacertis
Sæua mouet,cecinere deos:crinémque rotantes
Sanguineum,populis ulularunt tristia Galli.
Compositis plenæ gemuerunt ossibus urnæ.
Tunc fragor armorum,magnæque per auia uoces
Auditæ nemorum,& uenientes comminus umbræ,
Quíque colunt iunctos extremis mœnibus agros,
Diffugiunt:ingens urbem cingebat Erinnys,
Excutiens pronam flagranti uertice pinum,
Stridentésque comas. Thebanam qualis Agauen
Impulit,aut sæui contorsit tela Lycurgi
Eumenis:aut qualem iussu Iunonis iniquæ
Horruit Alcides uiso iam Dite Megæram.
Insonuere tubæ,& quanto clamore cohortes
Miscentur,tantum nox atra silentibus umbris
Edidit:& medio uisi consurgere campo
Tristia Syllani cecinere oracula manes:
Tollentémque caput gelidas Anienis ad undas
Agricolæ fracto Marium fugêre sepulchro.
Hæc propter placuit Tuscos de more uetusto
Acciri uates,quorum qui maximus æuo
Aruns incoluit desertæ mœnia Lunæ,
Fulminis edoctus motus,uenásque calentes
Fibrarum,& monitus errantis in aere pennæ:
Monstra iubet primum,quæ nullo semine discors

Protulerat natura, rapi, sterilíque nefandos
Ex utero foetus infaustis urere flammis.
Mox iubet & totam pauidis à ciuibus urbem
Ambiri: & festo purgantes mœnia lustro,
Longa per extremos pomœria cingere fines
Pontifices, sacri quibus est permissa potestas.
Turba minor ritu sequitur succincta Gabino,
Vestalémque chorum ducit uittata sacerdos,
Troianam soli cui fas uidisse Mineruam.
Tunc qui fata deûm, secretáque carmina seruant,
Et lotam paruo reuocant Almone Cybellen:
Et doctus uolucres augur seruare sinistras:
Septemuírque epulis festis, Titij'que sodales:
Et Salius læto portans ancilia collo:
Attolléns que apicem generoso uertice flamen.
Dúmque illi effusam longis anfractibus urbem
Circumeunt, Aruns dispersos fulminis ignes
Colligit, & terræ mœsto cum murmure condit,
Dátque locis numen: sacris tunc admouet aris
Electa ceruice marem. iam fundere Bacchum
Cœperat, obliquóque molas inducere cultro:
Impatiénsque diu non grati uictima sacri,
Cornua succincti premerent cùm torua ministri,
Deposito uictum præbebat poplite collum:
Nec cruor emicuit solitus: sed uulnere largo
Diffusum rutilo nigrum pro sanguine uirus.
Palluit attonitus sacris feralibus Aruns:
Atque iram superûm raptis quæsiuit in extis.
Terruit ipse color uatem: nam pallida tetris
Viscera tincta notis, gelidóque infecta cruore
Plurimus asperso uariabat sanguine liuor.

Cernit tabe iecur madidum: uenásque minaces
Hostili de parte uidet: pulmonis anheli
Fibra latet, paruúsque secat uitalia limes.
Cor iacet: & saniem per hiantes uiscera rimas
Emittunt: prodúntque suas omenta latebras.
Quódque nefas nullis impune apparuit extis,
Ecce uidet capiti fibrarum increscere molem
Alterius capitis: pars ægra & marcida pendet,
Pars micat, & celeri uenas mouet improba pulsu.
His ubi concepit magnorum fata malorum,
Exclamat, Vix fas superi quæcunque mouetis
Prodere me populis: neq; enim tibi summe litaui
Iuppiter hoc sacrum: cæsíque in uiscera tauri
Inferni uenêre dei. non fanda timemus:
Sed uenient maiora metu. dij uisa secundent,
Et fibris sit nulla fides: sed conditor artis
Finxerit ista Tages. flexa sic omnia Tuscus
Inuoluens, multáque tegens ambage canebat.
At Figulus, cui cura deos, secretáque cæli
Nosse fuit, quem non stellarum AEgyptia Memphis
AEquaret uisu numerísque mouentibus astra,
Aut hic errat (ait) nulla cum lege per æuum
Mundus, & incerto discurrunt sydera motu:
Aut si fata mouent, urbi, generíque paratur
Humano matura lues. terræne dehiscent,
Subsidéntque urbes? an tollet feruidus aer
Temperiem? segetes tellus infida negabit?
Omnis an infusis miscebitur unda uenenis?
Quod cladis genus ô superi? qua peste paratis
Sæuitiam? extremi multorum tempus in unum
Conuenere dies. summo si frigida cælo

Stella nocens nigros Saturni accenderet ignes,
Deucalionæos fudisset Aquarius imbres:
Totáque diffuso latuisset in æquore tellus.
Si sæuum radijs Nemeæum Phœbe leonem
Nunc premeres,toto fluerent incendia mundo:
Succensúsque tuis flagrasset curribus æther.
Hi cessant ignes:tu qui flagrante minacem
Scorpion incendis cauda,Chelásque peruris,
Quid tantum Gradiue paras?nam mitis in alto
Iuppiter occasu premitur,Venerísque salubre
Sydus hebet,motúque celer Cyllenius hæret,
Et cælum Mars solus habet:cum signa meatus
Deseruere suos,mundóque obscura feruntur.
Ensiferi nimium fulget latus Orionis.
Imminet armorum rabies:ferríque potestas
Confundet ius omne manu:scelerique nefando
Nomen erit uirtus:multósque exibit in annos
Hic furor.& superos quid prodest poscere finem?
Cum domino pax ista uenit.duc Roma malorum
Continuam seriem,cladémq; in tempora multa
Extrahe:ciuili tantum iam libera bello.
Terruerant satis hæc pauidam præsagia plebem,
Sed maiora premunt.nam qualis uertice Pindi
AEdonis Ogygio decurrit plena Lyæo:
Talis & attonitam rapitur matrona per urbem,
Vocibus his prodens urgentem pectora Phœbum,
Quò feror ô Pæan?qua me super æthera raptam
Constituis terra?uideo Pangæa niuosis
Cana iugis,latósque AEmi sub rupe Philippos.
Quis furor hic ô Phœbe,doce:quo tela manúsque
Romanæ miscent acies,bellúmque sine hoste est.

Quò diuersa feror? primos me ducis in ortus,
Quà mare Lagæi mutatur gurgite Nili.
Hunc ego fluminea deformis truncus arena
Qui iacet, agnosco: dubiam super æquora Syrtim,
Arentémque feror Libyen, *quò tristis* Erinnys
Transtulit Emathias *acies. nunc desuper* Alpis
Nubiferæ colles, atque aeriam Pyrenen
Arripimur: patriæ sedes remeamus in urbis,
Impiáque in medio peraguntur bella Senatus*.*
Consurgunt partes iterum, totúmque per orbem
Rursus eo. noua da mihi cernere littora Ponti,
Tellurémque nouam, uidi iam Phœbe Philippos.
Hæc ait: & lapso iacuit defecta furore.

M. ANNEII LVCANI PHARSALIAE LIBER II.

IAMQVE *iræ patuere deûm, manifestáque belli*
I *Signa dedit mundus, legésq; & fœdera rerum*
Præscia monstrifero uertit natura tumultu,
Indixítque nefas. cur hanc tibi rector Olympi
Sollicitis uisum est mortalibus addere curam,
Noscant uenturas ut dira per omina clades?
Siue parens rerum, cum primum informia regna,
Materiámque rudem flamma cedente recepit,
Finxit in æternum causas, qua cuncta coercet,
Se quoque lege tenens, & secula iussa ferentem

Fatorum immoto diuisit limite mundum:
Sinc nihil positum est, sed fors incerta uagatur,
Fértque refértque uices, & habent mortalia casum:
Sit subitum quodcunque paras, sit caeca futuri
Mens hominum fati: liceat sperare timenti.
Ergo ubi concipiunt, quantis sit cladibus urbi
Constatura fides superûm: ferale per urbem
Iustitium: latuit plebeio tectus amictu
Omnis honos: nullos comitata est purpura fasces.
Tunc questus tenuere suos, magnúsque per omnes
Errauit sine uoce dolor. sic funere primo
Attonitae tacuere domus, quum corpora nondum
Conclamata iacent, nec mater crine soluto
Exigit ad saeuos famularum brachia planctus:
Sed quum membra premit fugiente rigentia uita,
Vultúsque exanimes, oculósque in morte minaces,
Necdum est ille dolor, sed iam metus incubat amẽs,
Miratúrque malum. cultus matrona priores
Deposuit: moestáeque tenent delubra cateruae.
Hae lachrymis sparsere deos, hae pectora duro
Affixere solo: lacerásque in limine sacro
Attonitae fudere comas: uotísque uocari
Assuetas, crebris feriunt ululatibus aures.
Nec cunctae summi templo iacuere Tonantis,
Diuisere deos: & nullis defuit aris
Inuidiam factura parens: quarum una madentes
Scissa genas, planctu liuentes atra lacertos,
Nunc, ait, ô miserae contundite pectora matres,
Nunc laniate comas, néue hunc differte dolorem,
Et summis seruate malis: nunc flere potestas,
Dum pendet fortuna ducum. dum uicerit alter,

Gaudendum est. his se stimulis dolor ipse lacessit.
Necnon bella uiri, diuersáque castra petentes
Effundunt iustas in numina saeua querelas,
O miserae sortis, quòd non in Punica nati
Tempora Cannarum fuimus, Trebiáque iuuentus!
Non pacem petimus superi, date gentibus iras,
Nunc urbes excite feras, coniuret in arma
Mundus, Achemenijs decurrant Medica Susis
Agmina: Massagetem Scythicus non alliget Ister:
Fundat ab extremo flauos Aquilone Sueuos
Albis, & indomitum Rheni caput. omnibus hostes
Reddite nos populis: ciuile auertite bellum.
Hinc Dacus premat, inde Getes: occurrat Iberis
Alter, ad Eoas hic uertat signa pharetras.
Nulla uacet tibi Roma manus. uel, perdere nomen
Si placet Hesperium superi, collapsus in ignes
Plurimus ad terram per fulmina decidat aether.
Saeue parens, utrasque simul partésque ducésque,
Dum nondum meruere, feri. tantóne nouorum
Prouentu scelerum quaerunt, uter imperet urbi?
Vix tanti fuerat ciuilia bella mouere,
Vt neuter. tales pietas peritura querelas
Egerit: at miseros angit sua cura parentes,
Oderúntque grauis uiuacia fata senectae:
Seruatósque iterum bellis ciuilibus annos.
Atque aliquis magno quaerens exempla timori,
Non alios (inquit) motus tunc fata parabant,
Quum post Teutonicos uictor, Libycósque triūphos
Exul limosa Marius caput abdidit ulua.
Stagna auidi texere soli, laxáeque paludes
Depositum fortuna tuum: mox uincula ferri

Exedêre senem: longúsque in carcere pædor.
Consul & euersa felix moriturus in urbe
Pœnas antè dabat scelerum: mors ipsa refugit
Sæpe uirum, frustráque hosti est concessa potestas
Sanguinis inuisi: primo qui cædis in ictu
Diriguit, ferrúmque manu torpente remisit.
Viderat immensam tenebroso in carcere lucem,
Terribilésque deos scelerum: Mariúmque futurum,
Audierátque pauens: fas hæc contingere non est
Colla, tibi debet multas hic legibus æui
Ante suam, mortes: uanum depone furorem.
Si libet ulcisci deletæ funera gentis:
Hunc Cimbri seruate senem. non ille fauore
Numinis ingenti superûm protectus ab ira
Vir ferus, & Romam cupienti perdere fato
Sufficiens. idem pelago delatus iniquo
Hostilem in terram, uacuísque mapalibus actus
Nuda triumphati iacuit per regna Iugurthæ:
Et Pœnos pressit cineres: solatia fati
Carthago, Mariúsque tulit: paritérque iacentes
Ignouere deis. Libycas sibi colligit iras,
Vt primum fortuna redit. seruilia soluit
Agmina, conflato sæuas ergastula ferro
Exeruere manus: nulli gestanda dabantur
Signa ducis, nisi qui scelerum iam fecerat usum,
Attulerátque in castra nefas. prò fata! quis ille,
Quis fuit ille dies, Marius quo mœnia uictor
Corripuit? quantóque gradu mors sæua cucurrit?
Nobilitas cum plebe perit: latéque uagatur
Ensis: & à nullo reuocatum est pectore ferrum.
Stat cruor in templis: multáque rubentia cæde

Lubrica saxa madent, nulli sua profuit ætas.
Non senis extremum piguit uergentibus annis
Præcipitasse diem, nec primo in limine uitæ
Infantis miseri nascentia rumpere fata.
Crimine quo parui cædem potuere mereri?
Sed satis est iam posse mori. trahit ipse furoris
Impetus, & uisum est lenti, quæsisse nocentem.
In numerum pars magna perit, rapuitque cruentus
Victor ab ignota uultus ceruice recisos,
Dum uacua pudet ire manu. spes una salutis
Oscula pollutæ fixisse trementia dextræ.
Mille licet gladij mortis noua signa sequantur,
Degener ô populus, uix secula longa decorum
Sic meruisse uiris, nedum breue dedecus æui,
Et uitam, dum Sylla redit. cui funera uulgi
Flere uacat? uix te sparsum per uiscera Bebi
Innumeras intercarpentis membra coronæ
Discerpsisse manus: aut te præsage malorum
Antoni, cuius laceris pendentia canis
Ora ferens miles festæ rorantia mensæ
Imposuit: truncos lacerauit Fimbria Crassos.
Sæua Tribunitio maduerunt robora tabo.
Te quoque neglectum uiolatæ Scæuola dextræ
Ante ipsum penetrale Deæ, sempérque calentes
Mactauere focos: paruum, sed fessa senectus
Sanguinis effudit iugulo, flammísque pepercit.
Septimus hæc sequitur repetitis fascibus annus,
Ille fuit uitæ Mario modus, omnia passo,
Quæ peior fortuna potest, atque omnibus uso,
Quæ melior: mensóque homini quid fata pararent.
Iam quot apud Sacri cecidere cadauera portum?

Aut Collina tulit stratas quot porta cateruas,
Tunc quum penè caput mundi, rerúmque potestas
Mutauit tralata locum, Romanáque Samnis
Vltra Caudinas sperauit uulnera furcas?
Sylla quoque immensis accessit cladibus ultor:
Ille quod exiguum restabat sanguinis urbi
Hausit: dúmq; nimis iam putrida membra recidit,
Excessit medicina modum, nimiúmque secuta est,
Quà morbi duxere, manus, periere nocentes.
Sed quum iam soli possent superesse nocentes,
Tunc data libertas odijs, resolutáque legum
Frænis ira ruit, non uni cuncta dabantur,
Sed fecit sibi quisque nefas. semel omnia uictor
Iusserat. infandum domini per uiscera ferrum
Exegit famulus: nati maduere paterno
Sanguine, certatum est, cui ceruix cæsa parentis
Cederet, in fratrum ceciderunt præmia fratres.
Busta repleta fuga, permixtáque uiua sepultis
Corpora: nec populum latebræ cepere ferarum.
Hic laqueo fauces, elisáque guttura fregit,
Hic se præcipiti iaculatus pondere, dura
Desiluit percussus humo, mortésque cruento
Victori rapuere suas: hic robora busti
Extruit ipse sui, necdum omni sanguine fuso
Desilit in flammas, & dum licet, occupat ignes.
Colla ducum pilo trepidam gestata per urbem,
Et medio congesta foro, cognoscitur illic
Quicquid ubique latet scelerũ. non Thracia tantum
Vidit Bistonij stabulis pendere tyranni:
Postibus Antæi Libye, nec Græcia mœrens
Tot laceros artus Pisæa fleuit in aula.

Cum iam tabe fluunt, confusáque tempore multo
A misere notas, miserorum dextra parentum
Colligit, & pauido subducit cognita furto.
Méque ipsum memini cæsi deformia fratris
Ora rogo cupidum uetitísque imponere flammis,
Omnia Syllanæ lustrasse cadauera pacis,
Pérque omnes truncos, cum qua ceruice recisum
Conueniat, quæsisse caput. quid sanguine manes
Placatos Catuli referam? cum uictima tristis
Inferias Marius forsan nolentibus umbris
Pendit inexpleto non fanda piacula busto,
Cum laceros artus, æquatáque uulnera membris
Vidimus, & toto quanuis in corpore cæso
Nil animæ letale datum, morémque nefandæ
Dirum sæuitiæ pereuntis parcere morti.
Auulsæ cecidere manus, exectáque lingua
Palpitat, & muto uacuum ferit aera motu.
Hic aures, alius spiramina naris aduncæ
Amputat: ille cauis euoluit sedibus orbes,
Vltimáque effodit spectatis lumina membris.
Vix erat ulla fides, tam sæui criminis unum
Tot pœnas cepisse caput. sic mole ruinæ
Fracta sub ingenti miscentur pondere membra.
Nec magis informes ueniunt ad littora trunci,
Qui medio periere freto. quid perdere fructum
Iuuit, & ut uilem Mariij confundere uultum?
Vt scelus hoc Syllæ, cædésque ostensa placeret,
Agnoscendus erat. uidit fortuna colonos
Prænestina suos cunctos simul ense recisos,
Vnius populum pereuntem tempore mortis.
Tunc flos Hesperiæ, Latij iam sola iuuentus

Concidit,& miseræ maculauit ouilia Romæ.
Tot simul infesto iuuenes occumbere leto
Sæpe fames,pelagíque furor,subitǽque ruinæ,
Aut terræ cælíque lues,aut bellica clades,
Nunquam pœna fuit.densi uix agmina uulgi
Inter & exangues immissa morte cateruas
Victores mouere manus.uix cæde peracta
Procumbunt,dubiáque labant ceruice,sed illos
Magna premit strages, peragúntq; cadauera partẽ
Cædis,uiua graues elidunt corpora trunci.
Intrepidus tanti sedit securus ab alto
Spectator sceleris,miseri tot millia uulgi
Non piguit iussisse mori.congesta recepit
Omnia Tyrrhenus Syllana cadauera gurges.
In fluuium primi cecidêre,in corpora summi:
Præcipites hæsere rates,& strage cruenta
Interruptus aquis fluxit prior amnis in æquor,
Ad molem stetit unda sequens:nam sanguinis alti
Vis sibi fecit iter,campúmque effusa per omnem,
Præcipitíque ruens Tyberina ad flumina riuo
Hærentes adiuuit aquas:nec iam alueus amnem,
Nec retinent ripæ,redditque cadauera campo.
Tandem Tyrrhenas uix eluctatus in undas
Sanguine cæruleum torrenti diuidit æquor.
Hísne salus rerum,fœlix his Sylla uocari,
His meruit tumulum medio sibi tollere campo?
Hæc rursus patienda manent:hoc ordine belli
Ibitur:hic stabit ciuilibus exitus armis.
Quãquam agitant grauiora metus, multóque coitur
Humani generis maiore in prælia damno.
Exulibus Mariјs bellorum maxima merces

Roma recepta fuit, nec plus uictoria Syllæ
Præstitit, inuisas penitus quàm tollere partes.
Hos aliò fortuna uocas, olimque potentes
Concurrunt: neuter ciuilia bella moueret,
Contentus quo Sylla fuit. sic mœsta senectus
Præteritique memor flebat, metuénsque futuri.
At non magnanimi perculsit pectora Bruti
Terror, & in tanta pauidi formidine motus
Pars populi lugentis erat: sed nocte sopora,
Parrhasis obliquos Elice cum uerteret axes,
Atria cognati pulsat non ampla Catonis.
Inuenit insomni uoluentem publica cura
Fata uirûm, casúsque urbis, cunctísque timentem,
Securúmque sui, faríque his uocibus orsus:
Omnibus expulsæ terris, olímque fugatæ
Virtutis iam sola fides, quam turbine nullo
Excutiet fortuna tibi, tu mente labantem
Dirige me dubium, certo tu robore firma.
Nanque alij Magnum, uel Cæsaris arma sequantur:
Dux Bruto Cato solus erit. pacémne tueris
Inconcussa tenens dubio uestigia mundo?
An placuit ducibus scelerum, populíque furentis
Cladibus immixtum ciuile absoluere bellum?
Quémque suæ rapiunt scelerata in prælia causæ,
Hos polluta domus, legésq; in pace timendæ,
Hos ferro fugienda fames, mundíque ruinæ
Permiscenda fides, nullum furor egit in arma.
Castra petunt magna uicti mercede: tibi uni
Per se bella placent. quid tot durasse per annos
Profuit immunem corruptis moribus æui?
Hoc solum longæ pretium uirtutis habebis,

Accipient alios, facient te bella nocentem.
Ne tamen ô superi liceat feralibus armis
Has etiam mouisse manus, nec pila lacertis
Missa tuis cæca telorum in nube ferantur,
Nec tanta incassum uirtus eat: ingeret omnis
Se belli fortuna tibi. quis nolet ab isto
Ense mori? quamuis alieno uulnere labens,
Et scelus esse tuum? melius tranquilla sine armis
Otia solus ages, sicut cælestia semper
Inconcussa suo uoluuntur sydera lapsu.
Fulminibus propior terræ succenditur aer,
Imáque telluris uentos, tractúsque coruscos
Flammarum accipiunt: nubes excedit Olympus.
Lege deûm minimas rerum discordia turbat,
Pacem summa tenent. quàm lætæ Cæsaris aures
Accipient, tantum uenisse in prælia ciuem?
Nam prælata suis nunquam diuersa dolebit
Castra ducis Magni, nimium placet ipse, Catoni
Si bellum ciuile placet. pars magna Senatus,
Et duce priuato gesturus prælia Consul
Sollicitant, procerésque alij, quibus adde Catonem
Sub iuga Pompeij, toto iam liber in orbe
Solus Cæsar erit. quòd si pro legibus arma
Ferre iuuat patrijs, libertatémque tueri,
Nunc neq; Pompeij Brutum, neq; Cæsaris hostem,
Post bellum uictoris habes. sic fatur. at illi
Arcano sacras reddit Cato pectore uoces,
Summum Brute nefas ciuilia bella fatemur,
Sed quò fata trahunt, uirtus secura sequetur,
Crimen erit superis & me fecisse nocentem.
Sydera quis, mundúmq; uelit spectare cadentem

Expers ipse metus? quis quum ruat arduus æther,
Terra labet mixto coeuntis pondere mundi,
Compressas tenuisse manus? gentésne furorem
Hesperium ignotæ, Romanáque signa sequentur,
Deductique fretis alio sub sydere reges,
Otia solus agam? procul hunc arcete furorem
O superi, motura Dacas ut clade, Getásque
Securo me Roma cadat. ceu morte parentem
Natorum orbatum longum producere funus
Ad tumulum iubet ipse dolor, iuuat ignibus atris
Inseruisse manus, constructóque aggere busti
Ipsum atras tenuisse faces: non antè reuellar,
Exanimem quàm te complectar Roma, tuúmque
Nomen Libertas, & inanem prosequar umbram.
Sic eat: immites Romana piacula diui
Plena ferant, nullo fraudemus sanguine bellum.
O utinam, cælíque deis erebíque liceret
Hoc caput in cunctas damnatum exponere pœnas!
Deuotum hostiles Decium pressere cateruæ,
Me geminæ figant acies, me barbara telis
Rheni turba petat, cunctis ego peruius hastis
Excipiam medius totius uulnera belli.
Hic redimat sanguis populos, hac cæde luatur
Quicquid Romani meruerunt pendere mores.
Ad iuga cur faciles populi? cur sæua uolentes
Regna pati pereunt? me solum inuadite ferro,
Me frustra leges & inania iura tuentem:
Hic dabit hic pacem iugulus, finémque laborum
Gentibus Hesperijs, post me regnare uolenti
Non opus est bello. quin publica signa, ducémque
Pompeium sequimur? nec si fortuna fauebit,

Hunc quoq; totius sibi ius promittere mundi
Non bene compertum est: ideo me milite uincat,
Nec sibi se uicisse putet. sic fatur: & acres
Irarum mouit stimulos: iuuenísque calorem
Excitat in nimios belli ciuilis amores.
Interea Phœbo gelidas pellente tenebras
Pulsatæ sonuere fores, quas sancta relicto
Hortensi mœrens irrupit Martia busto,
Quondam uirgo toris melioris iuncta mariti.
Mox ubi connubij pretium, mercésque soluta est,
Tertia iam soboles: alios fœcunda penates
Impletura datur, geminas è sanguine matris
Permixtura domos: sed postquam condidit urna
Supremos cineres, miserando concita uultu,
Effusas laniata comas, contusáque pectus
Verberibus crebris, cineréque ingesta sepulchri,
Non aliter placitura uiro, sic mœsta profatur:
Dum sanguis inerat, dum uis materna, peregi
Iussa Cato, & geminos excepi fœta maritos:
Visceribus lassis, partúque exhausta, reuertor
Iam nulli tradenda uiro: da fœdera prisci
Illibata tori: da tantum nomen inane
Connubij, liceat tumulo scripsisse, Catonis
Martia, nec dubium longo quæratur in æuo
Mutarim primas expulsa, an tradita tædas.
Non me lætorum sociam, rebúsque secundis
Accipis: in curas uenio, partémque laborum.
Da mihi castra sequi, cur tuta in pace relinquar,
Et sit ciuili propior Cornelia bello?
Hæc flexere uirum uoces, & tempora quanquam
Sunt aliena toris: iam fato in bella uocante,

Fœdera sola tamen, uanáque carentia pompa
Iura placent, sacrísque deos admittere testes.
Festa coronato non pendent limine serta,
Infuláque in geminos discurrit candida postes,
Legitimæq; faces, gradibúsque acclivis eburnis
Stat torus: & picto uestes discriminat auro,
Turritáque premens frontem matrona corona
Tralata uetuit contingere limina planta.
Non timidum nuptæ leuiter tectura pudorem
Lutea demissos uelarunt flammea uultus:
Balteus haud fluxos gemmis astrinxit amictus,
Colla monile decens, humerísque hærentia primis
Suppara nudatos cingunt angusta lacertos.
Sic, ut erat mœsti seruans lugubria cultus,
Quóque modo natos, hoc est amplexa maritum.
Obsita funerea celatur purpura lana.
Non soliti lusere sales, nec more Sabino
Excepit tristis conuitia festa maritus.
Pignora nulla domus, nulli coiere propinqui.
Iunguntur taciti, contentíque auspice Bruto.
Ille nec horrificam sancto dimouit ab ore
Cæsariem, duróque admisit gaudia uultu:
(Ut primum tolli feralia uiderat arma,
Intonsos rigidam in frontem descendere canos
Passus erat, mœstámq; genis increscere barbam:
Uni quippe uacat studijsque, odijsque carenti,
Humanum lugere genus) nec fœdera prisci
Sunt tentata tori, iusto quoque robur amori
Restitit: hi mores, hæc duri immota Catonis
Secta fuit, seruare modum, finémque tenere,
Naturámq; sequi, patriáque impendere uitam:

N ec sibi, sed toti genitum se credere mundo.
H uic epulæ uicisse famem, magnique penates
S ubmouisse hyemem tecto, pretiosáque uestis
H irtam membra super Romani more Quiritis
I nduxisse togam, Veneríſq; huic maximus usus
P rogenies: urbi pater est, urbique maritus,
I ustitiæ cultor, rigidi seruator honesti,
I n commune bonus: nullóſque Catonis in actus
S ubrepsit, partémque tulit sibi nata uoluptas.
I nterea trepido discedens agmine Magnus,
M œnia Dardanij tenuit Campana coloni.
H æc placuit belli sedes, hinc summa mouentis
H ostis in occursum sparsas extendere partes,
V mbrosis mediam quà collibus Appenninus
E rigit Italiam, nullo quà uertice tellus
A ltius intumuit, propiúſque accessit Olympo.
M ons inter geminas medius se porrigit undas
I nferni Superíque maris: colléſque coercent,
H inc Tyrrhena uado frangentes æquora Pisæ,
I llinc Dalmaticis obnoxia fluctibus Ancon.
F ontibus hic uastis immensos concipit amnes,
F lumináque in gemini spargit diuortia Ponti:
I n læuum cecidere latus uelóxque Metaurus,
C rustumiúmq; rapax, & iunctus Sabis Isauro,
S enáq; & Adriacas qui uerberat Aufidus undas:
Q uóque magis nullum tellus se soluit in amnem
E ridanus, fractas deuoluit in æquora syluas,
H esperiámque exhaurit aquis. hunc fabula primum
P opulea fluuium ripas umbrasse corona.
C úmque diem pronum transuerso limite ducens,
S uccendit Phaethon flagrantibus æthera loris

Gurgitibus raptis penitus tellure perusta,
Hunc habuisse pares Phœbeis ignibus undas,
Non minor hic Nilo, si non per plana iacentis
AEgypti Libycas Nilus stagnaret arenas.
Non minor hic Istro, nisi quòd dum permeat orbē
Ister, casuros in quælibet æquora fontes
Accipit, & Scythicas exit non solus in undas.
Dexteriora petens montis decliuia Tybrim
Vnda facit, Rutubámque cauum: delabitur inde
Vulturnúsque celer, nocturnǽque editor auræ
Sarnus, & umbrosæ Lyris per regna Maricæ
Vestinis impulsus aquis, radénsque Salerni
Culta Siler, nullásque uado qui Macra moratus
Alnos, uicinæ percurrit in æquora Lunæ.
Longior educto quà surgit in aera dorso
Gallica rura uidet, deuexásque aspicit Alpes.
Tunc Vmbris Marsísque ferax, domitúsque Sabello
Vomere, piniferis amplexus rupibus omnes
Indigenas Latij populos, non deserit antè
Hesperiam, quàm cum Scyllæis clauditur undis:
Extendítque suas in templa Lacinia rupes
Longior Italia, donec confinia Pontus
Solueret incumbens, terrásq; repelleret æquor.
At postquam gemino tellus elisa profundo est,
Extremi colles Siculo cessere Peloro.
  Cæsar in arma furens nullas nisi sanguine fuso
Gaudet habere uias, quòd non terat hoste uacantes
Hesperiæ fines, uacuósque irrumpat in agros,
Atque ipsum non perdat iter, consertáque bellis
Bella gerat: non tam portas intrare patentes
Quàm fregisse iuuat, nec tam patiente colono

Arua premi, quàm si ferro populetur, & igni:
Concessa pudet ire uia, ciuémque uideri.
Tunc urbes Latij *dubiæ, uarióque fauore*
Ancipites, quanquam primo terrore ruentis
Cessuræ belli, denso tamen aggere firmant
Mœnia, & abrupto circundant undique uallo:
Saxorúmque orbes, & quæ super eminus hostem
Tela petant, altis murorum turribus aptant.
Pronior in Magnum *populus, pugnátque minaci*
Cum terrore fides: ut cum mare possidet Auster
Flatibus horrisonis, hunc æquora tota sequuntur:
Si rursus tellus pulsu laxata tridentis
AEolij tumidis immittat fluctibus Eurum,
Quanuis icta nouo uentum tenuere priorem
AEquora, nubiferóq; polus concesserit Euro,
Vendicat unda Notum. *facilis sed uertere mentes*
Terror erat, dubiámque fidem fortuna ferebat.
Gens Hetrusca *fuga trepidi nudata* Libonis,
Iúsque sui pulso iam perdidit Vmbria Thermo.
Nec gerit auspicijs ciuilia bella paternis
Cæsaris audito conuersus nomine Sylla,
Varus, ut admotæ pulsarunt Auximon *alæ,*
Per diuersa ruens neglecto mœnia tergo,
Quà syluæ, quà saxa fugit. depellitur arce
Lentulus Esculea. *uictor cedentibus instat,*
Diuertitque acies: solúsque ex agmine tanto
Dux fugit, & nullas ducentia signa cohortes.
Tu quoque commissæ nudatam deseris arcem
Scipio Luceriæ, *quanquam fortissima pubes*
His sedeat castris, iampridem Cæsaris *armis*
Parthorum seducta metu, qua Gallica *damna*

Suppleuit Magnus: dúmque ipse ad bella uocaret,
Donauit socero Romani sanguinis usum.
At te Corfini ualidis circundata muris
Tecta tenent pugnax Domiti, tua classica seruat
Oppositus quondam polluto Tyro Miloni.
Vt procul immensam campo consurgere nubem
Ardentésque acies percussis sole corusco
Conspexit telis, Socij decurrite, dixit,
Fluminis ad ripas, undáque immergite pontem.
Et tu montanis totus nunc fontibus exi,
Atque omnes trahe gurges aquas, ut spumeus alnos
Discussa compage feras: hoc limite bellum
Hæreat, hac hostis lentus terat otia ripa:
Præcipitem cohibete ducem, uictoria nobis
Hic primum stans Cæsar erit. nec plura locutus
Deuoluit rapidum nequicquam mœnibus agmen.
Nam prior e campis ut conspicit amne soluto
Rumpi Cæsar iter, calida prolatus ab ira,
Non satis est muris latebras quæsisse pauori?
Obstruitis campos, fluuijsque arcere paratis
Ignaui? non si tumido me gurgite Ganges
Summoueat, stabit iam flumine Cæsar in ullo,
Post Rubiconis aquas. equitum properate cateruæ,
Ite simul pedites, ruiturum ascendite pontem.
Hæc ubi dicta, leuis totas accepit habenas
In campum sonipes: crebróque simillima nimbo
Trans ripam ualidi torserunt tela lacerti.
Ingreditur pulsa fluuium statione uacantem
Cæsar, & ad tutas hostis compellitur arces.
Et iam moturas ingentia pondera turres
Erigit, & medijs subrepsit uinea muris.

Ecce, nefas, belli reseratis agmina portis
Captiuum traxere ducem, ciuísque superbi
Constitit ante pedes, uultu tamen alta minaci
Nobilitas recta ferrum ceruice poposcit.
Scit Cæsar pœnámque peti, ueniámque timeri:
Viue, licet nolis, & nostro munere, dixit,
Cerne diem: uictis iam spes bona partibus esto,
Exemplúmque mei: uel, si libet, arma retenta,
Et nihil hac uenia, si uiceris ipse, paciscor.
Fatur: & astrictis laxari uincula palmis
Imperat. heu quanto melius uel cæde peracta
Parcere Romano potuit fortuna pudori?
Pœnarum extremum est ciui, quòd signa sequutus
Sit patriæ, Magnúmque ducem, totúmque Senatum,
Ignosci. premit ille graues interritus iras,
Et secum, Romámne petes, pacísque recessus
Degener? in medios belli non ire furores
Iamdudum moriture paras: rue certus, & omnes
Lucis rumpe moras: & Cæsaris effuge munus.
Nescius interea capti ducis, arma parabat
Magnus, ut immixto firmaret robore partes.
Iámque secuturo iussurus classica Phœbo,
Tentandásque ratus moturi militis iras,
Alloquitur tacitas ueneranda uoce cohortes:
O scelerum ultores, melioráque signa secuti:
O uere Romana manus, quibus arma Senatus
Non priuata dedit, uotis deposcite pugnam.
Ardent Hesperij sæuis populatibus agri:
Gallica per gelidas rabies effunditur Alpes:
Iam tetigit sanguis pollutos Cæsaris enses.
Dij melius, belli tulimus quòd damna priores,

Cœperit inde nefas,iam iam me præſide Roma
Suppliciũ pœnámque petat:neque enim iſta uocari
Prælia iuſta decet,patriæ ſed uindicis iram.
Nec magis hoc bellũ eſt, quàm cũ Catilina parauit
Arſuras in tecta faces,ſociúſque furoris
Lentulus,exertíque manus ueſana Cethegi.
O rabies miſeranda ducis:cum fata Camillis
Te Cæſar,magníſque uelint miſcere Metellis,
Ad Cinnas,Marióſque uenis:ſternêre profectò,
Vt Catulo iacuit Lepidus,noſtráſque ſecures
Paſſus,Sicanio tegitur qui Carbo ſepulchro,
Quíque feros mouit Sertorius exul Iberos,
Quanquã ſiqua fides, his te quoque iungere Cæſar
Inuideo,noſtráſque manus quòd Roma furenti
Oppoſuit:Parthorum utinam poſt prælia ſoſpes,
Et Scythicis Craſſus uictor remeaſſet ab oris,
Vt ſimili cauſa caderes,qua Spartacus hoſtis.
Te quoque ſi ſuperi titulis accedere noſtris
Iuſſerunt,ualet in torquendo dextera pilo:
Feruidus hic iterum circum præcordia ſanguis
Incaluit:dices non eſſe ad bella fugaces,
Qui pacem potuere pati.licet ille ſolutum,
Defectúmque uocet,ne uos mea terreat ætas,
Dux ſit in his caſtris ſenior,dum miles in illis.
Quò potuit ciuem populus perducere,liber
Aſcendi,ſupráque nihil niſi regna reliqui.
Non priuata cupit,Romana quiſquis in urbe
Pompeium tranſire parat.hinc Conſul uterque,
Hinc acies ſtatura ducum eſt.Cæſárne Senatus
Victor erit?non tam cæco trahis omnia curſu,
Téque nihil fortuna pudet.multíſne rebellis

Gallia iam lustris, aetásque impensa labori
Dant animos? Rheni gelidis quòd fugit ab undis,
Oceanúmque uocans incerti stagna profundi,
Territa quaesitis ostendit terga Britannis?
An uanae tumuere minae, quòd fama furoris
Expulit armatam patrijs è sedibus urbem?
Heu demens non te fugiunt, me cuncta sequuntur,
Qui cum signa tuli toto fulgentia Ponto,
Antè bis exactum quàm Cynthia conderet orbem,
Omne fretum metuens pelagi pirata reliquit,
Angustáque domum terrarum in sede poposcit.
Idem per Scythici profugum diuortia Ponti
Indomitum regem, Romanáque fata morantem,
Ad mortem Sylla felicior ire coegi.
Pars mundi mihi nulla uacat, sed tota tenetur
Terra meis, quocunque iacet sub sole, trophaeis.
Hinc me uictorem gelidas ad Phasidos undas
Arctos habet, calida medius mihi cognitus axis
AEgypto, atque umbras nusquam flectente Syene.
Occasus mea iura timet, Tethýmque fugacem
Qui ferit Hesperius post omnia flumina Baetis.
Me domitus cognouit Arabs, me Marte feroces
Heniochi, notique erepto uellere Colchi.
Cappadoces mea signa timent, & dedita sacris
Incerti Iudaea dei, molléfque Sophenae.
Armenios, Ciliciásque feros, Taurósque subegi.
Quod socero bellum praeter ciuile reliqui?
  Verba ducis nullo partes clamore sequuntur,
Nec matura petunt promissae classica pugnae.
Sensit & ipse metum Magnus, placuitque referri
Signa, nec in tantae discrimina mittere pugnae

Iam uictum fama non uisi Cæsaris agmen.
Pulsus ut armentis primo certamine taurus
Syluarum secreta petit, uacuósque per agros
Exul in aduersis explorat cornua truncis,
Nec redit in pastus, nisi cum ceruice recepta
Excussi placuere tori, mox reddita uictor
Quoslibet in saltus comitantibus agmina tauris
Inuito pastore trahit: sic uiribus impar
Tradidit Hesperiam, profugúsque per Appula rura
Brundusij tutas conscendit Magnus in arces.
Vrbs est Dictæis olim possessa colonis,
Quos Creta profugos uexere per æquora puppes
Cecropiæ, uictum mentitis Thesea uelis.
Hanc latus angustum iam se cogentis in arctum
Hesperiæ, tenuem producit in æquora linguam
Adriacas flexis claudit quæ cornibus undas.
Nec tamen hoc arctis immissum faucibus æquor
Portus erat, si non uiolentos insula Coros
Exciperet saxis, lapsásque refunderet undas.
Hinc illinc montes scopulosæ rupis aperto
Opposuit natura mari, flatúsque remouit,
Vt tremulo starent contentæ fune carinæ.
Hinc latè patet omne fretum, seu uela ferantur
In portus Corcyra tuos, seu læua petatur
Illyris Ionias uergens Epidaurus in undas.
Hinc fuga nautarum, quum totas Adria uires
Mouit, & in nubes abiere Ceraunia, cúmque
Spumoso Calaber perfunditur æquore Sason.
Ergo ubi nulla fides rebus post terga relictis,
Nec licet ad duros Martem conuertere Iberos,
Cum mediæ iaceant immensis tractibus Alpes,

Tunc sobole ex tanta natum,cui firmior ætas,
Affatur,Mundi iubeo tentare recessus:
Euphraten,Nilúmque moue,quò nominis usque
Nostri fama uenit,quas est uulgata per urbes
Post me Roma ducem,sparsos per rura colonos
Redde mari Cilicas,Pharios hinc concute reges:
Tigranémque meũ,nec Pharnacis arma relinquas,
Admoneo:nec tu populos utraque uagantes
Armenia,Pontíque feras per littora gentes,
Riphæásque manus,& quas tenet æquore denso
Pigra palus Scythici patiens Mæotica plaustri.
Sed quid plura moror?totos mea,nate,per ortus
Bella feres,totóque urbes agitabis in orbe
Perdomitas,omnes redeant in castra triumphi.
Et uos,qui Latios signatis nomine fastos,
Primus in Epirum Boreas agat,inde per arua
Graiorum,Macedúmque nouas acquirite uires:
Dum paci dat tempus hyems.sic fatur,& omnes
Iussa gerunt,soluúntque cauas à littore puppes.
At nunquam patiens pacis,longǽque quietis
Armorum,nequid fatis mutare liceret,
Assequitur,generíque premit uestigia Cæsar.
Sufficerent alijs primo tot mœnia cursu
Rapta,tot oppressæ depulsis hostibus arces:
Ipsa caput mundi bellorum maxima merces
Roma capi facilis:sed Cæsar in omnia præceps,
Nil actum credẽs,quum quid superesset agendum,
Instat atrox,& adhuc quanuis possederit omnem
Italiam,extremo sedeat quòd littore Magnus,
Communem tamen esse dolet:nec rursus aperto
Vult hostes errare freto,sed molibus undas

Obstruit, & latum deiectis rupibus æquor.
Cedit in immensum cassus labor, omnia Pontus
Haurit saxa uorax, montésque immiscet arenis:
Vt maris AEgæi medias si celsus in undas
Depellatur Eryx, nullæ tamen æquore rupes
Emineant: uel si conuulso uertice Gaurus
Decidat in fundum penitus stagnantis Auerni.
Ergo ubi nulla uado tenuit sua pondera moles,
Tunc placuit cæsis innectere uincula syluis,
Roboráque immensis latè religare catenis.
Tales fama canit tumidum super æquora Xerxem
Construxisse uias, multum quum pontibus ausus
Europámque Asiæ, Sestónque admouit Abydo,
Incessitque fretum rapidi super Hellesponti,
Non Eurum Zephyrúmque timens, cum uela, ratésq;
In medium deferret Athon: sic ora profundi
Arctantur casu nemorum: tunc aggere multo
Surgit opus, longǽq; tremunt super æquora turres.
Pompeius tellure noua compressa profundi
Ora uidens, curis animum mordacibus angit,
Vt reseret pelagus, spargátque per æquora bellum.
Sæpe Noto plenæ tensisque rudentibus actæ
Ipsa maris per claustra rates fastigia molis
Discussere salo, spatiúmque dedêre carinis,
Tortáque per tenebras ualidis ballista lacertis,
Multifidas iaculata faces: ut tempora tandem
Furtiuæ placuere fugæ, ne littora clamor
Nauticus exagitet, neu buccina diuidat horas,
Neu tuba præmonitos perducat ad æquora nautas
Præcepit socijs. iam cœperat ultima Virgo
Phœbum laturas ortu præcedere Chelas,

Cum taciti soluêre rates: non anchora uoces
Mouit, dum spissis auellitur uncus arenis,
Dum iuga curuantur mali, dúmque ardua pinus
Erigitur, pauidi classis siluere magistri,
Strictáque pendentes deducunt carbasa nautæ,
Nec quatiunt ualidos, ne sibilet aura, rudentes.
Dux etiam uotis hoc te, fortuna, precatur,
Quam retinere uetas, liceat sibi perdere saltem
Italiam. uix fata sinunt: nam murmure uasto
Impulsum rostris sonuit mare, fluctuat unda,
Tótque carinarum permixtis æquora sulcis.
Ergo hostes portis, quas omnes soluerat urbis
Cum fato conuersa fides, murísque recepti,
Præcipiti cursu flexi per cornua portus
Ora petunt, pelagúsque dolent contingere classes.
Heu pudor exigua est fugiens uictoria Magnus.
Angustus puppes mittebat in æquora limes
Arctior Euboica, *quæ* Chalcida *uerberat, unda.*
Hîc hæsere rates geminæ, classíque paratas
Excepere manus: tractóque in littora bello,
Hîc primum rubuit ciuili sanguine Nereus.
Cætera classis abit summis spoliata carinis:
Vt Pagasea *ratis peteret quum* Phasidos *undas,*
Cyaneas tellus emisit in æquora cautes,
Rapta puppe minor subducta est montibus Argo,
Vanáque percussit Pontum Symplegas *inanem,*
Et statura redit. iam Phœbum *urgere monebat*
Non idem Eoi *color ætheris, albáque nondum*
Lux rubet, & flammas propioribus eripit astris,
Et iam Pleias *hebet, flexi iam plaustra* Bootæ
In faciem puri redeunt languentia cæli,

Maioresque latent stellæ, calidúmque refugit
Lucifer ipse diem, pelagus iam Magne tenebas
Non ea fata ferens, quæ quum super æquora toto
Prædonem sequerere mari: lassata triumphis
Destituit fortuna tuis: cum coniuge pulsus,
Et natis, totósque trahens in bella penates
Vadis adhuc ingens populis comitantibus exul.
Quæritur indignæ sedes longinqua ruinæ:
Non quia te superi patrio priuare sepulchro
Maluerint, Phariæ busto damnantur arenæ:
Parcitur Hesperiæ: procul hoc ut in orbe remoto
Abscondat fortuna nefas, Romanáque tellus
Immaculata sui seruetur sanguine Magni.

M. ANNEII LVCANI PHARSALIAE LIBER III.

PROPVLIT ut classem uelis cedentibus Auster
Incumbens, mediúmque rates tenuere profundum,
Omnis in Ionios spectabat nauita fluctus,
Solus ab Hesperia non flexit lumina terra
Magnus, dum patrios portus, dum littora nunquam
Ad uisus reditura suos, tectúmque cacumen
Nubibus, & dubios cernit uanescere montes.
Inde soporifero cesserunt languida somno
Membra ducis: diri tum plena horroris imago
Visa caput mœstum per hiantes Iulia terras

Tollere, & accenso furialis stare sepulchro.
Sedibus Elysijs, campóque expulsa piorum
Ad Stygias (inquit) tenebras, manésque nocentes
Post bellum ciuile trahor: uidi ipsa tenentes
Eumenidas quaterent quas uestris lãpadas armis.
Præparat innumeras puppes Acherontis adusti
Portitor, in multas laxantur Tartara pœnas.
Vix operi cunctæ dextra properante sorores
Sufficiunt, lassant rumpentes stamina Parcas.
Coniuge me lætos duxisti Magne triumphos,
Fortuna est mutata toris: semperque potentes
Detrahere in cladem fato damnata maritos,
En nupsit tepido pellex Cornelia busto.
Hæreat illa tuis per bella, per æquora signis,
Dum non securos liceat mihi rumpere somnos:
Et nullum uestro uacuum sit tempus amori,
Sed teneat Cæsárque dies, & Iulia noctes.
Me non Lethææ coniux obliuia ripæ
Immemorem fecere tui: regésque silentum
Permisere sequi. ueniam te bella gerente
In medias acies: nunquam tibi Magne per umbras,
Pérque meos manes generum non esse licebit.
Abscindis frustra ferro tua pignora, bellum
Te faciet ciuile meum. sic fata, refugit
Vmbra per amplexus trepidi delapsa mariti.
Ille, dei quamuis cladem, manésque minentur,
Maior in arma ruit certa cum mente malorum.
Ecquid (ait) uani terremur imagine uisus?
Aut nihil est sensus animis à morte relictum,
Aut mors ipsa nihil. Titan iam pronus in undas
Ibat, & igniferi tantum demerserat orbis,

Quantum deesse solet lunæ, seu plena futura est,
Seu iam plena fuit: tunc obtulit hospita tellus
Puppibus accessus faciles, legêre rudentes,
Et posito remis petierunt littora malo.
Cæsar ut emissas uenti rapuere carinas,
Absconditque fretum classes: & littore solus
Dux stetit Hesperio, non illum gloria pulsi
Lætificat Magni, queritur quòd tuta per æquor
Terga ferant hostes: neque enim iam sufficit ulla
Præcipiti fortuna uiro, nec uincere tanti,
Ut bellum differret, erat. tum pectore curas
Expulit armorum, pacique intentus agebat,
Quóque modo uanos populi conciret amores
Gnarus, & irarum causas, & summa fauoris
Annona momenta trahi. nanque asserit urbes
Sola fames, emitúrque metus, cum segne potentes
Vulgus alunt. nescit plebes ieiuna timere.
Curio Sicanias transcendere iussus in urbes,
Quà mare tellurem subitis aut obruit undis,
Aut scidit, & medias fecit sibi littora terras.
Vis illic ingens pelagi, sempérque laborant
Æquora, ne rupti repetant confinia montes.
Belláque Sardoas etiam sparguntur in oras.
Utraque frugiferis est insula nobilis aruis.
Nec plus Hesperiam longinquis messibus ullæ,
Nec Romana magis complerunt horrea terræ.
Ubere uix glebæ superat cessantibus Austris,
Quum medium nubes Borea cogente sub axem
Effusis magnum Libyæ tulit imbribus annum.
Hæc ubi sunt prouisa duci, tunc agmina uictor
Non armata trahens, sed pacis habentia uultum

Tecta petit patriæ. prò si remeasset in urbem
Gallorum tantum populis, Arctóque subacta,
Quam seriem rerum longa præmittere pompa,
Quas potuit belli facies, ut uincula Rheno
Oceanóque daret, celsos ut Gallia currus
Nobilis, & flauis sequeretur mixta Britannis?
Perdidit ô qualem uincendo plura triumphum?
Non illum lætis uadentem cœtibus urbes,
Sed tacite uidere metu: non constitit usquam
Obuia turba duci, gaudet tamen esse timori
Tam magno populis, & se nec mallet amari.
Iámq; & præcipites superauerat Anxuris arces,
Et quà Pontinas uia diuidit uda paludes,
Quà sublime nemus, Scythicæ quà regna Dianæ,
Quáque iter est Latijs ad summam fascibus Albã,
Excelsa de rupe procul iam cõspicit urbem,
Arctoi toto non uisam tempore belli:
Miratúsque suæ, sic fatur, mœnia Romæ:
Téne, deûm sedes, non ullo Marte coacti
Deseruere uiri? pro qua pugnabitur urbe?
Dij melius, quòd non Latias Eous in oras
Nunc furor incubuit, nec iuncto Sarmata uelox
Pannonio, Dacísque Getes admixtus: habenti
Tam pauidum tibi Roma ducem fortuna pepercit,
Quòd bellum ciuile fuit. sic fatur, & urbem
Attonitam terrore subit. nanque ignibus atris
Creditur ut captæ rapturus mœnia Romæ,
Sparsurúsque deos: fuit hæc mensura timoris.
Velle putant, quodcunque potest: non omnia festa,
Non fictas uoces læto simulare tumultu:
Vix odisse uacat. Phœbea palatia complet

Turba Patrum, nullo cogendi iure Senatus
E' latebris educta suis, non Consule sacrae
Fulserunt sedes, non proxima lege potestas
Praetor adest, uacuaéque loco cessere curules:
Omnia Caesar erat. priuatae Curia uocis
Testis adest, sedere Patres censere parati,
Si regnum, si templa sibi, iugulúmque Senatus,
Exiliúmque petat. melius quòd plura iubere
Erubuit, quàm Roma pati. tamen exit in iram,
Viribus an possent obsistere iura per unum
Libertas experta uirum: pugnáxque Metellus
Vt uidet ingenti Saturnia templa reuelli
Mole, rapit gressus, & Caesaris agmina rumpens
Ante fores nondum reseratae constitit aedis.
(Vsqueadeo solus ferrum, mortémque timere
Auri nescit amor: pereunt discrimine nullo
Amissae leges, sed pars uilissima rerum
Certamen mouistis opes) prohibénsque rapina
Victorem clara testatur uoce Tribunus:
Non nisi per nostrum uobis percussa patebunt
Templa latus, nullásque feres nisi sanguine sacro
Sparsas raptor opes: certè uiolata potestas
Inuenit ista deos, Crassúmque in bella secutae
Saeua Tribunitiae uouerunt praelia dirae.
Detege iam ferrũ: neque enim tibi turba uerenda est
Spectatrix scelerum, deserta stamus in urbe.
Non feret è nostro sceleratus praemia miles:
Sunt quos prosternas populi, quae moenia dones.
Pacis ad exhaustae spolium non cogit egestas,
Bellum Caesar habes. is magnam uictor in iram
Vocibus accensus: uanam spem mortis honestae

Concipis:haud(inquit)iugulo ſe polluet iſto
Noſtra Metelle manus:dignum te Cæſaris ira
Nullus honos faciet.te uindice tuta relicta eſt
Libertas?non uſqueadeo permiſcuit imis
Longus ſumma dies,ut non,ſi uoce Metelli
Seruentur leges,malint à Cæſare tolli.
Dixerat:& nondum foribus cedente Tribuno
Acrior ira ſubit,ſæuos circunſpicit enſes
Oblitus ſimulare togam:tunc Cotta Metellum
Compulit audaci nimium deſiſtere cœpto.
Libertas(inquit)populi,quem regna coercent,
Libertate perit,cuius ſeruaueris umbram,
Si,quicquid iubeare,uelis:tot rebus iniquis
Paruimus uicti,uenia eſt hæc ſola pudoris,
Degeneriſque metus,nil iam potuiſſe negari:
Ocyus auertat diri mala ſemina belli.
Damna mouent populos,ſi quos ſua iura tuentur,
Non ſibi,ſed domino grauis eſt,quæ ſeruit egeſtas.
Protinus abducto patuerunt templa Metello,
Tunc rupes Tarpeia ſonat,magnóque recluſas
Teſtatur ſtridore fores,tunc conditus imo
Eruitur templo multis intactus ab annis
Romani cenſus populi,quem Punica bella,
Quem dederat Perſes,quem uicti præda Philippi:
Quod tibi Roma fuga Pyrrhus trepidante reliquit,
Quo te Fabritius regi non uendidit auro:
Quicquid parcorum mores ſeruaſtis auorum,
Quod dites Aſiæ populi miſere tributum,
Victorique dedit Minoia Creta Metello,
Quod Cato longinqua uexit ſuper æquora Cypro:
Tunc Orientis opes,captorúmque ultima regum

Quæ Pompeianis prælata est gaza triumphis,
Egeritur, tristi spoliantur templa rapina:
Pauperiórque fuit tunc primum Cæsare Roma.
Interea totum Magni fortuna per orbem
Secum casuras in prælia mouerat urbes.
Proxima uicino uires dat Græcia bello.
Phocaicas Amphisa manus, scopulosáque Cyrrha,
Parnassúsque iugo misit desertus utroque.
Bœoti coiere duces, quos impiger ambit
Fatidica Cephisos aqua, Cadmæáque Dirce,
Pisæáque manus, populísque per æquora mittens
Sicaniis Alpheus aquas: tunc Mænala liquit
Arcas, & Heraclean miles Trachinius OEten.
Thesproti, Dryopésque ruunt, quercúsque silentes
Chaonio ueteres liquerunt uertice Sellæ.
Exhausit totas quanuis delectus Athenas,
Exiguæ Phœbea tenent naualia puppes,
Trésque petunt ueram credi Salamina carinæ.
Iam dilecta Ioui centenis uenit in arma
Creta uetus populis, Gnossúsque agitare pharetras
Docta: nec Eois peior Gortyna sagittis.
Tunc qui Dardaniam tenet Orithon, & uagus altis
Dispersus syluis Athamas, & nomine prisco
Enchelia uersi testantes funera Cadmi.
Colchis, & Adriacas spumans Absyrtos in undas.
Penei qui rura colunt, quorúmque labore
Thessalus AEmoniam uomer proscindit Hiolcon.
Inde lacessitum primò mare, quum rudis Argo
Miscuit ignotas temerato littore gentes:
Primáque cum uentis, pelagíque furentibus undis
Composuit mortale genus, fatísque per illam

Accessit mors una ratem. tunc linquitur AEmus
Thracius, & populum Pholoe mentita biformem.
Deseritur Strimon tepido committere Nilo
Bistonias consuetus aues, & barbara Cone
Sarmaticas ubi perdit aquas, sparsámq; profundo
Multifidi Peucem unum caput alluit Istri:
Mœsiáque, & gelido tellus perfusa Caico
Idalis, & nimium glebis exilis Arisbe.
Quíque colunt Pitanen, & quæ tua munera Pallas
Lugent damnatæ Phœbo uictore Celenæ:
Quà celer & rectis descendens Marsya ripis
Errantem Mæandron adit, mixtúsque refertur:
Passáque ab auriferis tellus exire metallis
Pactolon: quà culta secat non uilior Hermus:
Iliacæ quoque signa manus, perituráque castra
Ominibus petiere suis: nec fabula Troiæ
Continuit, Phrygiúsque ferens se Cæsar Iuli.
Accedunt Syriæ populi, desertus Orontes
Et felix, sic fama, Ninos: uentosa Damascus,
Gazáque, & arbusto palmarum diues Idume,
Et Tyros instabilis, pretiosáque muricæ Sidon.
Has ad bella rates non flexo limite Ponti,
Certior haud ullis duxit Cynosura carinis.
Phœnices primi, famæ si creditur, ausi
Mansuram rudibus uocem signare figuris.
Nondum flumineas Memphis contexere biblos
Nouerat: & saxis tantum, uolucrésque, feráeque,
Sculptáque seruabant magicas animalia linguas.
Deseritur Taurique nemus, Persæáque Tarsos,
Coryciúmque patens exesis rupibus antrum,
Mallos, & extremæ resonant naualibus AEgæ.

Itque Cilix iusta iam non pirata carina.
Mouit & Eoos bellorum fama recessus,
Quà colitur Ganges, toto qui solus in orbe
Ostia nascenti contraria soluere Phœbo
Audet, & aduersum fluctus impellit in Eurum.
Hîc ubi Pellæus post Tethyos æquora ductor
Constitit, & magno uinci se fassus ab orbe est.
Quáque ferens rapidum diuiso gurgite fontem
Vastis Indus aquis mixtum non sentit Hydaspen.
Quíque bibunt tenera dulces ab arundine succos,
Et qui tingentes croceo medicamine crinem
Fluxa coloratis astringunt carbasa gemmis.
Quíque suas struxere pyras, uiuíque calentes
Conscendêre rogos. prò quanta est gloria genti
Iniecisse manum fatis, uitáque repletos
Quod superest, donasse deis! Venere feroces
Cappadoces, duri populus nunc cultor Amani,
Armeniúsque tenens uoluentem saxa Niphatem,
AEthera tangentes syluas liquere Coatræ.
Ignotum uobis Arabes uenistis in orbem,
Vmbras mirati nemorum non ire sinistras.
Tum furor extremos mouit Romanus Orestas,
Carmanósque duces, quorum deflexus in Austrum
AEther, non totam mergi tamen aspicit Arcton.
Lucet & exigua uelox ibi nocte Bootes.
AEthiopúmq; solum, quòd non premeretur ab ulla
Signiferi regione poli, nisi poplite lapso
Vltima curuati procederet ungula Tauri,
Quáque caput rapido tollit cum Tigride magnus
Euphrates, quos non diuersis fontibus edit
Persis, & incertum est, tellus si misceat amnes,

Quod potius sit nomen aquis, sed sparsus in agros
Fertilis Euphrates Phariæ uice fungitur undæ:
At Tigrim subito tellus absorbet hiatu,
Occultósque tegit cursus, rursúsque renatum
Fonte nouo flumen pelagi non abnegat undis.
Inter Cæsareas acies, diuersáque signa
Pugnaces dubium Parthi tenuere fauorem,
Contenti fecisse duos. tinxere sagittas
Errantes Scythiæ populi, quos gurgite Bactros
Includit gelido, uastísque Hircania syluis.
Hinc Lacedæmonij moto gens aspera fræno
Heniochi, sæuísque affinis Sarmata Moschis,
Colchorum quà rura secat ditissima Phasis:
Quà Crœso fatalis Halys, quà uerticæ lapsus
Riphæo Tanais diuersi nomina mundi
Imposuit ripis, Asiǽque, & terminus idem
Europæ, mediæ dirimens confinia terræ.
Nunc huc, nunc illuc, quà flectitur, ampliat orbem.
Quáque fretum torrens Mæotidos egerit undas
Pontus, & Herculeis aufertur gloria metis,
Oceanúmque negat solas admittere Gades.
Hinc & Sithoniæ gentes, auróque ligatas
Substringens Arimaspe comas: hinc fortis Arius,
Longáque Sarmatici soluens ieiunia belli,
Massagetes quo fugit equo, uolucrésque Geloni.
Non, quum Memnonijs deducens agmina regnis
Cyrus, & effusis numerato milite telis
Descendit Xerxes, fraternique ultor amoris
AEquora quum tantis percussit classibus, unum
Tot reges habuere ducem, coiere nec unquam
Tam uariæ cultu gentes, tam dissona uulgi

Ora: tot immensæ comites missura ruinæ
Exciuit populos, & dignas funere Magni
Exequias fortuna dedit. non corniger Ammon
Mittere Marmaricas cessauit in arma cateruas.
Quicquid ab occiduis Libye patet arida Mauris
Vsque Paretonias Eoa ad littora Syrtes,
Acciperet felix ne non semel omnia Cæsar,
Vincendum pariter Pharsalia præstitit orbem.
Ille ubi deseruit trepidantis mœnia Romæ,
Agmine nubiferam rapto superevolat Alpem.
Cúmque alij famæ populi terrore pauerent,
Phocais in dubijs ausa est seruare iuuentus
Non Graia leuitate fidem, signatáque iura,
Et causas, non fata sequi. tamen antè furorem
Indomitum, durámque uiri deflectere mentem
Pacifico sermone parant, hostémque propinquum
Orant Cecropiæ prælata fronde Mineruæ.
Semper in externis populo communia uestro
Massiliam bellis testatur fata tulisse,
Comprensa est Latijs quæcunque annalibus ætas,
Et nunc ignoto si quos petis orbe triumphos,
Accipe deuotas externa in prælia dextras:
At si funestas acies, si dira paratis
Prælia discordes, lachrymas ciuilibus armis
Secretúmque damus, tractentur uulnera nulla
Sacra manu, si cælicolis furor arma dedisset,
Aut si terrigenæ tentarent astra gigantes,
Non tamen auderet pietas humana uel armis
Vel uotis prodesse Ioui: sortísque deorum
Ignarum mortale genus: per fulmina tantum
Sciret adhuc cælo solum regnare Tonantem.

Adde quòd innumeræ concurrunt undiq; gentes,
Nec sic horret iners scelerum contagia mundus
Vt gladijs egeant ciuilia bella coactis.
Sit mens ista quidem cunctis ut uestra recusent
Fata, nec hæc alius committat prælia miles,
Cui non conspecto languebit dextra parente?
Teláque diuersi prohibebunt spargere fratres?
Finis adest rerum, si non committitis illis
Arma, quibus fas est. nobis hæc summa precandi
Terribiles aquilas, infestáque signa relinquas
Vrbe procul, nostrísque uelis te credere muris,
Excludíque sinas admisso Cæsare bellum.
Sit locus exceptus sceleri, Magnóque, tibíque
Tutus, ut inuictæ fatum si consulat urbi,
Fœdera si placeant, sit quò ueniatis inermes.
Vel cum tanta uocent discrimina Martis Iberi,
Quid rapidum deflectis iter? non pondera rerum,
Nec momenta sumus: nunquam felicibus armis
Vsa manus patriæ primis à sedibus exul,
Et post tralatas exustæ Phocidos arces,
Mœnibus exiguis alieno in littore tuti,
Illustrat quos sola fides. si claudere muros
Obsidione paras, & ui perfringere portas,
Excepisse faces tectis, & tela parati,
Vndarum raptos auersis fontibus haustus
Quærere, & effossam sitientes lambere terram:
Et desit si larga Ceres, tunc horrida cerni,
Fœdáque contingi maculato corpora morsu,
Nec pauet hic populus pro libertate subire
Obsessum Pœno gessit quod Marte Saguntum.
Pectoribus rapti matrum, frustráque trahentes

Vbera sicca fame medios mittentur in ignes,
Vxor & à charo poscet sibi fata marito,
Vulnera miscebunt fratres, bellúmque coacti
Hoc potius ciuile gerent. sic Graia iuuentus
Finierat, cùm turbato iam prodita uultu
Ira ducis tandem testata est uoce dolorem.
Vana mouet Graios nostri fiducia cursus:
Quamuis Hesperium mundi properemus in axem,
Massiliam delere uacat. gaudete cohortes,
Obuia præbentur fatorum munere bella.
Ventus ut amittit uires, nisi robore densæ
Occurrant syluæ, spatio diffusus inani:
Vtque perit magnus nullis obstantibus ignis,
Sic hostes mihi deesse nocet, damnúmque putamus
Armorum, nisi qui uinci potuere, rebellent.
Sed si solus eam dimissis degener armis,
Tunc mihi tecta patent, iam nō excludere tantum,
Inclusisse uolunt: at enim contagia belli
Dira fugant: dabitis pœnas pro pace petita:
Et nihil esse meo discetis tutius æuo,
Quàm duce me bellum. sic postquam fatus ad urbē
Haud trepidam conuertit iter: tunc mœnia clausa
Conspicit, & densa iuuenum uallata corona.
Haud procul à muris tumulus surgentis in altum
Telluris, paruum diffuso uertice campum
Explicat: hæc patiens longo munimine cingi
Visa duci rupes, tutísque aptissima castris.
Proxima pars urbis celsam consurgit in arcem
Par tumulo, mediísque sedent conuallibus arua.
Tunc res immenso placuit statura labore,
Aggere diuersos uasto committere colles.

Sed prius ut totam,qua terra cingitur,urbem
Clauderet,à summis perduxit ad æquora castris
Longum Cæsar opus,fontésq;,& pabula campi
Amplexus fossa,densas tollentia pinnas
Cespitibus,crudáque extruxit brachia terra.
Iam satis hoc Graiæ memorandũ contigit urbi,
AEternúmque decus,quòd non impulsa,nec ipso
Strata metu,tenuit flagrantis in omnia belli
Præcipitem cursum:raptísque à Cæsare cunctis,
Vincitur una mora.quantũ est quòd fata tenentur?
Quódque uirum toti properans imponere mundo
Hos perdit fortuna dies?tunc omnia latè
Procumbunt nemora,& spoliantur robore syluæ:
Vt cum terra leuis mediam uirgultáque molem
Suspendant,structa laterum compage ligatam
Arctet humum,pressus ne cedat turribus agger.
Lucus erat longo nunquam uiolatus ab æuo,
Obscurum cingens connexis aera ramis,
Et gelidas altè summotis solibus umbras.
Hunc non ruricolæ Panes,nemorúmque potentes
Syluani,Nymphæque tenent,sed barbara ritu
Sacra deûm,structæ diris altaribus aræ,
Omnísque humanis lustrata cruoribus arbos.
Siqua fidem meruit superos mirata uetustas,
Illis & uolucres metuunt insistere ramis,
Et lustris recubare feræ:nec uentus in illas
Incubuit syluas,excussáque nubibus atris
Fulgura:non ullis frondem præbentibus auris,
Arboribus suus horror inest.tum plurima nigris
Fontibus unda cadit,simulachráq; mœsta deorum
Arte carent,cæsísque extant informia truncis.

Ipse situs, putríque facit iam robore pallor
Attonitos, non uulgatis sacrata figuris
Numina sic metuunt: tantum terroribus addit
Quos timeant non nosse deos. iam fama ferebat
Sæpe cauas motu terræ mugire cauernas,
Et procumbentes iterum consurgere taxos,
Et non ardentis fulgere incendia syluæ,
Roboráque amplexos circumfluxisse dracones.
Non illum cultu populi propiore frequentant,
Sed cessere deis: medio cum Phœbus in axe est,
Aut cælum nox atra tenet, pauet ipse sacerdos
Accessus, dominúmque timet deprendere luci.
  Hanc iubet immisso syluam procumbere ferro:
Nam uicina operi, belloque intacta priore
Inter nudatos stabat densissima montes.
Sed fortes tremuere manus, motíque uerenda
Maiestate loci: si robora sacra ferirent,
In sua credebant redituras membra secures.
Implicitas magno Cæsar torpore cohortes
Vt uidit, primus raptam uibrare bipennem
Ausus, & aeriam ferro proscindere quercum,
Effatur merso uiolata in robora ferro:
  Iam nequis uestrum dubitet subuertere syluam,
Credite me fecisse nefas. tunc paruit omnis
Imperijs non sublato secura pauore
Turba, sed expensa superorum, & Cæsaris ira.
Procumbunt orni, nodosa impellitur ilex,
Syluáque Dodones, & fluctibus aptior alnus,
Et non plebeios luctus testata cupressus.
Tunc primum posuere comas, & fronde carentes
Admisere diem, propulsáque robore denso

Sustinuit se sylua cadens. gemuere uidentes
Gallorum populi:muris sed clausa iuuentus
Exultat:quis enim læsos impune putaret
Esse deos?seruat multos fortuna nocentes,
Et tantum miseris irasci numina possunt.
V' tque satis cæsi nemoris,quæsita per agros
Plaustra ferunt,curuóque soli cessantis aratro
Agricolæ raptis annum fleuere iuuencis.
Dux tamen impatiens hæsuri ad mœnia Martis
Versus ad Hispanas acies,extremáque mundi,
Iussit bella geri.stellatis axibus agger
Erigitur,geminásque æquantes mœnia turres
Accipit.hæ nullo fixerunt robore terram,
Sed per iter longum causa repsere latenti.
Cum tantum nutaret onus telluris inanes,
Concussisse sinus quærentem erumpere uentum
Credidit,& muros mirata est stare iuuentus.
Illinc tela cadunt excelsas urbis in arces,
Sed maior Graio Romana in corpora ferro
Vis inerat:neque enim solis excussa lacertis
Lancea,sed tenso ballistæ turbine rapta
Haud unum contenta latus transire,quiescit,
Sed pendens pérque arma uiam,pérq; ossa,relicta
Morte fugit,superest telo post uulnera cursus.
At saxum quoties ingenti uerberis ictu
Excutitur,qualis rupes,quam uertice montis
Abscidit impulsu uenturum adiuta uetustas,
Frangit cuncta ruens,nec tantum corpora pressa
Exanimat,totos cum sanguine dissipat artus.
Vt tamen hostiles densa testudine muros
Tecta subit uirtus,armísque innexa priores

Arma ferunt, galeámq; extenſus protegit umbo,
Quæ prius ex longo nocuerunt miſſa receſſu,
Iam poſt terga cadunt: nec Graijs flectere iactum
Aut facilis labor eſt, longinqua ad tela parati
Tormenti mutare modum, ſed pondere ſolo
Contenti, nudis euoluunt ſaxa lacertis.
Dum fuit armorum ſeries, ut grandine tecta
Innocua percuſſa ſonant, ſic omnia tela
Reſpuit: at poſtquam uirtus incenſa uirorum
Perpetuam rupit defeſſo milite cratem,
Singula continuis ceſſerunt ictibus arma.
Tunc adoperta leui procedit uinea terra,
Sub cuius pluteis, & tecta fronte latentes
Moliri nunc ima parant, & uertere ferro
Mœnia: nunc aries ſuſpenſo fortior ictu
Incuſſus denſi compagem ſoluere muri
Tentat, & impoſitis unum ſubducere ſaxis.
Sed ſuper & flammis, & magnæ fragmine molis,
Et ſudibus crebris, & aduſti roboris ictu
Percuſſæ cedunt crates, fruſtráque labore
Exhauſto feſſus repetit tentoria miles.
Summa fuit Graijs ſtarent ut mœnia uoti.
Vltro acies inferre parant, armíſque coruſcas
Nocturni texere faces, audáxque iuuentus
Erupit: non haſta uiris, non letifer arcus,
Telum flamma fuit, rapiénſque incendia uentus
Per Romana tulit celeri munimina curſu.
Nec, quanuis uiridi luctetur robore, lentas
Ignis agit uires, tæda ſed raptus ab omni
Conſequitur nigri ſpatioſa uolumina fumi:
Nec ſolùm ſyluas, ſed ſaxa ingentia ſoluit,

Et crudæ putri fluxerunt puluere cautes.
Procubuit, maiórque iacens apparuit agger.
Spes uictis telluris abit, placuítque profundo
Fortunam tentare mari: non robore picto
Ornatas decuit fulgens tutela carinas,
Sed rudis, & qualis procumbit montibus arbor,
Conseritur stabilis naualibus area bellis.
Et iam turrigeram Bruti comitata carinam
Venerat in fluctus Rhodani cum gurgite classis
Stœchados arua tenens: necnon & Graia iuuentus
Omne suum fatis uoluit committere robur,
Grandæuósque senes mixtis armauit ephebis.
Accepit non sola uiros quæ stabat in undis
Classis, & emeritas repetunt naualibus alnos.
Vt matutinos spargens super æquora Phœbus
Fregit aquis radios, & liber nubibus æther,
Et posito Borea, pacémque tenentibus Austris
Seruatum bello iacuit mare: mouit ab omni
Quisque suam statione ratem, paribúsque lacertis
Cæsaris hinc puppes, hinc Graio remige classis
Tollitur, impulsæ tonsis tremuere carinæ,
Crebráque sublimes conuellunt uerbera puppes.
Cornua Romanæ classis, ualidǽque triremes,
Quásque quater surgens extructi remigis ordo
Cõmouet, & plures quæ mergunt æquora pinus,
Multiplices cinxere rates. hoc robur aperto
Oppositum pelago: lunata classe recedunt
Ordine contentæ gemino creuisse liburnæ.
Celsior at cunctis Bruti prætoria puppis
Verberibus senis agitur, molémque profundo
Inuehit, & summis longè petit æquora remis.

Vt tantum medij fuerat maris, utraque classis
Quod semel excussis possit transcurrere tonsis,
Innumeræ uasto miscentur in æthere uoces,
Remorúmque sonus premitur clamore, nec ullæ
Audiri potuere tubæ. tunc cærula uerrunt,
Atq; in transtra cadunt, & remis pectora pulsant.
Vt primùm rostris crepuerunt obuia rostra,
In puppim rediere rates, emissáque tela
Aera texerunt, uacuúmque cadentia Pontum:
Et iam diductis extendunt cornua proris,
Diuersǽque rates laxata classe receptæ.
Vt, quoties æstus Zephyris Eurísque repugnat,
Huc abeunt fluctus, illuc mare: sic ubi puppes
Sulcato uarios duxerunt gurgite tractus,
Quod tulit illa ratis remis, hæc reppulit æquor.
Sed Graijs habiles, pugnámque capessere pinus,
Et tentare fugam, nec longo frangere gyro
Cursum, nec tardè flectenti cedere clauo.
At Romana ratis stabilem præbere carinam
Certior, & terræ similem bellantibus usum.
Tunc in signifera residenti puppe magistro
Brutus ait, Paterísne acies errare profundo?
Artibus & certas pelagi? iam consere bellum,
Phocaicis medias rostris oppone carinas.
Paruit, obliquas & præbuit hostibus alnos.
Tunc quæcunque ratis tentauit robora Bruti
Ictu uicta suo, percussa, & capta cohæsit.
Ast alias manicǽque ligant, teretésque catenæ,
Séque tenent remis, tecto stetit æquore bellum.
Iam non excussis torquentur tela lacertis,
Nec longinqua cadunt iaculato uulnera ferro,

Miscenturque manus, nauali plurima bello
Ensis agit, stat quisque suæ de robore puppis
Pronus in aduersos ictus, multique perempti
In ratibus cecidere suis, cruor altus in undis
Spumat, & obducti concreto sanguine fluctus.
Et quas immissi traxerunt uincula ferri,
Has prohibent iungi conserta cadauera puppes.
Semianimes alij uastum subiere profundum,
Hauseruntque suo permixtum sanguine Pontum.
Hi luctantem animam lenta cum morte trahentes
Fractarum subita ratium periere ruina,
Irrita tela suas peragunt in gurgite cædes:
Et quodcunque cadit frustrato pondere ferrum,
Exceptum medijs inuenit uulnus in undis.
Phocaicis Romana ratis uallata carinis,
Robore diducto dextrum læuumque tuetur
Æquo Marte latus, cuius dum pugnat ab alta
Puppe Tagus, Graiumq; audax aplustre retentat,
Terga simul pariter missis & pectora telis
Transfigitur: medio concurrit pectore ferrum,
Et stetit incertus flueret quò uulnere sanguis,
Donec utrasq; simul largus cruor expulit hastas,
Diuisitque animam, sparsitque in uulnera letum.
Dirigit huc puppim miseri quoq; dextra Telonis,
Qua nullam melius pelago turbante carinæ
Audiuere manum, nec lux est notior ulli
Crastina, seu Phœbum uideat, seu cornua Lunæ,
Semper uenturis componere carbasa uentis.
Hic Latiæ rostro compagem ruperat alni,
Pila sed in medium uenêre trementia pectus,
Auertitque ratem morientis dextra magistri.

Dum cupit in sociam Gyareus erumpere puppim,
Excipit immissum suspensa per ilia ferrum,
Affixúsque rati telo retinente pependit.
Stant gemini fratres fœcundæ gloria matris,
Quos eadem uarijs genuerunt uiscera fatis,
Discreuit mors sæua uiros, unúmque relictum
Agnorunt miseri sublato errore parentes:
AEternis causam lachrymis tenet ille dolorem
Semper, & amissum fratrem lugentibus offert.
Quorum alter mixtis obliquo pectore remis
Ausus Romanæ Graia de puppe carinæ
Iniectare manum, sed eam grauis insuper ictus
Amputat: illa tamen nixu quo prenderat, hæsit,
Diriguítque tenens strictis immortua neruis.
Creuit in aduersis uirtus, plus nobilis iræ
Truncus habet, fortíque instaurat prælia læua,
Rapturúsq; suam procumbit in æquora dextram:
Hæc quoque cum toto manus est abscissa lacerto.
Iam clypeo, telísque carens, non conditur ima
Puppe, sed expositus, fraternáque pectore nudo
Arma tegens, crebra confixus cuspide perstat:
Teláque multorum leto casura suorum
Emerita iam morte tenet. tum uulnere multo
Effugientem animam lassos collegit in artus,
Membráq; contendit toto quæcunque manebat
Sanguine, & hostilem defectis robore membris
Insiluit solo nociturus pondere puppim.
Strage uirûm cumulata ratis, multóque cruore
Plena, per obliquum crebros latus accipit ictus:
At postquam ruptis pelagus compagibus hausit,
Ad summos repleta foros descendit in undas,

Vicinum inuoluens contorto uertice Pontum.
AEquora discedunt mersa diducta carina,
Inque locum puppis cecidit mare: multáque Ponto
Præbuit illa dies uarij miracula fati.
Ferrea dum puppi rapidos manus inserit uncos,
Affixit Lycidam: mersus foret ille profundo,
Sed prohibent socij, suspensáque crura retentant:
Scinditur auulsus, nec sicut uulnere sanguis
Emicuit lentus, ruptis cadit undique uenis,
Discursúsque animæ diuersa in membra meantis
Interceptus aquis: nullius uita perempti
Est tanta dimissa uia. pars ultima trunci
Tradidit in letum uacuos uitalibus artus:
At tumidus quà pulmo iacet, quà uiscera feruent,
Hæserunt ibi fata diu, luctatáque multum
Hac cum parte uiri uix omnia membra tulerunt.
Dum nimium pugnax unius turba carinæ
Incumbit prono lateri, uacuámque relinquit,
Qua caret hoste, ratem, congesto pondere puppis
Versa, caua texit pelagus, nautásque carina:
Brachia nec licuit uasto iactare profundo,
Sed clauso periere mari. tunc unica diri
Conspecta est leti facies, cum forte natantem
Diuersæ rostris iuuenem fixere carinæ:
Discessit medium tam uastos pectus ad ictus,
Nec prohibere ualent obtritis ossibus artus,
Quo minus æra sonent, eliso uentre per ora
Eiectat saniem permixtus uiscere sanguis.
Postquam inhibent remis puppes, ac rostra recedũt,
Deiectum in pelagus perfosso pectore corpus
Vulneribus transmisit aquas. pars maxima turbæ

Naufraga iactatis morti obluctata lacertis,
Puppis ad auxilium sociæ concurrit: at illi
Robora cùm uetitis prensarent altius ulnis,
Nutarétque ratis populo peritura recepto,
Impia turba super medios ferit ense lacertos:
Brachia linquentes Graia pendentia puppe,
A' manibus cecidere suis: non amplius undæ
Sustinuere graues in summo gurgite truncos.
Iámque omni fusis nudato milite telis,
Inuenit arma furor, remum contorsit in hostem
Alter, at hi totum ualidis aplustre lacertis,
Auulsásque rotant excusso remige sedes,
In pugnam fregere rates. sidentia pessum
Corpora cæsa tenent, spoliántq; cadauera ferro.
Multi inopes teli, iaculum letale reuulsum
Vulneribus traxere suis, & uiscera læua
Oppressere manu, ualidos dum præbeat ictus
Sanguis, & hostilem cum torserit, exeat, hastam.
Nulla tamen plures hoc edidit æquore clades,
Quàm pelago diuersa lues: nam pinguibus ignis
Affixus tædis, & tecto sulphure uiuax
Spargitur, ac faciles præbere alimenta carinæ,
Nunc picæ, nunc liquida rapuere incendia cera.
Nec flammas superant undæ, sparsisque per æquor
Iam ratibus, fragmenta ferus sibi uendicat ignis.
Hic recipit fluctus, extinguat ut æquore flammas:
Hi ne mergantur, tabulis ardentibus hærent.
Mille modos inter leti, mors una timori est,
Qua cœpere mori. nec cessat naufraga uirtus:
Tela legunt deiecta mari, ratibúsque ministrant,
Incertásque manus ictu languente per undas

Exercent: nunc rara datur si copia ferri,
Vtuntur pelago, saeuus complectitur hostem
Hostis, & implicitis gaudent subsidere membris,
Mergentésque mori. Pugna fuit unus in illa
Eximius Phoceus animam seruare sub undis,
Scrutaríque fretum, si quid mersisset arenis,
Et nimis affixos unci conuellere morsus,
Adductum quoties non senserat anchora funem.
Hic ubi compressum penitus deduxerat hostem,
Victor, & incolumis summas remeabat ad undas.
Sed, se per uacuos credit dum surgere fluctus,
Puppibus occurrit, tandémque sub aequore mansit.
Hi super hostiles iecerunt brachia remos,
Et ratium tenuere fugam: non perdere letum
Maxima cura fuit. multus sua uulnera puppi
Affixit moriens, & rostris abstulit ictus.
Stantem sublimi Tyrrhenum culmine prorae
Lygdamus excussae balearis tortor habenae
Glande petens, solido fregit caua tempora plumbo
Sedibus expulsi, postquam cruor omnia rupit
Vincula, procurrunt oculi, stat lumine rapto
Attonitus, mortísque illas putat esse tenebras.
At postquam membris sensit constare uigorem,
Vos (ait) ô socij sicut tormenta soletis,
Me quoque mittendis rectum componite telis.
Egere quod superest animae Tyrrhene, per omnes
Bellorum casus, ingentem militis usum
Hoc habet ex magna defunctum parte cadauer,
Viuentis feriere loco. sic fatus in hostem
Caeca tela manu, sed non tamen irrita mittit:
Excipit haec iuuenis generosi sanguinis Argus,

Quà iam non medius descendit in ilia uenter,
Adiuuítque suo procumbens pondere ferrum.
Stabat diuersa uictæ iam parte carinæ
Infelix Argi genitor: non ille iuuentæ
Tempore Phocaicis ulli cessurus in armis,
Victum æuo robur cecidit, fessúsque senecta
Exemplum, non miles erat: qui funere uiso,
Sæpe cadens longæ senior per transtra carinæ
Peruenit ad puppim, spirantésque inuenit artus.
Non lachrymæ cecidere genis, non pectora tundit,
Distentis toto riguit, sed corpore palmis:
Nox subit, atque oculos uastæ obduxere tenebræ,
Et miserum cernens agnoscere desinit Argum,
Ille caput labens, & iam languentia colla
Viso patre leuat, uox fauces nulla solutas
Prosequitur, tacito tantum petit oscula uultu,
Inuitátque patris claudenda ad lumina dextram.
Vt torpore senex caruit, uirésque cruentus
Cœpit habere dolor, Non perdam tempora, dixit,
À sæuis permissa deis, iugulúmque senilem
Confodiam: ueniam misero concede parenti
Arge, quòd amplexus, extrema quòd oscula fugi.
Nondum destituit calidus tua uulnera sanguis,
Semianimísque iaces, & adhuc potes esse superstes.
Sic fatus, quanuis capulum per uiscera missi
Polluerat gladij, tamen alta sub æquora tendit
Præcipiti saltu: letum præcedere nati
Festinantem animam morti non credidit uni.
Inclinant iam fata duci: nec iam amplius anceps
Belli casus erat, Graiæ pars maxima classis
Mergitur: ast aliæ mutato remige puppes

Victores uexere suos, naualia paucæ
Præcipiti tenuere fuga. quis in urbe parentum
Fletus erat? quantus matrum per littora planctus?
Coniux sæpe sui, confusis uultibus unda,
Credidit ora uiri Romanum amplexa cadauer:
Accensisque rogis miseri de corpore trunco
Certauere Patres. at Brutus in æquore uictor,
Primus Cæsareis pelagi decus addidit armis.

M. ANNEII LVCANI PHARSALIAE LIBER IIII.

At procul extremis terrarum Cæsar in oris
Martem sæuus agit non multa cæde nocentem,
Maxima sed fati ducibus momenta daturum.
Iure pari rector castris Afranius illis,
Ac Petreius erat: concordia duxit in æquas
Imperium commune uices, tutelaque ualli
Peruigil alterno paret custodia signo,
His præter Latias acies erat impiger Astur,
Vectonesque leues, profugique à gente uetusta
Gallorum Celtæ miscentes nomen Iberis.
Colle tumet modico, lenique excreuit in altum
Pingue solum tumulo, super hunc fundata uetusta
Surgit Ilerda manu: placidis prælabitur undis
Hesperios inter Sicoris non ultimus amnes,
Saxeus ingenti quem pons amplectitur arcu
Hybernas passurus aquas. at proxima rupes

Signa tenet Magni, nec Cæsar colle minore
Castra leuat, medius dirimit tentoria gurges.
Explicat hinc tellus campos effusa patentes
Vix oculo prendente modum, campósque coercet
Cinga rapax, uetitus fluctus, & littora cursu
Oceani pepulisse suo: nam gurgite mixto,
Qui præstat terris aufert tibi nomen Iberus.
Prima dies belli cessauit Marte cruento,
Spectandásque ducum uires, numerosáque signa
Exposuit: piguit sceleris, pudor arma furentum
Continuit: patriæque, & ruptis legibus unum
Donauere diem. prono tum Cæsar Olympo
In noctem subita circundedit agmina fossa,
Dum primæ præstant acies, hostémque fefellit,
Et propè consertis obduxit castra maniplis.
Luce noua collem subito conscendere cursu,
Qui medius tutam castris dirimebat Ilerdam,
Imperat: huc hostem pariter terrórque pudórque
Impulit, & rapto tumulum prior agmine cepit.
His uirtus ferrúmque locum promittit: at illis
Ipse locus. miles rupes oneratus in altas
Nititur, auersóque acies in monte supina
Hæret, & in tergum casura umbone sequentis
Erigitur. nulli telum uibrare uacabat,
Dum labat, & fixo firmat uestigia pilo,
Dum scopulos stirpésque tenent, atque hoste relicto
Cædunt ense uiam. uidit lapsura ruina
Agmina dux, equitémque iubet succedere bello,
Munitúmque latus læuo producere gyro.
Sic pedes ex facili, nullóque urgente receptus,
Irritus & uictor subducto Marte pependit.

Hactenus armorum discrimina, cætera bello
Fata dedit uarijs incertus motibus aer.
Pigro bruma gelu, sicci'sque Aquilonibus hærens,
AEthere constricto pluuias in nube tenebat.
Vrebant montana niues, campósque iacentes
Non duraturæ conspecto sole pruinæ:
Atque omnis propior mergenti sydera cælo
Aruerat tellus hyberno dura sereno.
Sed postquam uernus calidum Titana recepit,
Sydera respiciens dilapsæ portitor Helles,
Atque iterum æquatis ad iustæ pondera Libræ
Temporibus uicere dies, tunc sole relicto
Cynthia quo primum cornu dubitanda refulsit,
Exclusit Boream, flammásque accepit ab Euro.
Ille suo nubes quascunque inuenit in axe,
Torsit in Occiduum Nabathæis flatibus orbem,
Et quas sentit Arabs, & quas Gangetica tellus
Exhalat nebulas, quicquid concrescere primus
Sol patitur, quicquid cæli fuscator Eoi
Intulerat Corus, quicquid defenderat Indos,
Incendêre diem, nubésque Oriente remotæ,
Nec medio potuere graues incumbere mundo,
Sed nimbos rapuere fuga, uacat imbribus Arctos,
Et Notus in solam Calpen fluit humidus aer.
Hic ubi iam Zephyri fines, & summus Olympi
Cardo tenet Tethyn, uetitæ transcurrere densos
Inuoluêre globos, congestúmque aeris atri
Vix recipit spatium, quod separat æthere terram.
Iámque polo pressæ largos densantur in imbres,
Spissatǽque fluunt, nec seruant fulmina flammas,
Quanuis crebra micent, moriuntur fulgura nimbis.

Hinc imperfecto complectitur aera gyro
Arcus, uix ulla uariatus luce colorem,
Oceanúmque bibit, raptósque ad nubila fluctus
Pertulit, & cælo diffusum reddidit æquor.
Iámque Pyrenææ, quas nunquam soluere Titan
Eualuit, fluxere niues, fractóque madescunt
Saxa gelu: tum, quæ solitis è fontibus exit,
Non habet unda uias, tam largas alueus omnis
À ripis accepit aquas. iam naufraga campo
Cæsaris arma natant, impulsáque gurgite multo
Castra labant, alto restagnant flumina uallo.
Non pecorum raptus faciles, non pabula mersi
Vlla ferunt sulci, tectarum errore uiarum
Fallitur occultis sparsus populator in agris.
Iámq; comes semper magnorum prima malorũ
Sæua fames aderat, nullóque obsessus ab hoste
Miles eget: toto censu non prodigus emit
Exiguam Cererem. Prò lucri pallida tabes!
Nõn deest prolato ieiunus uenditor auro.
Iam tumuli, collésque latent, iam flumina cuncta
Condidit una palus, uastáque uoragine mersit:
Absorpsit penitus rupes, ac tecta ferarum
Detulit, atque ipsas hausit, subitísque frementes
Vorticibus contorsit aquas, & reppulit æstus
Fortior Oceani, nec Phœbum surgere sensit
Nox subiecta polo, rerum discrimina miscet
Deformis cæli facies, iunctǽque tenebræ.
Sic mundi pars ima iacet, quam zona niualis
Perpetuǽque premunt hyemes, non sydera cælo
Vlla uidet, sterili non quicquam frigore gignit,
Sed glacie medios signorum temperat ignes.

S *ic ô summe parens mundi, sic sorte secunda*
AE *quorei rector facias* Neptune *tridentis.*
E *t tu perpetuis impendas aera nimbis,*
T *u remeare uetes quoscunque emiseris æstus.*
N *on habeant amnes decliuem ad littora cursum,*
S *ed pelagi referantur aquis, concussáque tellus*
L *axet iter fluuijs, hos campos* Rhenus *inundet,*
H *os* Rhodanus, *uastos obliquent flumina fontes.*
R *iphæas huc solue niues, huc stagna, lacúsque,*
E *t pigras ubicunque iacent effunde paludes.*
E *t miseras bellis ciuilibus eripe terras.*
S *ed paruo fortuna uiri contenta pauore*
P *lena redit, solitóque magis fauere secundi,*
E *t ueniam meruere dei. iam rarior aer,*
E *t par* Phœbus *aquis densas in uellera nubes*
S *parserat, & noctes uentura luce rubebant,*
S *eruatóque loco rerum, discessit ab astris*
H *umor, & ima petit quicquid pendebat aquarum.*
T *ollere sylua comas, stagnis emergere colles*
I *ncipiunt, uisóque die durescere ualles.*
V *t que habuit ripas* Sicoris, *campósque reliquit,*
P *rimum cana salix madefacto uimine paruam*
T *exitur in puppim, cæsóque induta iuuenco*
V *ectoris patiens tumidum superemicat amnem.*
S *ic* Venetus *stagnante* Pado, *fusóque* Britannus
N *auigat* Oceano: *sic cum tenet omnia* Nilus,
C *onseritur bibula* Memphitis *cymba papyro.*
H *is ratibus traiecta manus festinat utrinque*
S *uccisum curuare nemus: fluuíjque ferocis*
I *ncrementa timens, non primis robora ripis*
I *mposuit, medios pontem distendit in agros.*

A e nequid Sicoris repetitis audeat undis,
S pargitur in sulcos, & scisso gurgite riuis
D at pœnas maioris aquæ, postquam omnia fatis
C æsaris ire uidet, celsam Petreius Ilerdam
D eserit, & noti diffisus uiribus orbis
I ndomitos quærit populos, & semper in arma
M artis amore feros, & tendit in ultima mundi.
N udatos Cæsar colles, desertáque castra
C onspiciens, capere arma iubet, nec quærere põtem
N ec uada, sed duris fluuium superare lacertis.
P aretur, rapuítque ruens in prælia miles,
Q uod fugiens timuisset iter: mox uda receptis
M embra fouent armis, gelidósque à gurgite cursu
R estituunt artus, donec decresceret umbra
I n medium surgente die, idámque agmina summa
C arpit eques, dubijque fugæ pugnæque tenentur.
A ttollunt campo geminæ iuga saxea rupes
V alle caua media, tellus hinc ardua celsos
C ontinuat colles, tutæ quos inter opaco
A nfractu latuere uiæ, quibus hoste potito
F aucibus, emitti terrarum in deuia Martem
I'nque feras gentes Cæsar uidet: Ite sine ullo
O rdine, ait, raptúmque fuga conuertite bellum,
E t faciem pugnæ, uultúsque inferte minaces:
N ec liceat pauidis ignaua occumbere morte,
E xcipiant recto fugientes pectore ferrum.
D ixit: & ad montes tendentem præuenit hostem.
I llic exiguo paulum distantia uallo
C astra locant. postquam spatio languentia nullo
M utua conspicuos habuerunt lumina uultus,
E t fratres, natósque suos uidere, patrésque,

Deprensum est ciuile nefas, tenuere parumper
Ora metu, tantum nutu, motóque salutant
Ense suos: mox ut stimulis maioribus ardens
Rupit amor leges, audet transcendere uallum
Miles, in amplexus effusas tendere palmas.
Hospitis ille ciet nomen, uocat ille propinquum,
Admonet hunc studijs consors puerilibus ætas:
Nec Romanus erat, qui non agnouerat hostem.
Arma rigant lachrymis, singultibus oscula rumpũt:
Et quanuis nullo maculatus sanguine miles
Quæ potuit fecisse, timet. quid pectora pulsas?
Quid uesane gemis? fletus quid fundis inanes?
Nec te sponte tua sceleri parêre fateris?
Vsqueadeóne times, quem tu facis ipse timendum?
Classica dent bellum, sæuos tu neglige cantus.
Signa ferant, cessa: iam iam ciuilis Erinnys
Concidet, & Cæsar generum priuatus amabit.
Nunc ades æterno complectens omnia nexu
O rerum, mixtique salus concordia mundi,
Et sacer orbis amor, magnum nunc secula nostra
Venturi discrimen habent: periere latebræ
Tot scelerum, populo uenia est erepta nocenti,
Agnouere suos. Prò numine fata sinistro
Exigua requie tantas augentia clades!
Pax erat, & castris miles permixtus utrisque
Errabat, duro concordes cespite mensas
Instituunt, & permixto libamina Baccho.
Graminei luxere foci, iunctóque cubili
Extrahit insomnes bellorum fabula noctes:
Quo primum steterint campo, qua lancea dextra
Exierit. dum quæ gesserunt fortia iactant,

Et dum multa negant, quod solum fata petebant,
Est miseris renouata fides, atque omne futurum
Creuit amore nefas. nam postquam fœdera pacis
Cognita Petreio, séque, & sua tradita uenum
Castra uidet, famulas scelerata ad prælia dextras
Excitat, atque hostes turba stipatus inermes
Præcipitat castris, iunctósque amplexibus ense
Separat, & multo disturbat sanguine pacem.
Addidit ira ferox moturas prælia uoces,
Immemor ô patriæ, signorum oblite tuorum
Non potes hoc causæ miles præstare Senatus,
Assertor uicto redeas ut Cæsare, certè
Vt uincere potes: dum ferrum, incertáque fata,
Quísque fluat multo non deerit uulnere sanguis,
Ibitis ad dominum, damnatáque signa feretis?
Vtque habeat famulos nullo discrimine Cæsar
Exorandus erit? ducibus quoque uita petenda est?
Nunquam nostra salus pretium, mercésq; nefandæ
Proditionis erit: non hoc ciuilia bella
Vt uiuamus, agunt, trahimur sub nomine pacis.
Non chalybem gentes penitus fugiente metallo
Eruerent, nulli uallarent oppida muri,
Non sonipes in bella ferox, non iret in æquor
Turrigeras classis pelago sparsura carinas,
Si bene libertas unquam pro pace daretur.
Hostes nempe meos sceleri iurata nefando
Sacramenta tenent, at uobis uilior hoc est
Vestra fides quòd pro causa pugnantibus æqua
Et ueniam sperare licet. Prò dira pudoris
Fœdera! nunc toto fatorum ignarus in orbe
Magne paras acies, mundíque extrema tenentes

Sollicitas reges, cum forsan fœdere nostro
Iam tibi sit promissa salus. sic fatur, & omnes
Concussit mentes, scelerúmque reduxit amorem.
Sic ubi desuetæ syluis in carcere clauso
Mansueuere feræ, & uultus posuere minaces,
Atque hominem didicere pati, si torrida paruus
Venit in ora cruor, redeunt rabiésque furórque,
Admonitǽque tument gustato sanguine fauces:
Feruet, & à trepido uix abstinet ira magistro.
Itur in omne nefas, & quæ fortuna deorum
Inuidia cæca bellorum in nocte tulisset,
Fecit monstra fides: inter mensásque torósque,
Quæ modò complexu fouerunt pectora, cædunt.
Et quanuis primò ferrum strinxere gementes,
Vt dextræ iusti gladius dissuasor adhæsit,
Dum feriunt, odere suos, animósque labantes
Confirmant ictu: feruent iam castra tumultu,
Et scelerum turba rapiuntur colla parentum.
Ac uelut occultum pereat scelus, omnia monstra
In faciem posuere ducum, iuuat esse nocentes.
Tu Cæsar quanuis spoliatus milite multo
Agnoscis superos: neque enim tibi maior in aruis
Emathijs fortuna fuit, nec Phocidos undis
Massiliæ, Phario nec tantum est æquore gestum:
Hoc siquidem solo ciuilis crimine belli
Dux causæ melioris eris. polluta nefanda
Agmina cæde duces iunctis committere castris
Non audent, altǽque ad mœnia rursus Ilerdæ
Intendêre fugam: campos eques obuius omnes
Abstulit, & siccis inclusit collibus hostem.
Tunc inopes undæ prærupta cingere fossa

Cæsar auet,nec castra pati contingere ripas,
Aut circum largos curuari brachia fontes.
Vt leti uidêre uiam,conuersus in iram
Præcipitem timor est,miles non utile clausis
Auxilium mactauit equos,tandémque coactus
Spe posita damnare fugam,casurus in hostes
Fertur.ut effuso Cæsar decurrere passu
Vidit,& ad certam deuotos tendere mortem,
Tela tene iam miles,ait;ferrúmque ruenti
Subtrahe,non ullo constet mihi sanguine bellum:
Vincitur haud gratis iugulo qui prouocat hostem.
En sibi uilis adest inuisa luce iuuentus
Iam damno peritura meo,non sentiet ictus,
Incumbet gladijs,gaudebit sanguine fuso.
Deserat hic feruor mentes,cadat impetus amens;
Perdant uelle mori.sic deflagrare minaces
Incassum,& uetito passus languescere bello,
Substituit merso dum nox sua lumina Phœbo.
Inde ubi nulla data est miscendi copia Martis,
Paulatim cadit ira ferox,mentésque tepescunt.
Saucia maiores animos ut pectora gestant
Dum dolor est,ictúsque recens,& mobile neruis
Conamen calidus præbet cruor,ossáque nondum
Adduxere cutem,si conscius ensis adacti
Stat uictor,tenuítque manus,tum frigidus artus
Alligat atque animum subducto robore torpor,
Postquam sicca rigens astrinxit uulnera sanguis:
Iámque inopes undæ primum tellure refossa
Occultos latices,abstrusáque flumina quærunt:
Nec solum rastris duríſque ligonibus arua,
Sed gladijs fodêre suis,puteúsque cauati

Montis ad irrigui premitur fastigia campi.
Non se tam penitus, tam longè luce relicta
Merserit Assyrij scrutator pallidus auri.
Non tamen aut tectis sonuerunt cursibus amnes,
Aut micuere noui percusso pumice fontes,
Antra nec exiguo stillant sudantia rore,
Aut impulsa leui turbatur glarea uena.
Tunc exhausta super multo sudore iuuentus
Extrahitur, duris silicum lassata metallis.
Quóque minus siccos possent tolerare uapores,
Quæsitæ fecistis aquæ, nec languida fessi
Corpora sustentant epulis, mensásque perosi
Auxilium fecere famem. si mollius aruum
Prodidit humorem, pingues manus utraque glebas
Exprimit ora super. nigro si turbida limo
Colluuies immota iacet, cadit omnis in haustus
Certatim obscœnos miles, moriénsque recepit
Quas nollet uicturus aquas: ritúque ferarum
Distentas siccant pecudes, & lacte negato
Sordidus exhausto sorbetur ab ubere sanguis.
Tunc herbas frondésque terunt, & rore madentes
Distringunt ramos: & siquos palmite crudo
Arboris aut tenera succos pressere medulla.
O fortunati fugiens quos barbarus hostis
Fontibus immixto strauit per rura ueneno!
Hos licet in fluuios saniem tabémque ferarum,
Pallida Dictæis, Cæsar, nascentia saxis
Infundas aconita palàm, Romana iuuentus
Non decepta bibet: torrentur uiscera flamma,
Oráque sicca rigent squamosis aspera linguis.
Iam marcent uenæ, nullóque humore rigatus

Aeris angustat alternos pulmo meatus,
Rescissóque nocent suspiria dura palato.
Pandunt ora siti, nocturnúmque aera captant,
Expectant imbres, quorum modo cuncta natabant
Impulsu, & siccis uultus in nubibus hærent.
Quóque magis miseros undæ ieiunia soluant,
Non super arentem Meroen, Cancríque sub axe,
Quâ nudi Garamantes arant, sedere: sed inter
Stagnantem Sicorim, & rapidum deprensus Iberũ
Spectat uicinos sitiens exercitus amnes.
  Iam domiti cessere duces, pacísque petendæ
Autor damnatis supplex Afranius armis:
Semianimes in castra trahens hostilia turmas
Victoris stetit ante pedes: seruata precanti
Maiestas non fracta malis, intérque priorem
Fortunam, casúsque nouos gerit omnia uicti,
Sed ducis, & ueniam securo pectore poscit.
Si me degeneri strauissent fata sub hoste,
Non deerat fortis rapiendo dextera leto:
At nunc sola mihi est orandæ causa salutis,
Dignum donanda Cæsar te credere uita.
Non partis studijs agimur, nec sumpsimus arma
Consilijs inimica tuis, nos denique bellum
Inuênit ciuile duces, causǽque priori,
Dum potuit, seruata fides, nil fata moramur:
Tradimus Hesperias gentes, aperimus Eoas,
Securúmque orbis patimur post terga relicti.
Nec cruor effusus campis tibi bella peregit,
Nec ferrum, lassǽque manus: hoc hostibus unum
Quód uincas, ignosce tuis: nec magna petuntur,
Otia des fessis, uitam patiaris inermes

Degere, quam tribuis: campis prostrata iacere
Agmina nostra putes: nec enim felicibus armis
Misceri damnata decet, partémque triumphi
Captos ferre tui, turba hæc sua fata peregit:
Hoc petimus, uictos ne tecum uincere cogas.
Dixerat: at Cæsar facilis, uultúque serenus
Flectitur, atque usum belli, pœnámque remittit.
Vt primum iustæ placuerunt fœdera pacis,
Incustoditos decurrit miles ad amnes,
Incumbit ripis, permissáque flumina turbat.
Continuus multis subitarum tractus aquarum
Aera non passus uacuis discurrere uenis
Arctauit, clausítque animam, nec feruida pestis
Cedit adhuc, sed morbus egens iam gurgite plenis
Visceribus sibi poscit aquas, mox robora neruis,
Et uires rediere uiris. O prodiga rerum
Luxuries, nunquam paruo contenta paratu,
Et quæsitorum terra pelagóque ciborum
Ambitiosa fames, & lautæ gloria mensæ!
Discite quàm paruo liceat producere uitam,
Et quantum natura petat: non erigit ægros
Nobilis ignoto diffusus Consule Bacchus:
Non auro, myrrháque bibunt: sed gurgite puro
Vita redit: populis satis est fluuiúsque Ceréſque.
Heu miseri qui bella gerunt! tunc arma relinquens
Victori miles spoliato pectore tutus,
Innocuúsque, suas curarum liber in urbes
Spargitur. O quantum donata pace potitos
Excussis nunquam ferrum uibrasse lacertis
Pœnituit, tolerasse sitim, frustráque rogasse
Prospera bella deos! nempe usis Marte secundo

Tot dubiæ restant acies, tot in orbe labores.
Vt nunquam fortuna labet successibus anceps,
Vincendum toties, terras fundendus in omnes
Est cruor, & Cæsar per tot sua fata sequendus.
Felix qui potuit, mundi nutante ruina,
Quo iaceat iam scire loco: non prælia fessos
Vlla uocant, certos non rumpunt classica somnos,
Iam coniux, natique rudes, & sordida tecta
Et non deductos recipit sua terra colonos.
Hoc quoque securis oneris fortuna remisit,
Sollicitus menti quòd abest pauor: ille salutis
Est autor, dux ille fuit. sic prælia soli
Felices nullo spectant ciuilia uoto.
Non eadem belli totum fortuna per orbem
Constitit, in partes aliquid sed Cæsaris ausa est,
Quà maris Adriaci longas ferit unda Salonas,
Et tepidum in molles Zephiros excurrit Iader.
Illic bellaci confisus gente Curetum,
Quos alit Adriaco tellus circunflua Ponto,
Clauditur extrema residens Antonius ora,
Cautus ab incursu belli, si sola recedat,
Expugnat quæ tuta, fames: non pabula tellus
Pascendis submittit equis, non proferit ullam
Flaua Ceres segetem: spoliabat gramine campum
Miles, & attonso miseris iam dentibus aruo
Castrorum siccas de cæspite uulserat herbas.
Vt primum aduersæ socios in littore terræ
Et Basilum uidere ducem, noua furta per æquor
Exquisita fugæ: neque enim de more carinas
Extendunt, puppésque leuant, sed firma gerendis
Molibus insolito contexunt robora ductu.

Nanque ratem uacuæ sustentant undique cuppæ,
Quarum porrectis series constricta catenis
Ordinibus geminis obliquas excipit alnos:
Nec gerit expositum telis in fronte patenti
Remigium, sed quod trabibus circundedit æquor
Hoc ferit, & taciti præbet miracula cursus,
Quòd nec uela ferat, nec apertas uerberet undas.
Tunc freta seruantur, dum se decliuibus undis
AEstus agat, refluóque mari nudentur arenæ.
Iámque relabenti crescebant littora Ponto,
Missa ratis prono defertur lapsa profundo,
Et geminæ comites: cuncta super ardua turris
Eminet, & tremulis tabulata minantia pinnis.
Noluit Illyricæ custos Octauius undæ
Confestim tentare ratem, celerésque carinas
Continuit, cursu crescat dum præda secundo:
Et temere ingressos repetendum inuitat ad æquor
Pace maris. sic dum pauidos formidine ceruos
Claudat odoratæ metuentes aera pennæ:
Aut dum dispositis attollat retia uaris
Venator, tenet ora leuis clamosa Molossi,
Spartanos Cretásque ligat: nec creditur ulli
Sylua cani, nisi qui presso uestigia rostro
Colligit, & præda nescit latrare reperta,
Contentus tremulo monstrasse cubilia loro.
Nec mora, complentur moles, auidéque petitis
Insula deseritur ratibus, quo tempore primas
Impedit ad noctem iam lux extrema tenebras.
At Pompeianus fraudes innectere Ponto
Antiqua parat arte Cilix, passúsque uacare
Summa freti medio suspendit uincula Ponto,

Et laxas fluitare sinit, religátque catenas
Rupis ab Illyricæ scopulis. nec prima, nec illa,
Quæ sequitur, tardata ratis, sed tertia moles
Hæsit, & ad cautes abducto fune secuta est.
Impendent caua saxa mari, ruituráque semper
Stat (mirum) moles: & syluis æquor inumbrat.
Huc fractas Aquilone rates, submersáque Pontus
Corpora sæpe tulit, cæcísque abscondit in antris:
Restituit raptus tectum mare, cúmque cauernæ
Euomuere fretum, contorti uorticis undæ
Taurominitanam uincunt feruore Charybdim.
Hîc Opiterginis moles onerata colonis
Constitit, hanc omni puppes statione solutæ
Circumeunt, alij rupes ac littora complent.
Vulteius tacitas sensit sub gurgite fraudes,
Dux erat ille ratis, frustra qui uincula ferro
Rumpere conatus, poscit spe prælia nulla,
Incertus quâ terga daret, quâ pectora bello.
Hoc tamen in casu, quantum deprensa ualebat
Effecit uirtus: inter tot millia captæ
Circunfusa rati, & plenam uix inde cohortem,
Pugna fuit, non longa quidem: nam condidit atra
Nox lucem dubiam, pacémque habuere tenebræ.
Tunc sic attonitam, uenturáque fata pauentem
Rexit magnanima Vulteius uoce cohortem:
Libera non ultrà parua quàm nocte iuuentus
Consulite extremis angusto tempore rebus.
Vita breuis nulli superest, qui tempus in illa
Quærendæ sibi mortis habet: nec gloria leti
Inferior, iuuenes, admoto occurrere fato,
Omnibus incerto uenturæ tempore uitæ

Par animi laus est, & quos speraueris annos
Perdere, & extremæ momentum abrumpere lucis,
Accersas dum fata manu. non cogitur ullus
Velle mori, fuga nulla patet, stant undique nostris
Intenti ciues iugulis, decernite letum,
Et metus omnis abest: cupias quodcunque necesse est.
Non tamen in cæca bellorum nube cadendum est,
Aut cùm permixtis acies sua tela tenebris
Inuoluunt, conserta iacent cùm corpora campo,
In medium mors omnis abit, perit obruta uirtus:
Nos in conspicua socijs hostique carina
Constituere dei, præbebunt æquora testes,
Præbebunt terræ, summis dabit insula saxis,
Spectabunt geminæ diuerso è littore partes.
Nescio quid nostris magnum & memorabile fatis
Exemplum fortuna paras: quæcunque per æuum
Exhibuit monumenta fides, seruatáque ferro
Militiæ pietas, transibit nostra iuuentus.
Nanque suis pro te gladijs incumbere Cæsar
Esse parum scimus: sed non maiora supersunt
Obsessis, tanti quæ pignora demus amoris.
Abscîdit nostræ multum sors inuida laudi,
Quòd non cum senibus capti natísque tenemur.
Indomitos sciat esse uiros, timeátque furentes,
Et morti faciles animos, & gaudeat hostis
Non plures hæsisse rates, tentare parabunt
Fœderibus, turpíque uolent corrumpere uita:
O utinam, quò plus habeat mors unica famæ,
Promittant ueniam, iubeant sperare salutem:
Ne nos, cùm calido fodiemus uiscera ferro,
Desperasse putent! magna uirtute merendum est,

Cæsar ut amissis inter tot millia paucis
Hoc damnum cladémque uocet: dent fata recessum,
Emittántque licet, uitare instantia nolim.
Proieci uitam, comites, totúsque futuræ
Mortis agor stimulis: furor est, agnoscere solis
Permissum est quos iam tangit uicinia fati,
Victurósque dei celant, ut uiuere durent,
Felix esse mori. Sic cunctas sustulit ardor
Nobilium mentes iuuenum. cùm sydera cæli
Ante ducis uoces oculis humentibus omnes
Aspicerent, flexóque Vrsæ temone pauerent:
Iidem cùm fortes animos præcepta subissent
Optauere diem. nec segnis mergere Ponto
Tunc erat astra polus: nam sol Ledæa tenebat
Sydera, uicino cùm lux altissima Cancro est:
Nox tum Thessalicas urgebat parua sagittas.
Detegit orta dies stantes in rupibus Istros,
Pugnacésque mari Graia cum classe Liburnos,
Tentauere prius suspenso uincere bello
Fœderibus, fieret captis si dulcior ipsa
Mortis uita mora: stabat deuota iuuentus
Damnata iam luce ferox, securáque pugnæ
Permisso sibi fine manu: nullíque tumultus
Excussere uiris mentes ad summa paratas,
Innumerásque simul pauci terráque maríque
Sustinuere manus, tanta est fiducia mortis.
Vtque satis bello uisum est fluxisse cruoris,
Versus ab hoste furor: primus dux ipse carinæ
Vulteius iugulo poscens iam fata retecto,
Ecquis, ait, iuuenum est, cuius sit dextra cruore
Digna meo, certáque fide per uulnera nostra

Testetur se uelle mori? nec plura locuto
Viscera non unus iandudum transigit ensis.
Collaudat cunctos, sed eum cui uulnera prima
Debebat, grato moriens interficit ictu.
Concurrunt alij, totúmque in partibus unis
Bellorum fecere nefas. sic semine Cadmi
Emicuit Dircæa cohors, cæcidítque suorum
Vulneribus, dirum Thebanis fratribus omen.
Phasidos & campis insomni dente creati
Terrigenæ, missa magicis è cantibus ira
Cognato tantos implerunt sanguine sulcos:
Ipsáque inexpertis, quod primum fecerat herbis
Expauit Medea nefas. sic mutua pacti
Fata cadunt iuuenes, nimiúmq; in morte uirorum
Mors uirtutis habet, pariter sternúntque cadúntq;
Vulnere letali: nec quenquam dextra fefellit,
Cum feriat moriente manu: nec uulnus adactis
Debetur gladijs, percussum est pectore ferrum,
Et iugulis pressere manum. cum sorte cruenta
Fratribus incurrunt fratres, natúsque parenti,
Haud trepidante tamen toto cum pondere dextra
Exegere enses: pietas ferientibus una
Non repetisse fuit. iam latis uiscera lapsa
Semianimes traxere foris, multúmque cruoris
Infudere mari. despectam cernere lucem,
Victoresque suos uultu spectare superbo,
Et mortem sentire iuuat. iam strage cruenta
Conspicitur cumulata ratis, bustisque remittunt
Corpora uictores, ducibus mirantibus ulli
Esse ducem tanti. nullam maiore locuta est
Ore ratem totum discurrens fama per orbem.

Non tamen ignauæ post hæc exempla uirorum
Percipient gentes, quàm sit non ardua uirtus
Seruitium fugisse manu, sed regna timentur
Ob ferrum, & sæuis libertas uritur armis,
Ignorátque datos, ne quisquam seruiat, enses.
Mors utinam pauidos uitæ subducere nolles,
Sed uirtus te sola daret. non segnior illo
Marte fuit, qui tunc Libycis exarsit in aruis.
Nanque rates audax Lilybæo littore soluit
Curio, nec forti uelis Aquilone recepto
Inter semirutas magnæ Carthaginis arces
Et Clupeam tenuit stationis littora notæ,
Primáq; castra locat cano procul æquore, quà se
Bagrada lentus agit siccæ sulcator arenæ.
Inde petit tumulos, exesásque undique rupes,
Antæi quæ regna uocat non uana uetustas.
Nominis antiqui cupientem noscere causas,
Cognita per multos docuit rudis incola patres.
Nondum post genitos tellus effœta gigantes,
Terribilem Libycis partum concepit in antris.
Nec tam iusta fuit terrarum gloria Typhon,
Aut Tityos, Briareúsque ferox: cælóque pepercit,
Quòd non Phlegræis Antæum sustulit aruis.
Hoc quoque tam uastas cumulauit munere uires
Terra sui fœtus, quòd cum tetigere parentem
Iam defecta uigent renouato robore membra.
Hæc illi spelunca domus, latuisse sub alta
Rupe ferunt, epulas raptos habuisse leones.
Ad somnos non terga feræ præbere cubile
Assuerunt, non sylua torum, uirésque resumit
In nuda tellure iacens. periere coloni

Aruorum Libyes,pereunt quos appulit æquor.
Auxilióque diu uirtus non usa cadendi
Terræ spernit opes,inuictus robore cunctis
Quanuis staret,erat.tandem uulgata cruenti
Fama mali terras monstris,æquórque leuantem
Magnanimum Alciden Libycas exciuit in oras.
Ille Cleonæi proiecit terga leonis
Antæus Libyci:perfudit membra liquore
Hospes Olympiacæ seruato more palæstræ:
Ille parum fidens pedibus contingere matrem,
Auxilium membris calidas infudit arenas.
Conseruere manus,& multo brachia nexu,
Colla diu grauibus frustra tentata lacertis,
Immotúmque caput fixa cum fronte tenetur,
Mirantúrque habuisse parem:nec uiribus uti
Alcides primo uoluit certamine totis,
Exhausítque uirum,quod creber anhelitus illi
Prodidit,& gelidus fesso de corpore sudor.
Tunc ceruix lassata quati,tunc pectore pectus
Vrgeri,tunc obliqua percussa labare
Crura manu,iam terga uiri cedentia uictor
Alligat,& medium compressis ilibus arctat,
Inguináque insertis pedibus distendit,& omnem
Explicuit per membra uirum,rapit arida tellus
Sudorem,calido complentur sanguine uenæ,
Intumuere tori,totósque induruit artus,
Herculeósque nouo laxauit corpore nodos.
Constitit Alcides stupefactus robore tanto,
Nec sic Inachijs quanuis rudis esset in undis,
Desectam timuit reparatis anguibus hydram.
Conflixere pares,telluris uiribus ille,

Ille suis: nunquam saeuae sperare nouercae
Plus licuit. uidet exhaustos sudoribus artus,
Ceruicémque uiri siccam, quà ferret Olympum.
Vtque iterum fessis iniecit brachia membris,
Non expectatis Antaeus uiribus hostis
Sponte cadit, maiórque accepto robore surgit:
Quisquis inest terris, in fessos spiritus artus
Egeritur, tellúsque uiro luctante laborat.
Vt tandem auxilium tactae prodesse parentis
Alcides sensit: Standum est tibi, dixit, & ultrà
Non credêre solo, sternique uetabere terra,
Haerebis pressis intra mea pectora membris,
Huc Antaee cades. sic fatus, sustulit altè
Nitentem in terras iuuenem, morientis in artus
Non potuit nati tellus summittere uires.
Alcides medium tenuit, iam pectora pigro
Stricta gelu, terrísque diu non credidit hostem.
Hinc aeui ueteris custos famosa uetustas,
Miratríxque sui signauit nomine terras.
Sed maiora dedit cognomina collibus istis,
Poenum qui Latijs reuocauit ab arcibus hostem
Scipio: nam sedes Libyca tellure potito
Haec fuit: en ueteris cernis uestigia ualli.
Romana hos primùm tenuit uictoria campos.
Curio laetatus, tanquam fortuna locorum
Bella gerat, seruétque ducum sibi fata priorum,
Felici non fausta loco tentoria ponens
Indulsit castris, & collibus abstulit omen,
Sollicitátque feros non aequis uiribus hostes.
Omnis Romanis quae cesserat Africa signis,
Tunc Vari sub iure fuit, qui robore quanquam

Confisus Latio, regis tamen undique uires
Exciuit Libycæ gentis, extremáque mundi
Signa suum comitata Iubam. non fusior ulli
Terra fuit domino: quà sunt longissima regna
Cardine ab Occiduo uicinus Gadibus Atlas
Terminat: à medio, confinis Syrtibus Ammon.
At quà lata iacet uasti plaga feruida regni
Distinet Oceanum, Zonæque exusta calentis
Sufficiunt spatio. populi tot castra sequuntur,
Autololes, Numidæque uagi, sempérque paratus
Inculto Getûlus equo, tum concolor Indo
Maurus, inops Nasamon, mixti Garamante perusto
Marmaridæ uolucres, æquaturúsque sagittas
Medorum, tremulum cum torsit missile, Mazax:
Et gens, quæ nudo residens Massilia dorso
Ora leui flectit frænorum nescia uirga:
Et solitus uacuis errare mapalibus Afer
Venator, ferríque simul fiducia non est,
Vestibus iratos laxis operire leones.
  Nec solum studijs ciuilibus arma parabat,
Priuatæ sed bella dabat Iuba concitus iræ.
Hunc quoq; quo superos, humanáq; polluit anno,
Lege Tribunitia solio depellere auorum
Curio tentarat, Libyámque auferre tyranno,
Dum regnum te Roma facit. memor ille doloris
Hoc bellum sceptri fructum putat esse retenti.
Hac igitur regis trepidat iam Curio fama,
Et quòd Cæsareis nunquam deuota iuuentus
Illa nimis castris, nec Rheni miles in undis
Exploratus erat Corfini captus in arce,
Infidúsque nouis ducibus, dubiúsque priori

Fas utrunque putat:ſed poſtquam languida ſegni
Cernit cuncta metu,nocturnáque munia ualli
Deſolata fuga,trepida ſic mente profatur:
Audendo tegitur magnus timor,arma capeſſam
Ipſe prior,campum miles deſcendat in æquum
Dum meus eſt,uariam ſemper dant otia mentem.
Eripe conſilium pugnæ,cùm dira uoluntas
Enſe ſubit preſſo,galeæ texere pudorem.
Quis conferre duces meminit?quis pendere cauſas?
Quà ſtetit,inde fauet,ueluti fatalis arenæ
Muneribus non ira uetus concurrere cogit,
Productos odere pares.ſic fatus,apertis
Inſtruxit campis acies,quem blanda futuris
Deceptura malis belli fortuna recepit.
Nam pepulit Varum campo,nudatáque fœda
Terga fuga,donec uetuerunt caſtra,cecîdit.
Triſtia ſed poſtquam ſuperati prælia Vari
Sunt audita Iubæ,lætus quòd gloria belli
Sit rebus ſeruata ſuis,rapit agmina furtim,
Obſcurátque ſuam per iuſſa ſilentia famam,
Hoc ſolum metuens incautus ab hoſte timeri.
Mittitur exigua,qui prælia prima laceſſat,
Eliciátque manu Numidis à rege ſecundus,
Vt ſibi commiſſi ſimulator Sabbúra belli,
Ipſe caua regni uires in ualle retentat:
Aſpidas ut Pharias cauda ſolertior hoſtis
Ludit,& iratas incerta prouocat umbra,
Obliquánſque caput uanas ſerpentis in auras
Effuſæ tuto comprendit guttura morſu
Letiferam citra ſaniem,tunc irrita peſtis
Exprimitur,faucéſque fluunt pereunte ueneno.

Fraudibus euentum dederat fortuna, feróxque
Non exploratis occulti uiribus hostis,
Curio nocturnum castris erumpere cogit,
Ignotísque equitem latè decurrere campis.
Ipse sub Auroræ primos excedere motus
Signa iubet castris, multum frustráque rogatus
Vt Libycas metuat fraudes, infectáque semper
Punica bella dolis. leti fortuna propinqui
Tradiderat fatis iuuenem, bellúmque trahebat
Autorem ciuile suum: super ardua ducit
Saxa, super cautes abrupto limite signa.
Cùm procul è summis conspecti collibus hostes
Fraude sua cessere parum, dum colle relicto
Effusam patulis aciem committeret aruis,
Ille fugam credens, simulatæ nescius artis,
Vt uictor medios aciem proiecit in agros.
Tunc primùm patuere doli, Numidǽque fugaces
Vndique completis clauserunt montibus agmen.
Obstupuit dux ipse simul periturâque turba.
Non timidi petiere fugam, non prælia fortes:
Quippe ubi non sonipes motus clangore tubarum
Saxa quatit pulsu, rigidos uexantia frænos
Ora terens, spargítque iubas, & surrigit aures,
Incertóque pedum pugnat non stare tumultu.
Fessa iacet ceruix, fumant sudoribus artus,
Oráque proiecta squallent arentia lingua,
Pectora rauca gemunt, quæ creber anhelitus urget,
Et defecta grauis longè trahit ilia pulsus,
Sicáque sanguineis durescit spuma lupatis.
Iámque gradum neq; uerberibus stimulísq; coacti,
Nec quamuis crebris iussi calcaribus addunt.

Vulneribus coguntur equi: nec profuit ulli
Cornipedis rupisse moras: neq; enim impetus illis
Incursúsque fuit, tantum profertur ad hostes,
Et spatium iaculis oblato uulnere donat.
At uagus Apher equos ut primũ emisit in agmẽ,
Tunc campi tremuere sono, terráque soluta
Quantus Bistonio torquetur turbine puluis,
Aera nube sua texit, traxítque tenebras.
Vt uerò in pedites fatum miserabile belli
Incubuit, nullo dubiĳ discrimine Martis
Ancipites steterunt casus, sed tempora pugnæ
Mors tenuit: neque enim licuit procurrere contrà,
Et miscere manus, sic undique septa iuuentus
Comminus obliquis, & rectis eminus hastis
Obruitur: non uulneribus, nec sanguine solum,
Telorum nimbo peritura, at pondere ferri.
Ergo acies tantæ paruum spissantur in orbem,
Ac siquis metuens medium correpsit in agmen
Vix impune suos inter conuertitur enses.
Densaturque globus, quantum pede prima relato
Constrinxit gyros acies, non arma mouendi
Iam locus est pressis, stipatáque membra teruntur.
Frangitur armatum colliso pectore pectus.
Non tam læta tulit uictor spectacula Maurus,
Quàm fortuna dabat, fluuios non ille cruoris,
Membrorúmque uidet lapsum, & ferientia terram
Corpora, compressum turba stetit omne cadauer.
Excitet inuisas diræ Carthaginis umbras
Inferiĳs fortuna nouis, ferat ista cruentus
Annibal, & Pœni tam dira piacula manes:
Romanam, superi, Libyca tellure ruinam

Pompeio prodesse nefas, uotisque Senatus,
Africa nos potius uincat sibi. Curio fusas
Vt uidit campis acies, & cernere tantas
Permisit clades compressus sanguine puluis,
Non tulit afflictis animam producere rebus,
Aut sperare fugam, ceciditque in strage suorum
Impiger ad letum, & fortis uirtute coacta.
Quid nunc rostra tibi prosunt turbata, forúmq;,
Vnde Tribunitia plebeius signifer arte
Arma dabas populis? quid prodita iura Senatus,
Et gener, atque socer bello concurrere iussi?
Antè iaces, quàm dira duces Pharsalia confert,
Spectandúmque tibi bellum ciuile negatum est.
Has urbi miseræ uestro de sanguine pœnas
Ferre datis, luitis iugulo sic arma potentes.
Felix Roma quidem, ciuésque habitura beatos,
Si libertatis superis tam cura placeret,
Quàm uindicta placet. Libycas en nobile corpus
Pascit aues, nullo contectus Curio busto.
At tibi nos, quando non proderit ista silere,
À quibus omne æui senium sua fama repellit,
Digna damus iuuenis meritæ præconia uitæ,
Haud alium tanta ciuem tulit indole Roma,
Aut cui plus leges deberent recta sequenti.
Perdita tunc urbi nocuerunt secula, postquam
Ambitus, & luxus, & opum metuenda facultas
Transuerso mentem dubiam torrente tulerunt:
Momentúmque fuit mutatus Curio rerum,
Gallorum captus spolijs, & Cæsaris auro.
Ius licet in iugulos nostros sibi fecerit ense
Sylla potens, Mariúsque ferox, & Cinna cruentus.

Cæsareæque domus series, cui tanta potestas
Concessa est? emêre omnes, hic uendidit urbem.

M. ANNEII LVCANI PHARSALIAE LIBER V.

SIC alterna duces bellorum uulnera passos
In Macedûm terras miscens aduersa secundis
Seruauit fortuna pares. iam sparserat Hæmo
Bruma niues, gelidóque cadens Atlantis Olympo,
Instabátque dies, qui dat noua nomina fastis,
Quíque colit primus ducentem tempora Ianum.
Dum tamen emeriti remanet pars ultima iuris,
Consul uterque uagos belli per munia Patres
Elicit Epirum. peregrina ac sordida sedes
Romanos cepit proceres, secretáque rerum
Hospes in extremis audiuit curia tectis.
Nam quis castra uocet tot strictas iure secures?
Tot fasces? docuit populos uenerabilis ordo,
Non Magni partes, sed Magnum in partibus esse.
Vt primùm mœstum tenuere silentia cœtum,
Lentulus è celsa sublimi sede profatur:
Indole si dignum Latia, si sanguine prisco
Robur inest animis, non qua tellure coacti,
Quámque procul tectis captæ sedeamus ab urbis
Cernite, sed uestræ faciem cognoscite turbæ,
Cunctáque iussuri primùm hoc decernite Patres,

Quòd regnis populísque liquet nos esse Senatum.
Nam uel Hyperboreæ plaustrũ glaciale sub Vrsæ,
Vel plaga quà torrens,clausúsq; uaporibus axis
Nec patitur noctes,nec iniquos crescere soles,
Si fortuna ferat rerum nos summa sequetur,
Imperiúmque comes. Tarpeia sede perusta
Gallorum facibus,Veiósque habitante Camillo,
Illic Roma fuit,non unquam perdidit ordo
Mutato sua iura solo.merentia tecta
Cæsar habet,uacuásque domos,legésque silentes,
Clausáque iustitio tristi fora:curia solos
Illa uidet Patres,plena quos urbe fugauit.
Ordine de tanto quisquis non exulat,hîc est.
Ignaros scelerum,longáque in pace quietos
Bellorum primus sparsit furor,omnia rursus
Membra loco redeunt.en totis uiribus orbis
Hesperiam pensant superi,iacet hostis in undis
Obrutus Illyricis,Libyes squallentibus aruis
Curio Cæsarei cecidit pars magna Senatus.
Tollite signa duces,fatorum impellite cursum,
Spem uestram præstate deis,fortunáque tantos
Det uobis animos,quantos fugientibus hostem
Causa dabat.nostrum exhausto ius clauditur anno,
Vos quorum finem non est sensura potestas,
Consulite in medium Patres,Magnúmque iubete
Esse ducem.læto nomen clamore Senatus
Excipit:& Magno fatum,patriǽque,suúmque
Imposuit.tunc in reges populósque merentes
Sparsus honos,pelagíque potens Phœbeia donis
Exornata Rhodos,gelidíque inculta iuuentus
Taygeti,fama ueteres laudantur Athenæ,

Maſſiliǽque ſuæ donatur libera Phocis.
Tũc Sadalen, fortémq; Cotyn, fidúmq; per arma
Deiotarum, & gelidæ dominum Rhaſipolin oræ
Collaudant, Libyámque iubent autore Senatu
Sceptrifero parere Iubæ. Prò triſtia fata!
En tibi non fidæ gentis digniſſime regno
Fortunæ Ptolomææ pudor criménque deorum,
Cingere Pellæo preſſos diademate crines
Permiſſum eſt, ſæuũ in populos puer accipis enſem,
Atque utinam in populos, donata eſt regia Lagi,
Acceſſit Magni iugulus, regnúmque ſorori
Ereptum eſt, ſoceróque nefas. iam turba ſoluto
Arma petit cœtu: quæ cùm populíque ducéſque
Caſibus incertis, & cæca ſorte pararent,
Solus in ancipites metuit deſcendere Martis
Appius euentus, finémque expromere rerum
Sollicitat ſuperos, multóſque obducta per annos
Delphica fatidici reſerat penetralia Phœbi.
Heſperio tantum, quantum ſemotus Eoo
Cardine Parnaſſus gemino petit æthera colle,
Mons Phœbo Bromióque ſacer, cui numine mixto
Delphica Thebanæ referunt Trieterica Bacchæ.
Hoc ſolum fluctu terras mergente cacumen
Eminuit, Pontóque fuit diſcrimen, & aſtris.
Tu quoque uix ſummam ſeductus ab æquore rupẽ
Extuleras, unóque iugo Parnaſſe latebas.
Vltor ibi expulſæ premerent cum uiſcera partus
Matris adhuc rudibus Pæan Pythona ſagittis
Explicuit, cum regna Themis tripodáſque teneret.
Vt uidit Pæan uaſtos telluris hiatus
Diuinam ſpirare fidem, uentóſque loquaces

Exhalare ſolum, ſacris ſe condidit antris,
Incubuitque adyto, uates ibi factus Apollo.
  Quis latet hic ſuperũ? quod numẽ ab æthere pre
Dignatur cæcas incluſum habitare cauernas?
Quis terram cæli patitur deus, omnia curſus
Aeterni ſecreta tenens, mundíque futuri
Conſcius, ac populis ſeſe proferre paratus,
Contactúſque ferens hominum, magnúſq;, poténſq;,
Siue canit fatum, ſeu quod iubet ille canendo
Fit fatum? forſan terris inſerta regendis
Aere libratum uacuo, quæ ſuſtinet orbem
Totius pars magna Iouis, Cyrrhæa per antra
Exit, & ætherio trahitur connexa Tonanti.
Hoc ubi uirgineo conceptum eſt pectore numen,
Humanam feriens animam ſonat, oráque uatis
Soluit, ceu Siculis flammis urgentibus AEtnam
Vndat apex, Campana fremens ſeu ſaxa uaporat
Conditus Inarimes æterna mole Typhoeus.
  Hoc tamen expoſitum cunctis, nullíque negatum
Numen, ab humani ſolum ſe labe furoris
Vindicat, haud illic tacito mala uota ſuſurro
Concipiunt: nam fixa canens, mutandáque nulli
Mortales optare uetat, iuſtíſque benignus
Sæpe dedit ſedem totas mutantibus urbes.
Vt Tyrijs dedit ille minas impellere belli,
Vt Salaminiacum meminit mare, ſuſtulit iras
Telluris ſterilis monſtrato fine, reſoluit
Aera tabificum. non ullo ſecula dono
Noſtra carent maiore deûm, quàm Delphica ſedes
Quòd ſiluit, poſtquam reges timuere futura,
Et ſuperos uetuere loqui. nec uoce negata

Cyrrhææ mœrent uates, templíque fruuntur
Iustitio: nam siqua deus sub pectora uenit,
Numinis aut pœna est mors immatura recepti,
Aut pretium, quippe stimulo, fluctúque furoris
Compages humana labat, pulsúsque deorum
Concutiunt fragiles animas. Sic tempore longo
Immotos tripodas, uastǽque silentia rupis
Appius Hesperij scrutator ad ultima fati
Sollicitat. iussus sedes laxare uerendas
Antistes, pauidámque deis immittere uatem,
Castalios circum latices, nemorúmque recessus
Phœmonoen errore uagam, curísque uacantem
Corripuit, cogítque fores irrumpere templi.
Limine terrifico metuens consistere Phœbas,
Absterrere ducem noscendi ardore futura
Cassa fraude parat, Quid spes (ait) improba ueri
Te Romane trahit? muto Parnassus hiatu
Conticuit, pressítque deum: seu spiritus istas
Destituit fauces, mundíque in deuia uersum
Duxit iter: seu barbarica cum lampade Python
Arsit, in immensas cineres abiere cauernas,
Et Phœbi tenuere uiam: seu sponte deorum
Cyrrha silet, fatíque sat est arcana futuri
Carmine longææ uobis commissa Sibyllæ:
Seu Pæan solitus templis arcere nocentes,
Ora quibus soluat nostro non inuenit æuo.
Virginei patuere doli, fecítque negatis
Numinibus metus ipse fidem. tum torta priores
Stringit uitta comas, crinésque in terga solutos
Candida Phocaica complectitur infula lauro
Hærentem, dubiámque premens in templa sacerdos

Impulit, illa pauens adyti penetrale remoti
Fatidicum, prima templorum in parte resistit,
Atque deum simulans sub pectore ficta quieto
Verba refert, nullo confusæ murmure uocis
Instinctam sacro mentem testata furore,
Haud æquè læsura ducem, cui falsa canebat,
Quàm tripodas, Phœbíque fidem. nō rupta tremēti
Verba sono, nec uox antri complere capacis
Sufficiens spatium, nullóque horrore comarum
Excussæ laurus, immotáque culmina templi,
Securúmque nemus, ueritam se credere Phœbo
Prodiderant: sentit tripodas cessare, furénsque
Appius, Et nobis meritas dabis impia pœnas,
Et superis, quos fingis, ait, nisi mergeris antris,
Déque orbis trepidi tanto consulta tumultu
Desinis ipsa loqui. tandem conterrita uirgo
Confugit ad tripodas, uastísque adducta cauernis
Hæsit, & inuito concepit pectore numen,
Quod non exhaustæ per tot iam secula rupis
Spiritus ingessit uati. tandémque potitus
Pectore Cyrrhæo non unquam plenior artus
Phœbados irrupit Pæan, mentémque priorem
Expulit, atque hominem toto sibi cedere iussit
Pectore, bacchatur demens aliena per antrum
Colla ferens, uittásque dei, Phœbeáque serta
Erectis discussa comis, per inania templi
Ancipiti ceruice rotat, spargítque uaganti
Obstantes tripodas, magnóque exæstuat igne
Iratum te Phœbe ferens, nec uerbere solo
Uteris, & stimulos flammásque in uiscera mergis:
Accipit & frænos, nec tantum prodere uati,

Quantum scire, licet. uenit aetas omnis in unam
Congeriem, miserúmque premunt tot secula pectus,
Tanta patet rerum series, atque omne futurum
Mittitur in lucem, uocémque petentia fata
Luctantur, non prima dies, non ultima mundi,
Non modus Oceani, numerus non deerat arenae.
Talis in Euboico uates Cumana recessu
Indignata suum multis seruire furorem
Gentibus, ex tanta fatorum strage superba
Excerpsit Romana manu: sic plena laborat
Phoemonoe Phoebo, dum te consultor operti
Castalia tellure dei uix inuenit, Appi,
Inter fata diu quaerens tam magna latentem.
Spumea tunc primùm rabies uesana per ora
Effluit, & gemitus & anhelo clara meatu
Murmura, tunc moestus uastis ululatus in antris,
Extremaéque sonant domita iam uirgine uoces.
Effugis ingentes tanti discriminis expers
Bellorum Romane minas, solúsque quietem
Euboici uasta lateris conualle tenebis.
Caetera suppressit, faucésque obstruxit Apollo.
Custodes tripodes fatorum, arcanáque mundi,
Túque potens ueri Paean, nullúmque futuri
A superis celate diem, suprema ruentis
Imperij, caesósque duces, & funera regum,
Et tot in Hesperio collapsas sanguine gentes
Cur aperire times? an nondum numina tantum
Decreuere nefas, & adhuc dubitantibus astris
Pompeij damnare caput tot fata tenentur?
Vindicis an gladij facinus, poenásque furorum,
Regnáque ad ultores iterum redeuntia Brutos,

Vt peragat fortuna taces?tunc pectore uatis
Impactæ æffere fores,exclusáque templis
Prosiluit,perstat rabies,nec cuncta locuta est.
Quem non emisit,superest deus,illa feroces
Torquet adhuc oculos,totóque uagantia cælo
Lumina,nunc uultu pauido,nunc torua minaci,
Stat nunquam facies,rubor igneus inficit ora,
Liuentésque genas,nec qui solet esse timenti
Terribilis,sed pallor inest,nec fessa quiescunt
Corda,sed ut timidus Boreæ post flamina Pontus
Rauca gemit,sic multa leuant suspiria uatem.
Dúmque à luce sacra qua uidit fata refertur
Ad uulgare iubar,mediæ uenêre tenebræ.
Immisit Stygiam Pæan in uiscera Lethen,
Quæ raperet secreta deûm.tum pectore uerum
Fugit,& ad Phœbi tripodas rediere futura.
Víxque refecta cadit,nec te uicinia leti
Territat ambiguis frustratum sortibus Appi,
Iure sed incerto mundi subsidere regnum
Chalcidos Euboicæ uana spe rapte parabas.
Heu demens,nullum belli sentire fragorem,
Tot mundi caruisse malis,præstare,deorum
Excepta quis morte potest?secreta tenebis
Littoris Euboici memorando condite busto,
Quà maris angustat fauces saxosa Caristos,
Et tumidis infesta colit quà numina Rhamnus,
Arctatus rapido feruet quà gurgite Pontus,
Euripúsque trahit cursum mutantibus undis
Chalcidicas puppes ad iniquam classibus Aulim.
Interea domitis Cæsar remeabat Iberis,
Victrices aquilas alium laturus in orbem,

Cum prope fatorum tantos per prospera cursus
Auertêre dei: nullo nam Marte subactus
Intra castrorum timuit tentoria ductor
Perdere successus scelerum, cum penè fideles
Per tot bella manus satiatæ sanguine tandem
Destituêre ducem, seu mœsto classica paulum
Intermissa sono, clausúsque & frigidus ensis
Expulerat belli furias, seu præmia miles
Dum maiora petit, damnat causámque, ducémque,
Et scelere imbutos etiam nunc uendicat enses.
Haud magis expert⁹, discrimine Cæsar in ullo est,
Quàm non è stabili, tremulo sed culmine cuncta
Despiceret, starétque super titubantia fultus,
Tot raptis truncus manibus, gladióque relictus
Penè suo: qui tot gentes in bella trahebat,
Scit non esse ducis, strictos sed militis enses.
Non pauidum iam murmur erat, nec pectore tecto
Ira latens: nam quæ dubias constringere mentes
Causa solet, dũ quisq; pauet, quibus ipse timori est,
Séque putat solum regnorum iniusta grauari,
Haud retinet, quippe ipsa metus exoluerat audax
Turba suos. Quicquid multis peccatur, inultum est.
Effudere minas, liceat discedere Cæsar
A' rabie scelerũm. quæris terráque maríque
His ferrum iugulis, animásque effundere uiles
Quolibet hoste paras: partem tibi Gallia nostri
Eripuit, partem duris Hispania bellis,
Pars iacet Hesperia, totóque exercitus orbe
Te uincente perit. Terris fudisse cruorem
Quid iuuat, Arctois, Rhodano, Rhenóque subactis?
Tot mihi pro bellis bellum ciuile dedisti.

Cepimus expulso patriæ cum tecta Senatu
Quos hominum, uel quos licuit spoliare deorum?
Imus in omne nefas, manibus ferróque nocentes,
Paupertate pij. finis quis quæritur armis?
Quid satis est, si Roma parum est? iam respice canos,
Inualidásque manus, & inanes cerne lacertos.
Vsus abit uitæ: bellis consumpsimus æuum.
Ad mortem dimitte senes. en improba uota,
Non duro liceat morientia cæspite membra
Ponere, non anima galeam fugiente ferire,
Atque oculos morti clausuram quærere dextram,
Coniugis illabi lachrymis, uníque paratum
Scire rogum. liceat morbis finire senectam.
Sit præter gladios aliquod sub Cæsare fatum.
Quid uelut ignaros ad quæ portenta paremur
Spe trahis? usqueadeo soli ciuilibus armis
Nescimus cuius sceleris sit maxima merces?
Nil actum est bellis, si nondum comperit istas
Omnia posse manus: nec fas, nec uincula iuris
Hoc audere uetant. Rheni mihi Cæsar in undis
Dux erat, hic socius. Facinus quos inquinat, æquat.
Adde quod ingrato meritorum iudice uirtus
Nostra perit: quicquid gerimus, Fortuna uocatur.
Nos fatum sciat esse suum. licet omne deorum
Obsequium speres, irato milite Cæsar
Pax erit. Hæc fatus totis discurrere castris
Cœperat, infestóque ducem deposcere uultu.
Sic eat ô superi, quando pietásque fidésque
Destituunt, morésque malos sperare relictum est,
Finem ciuili faciat discordia bello.
Quem non ille ducem potuit terrere tumultus?

Fati sed in præceps solitus dimittere Cæsar,
Fortunámque suam per summa pericula gaudens
Exercere, uenit, nec, dum desæuiat ira,
Expectat, medios properat tentare furores.
Non illis urbes, spoliandáque templa negasset,
Tarpeiámque Iouis sedem, matrésque Senatus,
Passurásque infanda nurus, uult omnia Cæsar
A'se sæua peti, uult præmia Martis amari,
Militis indomiti tantum mens sana timetur.
Non pudet heu Cæsar soli tibi bella placere
Iam manibus damnata tuis? hos ante pigebit
Sanguinis, his ferri graue ius erit, ipse per omne
Fásque nefásque rues? lassare, & disce sine armis
Posse pati, liceat scelerum tibi ponere finem.
Sæue quid insequeris? quid iam nolentibus instas?
Bellum te ciuile fugit. Stetit aggere fulti
Cespitis intrepidus uultu, meruítque timeri
Non metuens. atque hæc ira dictante profatur:
Qui modò in absentem uultu dextráq; furebas
Miles, habes nudũ promptúmq; ad uulnera pectus.
Hinc fuge, si belli finis placet, ense relicto.
Detegit imbelles animos nil fortiter ausa
Seditio, tantúmque fugam meditata iuuentus,
Ac ducis inuicti rebus lassata secundis.
Vadite, méque meis ad bella relinquite fatis,
Inuenient hæc arma manus, uobísque repulsis
Tot reddet fortuna uiros, quot tela uacabunt.
A'nne fugam Magni tanta cum classe sequentur
Hesperiæ gentes: nobis uictoria turbam
Non dabit? impulsi tantum quæ præmia belli
Auferat, & uestri rapta mercede laboris

Lauriferos nullo comitetur uulnere currus?
Vos despecta senes, exhaustáque sanguine turba
Cernetis nostros iam plebs Romana triumphos.
Cæsaris an cursus uestræ sentire putatis
Damnum posse fugæ? ueluti si cuncta minentur
Flumina, quos miscent pelago, subducere fontes,
Non magis ablatis unquam descenderet æquor,
Quàm nunc crescit aquis. an uos momenta putatis
Vlla dedisse mihi? nunquam sic cura deorum
Se premit, ut uestræ morti, uestrǽque saluti
Fata uacent. Procerũ motus hæc cuncta sequuntur.
Humanum paucis uiuit genus. orbis Iberi
Horror, & Arctoi nostro sub nomine miles
Pompeio certè fugeres duce, fortis in armis
Cæsareis Labienus erat, nunc transfuga uilis
Cum duce prælato terras atque æquora lustrat.
Nec melior mihi uestra fides, si bella nec hoste,
Nec duce me geritis, quisquis mea signa relinquit,
Nec Pompeianis tradit sua partibus arma,
Hic nunquam uult esse meus. sunt ista profectò
Curæ castra deis, qui me committere tantis
Non nisi mutato uoluerunt milite bellis.
Heu quantum fortuna humeris iam pondere fessis
Amolitur onus! sperantes omnia dextras
Exarmare datur, quibus hic non sufficit orbis.
Iam certe mihi bella geram, discedite castris,
Tradite nostra uiris ignaui signa Quirites.
At paucos, quibus hæc rabies autoribus arsit,
Non Cæsar, sed pœna tenet. procumbite terra,
Infidúmque caput, feriendáque tendite colla.
Et tu quo solo stabunt iam robore castra

Tyro rudis, specta pœnas, & disce ferire,
Disce mori. tremuit sæua sub uoce minantis
Vulgus iners, unúmque caput tam magna iuuentus
Priuatum factura timet, uelut ensibus ipsis
Imperet, inuito moturus milite ferrum.
Ipse pauet ne tela sibi dextræque negentur
Ad scelus hoc Cæsar, uicit patientia sæui
Spem ducis, & iugulos non tantum præstitit enses.
Nil magis assuetas sceleri quàm perdere mentes,
Atque perire timet, tam diri fœderis ictu
Parta quies, pœnáque redit placata iuuentus.
Brundusium decimis iubet hâc attingere castris,
Et cunctas reuocare rates, quas auius Hydrus,
Antiquúsque Taras, secretáque littora Leucæ,
Quas recipit Salapina palus, & subdita Sipus
Montibus, Ausoniam quà torquens frugifer oram,
Dalmatico Boreæ, Calabróque obnoxius Austro
Appulus Adriacas exit Garganus in undas.
Ipse petit trepidam tutus sine milite Romam
Iam doctam seruire togæ, populóque precanti
Scilicet indulgens summum Dictator honorem
Contigit, & lætos fecit se Consule fastos.
Nanque omnes uoces, per quas iam tempore tanto
Mentimur dominis, hæc primum repperit ætas,
Qua sibi ne ferri ius ullum Cæsar abesset,
Ausonias uoluit gladijs miscere secures.
Addidit & fasces aquilis, & nomen inane
Imperij rapiens signauit tempora digna
Mœsta nota. nam quo melius Pharsalicus annus
Consule notus erit? fingit solennia campus,
Et non admissæ dirimit suffragia plebis,

Decantátque tribus, & uana uersat in urna,
Nec cælum seruare licet: tonat augure surdo,
Et lætæ iurantur aues bubone sinistro.
Inde perit primum quondam ueneranda potestas
Iuris inops, careat tantum ne nomine tempus,
Menstruus in fastos distinguit secula Consul.
Necnon Iliacæ numen quod præsidet Albæ
Haud meritum Latio solennia sacra subacto
Vidit flammifera confectas nocte Latinas.
Inde rapit cursus, & quæ piger Appulus arua
Deseruit rastris, & inerti tradidit herbæ,
Ocyor & cæli flammis, & tigride fœta
Transcurrit, curuíque tenens Minoia tecta
Brundusij, clausas uentis brumalibus undas
Inuenit, & pauidas hyberno sydere classes.
Turpe duci uisum est rapiendi tempora belli
In segnes hæsisse moras, portúque teneri,
Dum pateat tutum uel non felicibus æquor.
Expertes animos pelagi sic robore complet,
Fortius hyberni flatus, cælúmque fretúmque,
Cum cæpere, tenent, quàm quos incumbere certos
Perfida nubiferi uetat inconstantia ueris.
Nec maris anfractus, lustrandáque littora nobis,
Sed recti fluctus, solóque Aquilone secandi.
Hic utinam summi curuet carchesia mali,
Incumbátque furens, & Graia ad mœnia perflet,
Ne Pompeiani Phæacum è littore toto
Languida iactatis comprendant carbasa remis.
Rumpite quæ retinent felices uincula proras:
Iandudum nubes & sæuas perdimus undas.
Sydera prima poli Phœbo labente sub undas

Exierant, & luna suas iam fecerat umbras,
Cum pariter soluêre rates, totósque rudentes
Laxauere sinus, & flexo nauita cornu
Obliquat læuo pede carbasa, summáque pandens
Suppara uelorum perituras colligit auras.
Vt primum leuior propellere lintea uentus
Incipit, exiguúmque tument, mox reddita malo
In mediam cecidere ratem, terráque relicta
Non ualet ipsa sequi puppes, quæ uexerat aura.
AEquora lenta iacent alto torpore ligata.
Pigrius immotis hæsere paludibus undæ.
Sic stat iners Scythicas astringẽs Bosphorus undas,
Cum glacie retinente fretum non impulit Ister,
Immensúmque gelu tegitur mare: comprimit unda,
Deprendit quascunque rates, nec peruia uelis
AEquora frangit eques, fluctúque latente sonantem
Orbita migrantis scindit Mæotida Bessi.
Sæua quies pelagi mœstóque ignaua profundo
Stagna iacentis aquæ, ueluti deserta rigente
AEquora natura cessant, Pontúsque uetustas
Oblitus seruare uices non commeat æstu,
Non horrore tremit, non solis imagine uibrat,
Casibus innumeris, fixæ patuere carinæ.
Illinc infestæ classes, & inertia tonsis
AEquora moturæ, grauis hinc languore profundi
Obsessis uentura fames: noua uota timori
Sunt inuenta nouo, fluctus nimiásque precari
Ventorum uires, dum se torpentibus unda
Excutiat stagnis, & sit mare, nubila nusquam,
Vndarúmque minæ, cælo languente fretóque
Naufragij spes omnis abit: sed nocte fugata

h.ij.

Læsum nube diem iubar extulit,imáque sensim
Concussit pelagi,mouitque Ceraunia nautis.
Inde rapi cœpere rates,atque æquora classem
Curua sequi,quæ iam uento fluctúque secundo
Lapsa Palæstinas uncis confixit arenas.
Prima duces uidit iunctis consistere castris
Tellus,quam uolucer Genusus,quam mollior Apsus
Circumeunt ripis.Apso gestare carinas
Causa palus,leni quam fallens egerit unda.
At Genusum nunc sole niues,nunc imbre solutæ
Præcipitant,neuter longo se gurgite lassat,
Sed minimum terræ uicino littore nouit.
Hoc fortuna loco tantæ duo nomina famæ
Composuit,miseríque fuit spes irrita mundi,
Posse duces parua campi statione diremptos
Admotum damnare nefas.nam cernere uultus,
Et uoces audire datur,multósque per annos
Dilectus tibi Magne socer,post pignora tanta
Sanguinis infausti,sobolem,mortémque nepotis,
Te nisi Niliaca propius non uidit arena.
Cæsaris attonitam miscenda ad prælia mentem
Ferre moras scelerum partes iussere relictæ,
Ductor erat cunctis audax Antonius armis,
Iam tunc ciuili meditatus Leucada bello.
Illum sæpe minis Cæsar,precibúsque morantem
Euocat:O mundi tantorum causa malorum,
Quid superos & fata tenes?sunt cætera cursu
Acta meo,summam rapti per prospera belli
Te poscit fortuna manum.num rupta uadosis
Syrtibus incerto Libye nos diuidit æstu?
Nunquid inexperto tua credimus arma profundo?

I'nque nouos traheris casus?ignaue uenire
Te Cæsar,non ire iubet:prior ipse per hostes
Percussi medias alieni iuris arenas.
Tu mea castra times,pereuntia tempora fati
Conqueror,in uentos impendo uota fretúmque.
Ne retine dubium cupientes ire per æquor.
Si bene nota mihi est ad Cæsaris arma iuuentus
Naufragio uenisse uolet.iam uoce doloris
Vtendum est,non ex æquo diuisimus orbem.
Epirum Cæsárque tenet,totúsque Senatus,
Ausoniam tu solus habes.his térque quatérque
Vocibus excitum postquam cessare uidebat,
Dum se deesse deis,at non sibi numina credit,
Sponte per incertas audet tentare tenebras,
Quod iussi timuere fretum,temeraria prono
Expertus cessisse deo,fluctúsque uerendos
Classibus,exigua sperat superare carina.
Soluerat armorum fessas nox languida curas:
(Parua quies miseris,in quorum pectora somno
Dat uires fortuna minor)iam castra silebant,
Tertia iam uigiles commouerat hora secundos,
Cæsar sollicito per uasta silentia gressu
Vix famulis audenda parat,cunctísque relictis
Sola placet fortuna comes.tentoria postquam
Egressus uigilum,somno cedentia membra
Transiluit,questus tacitè quòd fallere posset.
Littora curua legit,primúsque inuênit in undis
Rupibus exesis hærentem fune carinam.
Rectorem dominúmque ratis secura tenebat
Haud procul inde domus,non ullo robore fulta,
Sed sterili iunco,cannáque intexta palustri,

Et latus inuersa nudum munita phaselo.
Hæc Cæsar bis térque manu quassantia tectum
Limina commouit, molli consurgit Amyclas,
Quē dabat alga, toro. Quisnā mea naufragꝰ, inquit,
Tecta petit? aut quem nostræ fortuna coegit
Auxilium sperare casæ? sic fatus ab alto
Aggere, iam tepidæ sublato fune fauillæ
Scintillam tenuem commotos pauit in ignes
Securus belli, prædam ciuilibus armis
Scit non esse casam. O uitæ tuta facultas
Pauperis, angustíque lares! ô munera nondum
Intellecta deûm! quibus hoc contingere templis,
Aut potuit muris, nullo trepidare tumultu
Cæsarea pulsante manu? tum poste recluso
Dux ait, Expecta uotis maiora modestis,
Spésque tuas laxa iuuenis. si iussa secutus
Me uehis Hesperiam, non ultrà cuncta carinæ
Debebis, manibúsque inopem duxisse senectam.
Ne cessa præbere deo tua fata uolenti
Angustos opibus subitis implere penates.
Sic fatur, quanquam plebeio tectus amictu,
Indocilis priuata loqui. tum pauper Amyclas:
Multa quidem prohibent nocturno credere Ponto:
Nam sol non rutilas deduxit in æquora nubes,
Concordésque tulit radios, Noton altera Phœbi,
Altera pars Boream diducta luce uocabat:
Orbe quoque exhaustus medio, languénsq; recessit,
Spectantes oculos infirmo lumine passus.
Lunáque non gracili surrexit lucida cornu,
Haud orbis medij, puros exesa recessus:
Nec duxit recto tenuata cacumina cornu,

Ventorúmque nota rubuit, tum lurida pallens
Ora tulit uultu sub nubem tristis ituro.
Sed mihi nec motus nemorum, nec littoris ictus,
Nec placet incertus qui prouocat æquora delphin:
Aut siccũ quòd mergus amat: quódq; ausa uolare est
Ardea sublimis pennæ confisa natanti:
Quódq; caput spargens undis uelut occupet imbrẽ,
Instabili gressu metitur littora cornix.
Sed si magnarum poscunt discrimina rerum,
Haud dubitem præbere manus, uel littora tangam
Iussa, uel hoc potius pelagus flatúsque negabunt.
  Hæc fatus, soluénsque ratem dat carbasa uentis,
Ad quorum motus non solum lapsa per altum
Aera dispersos traxere cadentia sulcos
Sydera, sed summis etiam quæ fixa tenentur
Astra polis, sunt uisa quati. & niger inficit horror
Terga maris, longo per multa uolumina tractu
Æstuat unda minax, flatúsque incerta futuri:
Turbida testantur conceptos æquora uentos.
Tunc rector trepidæ fatur ratis: Aspice sæuum
Quãta paret pelagus, Zephyrúsne intẽdat an Eurus
Incertum est, puppim dubius ferit undique Pontus:
Nubibus & cælo Notus est. si murmura Ponti
Consulimus, uenient Cori in mare gurgite tanto,
Nec ratis Hesperias tanget, nec naufragus oras.
Desperare uiam, & uetitos conuertere cursus
Sola salus, liceat uexata littora puppe
Prendere, ne longè nimium sit proxima tellus.
  Fisus cuncta sibi cessura pericula Cæsar,
Sperne minas, inquit, pelagi, uentóque furenti
Trade sinum, Italiam si cælo autore recusas,

Me pete, sola tibi causa hæc est iusta timoris
Vectorem non nosse tuum, quem numina nunquam
Destituunt, de quo malè tunc fortuna meretur,
Cum post uota uenit, medias perrumpe procellas
Tutela secure mea. cæli iste fretique
Non puppis nostræ labor est, hanc Cæsare pressam
A fluctu defendet onus, nec longa furori
Ventorum sæuo dabitur mora, proderit undis
Ista ratis, nec flecte manus, fuge proxima uelis
Littora: tum Calabro portu te crede potitum,
Cum iam non poterit puppi nostræque saluti
Altera terra dari. quid tanta strage paretur
Ignoras: quærit pelagi cælíque tumultu
Quid præstet fortuna mihi. Non plura locuto
Auulsit laceros percussa puppe rudentes
Turbo rapax, fragilémque superuolitantia malum
Vela tulit, sonuit uictis compagibus alnus.
Inde ruunt toto concita pericula mundo.
Primus ab Oceano caput exeris Atlanteo
Core mouens æstus, iam te tollente furebat
Pontus, & in scopulos totas erexerat undas.
Occurrit gelidus Boreas, pelagúsque retundit,
Et dubium pendet uento cui pareat æquor:
Sed Scythici uicit rabies Aquilonis, & undas
Torsit, & abstrusas penitus uada fecit arenas,
Nec perfert Pontum Boreas ad saxa, suúmque
In fluctus Cori frangit mare, motáque possunt
AEquora subductis etiam concurrere uentis.
Non Euri cessasse minas, non imbribus atrum
AEolij iacuisse Notum sub carcere saxi
Crediderim, cunctos solita de parte ruentes

Defendisse suas uiolento turbine terras,
Sic pelagus mansisse loco: nam parua procellis
AEquora rapta ferunt, AEgæas transit in undas
Tyrrhenum, sonat Ionio uagus Adria Ponto.
Ah quoties frustra pulsatos æquore montes
Obruit illa dies, quàm celsa cacumina pessum
Tellus uicta dedit! non ullo littore surgunt
Tam ualidi fluctus, alióque ex orbe uoluti
A magno uenêre mari, mundúmque coercens
Monstriferos agit unda sinus. sic rector Olympi
Cuspide fraterna lassatum in secula fulmen
Adiuuit, regnóque accessit terra secundo,
Cùm mare conuoluit gentes, cùm littora Tethys
Noluit ulla pati, cælo contenta teneri.
Tunc quoque tanta maris moles creuisset in astra,
Ni rector superûm pressisset nubibus undas.
Non cæli nox illa fuit, latet obsitus aer
Infernæ pallore domus, nimbísque grauatus
Deprimitur, fluctúsque in nubibus accipit imbrem.
Lux etiam metuenda perït, nec fulgura currunt
Clara, sed obscurum nimbosus dissilit aer.
Tunc superûm conuexa tremunt, atq; arduus axis
Insonuit, motáque poli compage laborant.
Extimuit natura chaos, rupisse uidentur
Concordes elementa moras, rursúsque redire
Nox manes mixtura deis: spes una salutis,
Quòd tanta mundi nondum periere ruina.
Quantum Leucadio placidus de uertice Pontus
Despicitur, tantum nautæ uidere trementes
Fluctibus è summis præceps mare: cúmq; tumentes
Rursus hiant undæ, uix eminet æquore malus.

Nubila tanguntur uelis, & terra carina.
Nam pelagus qua parte sedet, non celat arenam
Exhaustū in cumulos, omnisq; in fluctibus unda est.
Artis opem uicere metus, nescitque magister
Quam frangat, cui cedat aquæ: discordia Ponti
Succurrit miseris, fluctúsque euertere puppim
Non ualet, in fluctus uictum latus unda repellens
Erigit, atque omni surgit ratis ardua uento.
Non humilem Sasona uadis, non littora curuæ
Thessaliæ saxosa pauent, oræque malignos
Ambraciæ portus, scopulosa Ceraunia nautæ
Summa timent. credit iam digna pericula Cæsar
Fatis esse suis. Tantúsne euertere, dixit,
Me superis labor est, parua quem puppe sedentem
Tam magno petiere mari? si gloria leti
Est pelago donata mei, bellísque negamur,
Intrepidus, quancúque datis mihi numina mortem,
Accipiam, licet ingentes abruperit actus
Festinata dies fatis: sat magna peregi,
Arctoas domui gentes, inimica subegi
Arma metu, uidit Magnum mihi Roma secundum.
Iussa plebe tuli fasces per bella negatos,
Nulla meis aberit titulis Romana potestas.
Nesciet hoc quisquam nisi tu, quæ sola meorum
Conscia uotorum es, me, quanuis plenus honorum,
Et Dictator eam Stygias & Consul ad umbras,
Priuatum fortuna mori. mihi funere nullo
Est opus ô superi, lacerum retinete cadauer
Fluctibus in medijs, desint mihi busta rogúsque,
Dum metuar semper, terráque expecter ab omni.
Hæc fatum decimus (dictu mirabile) fluctus

Inualida cum puppe leuat, nec rursus ab alto
Aggere deiecit pelagi, sed pertulit unda,
Scruposísque angusta uacant ubi littora saxis,
Imposuit terræ. pariter tot regna, tot urbes
Fortunámque suam tacta tellure recepit.
Sed non tam remeans Cæsar iam luce propinqua,
Quàm tacita, sua castra fuga comitésque fefellit.
Circunfusa duci fleuit, gemitúsque suorum,
Et non ingratis incessit turba querelis,
Quò te dure tulit uirtus temeraria Cæsar?
Aut quæ nos uiles animas in fata relinquens
Inuitis spargenda dabas tua membra procellis?
Cùm tot in hac anima populorum uita salúsque
Pendeat, & tantus caput hoc sibi fecerit orbis,
Sæuitia est uoluisse mori. nullúsne tuorum
Emeruit comitum fatis non posse superstes
Esse tuis? cùm te raperet mare, corpora segnis
Nostra sopor tenuit, pudet heu! tibi causa petendæ
Hæc fuit Hesperiæ, uisum est committere quanquam
Tam sæuo crudele mari. sors ultima rerum
In dubios casus, & prona pericula mortis
Præcipitare solet: mundi iam summa tenentem
Permisisse mari? tantum quid numina lassas?
Sufficit ad fatum belli fauor iste, labórque
Fortunæ, quòd te nostris impegit arenis.
Hinc usus placuere deûm, non rector ut orbis,
Nec dominus rerum, sed felix naufragus esses?
Talia iactantes discussa nocte, serenus
Oppressit cum sole dies, fessúmque tumentes
Composuit pelagus uentis patientibus undas.
Necnon Hesperij lassatum fluctibus æquor

Vt uidere duces, purúmque insurgere cælo
Fracturum pelagus Boream, soluêre carinas,
Quas uentus doctæque pari moderamine dextræ
Permixtas habuere diu: latúmque per æquor,
Vt terrestre, coit consertis puppibus agmen:
Sed nox sæua modum uenti, uelíque tenorem
Eripuit nautis, excussítque ordine puppes.
Strymona sic gelidum bruma pellente relinquunt
Poturæ te Nile grues, primóque uolatu
Effingunt uarias casu monstrante figuras:
Mox ubi percussit tensas Notus altior alas,
Confusos temere immixtæ glomerantur in orbes,
Et turbata perit dispersis littera pennis.
Cùm primùm redeunte die uiolentior aer
Puppibus incubuit Phœbeo concitus ortu,
Prætereunt frustra tentati littora Lissi,
Nymphæúmque tenent, nudas Aquilonibus undas:
Succedens Boreæ iam portum fecerat Auster.
Vndique collatis in robur Cæsaris armis,
Summa uidens duri Magnus discrimina Martis
Iam castris instare suis, seponere tutum
Coniugij decreuit onus, Lesbóque remota
Te procul à sæui strepitu Cornelia belli
Occulere. Heu quantum mentes dominatur in æquas
Iusta Venus! dubium trepidúmq; ad prælia Magne
Te quoque fecit amor: quòd nolles stare sub ictu
Fortunæ, quo mundus erat, Romanáque fata,
Coniux sola fuit. mentem iam uerba paratam
Destituunt, blandǽque iuuat uentura trahentem
Indulgere moræ, & tempus subducere fatis.
Nocte sub extrema pulso torpore quietis,

Dum fouet amplexu grauidum Cornelia curis
Pectus, & auersi petit oscula grata mariti,
Humentes mirata genas, percussáque cæco
Vulnere, non audet flentem deprendere Magnum.
Ille gemens, Non nunc, uita mihi dulcior, inquit,
Cùm tædet uitæ, læto sed tempore, coniux,
Vênit mœsta dies, & quam nimiúmq; parúmque
Distulimus: iam totus adest in prælia Cæsar.
Cedendum est bellis, quorum tibi tuta latebra
Lesbos erit: desiste preces tentare, negaui
Iam mihi, non longos à me patiere recessus,
Præcipites aderunt casus, properante ruina
Summa cadunt, satis est audisse pericula Magni:
Méque tuus decepit amor, ciuilia bella
Si spectare potes: nam me iam Marte parato
Securos cepisse pudet cum coniuge somnos,
E'que tuo, miserum quatiunt cùm classica mundum,
Surrexisse sinu: uereor ciuilibus armis
Pompeium nullo tristem committere damno.
Tutior interea populis, & tutior omni
Rege late, positámque procul fortuna mariti
Non tota te mole premat. si numina nostras
Impulerint acies, maneat pars optima Magni:
Sítque mihi, si fata premant, uictórque cruentus,
Quò fugisse uelim. uix tantum infirma dolorem
Cepit, & attonito cesserunt pectore sensus.
Tandem ut uox mœstas potuit proferre querelas,
Nil mihi de fatis thalami superísque relictum est
Magne queri, nostros non rumpit funus amores,
Nec diri fax summa rogi, sed sorte frequenti,
Plebeiáque nimis careo dimissa marito.

Hostis ad aduentum rumpamus fœdera tædæ,
Placemus socerum. sic est tibi cognita Magne
Nostra fides? credisne aliquid mihi tutius esse,
Quàm tibi? nónne olim casu pendemus ab uno?
Fulminibus me sæue iubes tantæque ruinæ
Absentem præstare caput? secura uidetur
Sors tibi, cùm facias etiam nunc uota perisse,
Vt nolim seruire malis, sed morte parata
Te sequar ad manes: feriat dum mœsta remotas
Fama procul terras, uiuam tibi nempe superstes.
Adde quòd assuescis fatis, tantúmque dolorem
Crudelis me ferre doces: ignosce fatenti,
Posse pati timeo. quòd si sunt uota, deísque
Audior, euentus rerum sciet ultima coniux.
Sollicitam rupes iam te uictore tenebunt,
Et puppim, quæ fata ferat tam læta, timebo.
Nec soluent audita metus mihi prospera belli,
Cùm uacuis proiecta locis à Cæsare possim
Vel fugiente capi. notescent littora clari
Nominis exilio, positáque ibi coniuge Magni.
Quis Mitylenæas poterit nescire latebras?
Hoc precor extremum, si nil tibi uicta relinquent
Tutius arma fuga, cùm te commiseris undis,
Quòlibet infaustam potius deflecte carinam,
Littoribus quærêre meis. Sic fata, relictis
Exiluit stratis amens, tormentáque nulla
Vult differre mora, non mœsti pectora Magni
Sustinet amplexu dulci, non colla tenere,
Extremúsque perit tam longi fructus amoris,
Præcipitántque suos luctus, neutérque recedens
Sustinuit dixisse Vale, uitámque per omnem

Nulla fuit tam mœsta dies: nam cætera damna
Durata iam mente malis, firmáque tulerunt.
Labitur infelix, manibúsque excepta suorum
Fertur ad æquoreas, ac se prosternit, arenas,
Littoráque ipsa tenet, tandémq; illata carinæ est.
Non sic infelix patriam portúsque reliquit
Hesperios, sæui premerent cùm Cæsaris arma.
Fida comes Magni uadit duce sola relicto,
Pompeiúmque fugit. quæ nox sibi proxima uenit,
Insomnis: uiduo tum primùm frigida lecto,
Atque insueta quies uni, nudúmque marito
Non hærente latus: somno quàm sæpe grauata
Deceptis uacuum manibus complexa cubile est,
Atque oblita fugæ quæsiuit nocte maritum!
Nam quanuis flamma tectas urgente medullas,
Non iuuat in toto corpus iactare cubili,
Seruatur pars illa tori, caruisse timebat
Pompeio, sed non superi tam læta parabant.
Instabat, miseræ Magnum quæ redderet, hora.

M. ANNEII LVCANI PHARSALIAE LIBER VI.

POSTQVAM castra duces pugnæ iam mente propinqui
Imposuere iugis, admotáque comminus arma,
Párque suum uidere dei, capere omnia Cæsar
Mœnia Graiorum spernit, Martémque secundum

I am nisi de genero fatis debere recusat.
F unestam mundo uotis petit omnibus horam,
I n casum quae cuncta ferat, placet alea fati
A lterutrum mersura caput, ter collibus omnes
E xplicuit turmas, & signa minantia pugnam,
T estatus nunquam Latiae se deesse ruinae.
V t uidet ad nullos exciri posse tumultus
I n pugnam generum, sed clauso fidere uallo,
S igna mouet, tectúsque uia dumosa per arua
D yrrhachij praeceps rapiendas tendit ad arces.
H oc iter aequoreo praecepit limite Magnus,
Q uémque uocat collem Taulantius incola petram,
I nsedit castris Ephyraeáque moenia seruat,
D efendens tutam uel solis turribus urbem.
N on opus hanc ueterum, nec moles structa tuetur,
H umanúsque labor facilis, licet ardua tollat,
C edere uel bellis uel cuncta mouentibus annis:
S ed munimen habet nullo quassabile ferro,
N aturam, sedémq; loci. nam clausa profundo
V ndique praecipiti, scopulísq; uomentibus aequor:
E xiguo debet, quòd non est insula, colli.
T erribiles ratibus sustentant moenia cautes,
I oniúmque furens rapido quum tollitur Austro,
T ēpla domósq; quatit, spumátq; in culmina Pontus.
H uc auidam belli rapuit spes improba mentem
C aesaris, ut uastis diffusum collibus hostem
C ingeret ignarum ducto procul aggere ualli.
M etitur terras oculis, nec caespite tantum
C ontentus fragili subitos attollere muros
I ngentes cautes, auulsáque saxa metallis,
G raiorúmque domos, direptáq; moenia transfert.

Extruitur, quod non aries impellere saeuus,
Quod non ulla queat uiolenti machina belli.
Franguntur montes, planúmque per ardua Caesar
Ducit opus, pandit fossas, turritáque summis
Disponit castella iugis, magnóque recursu
Amplexus fines, saltus, nemorosáque tesqua,
Et syluas, uastáque feras indagine claudit.
Non desunt campi, non desunt pabula Magno,
Castráque Caesareo circundatus aggere mutat,
Flumina tot cursus illic exorta fatigant
Illic mersa suos: operúmque ut summa reuisat,
Defessus Caesar medijs intermanet agris.
Nunc uetus Iliacos attollat fabula muros,
Adscribátque deis: fragili circundata testa
Moenia mirentur refugi Babylonia Parthi.
En quantum Tigris, quantum celer ambit Orontes,
Assyrijs quantum populis telluris Eoae
Sufficit in regnum, subitum, bellíque tumultu
Raptum clausit opus: tanti periere labores.
Tot potuere manus adiungere Seston Abydo,
Ingestóque solo Phryxeum elidere Pontum,
Aut Pelopis latis Ephyren abrumpere regnis,
Et ratibus longae flexus donare Maleae,
Aut aliquem mundi, quamuis natura negasset,
In melius mutare locum. coit area belli:
Hîc alitur sanguis terras fluxurus in omnes,
Hîc & Thessalicae clades, Libycáque tenentur:
AEstuat angusta rabies ciuilis arena.
Prima quidem surgens operum structura fefellit
Pompeium, ueluti mediae qui tutus in arius
Siciniae rapidum nescit latrare Pelorum:

A ut uaga cùm Tethys, Rutupináq; littora feruent,
V nda Calidonios fallit turbata Britannos.
V t primùm uasto septas uidet aggere terras,
I pse quoque à tuta deducens agmina petra
D iuersis spargit tumulis, ut Cæsaris arma
L axet, & effuso claudentem milite tendat:
A t tantum septi uallo sibi uendicat agri,
P arua Mycenææ quantum sacrata Dianæ
D istat ab excelsa nemoralis Aritia Roma:
Q uóque modo Romæ prælapsus mœnia Tybris
I n mare descendit, si nusquam torqueat amnem.
C lassica nulla sonant, iniussáque tela uagantur,
E t fit sæpe nefas iaculum tentante lacerto.
M aior cura duces miscendis abstrahit armis:
P ompeium exhaustæ præbenda ad pabula terræ,
Q uæ currens obtriuit eques, gradibúsque citatis
V ngula frondentem discussit cornea campum.
B elliger attonsis sonipes defessus in aruis
A duectos cùm plena ferant præsepia culmos,
O re nouas poscens moribundus labitur herbas,
E t tremulo medios abrumpit poplite gyros.
C orpora tum soluit tabes, & digerit artus,
T raxit iners cælum fluidæ contagia pestis
O bscuram in nubem, tali spiramine Nessus
E mittit Stygium nebulosis aera saxis,
A ntráque letiferi rabiem Typhonis anhelant.
I nde labant populi, cælóque paratior unda
O mne pati uirus durauit uiscera cœno.
I am riget atra cutis, distentáque lumina rumpit,
I gneáque in uultus, & sacro feruida morbo
P estis abit, fessúmque caput se ferre recusat.

Iam magis atq; magis præceps agit omnia fatum,
Nec medij dirimunt morbi uitámque necémque,
Sed languor cum morte uenit, turbáq; cadentum
Aucta lues, dum mixta iacent incondita uiuis
Corpora: nam miseros ultra tentoria ciues
Spargere funus erat, tamen hos minuêre labores
A tergo pelagus, pulsúsque Aquilonibus aer,
Littoráque, & plenæ peregrina messe carinæ.
At liber terræ spatiosis collibus hostis
Aere non pigro, nec inertibus angitur undis,
Sed patitur sæuam ueluti circundatus arcta
Obsidione famem. nondum surgentibus altam
In segetem culmis, cernit miserabile uulgus
In pecudum cecidisse cibos, & carpere dumos,
Et morsu spoliare nemus, letúmque minantes
Vellere ab ignotis dubias radicibus herbas,
Quæ mollire queunt flamma, quæ frangere morsu,
Quǽque per abrasas utero dimittere fauces,
Plurimáque humanis antehac incognita mensis
Diripiens miles, saturum tamen obsidet hostem.
Vt primùm libuit ruptis euadere claustris
Pompeio, cunctásque sibi permittere terras,
Non obscura petit latebrosæ tempora noctis,
Et raptum furto soceri cessantibus armis
Dedignatur iter, latis exire ruinis
Quærit, & impulso turres confringere uallo,
Pérq; omnes gladios, & qua uia cæde parãda est.
Opportuna tamen ualli pars uisa propinqui,
Quam Minuci castella uocant, & confraga densis
Arboribus dumeta tegunt: huc puluere nullo
Proditus agmen agit, subitúsque ad mœnia uenit.

Tot simul è campis Latiæ fulsere uolucres,
Tot cecinere tubæ, ne quid uictoria ferro
Deberet, pauor attonitos confecerat hostes,
Quod solum ualuit uirtus, iacuere perempti
Debuerant quo stare loco: qui uulnera ferrent
Iam deerant, nimbúsque ferens tot tela peribat.
Tum piceos uoluunt immissæ lampadis ignes,
Tum quassæ nutant turres, lapsúmque minantur.
Roboris impacti crebros gemit agger ad ictus.
Iam Pompeianæ celsi super ardua ualli
Exierant aquilæ, iam mundi iura patebant.
Quem non mille simul turmis, nec Cæsare toto
Auferret fortuna locum, uictoribus unus
Eripuit, uetuítque capi, séque arma tenente
Ac nondum strato Magnum uicisse negauit.
Scæua uiro nomen, castrorum in plebe merebat
Ante feras Rhodani gentes: ibi sanguine multo
Promotus Latiam longo gerit ordine uitem,
Pronus ad omne nefas, & qui nesciret in armis
Quàm magnum uirtus crimen ciuilibus esset.
Hic ubi quærentes socios iam Marte relicto
Tuta fugæ cernit, Quò uos pauor, inquit, abegit
Impius, & cunctis ignotus Cæsaris armis?
O famuli turpes, seruum pecus, absque cruore
Terga datis morti? cumulo uos deesse uirorum
Non pudet, & bustis intérque cadauera quæri?
Non ira saltem iuuenes pietate remota
Stabitis? è cunctis per quos erumperet hostis
Nos sumus electi. non paruo sanguine Magni
Ista dies ierit. peterem felicior umbras
Cæsaris in uultu. testem hunc fortuna negauit,

Pompeio laudante cadam. confringite tela
Pectoris incursu, iugulísque retundite ferrum.
Iam longinqua petit puluis, sonitúsque ruinæ,
Securásque fragor concussit Cæsaris aures.
Vicimus ô socij, ueniet qui uendicet arces,
Dum morimur. mouit tantum uox illa furorem,
Quantum non primo succedunt classica cantu,
Mirantésque uirum, atq; auidi spectare sequuntur
Scituri iuuenes, numero deprensa locóque,
An plus quàm mortem uirtus daret. ille ruenti
Aggere consistit, primúmque cadauera plenis
Turribus euoluit, subeuntésque obruit hostes
Corporibus, totǽque uiro dant tela ruinæ,
Roboráque, & moles hosti, séque ipse minatur.
Nunc sude, nunc duro contraria pectora conto
Detrudit muris, & ualli summa tenentes
Amputat ense manus, caput obterit, ossáque saxo,
Ac malè defensum fragili compage cerebrum
Dissipat, alterius flamma crinésque genásque
Succendit, strident oculis ardentibus ignes.
Vt primùm cumulo crescente cadauera murum
Admouere solo, non segnior extulit illum
Saltus, & in medias iecit super arma cateruas,
Quàm per summa rapit celerē uenabula pardū.
Tunc densos inter cuneos compressus, & omni
Vallatus bello uincit quem respicit hostem.
Iámque hebes, & crasso non asper sanguine mucro
Percussum Scæuæ frangit, non uulnerat hostem:
Perdidit ensis opus, frangit sine uulnere membra.
Illum tota premit moles, illum omnia tela,
Nulla fuit non certa manus, non lancea felix,

Párque nouum fortuna uidet concurrere bellum,
Atque uirum: fortis crebris sonat ictibus umbo,
Et galeæ fragmenta cauæ compressa perurunt
Tempora, nec quicquam nudis uitalibus obstat
Iam præter stantes in summis ossibus hastas.
Quid nunc uesani iaculis leuibúsque sagittis
Perditis hæsuros nunquam uitalibus ictus?
Hunc aut tortilibus ubrata phalarica neruis
Obruat, aut uasti muralia pondera saxi:
Hunc aries ferro, ballistáque limine portæ
Summoueat, stat non fragilis pro Cæsare murus,
Pompeiúmque tenet, iam pectore, non tegit armis.
Ac ueritus credi clypeo, læuáque uacasse,
Aut culpa uixisse sua, tot uulnera belli
Solus obit, densámque ferens in pectore syluam
Iam gradibus fessis in quem cadat eligit hostem,
Par pelagi monstris, Libycæ sic bellua terræ,
Sic Libycus densis elephas oppressus ab armis
Omne repercussum squallenti missile tergo
Frangit, & hærentes mota cute discutit hastas:
Viscera tuta latent penitus, citráque cruorem
Confixæ stant tela feræ, tot facta sagittis,
Tot iaculis, unam non explent uulnera mortem.
Dictæa procul ecce manu Gortynis arundo
Tenditur in Scæuam, quæ uoto certior omni
In caput, atque oculi læuum descendit in orbem.
Ille moras ferri, & neruorum uincula rumpit,
Affixam uellens oculo pendente sagittam
Intrepidus, telúmque suo cum lumine calcat.
Pannonis haud aliter post ictum sæuior ursa,
Quum iaculum parua Libys amentauit habena,

Se rotat in uulnus, telúmque irata receptum
Impetit, & secum fugientem circuit hastam.
Perdiderat uultum rabies, stetit imbre cruento
Informis facies, lætus fragor æthera pulsat
Victorum: maiora uiris è sanguine paruo
Gaudia non faceret conspectum in Cæsare uulnus.
Ille tegens alta suppressum mente dolorem
Mitis, & à uultu penitus uirtute remota,
Parcite, ait, ciues, procul hinc auertite ferrum,
Collatura meæ nil sunt iam uulnera morti,
Non eget ingestis sed uulsis pectore telis:
Tollite, & in Magni uiuentem ponite castris,
Hoc uestro præstate duci, sit Scæua relicti
Cæsaris exemplum potius, quàm mortis honestæ.
Credidit infelix simulatis uocibus Aulus,
Nec uidit recto gladium mucrone tenentem:
Membráque captiui pariter laturus & arma,
Fulmineum mediÿs excepit faucibus ensem.
Incaluit uirtus, atque una cæde refectus,
Soluat, ait, pœnas, Scæuam quicunque subactum
Sperauit: pacem gladio si quærit ab isto
Magnus, adorato submittat Cæsare signa.
An similem uestri, segnémque ad fata putastis?
Pompeÿ uobis minor est, causǽque Senatus,
Quàm mihi mortis amor. Simul hæc effatus, & altus
Cæsareas puluis testatur adesse cohortes.
Dedecus hic belli Magno criménque remisit,
Ne solum totæ fugerent te Scæua cateruæ,
Subducto qui Marte ruis: nam sanguine fuso
Vires pugna dabat. labentem turba suorum
Excipit, atq; humeris defectum imponere gaudet,

Ac uelut inclusum perfosso in pectore numen,
Et uiuam magnæ speciem uirtutis adorant:
Teláque confixis certant euellere membris,
Exornántque deos, ac nudum pectore Martem
Sceua tuis armis felix hoc nomine famæ,
Si tibi durus Iber, aut si tibi terga dedisset
Cantaber exiguis, aut longis Teutonus armis.
Non tu bellorum spolijs ornare Tonantis
Templa potes: non tu lætis ululare triumphis.
Infelix, quanta dominum uirtute parasti!
Nec magis hac Magnus castrorũ parte repulsus
Intra claustra piger dilato Marte quieuit,
Quàm mare lassatur, quum se tollentibus Euris
Frangentem fluctus scopulum ferit, aut latus alti
Montis adest, serámque sibi parat unda ruinam.
Hinc uicina petens placido castella profundo
Incursu gemini Martis rapit, armáque latè
Spargit, & effuso laxat tentoria campo,
Mutandǽque iuuat permissa licentia terræ.
Sic pleno Padus ore tumens super aggere tutas
Excurrit ripas, & totos concutit agros:
Succubuit si qua tellus, cumulúmque furentem
Vndarum non passa ruit, tum flumine toto
Transit, & ignotos aperit sibi gurgite campos:
Illos terra fugit dominos, his rura colonis
Accedunt donante Pado. uix prælia Cæsar
Senserat, elatus specula quæ prodidit ignis.
Inuenit impulsos presso iam puluere muros:
Frigidáque ut ueteris deprendit signa ruinæ.
Accendit pax ipsa loci, mouítque furorem
Pompeiana quies, & uicto Cæsare somnus:

Ire uel in clades properat, dum gaudia turbet.
Torquato ruit inde minax, qui Cæsaris arma
Segnius haud uidit quàm malo nauta tremente
Omnia Circææ subducit uela procellæ,
Agmináque interius muro breuiore recepit,
Densius ut parua disponeret arma corona.
Transierat primi Cæsar munimina ualli,
Cum super è totis emisit collibus agmen,
Effudítque acies obseptum Magnus in hostem.
Non sic AEtnæis habitans in uallibus horret
Encelado spirante Notum, quum tota cauernas
Egerit, & torrens in campos defluit AEtna.
Cæsaris ut miles glomerato puluere uictus
Ante aciem, cæci trepidus sub nube timoris
Hostibus occurrit fugiens, inque ipsa pauendo
Fata ruit: totus mitti ciuilibus armis
Vsque uel in pacem potuit cruor: ipse furentes
Dux tenuit gladios. felix, ac libera legum
Roma fores, iurísque tui, uicisset in illo
Si tibi Sylla loco. dolet heu, sempérque dolebit,
Quòd scelerum Cæsar prodest tibi summa tuorum
Cum genero pugnasse pio. Prò tristia fata!
Non Vticæ Libye clades, Hispania Mundæ
Flesset, & infando pollutus sanguine Nilus
Nobilius Phario gestasset rege cadauer,
Nec Iuba Marmaricas nudus pressisset arenas,
Pœnorúmque umbras placasset sanguine fuso
Scipio, nec sancto caruisset uita Catone.
Vltimus esse dies potuit tibi Roma malorum,
Exire è medijs potuit Pharsalia fatis.
Deserit aduerso possessam numine sedem

Cæsar, & Emathias lacero petit agmine terras.
Arma secuturum soceri quacunque fugasset,
Tentauere suo comites diuertere Magnum
Hortatu, ut patrias sedes, atque hoste carentem
Ausoniam peteret. Nunquam me Cæsaris, inquit,
Exemplo reddam patriæ, nunquámque uidebit
Me, nisi dimisso redeuntem milite Roma.
Hesperiam potui motu surgente tenere,
Si uellem patrijs aciem committere templis,
Ac medio pugnare foro. dum bella relegem,
Extremum Scythici transcendam frigoris orbem,
Ardentésque plagas. uictor tibi Roma quietem
Eripiam, qui, ne premerent te prælia, fugi?
Ah potius, nequid bello patiaris in isto,
Te Cæsar putet esse suam. Sic fatus, in ortus
Phœbeos conuertit iter, terráque secutus
Deuia, quà uastos aperit Candauia saltus,
Contigit Emathiam, bello quam fata parabant.
Thessaliam qua parte diem brumalibus horis
Attollit Titan, rupes Ossæa coercet.
Quum per summa poli Phœbũ trahit altior æstas,
Pelion opponit radijs nascentibus umbras.
At medios ignes cæli, rabidíque Leonis
Solstitiale caput nemorosus submouet Othrys.
Excipit aduersos Zephyros & Iapyga Pindus,
Et maturato præcidit uespere lucem.
Nec metuens imi Borean habitator Olympi
Lucentem totis ignorat noctibus Arcton.
Hos inter montes, media qui ualle premuntur
Perpetuis quondam latuere paludibus agri,
Flumina dum campi retinent, nec peruia Tempe

Dant aditus pelago, stagnúmque implétibus unum
Crescere cursus erat. postquam discessit Olympo
Herculea grauis Ossa manu, subitáque ruinam
Sensit aquæ Nereus, melius mansura sub undis
AEmathis æquorei regnum & Pharsalos Achillis
Eminet, & prima Rhœteia littora pinu,
Quæ tetigit Phylacæ, Pteleósque, & Dorion ira
Flebile Pieridum, Trachyn, pretióque nefandæ
Lampados Herculeis fortis Melibœa pharetris,
Atque olim Larissa potens, ubi nobile quondam
Nunc super Argos arant, ueteres ubi fabula Thebas
Monstrat Echionias, ubi quondam Pentheos exul
Colla capútque ferens supremo tradidit igni,
Questa quòd hoc solum nato rapuisset Agaue.
Ergo abrupta palus multos discessit in amnes:
Purus in occasus, parui sed gurgitis, AEas,
Ionio fluit inde mari: nec fortior undis
Labitur auectæ pater Isidis: & tuus, OEneu,
Penè gener crassis oblimat Echinadas undis:
Et Meleagræam maculatus sanguine Nessi
Euenos Calydona secat: ferit amne citato
Maliacas Sperchios aquas: & flumine puro
Irrigat Amphrysos famulantis pascua Phœbi:
Quique nec humentes nebulas, nec rore madentem
Aera, nec tenues uentos suspirat Anauros:
Et quisquis pelago per se non cognitus amnis
Peneo donauit aquas: & gurgite rapto
Apidanos: nunquámq; celer, nisi mixtus, Enipheus.
Accipit Asopos cursus, Peníque, Meláque.
Solus in alterius nomen quum uenerit undæ,
Defendit Titaresus aquas, lapsúsque supernè

Gurgite Penei pro siccis utitur aruis.
Hunc fama est Stygijs manare paludibus amnem,
Et capitis memorem, fluuij contagia uilis
Nolle pati, superúmque sibi seruare timorem.
Vt primùm emissis patuerunt amnibus arua,
Pinguis Bebrycio discessit uomere sulcus,
Mox Lelegum dextra pressum descendit aratrum.
AEolidæ Dolopésque solum fregere coloni,
Et Magnetes equis, Minyæ & gens cognita remis.
Illic semiferos Ixionidas Centauros
Fœta Peletronijs nubes effudit in antris:
Aspera te Pholoes frangentem Monyche saxa,
Téque sub AEtnæo torquentem uertice uulsas
Rhœte ferox, quas uix Boreas inuerteret, ornos,
Hospes & Alcidæ magni Phole, téque per amnem
Improbe Lernæas uector passure sagittas,
Téque senex Chiron, gelido qui sydere fulgens
Impetis AEmonio maiorem Scorpion arcu.
Hac tellure feri micuerunt semina Martis.
Primus ab æquorea percussis cuspide saxis
Thessalicus sonipes bellis feralibus omen
Exiluit, primus chalybem frænósque momordit,
Spumauítque nouis Lapithæ domitoris habenis.
Prima fretum scindens Pagasæo littore pinus,
Terrenum ignotas hominem proiecit in undas.
Primus Thessalicæ rector telluris Ionos
In formam calidæ percussit pondera massæ,
Fudit & argentum flammis, aurúmque moneta
Fregit, & immensis coxit fornacibus æra.
Illic (quod populos scelerata impegit in arma)
Diuitias numerare datum est. hinc maxima serpẽs

Descendit Python, Cyrrhæáque fluxit in antra,
Vnde & Thessalicæ ueniunt ad Pythia laurus.
Impius hinc prolem superis immisit Aloeus,
Inseruit celsis propè se quum Pelion astris,
Syderibúsque uias incumbens abstulit Ossa.
Hac ubi damnata fatis tellure locarunt
Castra duces, cunctos belli præsaga futuri
Mens agitat, summúmque grauem discriminis horam
Aduentare palàm est. propius iam fata moueri
Degeneres trepidant animi, peioráque uersant.
Ad dubios pauci præsumpto robore casus
Spémque metúmque ferunt. turbæ sed mixtus inerti
Sextus erat, Magno proles indigna parente,
Qui mox Scyllæis exul grassatus in undis,
Polluit æquoreos Siculus pirata triumphos.
Qui stimulante metu fati prænoscere cursus,
Impatiénsque moræ, uenturísque omnibus æger,
Non tripodas Deli, non Pythia consulit antra,
Nec quæsisse libet primis quid frugibus altrix
Ore Iouis Dodona sonet, quis noscere fibra
Fata queat, quis prodat aues, quis fulgura cæli
Seruet, & Assyria scrutetur sydera cura,
Aut siquid tacitum, sed fas erat: ille supernis
Detestanda deis sæuorum arcana magorum
Nouerat, & tristes sacris feralibus aras,
Vmbrarum Ditísque fidem, miseróque liquebat
Scire parum superos: uanum sæuúmque furorem
Adiuuat ipse locus, uicináque mœnia castris
AEmonidum, ficti quas nulla licentia monstri
Transierat, quarum, quicquid non creditur, ars est.
Thessala quinetiam tellus herbásque nocentes

Rupibus ingenuit, sensuráque saxa canentes
Arcanum ferale magos. ibi plurima surgunt
Vim factura deis, & terris hospita Colchis
Legit in Æmoniis quas non aduexerat herbas.
Impia tot populis, tot surdas gentibus aures
Cælicolûm, diræ conuertunt carmina gentis.
Vna per æthereos exit uox illa recessus,
Verbáque ad inuitum perfert cogentia numen,
Quod non cura poli, cælíque uolubilis unquam
Auocat, infandum tetigit quum sydera murmur.
Tunc Babylon Persea licet, secretáque Memphis
Omne uetustorum soluat penetrale magorum,
Abducit superos alienis Thessalis aris.
Carmine Thessalidũ dura in præcordia fluxit
Non fatis adductus amor, flammísque seueri
Illicitis arsere senes: nec noxia tantum
Pocula proficiunt, aut quum turgentia succo
Frontis amaturæ subducunt pignora fœtæ.
Mens hausti nulla sanie polluta ueneni
Excantata perit, quos non concordia mixti
Alligat ulla tori, blandǽque potentia formæ,
Traxerunt torti magica uertigine fili.
Cessauere uices rerum, dilatáque longa
Hæsit nocte dies, legi non paruit æther,
Torpuit, & præceps audito carmine mundus,
Axibus & rapidis impulsos Iuppiter urgens
Miratur non ire polos. nunc omnia complent
Imbribus, & calido producunt nubila Phœbo,
Et tonat ignaro cælum Ioue. uocibus iisdem
Humentes late nebulas nimbósque solutis
Excussere comis: uentis cessantibus æquor

Intumuit, rursus uetitum sentire procellas
Conticuit turbante Noto, puppímque ferentes
In uentum tumuere sinus: de rupe pependit
Abscissa fixus torrens, amnísque cucurrit
Non quà pronus erat: Nilum non extulit æstas,
Mæander direxit aquas, Rhodanúmque morãtem
Præcipitauit Arar: submisso uertice montes
Explicuere iugum, nubes suspexit Olympus:
Solibus & nullis Scythicæ cum bruma rigeret
Dimaduere niues: impulsam sydere Tethyn
Reppulit Æmonidum defenso littore carmen.
Terra quoque immoti concussit ponderis axem,
Et medium uergens titubauit Nisus in orbem:
Tantæ molis onus percussum uoce recessit,
Prospectúmque dedit circunlabentis Olympi.
Omne potens animal leti, genitúmque nocere,
Et pauet Æmonias, & mortibus instruit artes.
Has auidæ tigres, & nobilis ira leonum
Ore fouent blando: gelidos his explicat orbes,
Inque pruinoso coluber distenditur aruo.
Viperei coeunt abrupto corpore nodi,
Humanóque cadit serpens afflata ueneno.
Quis labor hic superis cantus, herbásque sequendi,
Spernendíque timor? cuius commercia pacti
Obstrictos habuere deos? parêre necesse est,
An iuuat? ignota tantum pietate merentur?
An tacitis ualuere minis? hoc iuris in omnes
Est illis superos? an habent hæc carmina certum
Imperiosa deum, qui mundum cogere, quicquid
Cogitur ipse, potest? illic & sydera primum
Præcipiti deducta polo: Phœbéque serena

Non aliter diris uerborum obsessa uenenis
Palluit, & nigris terreníque ignibus arsit,
Quàm si fraterna prohiberet imagine tellus,
Insereréque suas flammis cælestibus umbras:
Et patitur tantos cantu depressa labores,
Donec suppositas propior despumet in herbas.
Hos scelerum ritus, hæc diræ carmina gentis
Effera, damnarat nimiæ pietatis Erichtho,
Inque nouos ritus pollutam duxerat artem.
Illi nanque nefas urbis submittere tecto
Aut laribus ferale caput, desertáque busta
Incolit, & tumulos expulsis obtinet umbris,
Grata deis Erebi, cœtus audire silentum,
Nosse domos Stygias, arcanáque Ditis operti,
Non superi, non uita uetat: tenet ora profanæ
Fœda situ macies, cælóque ignota sereno.
Terribilis Stygio facies pallore grauatur
Impexis onerata comis. si nimbus & atræ
Sydera subducunt nubes, tunc Thessala nudis
Egreditur bustis, nocturnáque fulgura captat.
Semina fœcundæ segetis calcata perussit,
Et non letiferas spirando perdidit auras.
Nec superos orat, nec cantu supplice numen
Auxiliare uocat, nec fibras illa litantis
Nouit, funereas aris imponere flammas
Gaudet, & accenso rapuit quæ thura sepulchro.
Omne nefas superi prima iam uoce precantis
Concedunt, carménque timent audire secundum.
Viuentes animas, & adhuc sua membra regentes,
Infodit busto, fatis debentibus annos
Mors inuita subit: peruersa funera pompa

Rettulit à tumulis, fugêre cadauera letum.
Fumantes iuuenum cineres, ardentiáque ossa
E' medijs rapit illa rogis, ipsámque parentes
Quam tenuere facem, nigróque uolantia fumo
Feralis fragmenta tori, uestésque fluentes
Colligit in cineres, & olentes membra fauillas.
Ast ubi seruantur saxis, quibus intimus humor
Ducitur, & tracta durescunt tabe medullæ
Corpora, tunc omnes auidè desæuit in artus,
Immersítque manus oculis, gaudétque gelatos
Effodisse orbes, & siccæ pallida rodit
Excrementa manus: laqueum nodósque nocentes
Ore suo rupit, pendentia corpora carpsit,
Abrasítque cruces, percussáque uiscera nimbis
Vulsit, & incoctas admisso sole medullas.
Insertum manibus chalybem, nigrámque per artus
Stillantis tabi saniem, uirúsque coactum
Sustulit, & neruo morsus retinente pependit.
Et quodcunque iacet nuda tellure cadauer,
Ante feras uolucrésque sedet, nec carpere membra
Vult ferro manibúsque suis, morsúsque luporum
Expectat siccis raptura è faucibus artus.
Nec cessant à cæde manus, si sanguine uiuo
Est opus, erumpat iugulo qui primus aperto.
Nec refugit cædes, uiuum si sacra cruorem,
Extáque funereæ poscunt trepidantia mensæ:
Vulnere si uentris, non quà natura uocabat,
Extrahitur partus, calidis ponendus in aris.
Et quoties sæuis opus est ac fortibus umbris,
Ipsa facit manes, hominum mors omnis in usu est.
Illa genæ florem primæuo è corpore uulsit,

Illa comam læua morienti abscidit ephebo.
Sæpe etiam charis cognato in funere dira
Thessalis incubuit membris, atque oscula figens
Truncauitque caput, compressáque dentibus ora
Laxauit, siccóque hærentem gutture linguam
Præmordens gelidis infudit murmura labris,
Arcanúmque nefas Stygias mandauit ad umbras.
Hanc ut fama loci Pompeio prodidit, alta
Nocte poli, Titan medium quo tempore ducit
Sub nostra tellure diem, deserta per arua
Carpit iter. fidi scelerum, suetíque ministri
Effractos circum tumulos ac busta uagati
Conspexere procul prærupta in caute sedentem,
Quà iuga deuexus Pharsaliæ porrigit AEmus.
Illa magis, magicísque deis incognita uerba
Tentabat, carménque nouos fingebat in usus.
Nanque timens ne Mars alium uagus iret in orbẽ,
AEmathis & tellus tam multa cæde careret,
Pollutos cantu, dirísque ueneficá succis
Conspersos, uetuit transmittere bella Philippos,
Tot mortes habitura suas, usuráque mundi
Sanguine, cæsorum truncare cadauera regum
Sperat, & Hesperiæ cineres auertere gentis,
Ossáque nobilium, tantósque adquirere manes.
Hic ardor, solúsque labor, quid corpore Magni
Proiecto rapiat, quos Cæsaris inuolet artus.
Quam prior affatur Pompeij ignaua propago:
O decus AEmonidum, populis quæ pandere fata,
Quǽque suo uentura potes diuertere cursu,
Te precor, ut certum liceat mihi noscere finem,
Quem belli fortuna paret: non ultima turbæ

Pars ego Romanæ, Magni clarissima proles,
Vel dominus rerum, uel tanti funeris hæres.
Mens dubijs perculsa pauet, rursúsque parata est
Certos ferre metus, hoc casibus eripe iuris,
Ne subiti, cæcíque ruant, uel numina torque,
Vel tu parce deis, & manibus exprime uerum,
Elysias resera sedes, ipsámque uocatam,
Quos petat è nobis, mortem tibi coge fateri.
Nō humilis labor est, dignū est quod quærere cures,
Vel tibi quò tanti præponderet alea fati.
Impia lætatur uulgatæ nomine famæ
Thessalis, & contrà: Si fata minora moueres,
Pronum erat ô iuuenis, quos uelles (inquit) in actus
Inuitos præbere deos, conceditur arti
Vnam cum radijs presserunt sydera mortem
Inseruisse moras, & quamuis fecerit omnis
Stella senem, medios herbis abrumpimus annos:
At simul à prima descendit origine mundi
Causarum series, atque omnia fata laborant,
Si quicquam mutare uelis, unóque sub ictu
Stat genus humanum, tunc Thessala turba fatemur,
Plus fortuna potest: sed si prænoscere casus
Contentus, faciléisque aditus, multique patebunt
Ad uerum, tellus nobis, æthérque, Chaósque,
Æquoráq;, & campi, Rhodopeiáq; saxa loquētur.
Sed pronum, cum tanta nouæ sit copia mortis,
Æmathijs unum campis attollere corpus,
Et modò defuncti tepidíque cadaueris ora
Plena uoce sonent, ne membris sole perustis
Auribus incertum feralis strideat umbra.
Dixerat, & noctis geminatis arte tenebris,

Mœstum tecta caput, squallenti nube pererrat
Corpora cæsorum tumulis proiecta negatis.
Continuò fugêre lupi, fugêre reuulsis
Vnguibus impastæ uolucres, dum Thessala uatem
Eligit, & gelidas leto scrutata medullas
Pulmonis rigidi stantes sine uulnere fibras
Inuenit, & uocem defuncto in corpore quærit.
Fata peremptorum pendent iam multa uirorum,
Quem superis reuocasse uelit. si tollere totas
Tentasset campis acies, & reddere bello,
Cessissent leges Erebi, monstróque potenti
Extractus Stygio populus pugnasset Auerno.
Electum tandem traiecto gutture corpus
Ducit, & inserto laqueis feralibus unco
Per scopulos miserum trahitur, per saxa cadauer
Victurum, montísque caui, quem tristis Erichtho
Damnarat sacris, alta sub rupe locatur.
Haud procul à Ditis cæcis depressa cauernis
In præceps subsedit humus, quam pallida pronis
Vrget sylua comis, & nullo uertice cælum
Suspiciens, Phœbo non peruia taxus opacat.
Marcentes intus tenebræ, pallénsque sub antris
Longa nocte situs, nunquam nisi carmine factum
Lumen habet, non Tænareis sic faucibus aer
Sedit iners mœstum mundi confine latentis,
Ac nostri: quò non metuunt emittere manes
Tartarei reges. nam quamuis Thessala uates
Vim faciat fatis, dubium est, quod traxerit illuc
Aspiciat Stygias, an quod descenderit, umbras.
Discolor, & uario furialis cultus amictu
Induitur, uultúsque aperitur crine remoto,

Et coma uipereis substringitur horrida sertis.
Vt pauidos iuuenis comites, ipsúmque trementem
Conspicit exanimi defixum lumina uultu,
Ponite, ait, trepida conceptos mente timores,
Iam noua, iam uera reddetur uita figura,
Vt quamuis pauidi possint audire loquentem.
Si uerò Stygiósque lacus, ripámque sonantem
Ignibus ostendam, si me præsente uideri
Eumenides possent, uillosáque colla colubris
Cerberus excutiens, & uincti terga gigantes,
Quis timor ignaui metuentes cernere manes?
  Pectora tunc primùm feruenti sanguine supplet
Vulneribus laxata nouis, tabóque medullas
Abluit, & uirus largè lunare ministrat.
Huc quicquid fœtu genuit natura sinistro
Miscetur, non spuma canum, quibus unda timori est,
Viscera non lyncis, non duræ nodus hyenæ
Defuit, & cerui pasti serpente medulla,
Non puppim retinens Euro tendente rudentes
In medijs echeneis aquis, oculíque draconum,
Quæque sonant fœta tepefacta sub alite saxa,
Non Arabum uolucer serpens, innatáque rubris
AEquoribus custos pretiosæ uipera conchæ,
Aut uiuentis adhuc Libycæ membrana cerastæ,
Aut cinis Eoa positi Phœnicis in ara.
Quò postquam uiles, & habentes nomina pestes
Contulit, infando saturatas carmine frondes,
Et dirum quibus os nascentibus inspuit herbas
Addidit, & quicquid mundo dedit ipsa ueneni.
  Tunc uox Lethæos cunctis pollentior herbis
Excantare deos, confudit murmura primùm

Dissona,& humanæ multum discordia linguæ.
Latratus habet illa canum,gemitúsque luporum,
Quod trepidus bubo,quod strix nocturna queruntur,
Quod stridet ululántque feræ,quod sibilat anguis,
Exprimit,& planctus illisæ cautibus undæ,
Syluarúmque sonum,fractǽque tonitrua nubis.
Tot rerum uox una fuit,mox cætera cantu
Explicat Æmonio,penetrátque in Tartara lingua.
Eumenides,Stygiúmq; nefas,pœnǽque nocentũ,
Et Chaos innumeros auidum confundere mundos,
Et rector terræ,quem longa in secula torquet
Mors dilata deûm,Styx,& quos nulla meretur
Thessalis Elysios,cælum,matrémque perosa
Persephone,nostrǽq; Hecates pars ultima,per quã
Manibus & mihi sunt tacitæ commercia linguæ,
Ianitor & sedis laxæ,qui uiscera sæuo
Spargis nostra cani,repetitáque fila sorores
Fracturæ,túque ô flagrantis portitor undæ
Iam lassate senex ad me redeuntibus umbris,
Exaudite preces,si uos satis ore nefando
Pollutóque uoco,si nunquam hæc carmina fibris
Humanis ieiuna cano,si pectora plena
Sæpe dedi,& laui calido prosecta cerebro,
Siquis,qui uestris caput extáque lancibus infans
Imposuit,uicturus erat,parete precanti.
Non in Tartareo latitantem poscimus antro,
Assuetámque diu tenebris,modò luce fugata
Descendentem animam,primo pallentis hiatu
Hæret adhuc Orci.licet has exaudiat herbas
Ad manes uentura semel:ducis omnia nato
Pompeiana canat nostri modo militis umbra,

Si bene de uobis ciuilia bella merentur.
Haec ubi fata, caput spumantiáque ora leuauit,
Aspicit astantem proiecti corporis umbram,
Exanimes artus, inuisáque claustra timentem
Carceris antiqui, pauet ire in pectus apertum,
Visceráque, & ruptas letali uulnere fibras.
Ah miser, extremum cui mortis munus iniquae
Eripitur non posse mori! miratur Erichtho
Has fatis licuisse moras, iratáque morti
Verberat immotum uiuo serpente cadauer,
Pérque cauas terrae, quas egit carmine, rimas
Manibus illatrat, regníque silentia rumpit:
Tisiphone, uocísque meae secura Megaera,
Non agitis saeuis Erebi *per inane flagellis*
Infelicem animam? iam uos ego nomine uero
Eliciam, Stygiásque *canes in luce superna*
Destituam, per busta sequar, per funera, custos
Expellam tumulis, abigam uos omnibus urnis.
Téque deis, ad quos alio procedere uultu,
Ficta soles Hecate *pallenti tabida forma,*
Ostendam, faciémque Erebi *mutare uetabo.*
Eloquar immenso terrae sub pondere, quae te
Contineant Ennaea *dapes, quo foedere moestum*
Regem noctis ames, quas te contagia passam
Noluerit reuocare Ceres: *tibi pessime mundi*
Arbiter immittam ruptis Titana *cauernis,*
Et subito feriere die. Paretis? an ille
Compellandus erit, quo nunquam terra uocato
Non concussa tremit, qui Gorgona *cernit apertam,*
Verberibúsque suis trepidam castigat Erinnym,
Indespecta tenet uobis qui Tartara, *cuius*

Vos estis superi, Stygias qui peierat undas.
Protinus astrictus caluit cruor, atráque fouit
Vulnera, & in uenas extremáq; membra cucurrit.
Percussæ gelido trepidant sub pectore fibræ,
Et noua desuetis subrepens uita medullis,
Miscetur morti. tunc omnis palpitat artus,
Tenduntur nerui, nec se tellure cadauer
Paulatim per membra leuat, terráq; repulsum est,
Erectúmque semel: distento lumina rictu
Nudantur, nondum facies uiuentis in illo,
Iam morientis erat, remanet pallórque rigórque,
Et stupet illatus mundo: sed murmure nullo
Ora astricta sonant, uox illi linguáque tantum
Responsura datur. Dic, inquit Thessala, magna
Quod iubeo mercede mihi: nam uera locutum
Immunem toto mundi præstabimus æuo
Artibus AEmoniis, tali tua membra sepulchro,
Talibus exuram Stygio cum carmine syluis,
Vt nullos cantata magos exaudiat umbra.
Sit tanti uixisse iterum, nec uerba, nec herbæ
Audebunt longæ somnum tibi soluere Lethes,
À me morte data. tripodas uatésque deorum
Sors obscura tenet, certus discedit ab umbris
Quisquis uera petit, duráque oracula mortis
Fortis adit. ne parce precor, da nomina rebus,
Da loca, da uocem, qua mecum fata loquantur.
Addidit & carmen, quo quicquid cõsulit umbrã
Scire dedit. Mœstum fletu manante cadauer,
Tristia non equidem Parcarum stamina, dixit,
Respexi tacitæ reuocatus ab aggere ripæ:
Quod tamen è cunctis mihi noscere contigit umbris,

Effera Romanos agitat discordia manes,
Impiáque infernam ruperunt arma quietem.
Elysias alij sedes, ac Tartara mœsta
Diuersi liquere duces, quid fata pararent
Hi fecere palàm, tristis felicibus umbris
Vultus erat: uidi Decios, natúmque patrémque
Lustrales bellis animas, flentémque Camillum,
Et Curios, Syllam de te Fortuna querentem.
Deplorat Libycis perituram Scipio terris
Infaustam sobolem maior Carthaginis hostis,
Non seruituri mœret Cato fata nepotis.
Solum te Consul depulsis prime tyrannis
Brute pias inter gaudentem uidimus umbras.
Abruptis Catilina minax fractisque catenis
Exultat, Maríjque truces, nudíque Cethegi.
Vidi ego lætantes popularia nomina Drusos,
Legibus immodicos, ausósque ingentia Gracchos.
Aeternis Chalybum nodis, & carcere Ditis
Constrictæ plausere manus, campósque piorum
Poscit turba nocens: regni possessor inertis
Pallentes aperit sedes, abruptáque saxa
Asperat, & durum uinclis adamanta, parátque
Pœnam uictori. refer hæc solatia tecum
O iuuenis, placido manes, patrémque domúmque
Expectare sinu, regníque in parte serena
Pompeio seruare locum: nec gloria paruæ
Sollicitet uitæ, ueniet quæ misceat omnes
Hora duces, properate mori, magnóque superbi
Quanuis è paruis animo descendite bustis,
Et Romanorum manes calcate deorum.
Quem tumulum Nili, quem Tybridis abluat unda,

Quæritur, & ducibus tantum de funere pugna est.
Tu fatum ne quære tuum cognoscere, Parcæ
Me reticente dabunt, tibi certior omnia uates
Ipse canet Siculis genitor Pompeius in aruis.
Ille quoque incertus, quò te uocet, unde repellat,
Quas iubeat uitare plagas, quæ sydera mundi.
Europam miseri, Libyámque, Asiámque timete,
Distribuit tumulos uestris fortuna triumphis.
O miseranda domus! toto nil orbe uidebis
Tutius AEmathia. Sic postquam fata peregit,
Stat uultu mœstus tacito, mortémque reposcit.
Carminibus magicis opus est, herbísque cadauer
Vt cadat, & nequeunt animam sibi reddere fata
Consumpto iam iure semel. tum robore multo
Extruit illa rogum, uadit defunctus ad ignes,
Accensa iuuenem positum strue linquit Erichtho
Tandem passa mori, Sextóque ad castra parentis
It comes: & cælo lucis ducente colorem,
Dum ferrent tutos intra tentoria gressus,
Iussa tenere diem densas nox præstitit umbras,

M. ANNEI I LVCANI PHARSALIAE LIBER VII.

Segnior Oceano, quàm lex æterna uocabat,
Luctificus Titan nunquam magis æthera contra
Egit equos, currúmque polo rapiente retorsit,

Defectúsque pati noluit, raptáque labores
Lucis, & attraxit nubes, non pabula flammis,
Sed ne Thessalico purus luceret in orbe.
At nox felicis Magni pars ultima uitæ
Sollicitos uana decepit imagine somnos.
Nam Pompeiani uisus sibi sede theatri
Innumeram effigiem Romanæ cernere plebis,
Attollíque suum lætis ad sydera nomen
Vocibus, & plausu cuneos certare sonantes:
Qualis erat populi facies clamórque fauentis,
Olim quum iuuenis, primíque ætate triumphi
Post domitas gentes, quas torrens ambit Iberus,
Et quæcunque fugax Sertorius impulit arma,
Vespere pacato, pura uenerabilis æquè
Quàm currus ornante toga, plaudente Senatu
Sedit adhuc Romanus eques. seu fine bonorum
Anxia uenturis ad tempora læta refugit,
Siue per ambages solitas contraria uisis
Vaticinata quies, Magni tulit omnia planctus:
Seu uetito patrias ultra tibi cernere sedes,
Sic Romam fortuna dedit. Ne rumpite somnos
Castrorum uigiles, nullas tuba uerberet aures:
Crastina dira quies, & imagine mœsta diurna,
Vndique funestas acies feret, undique bellum.
Vnde pares somnos populi, noctémque beatam?
O felix, si te uel sic tua Roma uideret!
Donassent utinam superi patriáque tibíque
Vnum Magne diem, quo fati certus uterque
Extremum tanti fructum caperetis amoris!
Tu uelut Ausonia uadis moriturus in urbe,
Illa rati semper de te sibi conscia uoti

Hoc scelus haud unquam fatis hærere putauit,
Sic se dilecti tumulum quoque perdere Magni
Te mixto flesset luctu iuuenisque senéxque,
Iniussúsque puer. lacerasset crine soluto
Pectora, fœmineum ceu Bruti funere uulgus.
Nunc quoque tela licet paueant uictoris iniqui,
Nuntiet ipse licet Cæsar tua funera, flebunt:
Sed dum thura ferunt, dum laurea serta Tonanti.
O miseri, quorum gemitus edère dolorem,
Qui te non pleno pariter planxere theatro!
Vicerat astra iubar, quum mixto murmure turba
Castrorum fremuit, fatísque trahentibus orbem,
Signa petit pugnæ miseri pars maxima uulgi
Non totum uisura diem, tentoria circum
Ipsa ducis queritur, magnóque accensa tumultu
Mortis uicinæ properantes admouet horas.
Dira subit rabies, sua quisque ac publica fata
Præcipitare cupit: segnis pauidúsque uocatur,
Ac nimium patiens soceri Pompeius, & orbis
Indulgens regno, qui tot simul undique gentes
Iuris habere sui uellet, pacémque timeret.
Necnon & reges, populíque queruntur Eoi
Bella trahi, patriáque procul tellure teneri.
Hoc placet ô superi, quum uobis uertere cuncta
Propositum est, nostris erroribus addere crimen.
Cladibus irruimus, nocituráque poscimus arma:
In Pompeianis uotum est Pharsalia castris.
Cunctorum uoces Romani maximus autor
Tullius eloquij, cuius sub iure togáque
Pacificas sæuus tremuit Catilina secures,
Pertulit iratus bellis cum rostra forúmque

Optaret, passus tam longa silentia miles.
Addidit inualidæ robur facundia causæ:
  Hoc pro tot meritis solum te Magne precatur,
Vti se Fortuna uelis, procerésque tuorum
Castrorum, regésque tui cum supplice mundo
Affusi, uinci socerum patiare rogamus.
Humano generi tam longo tempore bellum
Cæsar erit? meritò Pompeium uincere lente
Gentibus indignum est à transcurrente subactis.
Quò tibi feruor abit? aut quò fiducia fati?
De superis ingrate times? causámque Senatus
Credere dijs dubitas? ipsæ sua signa reuellent,
Prosiliéntque acies. pudeat uicisse coactum
Si duce te iusso, si nobis bella geruntur,
Sit iuris quocunque uelint concurrere campo.
Quid mundi gladios à sanguine Cæsaris arces?
Vibrant tela manus, uix signa morantia quisquam
Expectat, propera, ne te tua classica linquant.
Scire Senatus auet, miles te Magne sequatur
An comes. Ingemuit rector, sensítque deorum
Esse dolos, & fata suæ contraria menti.
  Si placet hoc, inquit, cunctis, si milite Magno
Non duce tempus eget, nil ultrà fata morabor.
Inuoluat populos una fortuna ruina,
Sitque hominum magnæ lux ista nouissima parti.
Testor Roma tamen Magnum, quo cuncta perirent
Accepisse diem, potuit tibi uulnere nullo
Stare labor belli, potui sine cæde subactum
Captiuúmque ducem uiolatæ tradere paci.
Quis furor ô cæci scelerum? ciuilia bella
Gesturi, metuunt ne non cum sanguine uincant.

A bstulimus terras, exclusimus æquore toto,
A d præmaturas segetum ieiuna rapinas
A gmina compulimus, uotúmque effecimus hosti,
V t mallet sterni gladijs, mortésque suorum
P ermiscere meis, belli pars magna peracta est
I is, quibus effectum est, ne pugnam tyro paueret:
S i modò uirtutis stimulis, iræque calore
S igna petunt. multos in summa pericula misit
V enturi timor ipse mali. fortissimus ille est,
Q ui promptus metuenda pati, si comminus instent,
E t differre potest. placet hæc tam prospera rerum
T radere fortunæ? gladio permittere mundi
D iscrimen? pugnare ducem quàm uincere malunt.
R es mihi Romanas dederas Fortuna regendas,
A ccipe maiores, & cæco in Marte tuere.
P ompeij nec crimen erit, nec gloria bellum.
V incis apud superos uotis me Cæsar iniquis.
P ugnatur, quantum scelerum, quantúmq; malorum
I n populos lux ista feret, quot regna iacebunt!
S anguine Romano quàm turbidus ibit Enipeus!
P rima uelim caput hoc funesti lancea belli,
S i sine momento rerum, partísque ruina
C asurum est, feriat: neque enim uictoria Magno
L ætior: aut populis inuisum hac clade peracta,
A ut hodie Pompeius erit miserabile nomen.
O mne malum uicti, quod sors feret ultima rerum,
O mne nefas uictoris erit. Sic fatur, & arma
P ermittit populis, frænósque furentibus ira
L axat, & ut uictus uiolento nauita Coro
D at regimen uentis, ignauúmque arte relicta
P uppis onus trahitur: trepido confusa tumultu

Castra fremunt, animiq; truces sua pectora pulsant
Ictibus incertis. multorum pallor in ore
Mortis uenturæ est, faciésque simillima fato.
Aduenisse diem, qui fatum rebus in æuum
Conderet humanis, & quæri Roma quid esset.
Illo Marte palàm est. sua quisque pericula nescit,
Attonitus maiore metu. quis littora Ponto
Obruta, quis summis cernens in montibus æquor,
AEtheráque in terras deiecto sole cadentem,
Tot rerum finem timeat sibi? non uacat ullos
Pro se ferre metus, urbi Magnóque timetur.
Nec gladijs habuere fidem; nisi cautibus asper
Exarsit mucro: tunc omnis lancea saxo
Erigitur, tendunt neruis melioribus arcus,
Cura fuit lectis pharetras implere sagittis.
Auget eques stimulos, frænorúmq; aptat habenas.
Si liceat superis hominum conferre labores,
Non aliter Phlegra rapidos tollente gigantes
Martius incaluit Siculis incudibus ensis:
Et rubuit flammis iterum Neptunia cuspis,
Spiculáque extenso Pæan Pythone recoxit,
Pallas Gorgoneos diffudit in ægida crines,
Pallenæa Ioui mutauit fulmina Cyclops.
Non tamen abstinuit uenturos prodere casus
Per uarias Fortuna notas: nam Thessala rura
Cùm peterent, totus uenientibus obstitit æther,
Inque oculis hominum fregerunt fulmina nubes,
Aduersásque faces, immensóque igne columnas,
Et trabibus mixtis auidos Typhonas aquarum
Detulit, atque oculos ingesto fulgure clausit.
Excussit cristas galeis, capulósque solutis

Perfudit gladijs,ereptáque pila liquauit,
AEthereóque nocens fumauit sulphure ferrum.
Necnon innumero cooperta examine signa,
Víxque reuulsa solo,maiori pondere pressum
Signiferi mersere caput,rorantia fletu
Vsque ad Thessaliam Romana & publica signa
Admotus superis discussa fugit ab ara
Taurus,& Emathios præceps se iecit in agros:
Nulláque funestis inuenta est uictima sacris.
A tu quos superos scelerum?quas rite uocasti
Eumenidas Cæsar?Stygij quæ numina regni?
Infernúmque nefas?& mersos nocte furores?
Impia tam sæuè gesturus bella litasti?
Iam dubium,monstrísne deûm nimióue pauori
Crediderint:multis concurrere uisus Olympo
Pindus,& abruptis mergi conuallibus AEmus,
Edere nocturnas belli Pharsalia uoces,
Ire per Ossæam rapidus Bœbeida sanguis,
I'nque uicem uultus tenebris mirantur opertos,
Et pallere diem,galeísque incumbere noctem,
Defunctósque patres,& cunctas sanguinis umbras
Ante oculos uolitare suos.sed mentibus unum
Hoc solamen erat,quòd uoti turba nefandi
Conscia,quæ patrium iugulos,quæ pectora fratrum
Sperabat,gaudet monstris,mentísque tumultu,
Atque omen scelerum subitos putat esse furores.
Quid mirũ est populos quos lux extrema manebat
Lymphato trepidasse metu?præsaga malorum
Si data mens homini est:Tyrijs qui Gadibus hospes
Adiacet,Armeniúmque bibit Romanus Araxem,
Sub quocunque die,quocunque est sydere mundi,

Mœret, & ignorat causas, animúmque dolentem
Corripit, AEmathijs quid perdat nescit in aruis.
Euganeo, si uera fides memorantibus, augur
Colle sedens, Aponus terris ubi fumifer exit,
Atque Antenorei dispergitur unda Timaui,
Venit summa dies, geritur res maxima, dixit,
Impia concurrunt Pompeij & Cæsaris arma.
Seu tonitrus, ac tela Iouis præsaga notauit:
Aera seu totum discordi obsistere cælo,
Prospexítq; polos: seu lumen in æthere mæstum,
Solis in obscuro pugnam pallore notauit.
Dissimilem certè cunctis quos explicat egit
Thessaliam natura diem: si cuncta perito
Augure mens hominum cæli noua signa notasset,
Spectari è toto potuit Pharsalia mundo.
O summos hominum, quorum fortuna per orbem
Signa dedit, quorum fatis cælum omne uacauit!
Hæc & apud seras gentes, populósque nepotum,
Siue sua tantum uenient in secula fama,
Siue aliquid magnis nostri quoque cura laboris
Nominibus prodesse potest, quum bella legentur,
Spésque metúsq; simul, peritur áq; uota mouebunt,
Attonitíque omnes ueluti uenientia fata,
Nõ trãsmissa legent, & adhuc tibi Magne fauebũt.
Miles ut aduerso Phœbi radiantis ab ictu
Descendens totos perfudit lumine colles,
Non temere immissus campis, stetit ordine certo
Infelix acies. cornus tibi cura sinistri
Lentule, cum prima, quæ tum fuit optima bello,
Et quarta legione datur: tibi numine pugnax:
Aduerso Domiti dextri frons tradita Martis.

At medij robur belli fortissima densant
Agmina, quæ Cilicum terris deducta tenebat
Scipio, miles in hoc, Libyco dux primus in orbe.
At iuxta fluuios & stagna undantis Enipei,
Cappadocum montana cohors, & largus habenis
Ponticus ibat eques: sicci sed plurima campi
Tetrarchæ regésque tenent, magníque tyranni,
Atque omnis Latio quæ seruit purpura ferro.
Illuc & Libye Numidas, & Creta Cydonas
Misit, Ithyræis cursus fuit inde sagittis,
Inde truces Galli solitum prodistis in hostem,
Illic pugnaces commouit Iberia Cetras.
Eripe uictori gentes, & sanguine mundi
Fuso, Magne, semel totos consume triumphos.
Illo forte die Cæsar statione relicta,
Ad segetum raptus moturus signa, repentè
Conspicit in planos hostem descendere campos,
Oblatúmque uidet uotis sibi mille petitum
Tempus, in extremos quo mitteret omnia casus.
Æger quippe moræ, flagránsq; cupidine regni
Cœperat exiguo tractu ciuilia bella
Vt lentum damnare nefas: discrimina postquam
Aduentare ducum, supremáque prælia uidit,
Casuram fatis sensit nutare ruinam,
Illa quoq; in ferrum rabies promptissima paulùm
Languit, & casus audax spondere secundos
Mens stetit in dubio, quam nec sua fata timere,
Nec Magni sperare sinunt: formidine mersa
Prosilit hortando melior fiducia uulgo:
O domitor mundi, rerum fortuna mearum
Miles, adest toties optatæ copia pugnæ.

Nil opus est uotis, iam fatum accersite ferro.
In manibus uestris quantus sit Cæsar habetis.
Hæc est illa dies, mihi quam Rubiconis ad undas
Promissam memini, cuius spe mouimus arma,
In quam distulimus uetitos remeare triumphos.
Hæc eadem est hodie, quæ pignora, quæq; penates
Reddat, & emeritos faciat uos Marte colonos.
Hæc fato quæ teste probet, quis iustius arma
Sumpserit, hæc acies uictum factura nocentem est.
Si pro me patriam ferro flammísque petistis,
Nunc pugnate truces, gladióque exoluite culpa.
Nulla manus belli mutato iudice pura est.
Non mihi res agitur, sed uos ut libera sitis
Turba precor, gentes ut ius habeatis in omnes:
Ipse ego priuatæ cupidus me reddere uitæ,
Plebeiáque toga modicum componere ciuem,
Omnia dum uobis liceant, nihil esse recuso.
Inuidia regnate mea. nec sanguine multo
Spem mundi petitis, Graijs delecta iuuentus
Gymnasijs aderit, studióque ignaua palæstræ,
Et uix arma ferens, & mixtæ dissona turbæ
Barbaries, non illa tubas, non agmine moto
Clamorem latura suum: ciuilia paucæ
Bella manus facient, pugnæ pars magna leuabit
His orbem populis, Romanúmque obteret hostem.
Ite per ignauas gentes, famosáque regna,
Et primo ferri motu prosternite mundum,
Sítque palàm, quas tot Pompeius duxit in urbem
Curribus, unius gentes non esse triumphi.
Armenióśne mouet Romana potentia cuius
Sit ducis? aut emptū minimo uult sanguine quisquā

Barbarus Hesperijs Magnum præponere rebus?
Romanos odere omnes, dominósque grauantur,
Quos nouere magis, sed me fortuna meorum
Commisit manibus, quorum me Gallia testem
Tot fecit bellis. cuius non militis ensem
Agnoscam? cælúmque tremens cùm lancea transit,
Dicere non fallar quo sit uibrata lacerto.
Quòd si signa ducem nunquam fallentia uestrum
Conspicio, faciésque truces, oculósque minaces,
Vicistis: uideor fluuios spectare cruoris,
Calcatósque simul reges, sparsúmque Senatus
Corpus, & immensa populos in cæde natantes.
Sed mea fata moror, qui uos in tela ruentes
Vocibus his teneo, ueniam date bella trahenti
Spe trepido: haud unquam uidi tam magna daturos
Tam prope me superos: camporum limite paruo
Absumus à uotis. ego sum, cui Marte peracto
Quæ populi regésque tenent donare licebit.
Quóne poli motu? quo cæli sydere uerso
Thessalicæ tantum superi permittitis oræ?
Aut merces hodie bellorum, aut pœna paratur.
Cæsareas spectate cruces, spectate catenas,
Et caput hoc positum rostris, effusáque membra,
Septorúmque nefas, & clausi prælia campi,
Cum duce Syllano gerimus ciuilia bella.
Vestri cura mouet: nam me secura manebit
Sors quæsita manu, fodientem uiscera cernet
Me mea, qui nondum uictum respexerit hostem.
Dij quorum curas abduxit ab æthere tellus,
Romanúsque labor, uincat quicunque necesse
Non putat in uictos sæuum distringere ferrum,

Quíque suos ciues, quòd signa aduersa tulerunt,
Non credit fecisse nefas. Pompeius in arcto
Agmina uestra loco uetita uirtute moueri
Quum tenuit, quanto satiauit sanguine ferrum?
Vos tamen hoc oro iuuenes, ne cædere quisquam
Hostis terga uelit, ciuis qui fugerit, esto.
Sed dum tela micant, non uos pietatis imago
Vlla, nec aduersa conspecti fronte parentes
Commoueant, uultus gladio turbate uerendos.
Siue quis infesto cognata in pectora ferro
Ibit, seu nullum uiolabit uulnere pignus,
Ignoti iugulum tanquam scelus imputet hostis.
Sternite iam uallum, fossásque implete ruina,
Exeat ut plenis acies non sparsa maniplis,
Parcite ne castris, uallo tendetis in illo
Vnde acies peritura uenit. uix cuncta locuto
Cæsare, quenq; suum munus trahit, armáq; raptim
Sumpta uiris, celeris capiunt præsagia belli,
Calcatísque ruunt castris, stant ordine nullo,
Arte ducis nulla, permittunt omnia fatis.
Si totidem Magni soceros, totidémque petentes
Vrbis regna suæ funesto in Marte locasset,
Non tam præcipiti ruerent in prælia cursu.
Vidit ut hostiles in rectum exire cateruas
Pompeius, nullásque moras permittere bello,
Sed superis placuisse diem, stat corde gelato
Attonitus, tantóque duci sic arma timere
Omen erat. premit inde metus, totúmque per agmen
Sublimi prouectus equo, Quem flagitat, inquit,
Vestra diem uirtus, finis ciuilibus armis,
Quem quæsistis adest, totas effundite uires,

Extremum ferri superest opus, undique gentes
Hora trahit. quisquis patriam, charósq; penates,
Qui sobolē, ac thalamos, desertáq; pignora quærit,
Ense petat, medio posuit deus omnia campo.
Causa iubet melior superos sperare secundos,
Ipsi tela regent per uiscera Cæsaris, ipsi
Romanas sancire uolent hoc sanguine leges.
Si socero dare regna meo, mundúmque pararent,
Præcipitare meam fatis potuere senectam:
Non iratorum populis urbíque deorum est
Pompeium seruare ducem. quæ uincere possent
Omnia contulimus, subiere pericula clari
Sponte uiri, sacráque antiquus imagine miles.
Si Curios his fata darent, reducésque Camillos
Temporibus, Deciósque caput fatale uouentes,
Hinc starent: primo gentes oriente coactæ,
Innumeræque urbes, quantas in prælia nunquam
Exciuere manus, toto simul utimur orbe.
Quicquid signiferi comprensum limite cycli
Sub Notō & Boreā hominū sumus, arma mouemus.
Nonne superfusis collectum cornibus hostem
In medium dabimus? paucas uictoria dextras
Exigit, at plures tantum clamore cateruæ
Bella gerent, Cæsar nostris non sufficit armis.
Credite pendentes è summis mœnibus urbis
Crinibus effusis hortari in prælia matres.
Credite grandæuum uetitúmque ætate Senatum
Arma sequi, sacros pedibus prosternere canos:
Atque ipsam domini metuentem occurrere Romam.
Credite, qui nunc est, populum, populúmq; futurum
Permixtas afferre preces: hæc libera nasci,

Haec uult turba mori, si quis post pignora tanta
Pompeio locus est, cum prole & coniuge supplex,
Imperij salua si maiestate liceret,
Voluerer ante pedes. Magnus, nisi uincitis, exul,
Ludibrium soceri, uester pudor. ultima fata
Deprecor, ac turpes extremi cardinis annos,
Ne discam seruire senex. tam mœsta locuti
Voce ducis flagrant animi, Romanáque uirtus
Erigitur, placuítque mori, si uera timeret.
Ergo utrinq; pari concurrunt agmina motu
Irarum, metus hos, regni spes excitat illos.
Hæ facient dextræ quicquid non expleat ætas
Vlla, nec humanum reparet genus omnibus annis,
Vt uacet à ferro: gentes Mars iste futuras
Obruet, & populos æui uenientis in orbem
Erepto natale feret. tunc omne Latinum
Fabula nomen erit, Gabios, Veiósque, Corámque
Puluere uix tectæ poterunt monstrare ruinæ,
Albanósque lares, Laurentinósque penates,
Rus uacuum, quod non habitet nisi nocte coacta
Inuitus, questúsque Numam iussisse Senator.
Non ætas hæc carpsit edax, monimentáque rerum
Putria destituit, crimen ciuile uidemus
Tot uacuas urbes. generis quò turba redacta est
Humani? toto populi qui nascimur orbe,
Nec muros implere uiris, nec possumus agros,
Vrbs nos una capit, uincto fossore coluntur
Hesperiæ segetes, stat tectis putris auitis
In nullos ruitura domus: nullóque frequentem
Ciue suo Romam, sed mundi fæce repletam,
Cladis eò dedimus, ne tanto in tempore bellum

Iam posset ciuile geri: Pharsalia tanti
Causa mali. cedant feralia nomina Cannæ,
Et damnata diu Romanis Allia fastis.
Tempora signauit leuiorum Roma malorum,
Hunc uoluit nescire diem. Prò tristia fata!
Aera pestiferum tractu, morbósque fluentes,
Insanámque famem, permissásque ignibus urbes,
Mœniáque in præceps laturos plena tremores
Hi possent explere uiri, quos undique traxit
In miseram fortuna necem, dum munera longi
Explicat eripiens æui, populósque ducésque
Constituit campis, per quos tibi Roma ruenti
Ostendat quàm magna cadas. quæ latius orbem
Possedit, citius per prospera fata cucurrit.
Omne tibi bellum gentes dedit omnibus annis,
Te geminum Titan procedere uidit in axem,
Haud multum terræ spatium restabat Eoæ,
Vt ibi nox, tibi tota dies, tibi curreret æther,
Omniáque errantes stellæ Romana uiderent.
Sed retro tua fata tulit par omnibus annis
AEmathiæ funesta dies: hac luce cruenta
Effectum ut Latios non horreat India fasces,
Nec uetitos errare Dacas in mœnia ducat,
Sarmaticúmq; premat succinctus Consul aratrum,
Quòd semper sæuas debet tibi Parthia pœnas,
Quòd fugiens ciuile nefas, redituráque nunquam
Libertas ultra Tigrim Rhenúmque recessit,
Ac toties nobis iugulo quæsita, uagatur,
Germanum Scythicúmq; bonum: nec respicit ultra
Ausoniam. uellem populis incognita nostris,
Vulturis ut primùm læuo fundata uolatu

Romulus infami compleuit mœnia luco,
Vsque ad Thessalicas seruisses Roma ruinas.
De Brutis Fortuna queror. quid tempora legum
Egimus, aut annos à Consule nomen habentes?
Felices Arabes, Medíque, Eoáque tellus,
Quam sub perpetuis tenuerunt fata tyrannis.
Ex populis, qui regna ferũt, sors ultima nostra est,
Quos seruire pudet. sunt nobis nulla profectò
Numina, cum cæco rapiantur secula casu,
Mentimur regnare Iouem. spectabit ab alto
AEthere Thessalicas teneat cum fulmina cædes?
Scilicet ipse petet Pholoen? petet ignibus OEthen?
Immeritáque nemus Rhodopes? pinúsque minantes?
Cassius hoc potius feriet caput? astra Thyestæ
Impulit, & subitis damnauit noctibus Argos:
Tot similes fratrum gladios patrúmque gerenti
Thessaliæ dabit ille diem? mortalia nulli
Sunt curata deo. cladis tamen huius habemus
Vindictam, quantum terris darẽ numina fas est:
Bella pares superis facient ciuilia diuos.
Fulminibus manes, radijsque ornabit & astris,
I'nque deûm templis iurabit Roma per umbras.
Vt rapido cursu fati suprema morantem
Consumpsere locum: parua tellure dirempti,
Quò sua pila cadant, aut quæ sibi fata minentur,
Inde manum spectant: tempus, quo noscere possent
Facturi quæ monstra forent. uidere parentes
Frontibus aduersis, fraternáque comminus arma,
Nec libuit mutare locum, tamen omnia torpor
Pectora constrinxit, gelidúsque in uiscera sanguis
Perculsa pietate coit, totáque cohortes

Pila parata diu tensis tenuere lacertis.
Dij tibi non mortem, quae cunctis poena paratur,
Sed sensum post fata tuae dent Crastine morti,
Cuius torta manu commisit lancea bellum,
Primáque Thessaliam Romano sanguine tinxit.
O praeceps rabies! cum Caesar tela teneret,
Inuenta est prior ulla manus. tunc stridulus aer
Elisus lituis, conceptáque classica cornu,
Tunc ausae dare signa tubae, tunc aethera tendit,
Extremíque fragor conuexa irrupit Olympi,
Vnde procul nubes, quo nulla tonitrua durant.
Excepit resonis clamorem uallibus AEmus,
Peliacísque dedit rursus geminare cauernis:
Pindus agit gemitus, Pangaeáque saxa resultant,
OEtaeéque gemunt rupes, uocésque furoris
Expauere sui tota tellure relatas.
Spargitur innumerum diuersis missile uotis,
Vulnera pars optat, pars terrae figere tela,
Ac puras seruare manus. rapit omnia casus,
Atque incerta facit quos uult fortuna nocentes.
Sed quota pars cladis iaculis ferróque uolanti
Exacta est? odijs solus ciuilibus ensis
Sufficit, & dextras Romana in uiscera ducit.
Pompeij densis acies stipata cateruis,
Iunxerat in seriem nexis umbonibus arma,
Víxque habitura locum dextras ac tela mouendi
Constiterat, gladiósque suos compressa timebat.
Praecipiti cursu uesanum Caesaris agmen
In densos agitur cuneos, pérque arma, per hostem
Quaerit iter, quà torta graues lorica catenas
Opponit, tutáque latet sub tegmine pectus.

Hæc quoq; peruentú est ad uiscera, tótq; per arma
Extremum est quod quisque ferit: ciuilia bella
Vna acies patitur, gerit altera: frigidus inde
Stat gladius, calet omne nocens à Cæsare ferrum.
Nec fortuna diu rerum tot pondera uertens,
Abstulit ingentes fato torrente ruinas.
Vt primùm toto diduxit cornua campo
Pompeianus eques, bellíque per ultima fudit,
Sparsa per extremos leuis armatura maniplos
Insequitur, sæuásque manus immittit in hostem.
Illic quæque suo miscet gens prælia telo,
Romanus cunctis petitur cruor: inde sagittæ,
Inde faces & saxa uolant, spatióque solutæ
Aeris, & calido liquefactæ pondere glandes.
Tunc & Ithyræi, Medíque, Arabésque soluto
Arcu turba minax, nusquam rexere sagittas,
Sed petitur solus qui campis imminet aer:
Inde cadunt mortes, sceleris sed crimine nullo
Externum maculant chalybem, stetit omne coactum
Circa pila nefas: ferro subtexitur æther,
Nóxque super campos telis conserta pependit.
Tum Cæsar metuens ne frons sibi prima labaret
Incursu, tenet obliquas post signa cohortes,
Ínque latus belli, quà se uagus hostis agebat,
Immittit subitum non motis cornibus agmen.
Immemores pugnæ, nullóque pudore timendi,
Præcipites fecere palàm, ciuilia bella
Non bene barbaricis unquam commissa cateruis.
Vt primùm sonipes transfixus pectora ferro
In caput effusi calcauit membra regentis,
Omnis eques cessit campis, glomeratáque pubes

In sua conuersis præceps ruit agmina frænis,
Perdidit inde modum cædes, ac nulla secuta est
Pugna, sed hinc iugulis, hinc ferro bella geruntur.
Nec ualet hæc acies tantum prosternere, quantum
Inde perire potest. Vtinam Pharsalia campis
Sufficiat cruor iste tuis, quem barbara fundunt
Pectora, non alio mutentur sanguine fontes,
Hic numerus totos tibi uestiat ossibus agros:
Aut si Romano compleri sanguine mauis,
Istis parce precor: uiuant Galatæque Syrique,
Cappadoces, Gallique, extremique orbis Iberi,
Armenij, Cilices: nam post ciuilia bella
Hic populus Romanus erit. Semel ortus in omnes
It timor, & fatis datus est pro Cæsare cursus.
Ventū erat ad robur Magni, mediásq; cateruas,
Quod totos errore uago perfuderat agros,
Constitit hîc bellum, fortunáque Cæsaris hæsit.
Non illic regum auxilijs collecta iuuentus
Bella gerit, ferrúmque manus mouere togatæ:
Ille locus fratres habuit, locus ille parentes.
Hîc furor, hîc rabies, hîc sunt tua crimina Cæsar.
Hanc fuge mens partem belli, tenebrísque relinque,
Nulláque tantorum discat me uate malorum
Quàm multum bellis liceat ciuilibus ætas.
Ah potius pereant lachrymæ, pereántque querelæ,
Quicquid in hac acie gessisti Roma tacebo.
Hîc Cæsar, rabies populi, stimulúsque furorum,
Nequa parte sui pereat scelus, agmina circum
It uagus, atque ignes animis flagrantibus addit.
Qui niteant primo tantum mucrone cruenti,
Conspicit & gladios, qui toti sanguine manent,

Quæ presso tremat ense manus, quis languida tela,
Quis contenta ferat, quis præstet bella iubenti,
Quem pugnare iuuet, quis uultum ciue perempto
Mutet, obit latis proiecta cadauera campis.
Vulnera multorum totum fusura cruorem
Opposita premit ipse manu. quacunque uagatur,
Sanguineum quatiens ueluti Bellona flagellum,
Bistonas aut Mauors agitans, si uerbere sæuo
Palladia stimulet turbatos ægide currus.
Nox ingens scelerũ, & cædes oriũtur, & instar
Immensæ uocis gemitus, & pondere lapsi
Pectoris arma sonant, confractíque ensibus enses.
Ipse manu subicit gladios, ac tela ministrat,
Aduersósque iubet ferro contundere uultus.
Promouet ipse acies, impellit terga suorum,
Verbere conuersæ cessantes excitat hastæ.
In plebem uetat ire manus, monstrátque Senatum.
Scit cruor imperij qui sit, quæ uiscera regum,
Vnde petat Romam, libertas ultima mundi
Quo steterit ferienda loco. permixta secundo
Ordine nobilitas, uenerandáque corpora ferro
Vrgentur, cædunt Lepidos, cædúntque Metellos,
Coruinósque simul, Torquatáque nomina regum,
Sæpe duces, summósq; hominum te Magne remoto.
Illic plebeia contectus casside uultus
Ignotúsque hosti, quod ferrum Brute tenebas?
O decus imperij, spes ô suprema Senatus,
Extremum tanti generis per secula nomen,
Ne rue per medios nimium temerarius hostes,
Nec tibi fatales admoueris antè Philippos,
Thessalia periture tua: nil proficis istic

Cæsaris intentus iugulo, nondum attigit arcem
Iuris, & humanum culmen quo cuncta premuntur
Egressus, meruit fatis tam nobile letum:
Viuat, & ut Bruti procumbat uictima regnet.
Hîc patriæ perit omne decus, iacet aggere magno
Patricium campis commixta plebe cadauer.
Mors tamen eminuit clarorum in strage uirorum
Pugnacis Domiti, quem clades fata per omnes
Ducebant: nusquam Magni fortuna sine illo
Succubuit, uictus toties à Cæsare salua
Libertate perit: tunc mille in uulnera lætus
Labitur, ac uenia gaudet caruisse secunda.
Viderat in crasso uoluentem sanguine membra
Cæsar, & increpitans, Iam Magni deseris arma
Successor Domiti, sine te iam bella geruntur.
Dixerat, ast illi suffecit pectora pulsans
Spiritus in uocem, morientiáque ora resoluit:
Non te funesta scelerum mercede potitum,
Sed dubium fati Cæsar, generóque minorem
Aspiciens, Stygias Magno duce liber ad umbras
Et securus eo: te sæuo Marte subactum,
Pompeióque graues pœnas nobísque daturum
Cum sperare licet, morior. non plura locutum
Vita fugit, densæque oculos pressere tenebræ.
Impendisse pudet lachrymas in funere mundi
Mortibus innumeris, ac singula fata sequentem
Quærere letiferum per cuius uiscera uulnus
Exierit, quis fusa solo uitalia calcet,
Ore quis aduerso demisso faucibus ense
Expulerit moriens animam, quis corruat ictu,
Quis steterit, dum membra cadũt, quis pectore tela

Transmittat, uel quos campis affixerit hasta,
Quis cruor emissus perruperit aera uenis,
Inque hostis cadat arma sui, quis pectora fratris
Caedat, & ut notum possit spoliare cadauer,
Abscissum longè mittat caput, ora parentis
Quis laceret, nimiáque probet spectantibus ira
Quem iugulat non esse patrem. mors nulla querela
Digna sua est, nullósque hominum lugere uacamus.
Non istas habuit pugnæ Pharsalia partes,
Quas aliæ clades: illic per fata uirorum,
Per populos hîc Roma perit: quod militis illic,
Mors hîc gentis erat: sanguis ibi fluxit Achæus,
Ponticus, Assyrius, cunctos hærere cruores
Romanus, campísque uetat consistere torrens.
Maius ab hac acie, quàm quòd sua secula ferrent,
Vulnus habēt populi, plus est quàm uita salúsque,
Quod perit, in totum mundi prosternimur æuum,
Vincitur his gladijs omnis quæ seruiet ætas.
Proxima quid soboles, aut quid meruere nepotes
In regnum nasci? pauidi num gessimus arma?
Teximus aut iugulos? alieni pœna timoris
In nostra ceruice sedet. post prælia natis
Si dominum Fortuna dabas, & bella dedisses.
Iam Magnus transisse deos, Romanáque fata
Senserat infelix, tota uix clade coactus
Fortunam damnare suam, stetit aggere campi
Eminus, unde omnes sparsas per Thessala rura
Aspiceret clades, quæ bello obstante latebant.
Tot telis sua fata peti, tot corpora fusa,
Ac se tam multo pereuntem sanguine uidit.
Nec (sicut mos est miseris) trahere omnia secum

Mersa iuuat,gentésque suæ misceré ruinæ,
Vt Latiæ post se uiuat pars maxima turbæ,
Sustinuit dignos etiam nunc credere uotis
Cælicolas,uoluitque sui solatia casus.
Parcite,ait,superi cunctas prosternere gentes,
Stante potest mundo,Romáque superstite Magnus
Esse miser.si plura iuuant mea uulnera,coniux
Est mihi,sunt nati,dedimus tot pignora fatis.
Ciuilíne parum est bello,si méque meósque
Obruet?exiguæ clades sumus orbe remoto?
Omnia quid laceras?quid perdere cuncta laboras?
Iam nihil est Fortuna meum.Sic fatur,& arma
Signáque,& afflictas omni iam parte cateruas
Circuit,& reuocat matura in fata ruentes,
Séque negat tanti:nec deerat robur in enses
Ire duci,iugulóque pati uel pectore letum,
Sed timuit strato miles ne corpore Magni
Non fugeret,suprâque ducem procumberet orbis:
Cæsaris aut oculis uoluit subducere mortem
Nequicquam infelix,socero spectare uolenti
Præstandũ est ubicunque caput.sed tu quoq; cõiux
Causa fugæ,uultúsque tui,fatísque negatum
Te præsente mori.tum Magnum concitus aufert
À bello sonipes,non tergo tela pauentem,
Ingentésque animos extrema in fata ferentem.
Non gemitus,non fletus erat,saluáque uerendus
Maiestate dolor,qualem te Magne decebat
Romanis præstare malis,non impare uultu
Aspicis AEmathiam,nec te uidere superbum
Prospera bellorum, nec fractum aduersa uidebunt.
Quámque fuit læto per tres infida triumphos,

Tam misero fortuna minor.iam pondere fati
Deposito securus abis,nunc tempora læta
Respexisse uacat,spes nunquam implenda recessit,
Quid fueris nunc scire licet.fuge prælia dira,
Ac testare deos,nullum qui perstet in armis
Iam tibi Magne mori,ceu flebilis Africa damnis,
Et ceu Munda nocens, Phariòque à gurgite clades,
Sic & Thessalicæ post te pars maxima pugnæ.
Non iam Pompeij nomen populare per orbem,
Nec studium belli,sed par,quod semper habemus
Libertas,& Cæsar erunt,téque inde fugato
Ostendet moriens sibi se pugnasse Senatus.
Nónne iuuat pulsum bellis cessisse,nec istud
Prospectare nefas spumantes cæde cateruas?
Respice turbatos in cursu sanguinis amnes,
Et soceri miserere tui.quo pectore Romam
Intrabit factus campis felicior istis?
Quicquid in ignotis solus regionibus exul,
Quicquid sub Phario positus patiare tyranno,
Crede deis,longo fatorum crede fauori,
Vincere peius erat.prohibe lamenta sonare,
Flere ueta populos,lachrymas luctúsque remitte.
Tam mala Pompeij quàm prospera mūdus adoret.
Aspice securus uultu non supplice reges,
Aspice possessas urbes,donatáque regna,
Ægyptum,Libyámque,& terras elige morti.
Vidit prima tuæ testis Larissa ruinæ
Nobile nec uictum fatis caput,omnibus illa
Ciuibus effudit totas per mœnia uires
Obuia ceu læto,præmittunt munera flentes,
Pandunt templa,domos,socios se cladibus optant.

Scilicet immenso superest ex nomine multum,
Téque minor solo cunctas impellere gentes
Rursus in arma potes, rursúsque in fata redire.
Sed quid opus uicto populis, aut urbibus, inquit?
Victori præstate fidem. Tu Cæsar in alto
Cædis adhuc cumulo patriæ per uiscera uadis,
At tibi iam populos donat gener. auehit inde
Pompeiũ sonipes, gemitus lachrymǽque sequuntur,
Plurimáque in sæuos populi conuitia diuos.
Nunc tibi uera fides quæsiti Magne fauoris
Contigit ac fructus, felix se nescit amari.
Cæsar ut Hesperio uidit satis arua natare
Sanguine, parcendum ferro manibúsque suorum
Iam ratus, ut uiles animas periturdque frustra
Agmina permisit uitæ: sed castra fugatos
Ne reuocent, pellátque quies nocturna pauorem,
Protinus hostili statuit succedere uallo,
Dum fortuna calet, dum conficit omnia terror,
Non ueritus graue ne fessis ac Marte subactis
Hoc foret imperium. non magno hortamine miles
In prædam ducendus erat. Victoria nobis
Plena, uiri, dixit, superest pro sanguine merces,
Quã monstrare meum est: nec enim donare uocabo,
Quod sibi quisque dabit. cunctis en plena metallis
Castra patent, raptum Hesperijs è gentibus aurum
Hîc iacet, Eoásque premunt tentoria gazas.
Tot regum fortuna simul, Magníque coacta
Expectat dominos, propera præcedere miles,
Quos sequeris, quascunque tuas Pharsalia fecit,
À uictis rapiantur opes. nec plura locutus
Impulit amentes, aurique cupidine cæcos

Ire super gladios, suprâque cadauera patrum,
Et cæsos calcare duces. quæ fossa, quis agger
Sustineat pretium belli scelerúmque petentes?
Scire uolunt quanta fuerint mercede nocentes.
Inuenère quidem spoliato plurima mundo,
Bellorum in sumptus congestæ pondera massæ,
Sed non impleuit cupientes omnia mentes.
Quicquid fodit Iber, quicquid Tagus extulit auri,
Quod legit diues summis Arimaspus arenis:
Vt rapiant, paruo scelus hoc uenisse putabunt,
Cum sibi Tarpeias uictor desponderit arces;
Cum spe Romanæ promiserit omnia prædæ:
Decipitur, quòd castra rapit. capit improba plebes
Cespite patricio somnos, uacuúmque cubile
Regibus infandus miles premit, inque parentum,
Inque toris fratrum posuerunt membra nocentes.
Quos agitat uesana quies, somníque furentes,
Thessalicam miseri uersant in pectore pugnam,
Inuigilat cunctis sæuum scelus, armáque tota
Mente agitant, capulóque manus absente mouētur.
Ingemuisse putes campos, terrámque nocentem
Inspirasse animas, infectúmque aera totum
Manibus, & superûm Stygia formidine noctem
Exigit à meritis tristes uictoria pœnas,
Sibiláque & flammas infert sopor, umbra perēpti
Ciuis adest, sua quenque premit terroris imago.
Ille senum uultus, iuuenum uidet ille figuras:
Hunc agitant totis fraterna cadauera somnis,
Pectore in hoc pater est, omnes in Cæsare manes.
Haud alios nondum Scythica purgatus in ara
Eumenidum uidit uultus Pelopeius Orestes:

Nec magis attonitos animi sensere tumultus,
Cum fureret Pentheus, aut cum desisset Agaue.
Hunc omnes gladij, quos aut Pharsalia uidit,
Aut ultrix uisura dies stringente Senatu.
Illa nocte premunt, hunc infera monstra flagellant.
Heu quantum pœnæ misero mens conscia donat,
Quòd Styga, quòd manes, infestáque Tartara somnis
Pompeio uiuente uidet! tamen omnia passo
Postquam clara dies Pharsalica damna retexit,
Nulla loci facies reuocat feralibus aruis
Hærentes oculos, cernit propulsa cruore
Flumina, & excelsos cumulis æquantia colles
Corpora, sidentes in tabem spectat aceruos,
Et Magni numerat populos, epulísque paratur
Ille locus, uultus ex quo faciésque iacentum
Agnoscat. iuuat AEmathiam non cernere terram,
Et lustrare oculis campos sub clade latentes.
Ac ne læta furens scelerum spectacula perdat,
Fortunam superósque suos in sanguine cernit.
Inuidet igne rogi miseris, cælóque nocenti
Ingerit AEmathiam. non illum Pœnus humator
Consulis, & Libyca succensæ lampade Cannæ
Compellunt hominum ritus ut seruet in hostes.
Sed meminit nondum satiata cædibus ira
Ciues esse suos. Petimus non singula busta,
Discretósque rogos, unum da gentibus ignem,
Non interpositis urantur corpora flammis.
Aut generi si pœna iuuat, nemus extrue Pindi,
Erige congestas OEthæo robore syluas,
Thessalicam uideat Pompeius ab æquore flammã.
Nil agis hac ira. tabésne cadauera soluat

An rogus, haud refert: placido natura receptat
Cuncta sinu, finémque sui sibi corpora debent.
Hos, Cæsar, populos si nunc non usserit ignis,
Vret cum terris, uret cum gurgite Ponti:
Communis mundo superest rogus ossibus astra
Mixturus. quocunque tuam fortuna uocabit,
Hæ quoque eunt animæ, non altius ibis in auras,
Non meliore loco Stygia sub nocte iacebis.
Libera fortuna mors est: capit omnia tellus
Quæ genuit, cælo tegitur qui non habet urnam.
Tu, cui dant pœnas inhumato funere gentes,
Quid fugis hanc cladē? quid olentes deseris agros?
Has trahe Cæsar aquas, hoc, si potes, utere cælo.
Sed tibi tabentes populi Pharsalica rura
Eripiunt, campósque tenent uictore fugato.
Non solum AEmonij funesta ad pabula belli
Bistonij uenêre lupi, tabémque cruentæ
Cædis odorati Pholoen liquere leones:
Tunc ursi latebras, obscœni tecta domósque
Deseruere canes, & quicquid nare sagaci
Aera non sanum, motúmque cadauere sensit.
Iámque diu uolucres ciuilia castra secutæ
Conueniunt. uos quæ Nilo mutare soletis
Threicias hyemes, ad mollem serius Austrum
Ibis aues. nunquam tanto se uulture cælum
Induit, aut plures presserunt aera pennæ.
Omne nemus misit uolucres, omnísque cruenta
Alite sanguineis stillauit roribus arbor.
Sæpe super uultus uictoris & impia signa
Aut cruor, aut alto defluxit ab æthere tabes,
Membráque deiecit iam lassis unguibus ales.

Sic quoque non omnis populus peruenit ad ossa,
Inque feras discerptus abit, non intima curant
Viscera, nec totas auidè sorbere medullas,
Degustant artus. Latiae pars maxima turbae
Fastidita iacet, quam sol, nimbíque, diésque
Longior AEmathijs resolutam miscuit aruis.
Thessalia infelix quo tanto crimine tellus
Laesisti superos, ut te tot mortibus unam,
Tot scelerum fatis premerent? quod sufficit aeuum,
Immemor ut donet belli tibi damna uetustas?
Quae seges infecta surget non decolor herba?
Quo non Romanos uiolabis uomere manes?
Antè nouae uenient acies, scelerísque secundo
Praestabis nondum siccos hoc sanguine campos.
Omnia maiorum uertamus busta licebit,
Et stantes tumulos, & qui radice uetusta
Effudere suas uictis compagibus urnas,
Plus cinerum AEmoniae sulcis telluris aratur,
Pluráque ruricolis feriuntur dentibus ossa.
Nullus ab AEmathio religasset littore funem
Nauita, nec terram quisquam mouisset arator
Romani bustum populi, fugeréntque coloni
Vmbrarum campos, gregibus dumeta carerent,
Nullúsque auderet pecori permittere pastor
Vellere surgentem de nostris ossibus herbam,
Ac uelut impatiens hominum, uel solis iniqui
Limite, uel glacie nuda atque ignota iaceres,
Si non prima nefas belli, sed sola tulisses.
O superi liceat terras odisse nocentes!
Quid totum premitis, quid totum absoluitis orbem?
Hesperiae clades, & flebilis unda Pachyni,
Et Mutina, & Leucas puros fecere Philippos.

M. ANNEII LVCANI PHARSALIAE LIBER VIII.

IAM super Herculeas fauces, nemorosáque Tempe
AEmoniæ deserta petens dispendia syluæ,
Cornipedem exhaustum cursu, stimulísque negantem
Magnus agens, incerta fugæ uestigia turbat,
Implicitásque errore uias. pauet ille fragorem
Motorum uentis nemorum, comitúmque suorum.
Qui post terga redit, trepidum, laterique timentem
Exanimat. quanuis summo de culmine lapsus,
Nondum uile sui pretium scit sanguinis esse,
Séque memor fati tantæ mercedis habere
Credit adhuc iugulum, quantum pro Cæsaris ipse
Auulsa ceruice daret. deserta sequentem
Non patitur tutis fatum celare latebris
Clara uiri facies. multi Pharsalica castra
Cum peterent nondum fama prodente ruinas,
Occursu stupuere ducis, uertigine rerum
Attoniti, cladísque suæ uix ipse fidelis
Autor erat. grauis est Magno quicunque malorum
Testis adest, cunctis ignotus gentibus esse
Mallet, & obscuro tutus transire per orbem
Nomine, sed longi pœnas fortuna fauoris
Exigit à misero, quæ tanto pondere famæ
Res premit aduersas, fatísque prioribus urget.
Nunc festinatos nimium sibi sentit honores,
Actáque laurigeræ damnat Syllana iuuentæ,

Nunc & Corycias classes, & Pontica signa
Deiectum meminisse piget. sic longius æuum
Destruit ingentes animos, & uita superstes
Imperio, nisi summa dies cum fine bonorum
Affuit, & celeri præuertit tristia leto.
Dedecori est fortuna prior. quisquámne secundis
Tradere se fatis audet, nisi morte parata?
Littora contigerat, per quæ Peneius amnis
AEmathia iam clade rubens exibat in æquor.
Inde ratis trepidum uentis & fluctibus impar,
Flumineis uix tuta uadis euexit in altum,
Cuius adhuc remis quatitur Corcyra, sinúsque
Leucadij. Cilicum dominus, terráque Liburnæ,
Exiguam uector pauidus correpsit in alnum.
Conscia curarum secreta in littora Lesbi
Flectere uela iubes, qua tum tellure latebas
Mœstior, in medijs quàm si Cornelia campis
AEmathiæ stares. tristes præsagia curas
Exagitant, trepida quatitur formidine somnus,
Thessaliam nox omnis habet, tenebrísque remotis
Rupis in abruptæ scopulos extremáque currens
Littora, prospiciens fluctus, nutantia longè
Semper prima uidens uenientis uela carinæ,
Quærere nec quicquam de fato coniugis audes.
En ratis, ad uestros quæ tendit carbasa portus,
Quid ferat ignoras, sed nunc tibi summa pauoris
Nuntius armorum tristis, rumórque sinister
Victus adest coniux. quid perdis tempora luctus?
Cum possis iam flere, times. tunc puppe propinqua
Prosiluit, criménque deûm crudele notauit,
Deformem pallore ducem, uultúsque prementem

Caniciem, atque atro squallentes puluere uestes.
Obuia nox miseræ cælum lucémque tenebris
Abstulit, atque animam clausit dolor, omnia neruis
Membra relicta labant, riguerunt corda, diúque
Spe mortis depressa iacet. iam fune ligato
Littoribus lustrat uacuas Pompeius arenas.
Quem postquam propius famulæ uidere fideles,
Non ultra gemitus tacitos incessere fata
Permisere sibi, frustráque attollere terra
Semianimem conantur herã: quam pectore Magnus
Ambit, & astrictos refouet complexibus artus.
Cœperat in summum reuocato sanguine corpus
Pompeij sentire manus, mœstámque mariti
Posse pati faciem: prohibet succumbere fatis
Magnus, & immodicos castigat uoce dolores:
Nobile cur robur fortunæ uulnere primo
Fœmina tantorum titulis insignis auorum
Frangis? habes aditum mansuræ in secula famæ.
Laudis in hoc sexu, non legum iura, nec arma,
Vnica materia est coniux miser: erige mentem,
Et tua cum fatis pietas decertet, & ipsum
Quòd sum uictus, ama: nunc sum tibi gloria maior.
A me quòd fasces, & quòd pia turba Senatus,
Tantáq; discessit regum manus, incipe Magnum
Sola sequi: deformis adhuc uiuente marito
Summus & augeri uetitus dolor: ultima debet
Esse fides lugere uirum: tu nulla tulisti
Bello damna meo, uiuit post prælia Magnus,
Sed fortuna perit: quod defles, illud amasti.
Vocibus his correpta uiri, uix ægra leuauit
Membra solo, tales gemitu rumpente querelas:

O utinam in thalamos inuisi Cæsaris issem
Infelix coniux, & nulli læta marito.
Bis nocui mundo, me pronuba duxit Erinnys,
Crassorúmque umbræ, deuotáque manibus illis
Assyrios in castra tuli ciuilia casus,
Præcipitésque dedi populos, cunctósque fugaui
A causa meliore deos. O maxime coniux,
O thalamis indigne meis, hoc iuris habebat
In tantum fortuna caput? cur impia nupsi,
Si miserum factura fui? nunc accipe pœnas,
Sed quas sponte luam: quò sit tibi mollius æquor,
Certa fides regum, totúsque paratior orbis,
Sparge mari comitem: mallem felicibus armis
Dependisse caput, nunc clades denique lustra
Magne tuas. Vbicunque iaces ciuilibus armis
Nostros ulta toros, ades huc, atq; exige pœnas
Iulia crudelis, placatáque pellice cæsa,
Magno parce tuo. Sic fata, iterúmque refusa
Coniugis in gremium, cunctorum lumina soluit
In lachrymas, duri flectuntur pectora Magni,
Siccáque Thessaliæ confundit lumina Lesbos.
Tunc Mitylenæum iam pleno littore uulgus
Affatur Magnum: Si maxima gloria nobis
Semper erit tanti pignus seruasse mariti,
Tu quoque deuotos sacro tibi fœdere muros
Oramus, sociósque lares dignare, uel una
Nocte tua, fac Magne locum, quem cuncta reuisent
Secula, quem ueniens hospes Romanus adoret.
Nulla tibi subeunda magis sunt mœnia uicto:
Omnia uictoris possunt sperare fauorem,
Hæc iam crimen habent. quid ꝙ iacet insula Ponto?

Cæsar eget ratibus, procerum pars magna coibit
Certa loci, noto reparandum est littore fatum.
Accipe templorum cultus, aurúmque deorum
Accipe: si terris, si puppibus ista iuuentus
Aptior est, tota quantum ualet utere Lesbo.
Accipe, ne Cæsar rapiat, tu uictus habeto.
Hoc solum crimen meritæ bene detrahe terræ,
Ne nostram uideare fidem felíxque secutus,
Et damnasse miser. tali pietate uirorum
Lætus, in aduersis & mundi nomine gaudens
Esse fidem. Nullum toto mihi, dixit, in orbe
Gratius esse solum non paruo pignore uobis
Ostendi, tenuit nostros hac obside Lesbos
Affectus, hîc sacra domus, charíque penates,
Hîc mihi Roma fuit, non ullà in littora puppim
Antè dedi fugiens, cùm sæui Cæsaris iram
Iam scirem meritam seruata coniuge Lesbon,
Non ueritus tantam ueniæ committere uobis
Materiam, sed iam satis est fecisse nocentes:
Fata mihi totum mea sunt agitanda per orbem.
Heu nimium felix æterno nomine Lesbos!
Siue doces populos, regésque admittere Magnum,
Seu præstas mihi sola fidem: nam quærere certū est
Fas quibus in terris, ubi sit scelus. accipe numen,
Si quod adhuc mecum es, uotorum extrema meorū:
Da similes Lesbo populos, qui Marte subactum
Non intrare suos infesto Cæsare portus,
Non exire uetent. Dixit, mœstámque carinæ
Imposuit comitem: cunctos mutare putares
Tellurem, patriǽque solum, sic littore toto
Plangitur, infestæ tenduntur in æthera dextræ,

Pompeiúmque minus, cuius fortuna dolorem
Mouerat, ast illam, quam toto tempore belli
Vt ciuem uidere suam, discedere cernens
Ingemuit populus: quam uix si castra mariti
Victoris peteret, sicas dimittere matres
Iam poterant oculis, tanto deuinxit amore
Hos pudor, hos probitas, castique modestia uultus,
Quòd submissa nimis, nulli grauis hospita turbae,
Stantis adhuc fati uixit quasi coniuge uicto.
Iam pelago medios Titan demissus ad ignes,
Nec quibus abscondit, nec siquibus exerit orbem
Totus erat, uigiles Pompeij in pectore curae
Nunc socias adeunt Romani foederis urbes,
Et uarias regum mentes, nunc inuia mundi
Arua super nimios soles Austrúmque iacentes:
Saepe labor moestus curarum, odiúmque futuri
Proiecit fessos incerti pectoris aestus,
Rectorémque ratis de cunctis consulit astris,
Vnde notet terras, quae sit mensura secandi
AEquoris in caelo, Syriam quo sydere seruet,
Aut quotus in plaustro Libyam bene dirigat ignis.
Doctus ad haec fatur taciti seruator Olympi:
Signifero quaecunque fluunt labentia caelo
Nunquam stante polo miseros fallentia nautas
Sydera non sequimur: sed qui non mergitur undis
Axis inoccíduus gemina clarissimus Arcto,
Ille regit puppes. hic quum mihi semper in altum
Surget, & instabit summis minor Vrsa ceruchis,
Bosphoron, & Scythiae curuantem littora Pontum
Spectamus. quicquid descendit ab arbore summa
Arctophylax, propiórque mari Cynosura feretur,

In Syriæ portus tendit ratis. inde Canopos
Excipit Australi cælo contenta uagari
Stella timens Borean: illa quoque perge sinistra,
Trans Pharon, in medio tanget ratis æquore Syrtes.
Sed quò uela dari, quò nunc pede carbasa tendi
Nostra iubes? dubio cui contrà pectore Magnus,
Hoc solum toto, respondit, in æquore serua
Vt sit ab AEmathijs semper tua longius oris
Puppis, & Hesperiam pelago cælóque relinquas,
Cætera da uentis: comitem pignúsque recepi
Depositum: tunc certus eram quæ littora uellem,
Nunc portum Fortuna dabit. Sic fatur. at ille
Iusto uela modo pendentia cornibus æquis
Torsit, & in læuum puppim dedit, útque secaret
Quas Asinæ cautes, & quas Chios asperat undas,
Hos dedit in proram, tenet hos in puppe rudentes.
AEquora senserunt motus, alitérque secante
Iam pelagus rostro, nec idem spectante carina,
Mutauere sonum. non sic moderator equorum,
Dexteriore rota læuum quum circuit axem,
Cogit inoffensæ currus accedere metæ.
Ostendit terras Titan, & sydera texit,
Sparsus ab AEmathia fugit quicunque procella
Assequitur Magnum, primúsque à littore Lesbi
Occurrit natus, procerum mox turba fidelis.
Nam neque deiecto fatis, aciéque fugato
Abstulerat Magno reges Fortuna ministros:
Terrarum dominos, & sceptra Eoa tenentes
Exul habet comites. iubet ire in deuia mundi
Deiotarum, qui sparsa ducis uestigia lêgit.
Quando ait AEmathijs amissus cladibus orbis

Quà Romanus erat, superest fidissime regum
Eoam tentare fidem, populósque bibentes
Euphraten, & adhuc securum à Cæsare Tigrim:
Nec pigeat Magno quærentem fata remotas
Medorum penetrare domos, Scythicósque recessus:
Et totum mutare diem, uocésque superbo
Arsacidæ perferre meas: si fœdera uobis
Prisca manent, mihi per Latium iurata Tonantem,
Per uestros astricta magos, implete pharetras,
Armeniósque arcus Geticis intendite neruis:
Si uos ô Parthi, peterem cùm Caspia claustra,
Et sequerer duros æterni Martis Alanos:
Passus Achemeniis latè decurrere campis,
In tutam trepidos nunquam Babylona coegi,
Arua super Cyri, Chaldæíque ultima regni,
Quà rapidus Ganges, & quà Nysæus Hydaspes
Accedunt pelago Phœbi surgentis ab igne,
Iam propior, q̃ Persis eram: tamen omnia uincens
Sustinui nostris uos tantum deesse triumphis,
Solúsque è numero regum telluris Eoæ
Ex æquo me Parthus adit. nec munere Magni
Stant semel Arsacidæ. quis enim post uulnera cladis
Assyriæ, iustas Latii compescuit iras?
Tot meritis obstricta meis, nunc Parthia ruptis
Excedat claustris uetitam per secula ripam,
Zeugmáque Pellæum, Pompeio uincite Parthi,
Vinci Roma uolet. regem parere iubenti
Ardua non piguit, positísque insignibus aulæ
Egreditur famuli raptos indutus amictus.
In dubiis tutum est inopem simulare tyranno.
Quanto igitur mundi dominis securius æuum

V erius pauper agit? dimisso in littore rege
I pse per Icariæ scopulos, Ephesúmque relinquens,
E t placidi Colophona maris, spumantia paruæ
R adit saxa Sami, spirat de littore Eoo
A ura fluens, Gnidon inde fugit, clarámq; relinquit
S ole Rhodon, magnósque sinus Telmesidos undæ
C ompensat, medio pelago Pamphylia puppi
O ccurrit tellus: nec se committere muris
A usus adhuc ullis, te primùm parua Phaselis
M agnus adit: nam te metui uetat incola rarus,
E xhaustáque domus populis, maiórque carinæ,
Q uàm tua turba fuit. tendens hinc carbasa rursus
I am Taurum, Tauróque uidet Dipsonta cadentem.
C rederet hoc Magnus, pacẽ cùm præstitit undis
E t sibi consultum? Cilicum per littora tutus
P arua puppe fugit, sequitur pars magna Senatus
A d profugum collecta ducem, paruísque Sinædris,
Q uo portu, mittitque rates, recipitque Selinus
I n procerum cœtu, tandem mœsta ora resoluit
V ocibus his Magnus: Comites bellíque fugǽque,
A tque instar patriæ, quanuis in littore nudo
I n Cilicum terra nullis circundatus armis
C onsultem, rebúsque nouis exordia quæram,
I ngentes præstate animos, non omnis in aruis
Æ mathijs cecidi, nec sic mea fata premuntur,
V t nequeam releuare caput, cladésque receptas
E xcutere. an Libycæ Marium potuere ruinæ
E rigere in fasces, plenis & reddere fastis,
M e pressum leuiore manu fortuna tenebit?
M ille meæ Graio uoluuntur in æquore puppes,
M ille duces, sparsit potius Pharsalia nostras,

Quàm subuertit opes: sed me uel sola tueri
Fama potest rerum toto quas gessimus orbe,
Et nomen, quod mundus amat. uos pendite regna
Viribus, atq; fide, Libyen, Parthósque, Pharónque,
Quænam Romanis deceat succurrere rebus.
Ast ego curarum, proceres, arcana mearum
Expromam, mentísque meæ quò pondera uergant.
AEtas Niliaci nobis suspecta tyranni est:
Ardua quippe fides robustos exigit annos,
Hinc anceps dubij terret solertia Mauri:
Nanq; memor generis Carthaginis impia proles
Imminet Hesperiæ, multúsque in pectore uano est
Annibal, obliquo maculat qui sanguine regnum,
Et Numidas contingit auos: iam supplice Varo
Intumuit, uiditque loco Romana secundo.
Quare agite, Eoum comites properemus in orbem.
Diuidit Euphrates ingentem gurgite mundum,
Caspiáque immensos seducunt claustra recessus,
Et polus Assyrias alter noctésque diésque
Vertit, & abruptum est nostro mare discolor unda,
Oceanúsque suus. regnandi sola uoluptas.
Celsior in campis sonipes, & fortior arcus,
Nec puer, aut senior letales tendere neruos
Segnis, & à nulla mors est incerta sagitta.
Primi Pellæas arcu fregere sarissas,
Bactráque Medorum sedem, murísque superbam
Assyrias Babylona domos, nec pila timentur
Nostra nimis Parthis, audéntque in bella uenire,
Experti Scythicas Crasso pereunte sagittas.
Spicula nec solo spargunt fidentia ferro
Stridula, sed multo saturantur tela ueneno.

Vulnera parua nocet, fatúmq; in sanguine sūmo est.
O utinam non tanta mihi fiducia sæuis
Esset in Arsacidis, fatis nimis æmula nostris
Fata mouent Medos, multúmq; in gente deorum est.
Effundam populos alia tellure reuulsos,
Excitósque suis immittam sedibus ortus.
Quòd si nos Eoa fides, & barbara fallunt
Fœdera, uulgati supra commercia mundi
Naufragium fortuna ferat: non regna precabor,
Quæ feci, sed magna feram solatia mortis
Orbe iacens alio, nihil hæc in membra cruentè,
Nil socerum fecisse piè: sed cuncta reuoluens
Vitæ fata meæ, semper uenerabilis illa
Orbis parte fui. quantus Mæotida supra?
Quantus apud Tanaim toto conspectus in ortu?
Quas magis in terras nostrum felicibus actis
Nomen abit, aut unde redit maiore triumpho?
Roma faue cœptis: quid enim tibi lætius unquā
Præstiterint superi, quàm si ciuilia Partho
Milite bella geras? tantam consumere gentem,
Et nostris miscere malis? cùm Cæsaris arma
Concurrant Medis, aut me fortuna necesse est
Vindicet, aut Crassum. Sic fatus, murmure sensit
Consilium damnasse uiros, quos Lentulus omnes
Virtutis stimulis, & nobilitate dolendi
Præcessit, dignásque tulit modo Consule uoces:
Sicine Thessalicæ mentem fregere ruinæ?
Vna dies mundi damnauit fata? secundum
AEmathiam lis tanta datur? iacet omne cruenti
Vulneris auxilium? solos tibi Magne reliquit
Parthorum Fortuna pedes? quid transfuga mundi

Terrarum totos tractus, cælúmque perosus,
Aduersósque polos, alienáque sydera quæris
Chaldæos culture deos, & barbara sacra
Parthorum famulus? quid causæ obtenditur armis?
Libertatis amor? miserum quid decipis orbem,
Si seruire potes? te, quem Romana regentem
Horruit auditu, quem captos ducere reges
Vidit ab Hyrcanis, Indóque à littore, syluis,
Deiectum fatis humilem, fractúmque uidebit,
Extollétque animos Latium uesanus in orbem,
Se simul & Romam Pompeio supplice mensus.
Nil animis fatísque tuis effabere dignum,
Exiget ignorans Latiæ commercia linguæ
Vt lachrymis se Magne roges. patimúrne pudoris
Hoc uulnus, clades, ut Parthia uindicet antè
Hesperias, quàm Roma suas? ciuilibus armis
Elegit te nèmpe ducem: quid uulnera nostra
In Scythicos spargis populos, cladésque latentes?
Quid Parthos transire doces? solatia tanti
Perdit Roma mali, nullos admittere reges,
Sed ciui seruire suo. iuuat ire per orbem
Ducentem sæuas Romana in mœnia gentes,
Signáq; ab Euphrate cum Crassis capta sequentem?
Qui solus regum, fato celante fauorem,
Defuit AEmathiæ, nunc tantas ille lacesset
Auditi uictoris opes? aut iungere fata
Tecum Magne uolet? non hæc fiducia genti est.
Omnis in Arctois populus quicunque pruinis
Nascitur, indomitus bellis, & mortis amator.
Quicquid ad Eoos tractus mundíque teporem
Labitur, emollit gentes clementia cæli.

Illic & laxas uestes, & fluxa uirorum
Velamenta uides: Parthus per Medica rura,
Sarmaticos inter campos, effusáque plano
Tigridis arua solo, nulli superabilis hosti est
Libertate fugæ, sed non, ubi terra tumebit,
Aspera conscendet montis iuga, nec per opacas
Bella geret tenebras incerto debilis arcu,
Nec franget nando uiolenti uorticis amnem,
Nec pugna in tota perfusus sanguine membra,
Exiget æstiuum calido sub puluere solem.
Non aries illis, non ulla est machina belli,
Haud fossas implere ualent, Parthóque sequente
Murus erit, quodcunque potest obstare sagittæ.
Pugna leuis, bellúmq; fugax, turmǽque uagantes,
Et melior cessisse loco, quàm pellere miles.
Illita tela dolis, nec Martem comminus unquam
Ausa pati uirtus, sed longè tendere neruos,
Et quò ferre uelint permittere uulnera uentis.
Ensis habet uires, & gens quæcunq; uirorũ est
Bella gerit gladijs: nam Medos prælia prima
Exarmant, uacuǽque iubent remeare pharetræ.
Nulla manus illis, fiducia tota ueneni est.
Credis Magne uiros, quos in discrimina belli
Cum ferro uenisse parum est? tentare pudendum
Auxilium tanti est toto diuisus ut orbe
À terra moriare tua? tibi barbara tellus
Incumbat, te parua tegant ac uilia busta?
Inuidiosa tamen, Crasso quærente sepulchrum:
Sed tua sors melior: quoniã mors ultima pœna est,
Non metuenda uiris. at non Cornelia letum
Infando sub rege timet. num barbara nobis

Est ignota Venus? quæ ritu cæca ferarum
Polluit innumeris leges, & fœdera tedæ
Coniugibus, thalamíque patent secreta nefandi.
Inter mille nurus epulis uesana, meróque
Regia, non ullis exceptos legibus audet
Concubitus: tot fœmineis complexibus unum
Non laxat nox tota marem. iacuere sorores
In fratrum thalamis, sacratáq; pignora matrum.
Damnat apud gentes sceleris non sponte peracti
OEdipodionias infelix fabula Thebas.
Parthorum dominus quoties sic sanguine mixto
Nascitur Arsacides? cui fas implere parentem,
Quid rear esse nefas? proles tam clara Metelli
Stabit Barbarico coniux millesima lecto.
Quanquam non ulli plus regia Magne uacabit
Sæuitia stimulata Venus, titulísque uirorum.
Nam quo plura iuuent Parthum portenta, fuisse
Hanc sciet & Crassi, ceu pridem debita fatis
Assyrijs, trahitur cladis captiua uetustæ.
Hæreat Eoæ uulnus miserabile sortis,
Non solum auxilium funesto à rege petisse,
Sed gessisse prius bellum ciuile pudebit.
Nam quod apud populos crimen, socerίq;, tuúmque
Maius erit, quàm quòd uobis miscentibus arma,
Crassorum uindicta perit? incurrere cuncti
Debuerant in Bactra duces, & nequa uacarent
Arma, uel Arctoum Dacis, Rhenúque cateruis
Imperij nudare latus, dum perfida Susis
In tumulos prolapsa ducum, Babylónque iacerent.
Assyriæ paci finem Fortuna precamur:
Et si Thessaliæ bellum ciuile peractum est,

A d Parthos qui uicit eat. gens unica mundi est
D e qua Cæsareis possim gaudere triumphis.
N on tibi cùm primùm gelidum transibis Araxem
V mbra senis mœsti Scythicis confixa sagittis
I ngerat has uoces: Tu quem post funera nostra
V ltorem cinerum nudæ sperauimus umbræ,
A d fœdus pacémque uenis? tunc plurima cladis
O ccurrent monimenta tibi, quæ mœnia trunci
L ustrarunt ceruice duces, ubi nomina tanta
O bruit Euphrates, & nostra cadauera Tigris
D etulit in terras, ac reddidit. ire per ista
S i potes, in media socerum quoq; Magne sedentem
T hessalia placare potes. quin respicis orbem
R omanum? si regna times proiecta sub Austro,
I nfidúmq; Iubam, petimus Pharon aruáque Lagi.
S yrtibus hinc Libycis tuta est AEgyptus, at inde
G urgite septeno rapidus mare summouet amnis,
T erra suis contenta bonis, non indiga mercis,
A ut Iouis, in solo tanta est fiducia Nilo.
S ceptra puer Ptolemæus habet tibi debita Magne,
T utelæ commissa tuæ. quis nominis umbram
H orreat? innocua est ætas. nec iura fidémque,
R espectúmque deûm ueteris speraueris aulæ,
N il pudet assuetos sceptris: mitissima sors est
R egnorum sub rege nouo. Non plura locutus
I mpulit huc animos. quantum spes ultima rerum
L ibertatis habet? uicta est sententia Magni.
T unc Ciliciam liquere solum, Cypróque citatas
I mmisere rates, nullas cui prætulit aras
V nde diua memor Paphiæ, si numina nasci
C redimus, aut quenquam fas est cœpisse deorum.

H æc ubi deseruit Pompeius littora, totos
E mensus Cypri scopulos, quibus exit in Austrum,
I nde maris uasti transuerso uertitur æstu,
N ec tenuit Casium nocturno lumine montem.
I nfimáque AEgypti pugnaci littora uelo
V ix tetigit, qua diuidui pars maxima Nili
I n uada decurrit Pelusia septimus amnis.
T empus erat, quo Libra pares examinat horas
N on una plus æqua die, noctique rependit
L ux minor hybernæ uerni solatia damni.
C omperit ut regem Casio se monte tenere,
F lectit iter, nec Phœbus adhuc, nec carbasa lãguent.
I am rapido speculator eques per littora cursu
H ospitis aduentu pauidam compleuerat aulam.
C onsilij uix tempus erat, tamen omnia monstra
P ellææ coiere domus, quos inter Achoreus
I am placidus senio, fractísque modestior annis.
H unc genuit custos Nili crescentis in arua
M emphis uana sacris: illo cultore deorum
L ustra suæ Phœbes non unus uixerat Apis:
C onsilij uox prima fuit, meritúmque, fidémque,
S acráque defuncti iactauit pignora patris.
S ed melior suadere malis, & nosse tyrannos
A usus Pompeium leto damnasse Photinus.
I us & fas multos faciunt Ptolemæe nocentes,
D at pœnas laudata fides, cùm sustinet, inquit,
Q uos fortuna premit: fatis accede, deísque,
E t cole felices, miseros fuge: sydera terra
V t distant, & flamma mari, sic utile recto.
S ceptrorum uis tota perit, si prendere iusta
I ncipit: euertítque arces respectus honesti.

Libertas scelerum est quæ regna inuisa tuetur.
Sublatúsque modus gladijs: facere omnia sæuè
Non impune licet, nisi quum facis. exeat aula
Qui vult esse pius: virtus & summa potestas
Non coeunt: semper metuet quem sæua pudebunt.
Non impune tuos Magnus contempserit annos,
Qui te nec victos arcere à littore nostro
Posse putat. neu te sceptris priuauerit hospes,
Pignora sunt propiora tibi: Nilónque, Pharónque,
Si regnare piget, damnatæ redde sorori.
AEgyptum certè Latijs tueamur ab armis.
Quicquid non fuerit Magni, dum bella geruntur,
Nec victoris erit. toto iam pulsus ab orbe,
Postquam nulla manet rerum fiducia, quærit
Cum qua gente cadat: rapitur ciuilibus armis.
Nec soceri tantum arma fugit, fugit ora Senatus,
Cuius Thessalicas saturat pars magna volucres:
Et metuit gentes, quas uno in sanguine mixtas
Deseruit: regésque timet, quorum omnia mersit:
Thessaliæque reus nulla tellure receptus,
Sollicitat nostrum quem nondum perdidit orbem.
Iustior in Magnum nobis Ptolemæe querelæ
Causa data est. quid sepositam sempérque quietam
Crimine bellorum maculas Pharon, arváq; nostra
Victori suspecta facis? cur sola cadenti
Hæc placuit tellus, in quam Pharsalica fata
Conferres, pœnásque tuas? iam crimen habemus
Purgandum gladio. quòd nobis sceptra Senatus
Te suadente dedit, votis tua fouimus arma.
Hoc ferrum quod fata iubent proferre, paraui
Non tibi, sed victo. feriam tua viscera Magne,

Malueram soceri. rapimur quò cuncta feruntur.
Téne mihi dubitas an sit uiolare necesse,
Cùm liceat? quæ te nostri fiducia regni
Huc agit infelix? populum non cernis inermem,
Aruáque uix refugo fodientem mollia Nilo?
Metiri sua regna decet, uirésque fateri.
Tu Ptolemæe potes Magni fulcire ruinam,
Sub qua Roma iacet? bustum cinerésque mouere
Thessalicos audes? bellúmque in regna uocare?
Ante aciem Æmathiam nullis accessimus armis:
Pompeij nunc castra placent quæ deserit orbis?
Nunc uictoris opes & cognita fata lacessis?
Aduersis non deesse decet, sed læta secutos
Nulla fides unquam miseros elegit amicos.
Assensere omnes sceleri. lætatur honore
Rex puer insueto, quòd iam sibi tanta licere
Permittant famuli. sceleri delectus Achillas.
Perfida quà tellus Casijs excurrit arenis,
Et uada testantur iunctas Ægyptia Syrtes,
Exiguam socijs monstri, gladijsque carinam
Instruit. O superi Nilúsne, & barbara Memphis,
Et Pelusiaci tam mollis turba Canopi
Hos animos? sic fata premunt ciuilia mundum?
Sic Romana iacent? ullúsne in cladibus istis
Est locus Ægypto? Phariúsque admittitur ensis?
Hanc certè seruate fidem ciuilia bella,
Cognatas præstate manus, externáque monstra
Pellite. si meruit tam claro nomine Magnus
Cæsaris esse nefas, tanti Ptolemæe ruina
Nominis haud metuis? cælóque tonante profanas
Inseruisse manus impure ac semiuir audes?

Non domitor mundi, nec ter Capitolia curru
Inuectus, regúmque potens, uindéxque Senatus,
Victoríque gener, Phario satis esse tyranno
Quod poterat, Romanus erat. quid uiscera nostra
Scrutaris gladio? nescis puer improbe, nescis
Quo tua sit fortuna loco: iam iure sine ullo
Nili sceptra tenes: cecidit ciuilibus armis
Qui tibi regna dedit. Iam uento uela negarat
Magnus, & auxilio remorum infanda petebat
Littora, quem contra non longa uecta biremi
Appulerat scelerata manus, Magnóque patere
Fingens regna Phari, celsa de puppe carinæ
In paruam iubet ire ratem, littúsque malignum
Incusat, bimarémque uadis frangentibus æstum,
Qui uetat externas terris aduertere classes.
Quòd nisi fatorum leges, intentáque iussu
Ordinis æterni miseræ uicinia mortis
Damnatum leto traherent ad littora Magnum,
Non ulli comitum sceleris præsagia deerant:
Quippe fides si pura foret, si regia Magno
Sceptrorum autori uera pietate pateret,
Venturum tota Pharium cum classe tyrannum:
Sed cessit fatis, classémque relinquere iussus
Obsequitur, letúmque iuuat præferre timori.
Ibat in hostilem præceps Cornelia puppim,
Hoc magis impatiens egresso deesse marito,
Quòd metuit clades. Remane temeraria coniux,
Et tu nate precor, longéque è littore casus
Expectate meos, sed in hac ceruice tyranni
Explorate fidem, dixit: sed surda uetanti
Tendebat geminas amens Cornelia palmas:

Quò ſine me crudelis abis?iterúmne relinquor
Theſſalicis ſummota malis?nunquam omine læto
Diſtrahimur miſeri:poteras non flectere puppim
Cum fugeres aliò, latebríſque relinquere Leſbi,
Omnibus à terris ſi nos arcere parabas?
An tantũ in fluctus placeo comes? hæc ubi fruſtra
Effudit,prima pendet tamen anxia puppe,
Attonitóſque metu,nec quoquam auertere uiſus,
Nec Magnum ſpectare poteſt.ſtetit anxia claſſis
Ad ducis euentum metuens non arma nefáſque,
Sed ne ſubmiſſis precibus Pompeius adoret
Sceptra ſua donata manu.tranſire parantem
Romanus Pharia miles de puppe ſalutat
Septimius,qui,prò ſuperûm pudor,arma ſatelles
Regia geſtabat poſito deformia pilo,
Immanis,uiolentus,atrox,nulláque ferarum
Mitior in cædes.quis non,Fortuna,putaſſet
Parcere te populis, quòd bello hæc dextra uacaſſet,
Theſſaliáque procul tam noxia tela fugaſſes?
Diſponis gladios,nequo non fiat in orbe
Heu facinus ciuile tibi:uictoribus ipſis
Dedecus,& nunquam ſuperûm caritura pudore
Fabula,Romanus regi ſic paruit enſis,
Pellæúſque puer gladio tibi colla recīdit
Magne tuo.qua poſteritas in ſecula mittet
Septimium fama?ſcelus hoc quo nomine dicent,
Qui Bruti dixere nefas?iam uenerat horæ
Terminus extremæ,Phariámque ablatus in alnum
Perdiderat iam iura ſui:tunc ſtringere ferrum
Regia monſtra parant.ut uidit comminus enſes,
Inuoluit uultus:atque indignatus apertum

Fortunæ præbere caput, tunc lumina pressit,
Continuitque animam, nequas effundere uoces
Posset, & æternam fletu corrumpere famam.
At postquam mucrone latus funestus Achillas
Perfodit, nullo gemitu consensit ad ictum,
Despexítque nefas, seruátque immobile corpus,
Séque probat moriens, atque hæc in pectore uoluit,
Secula Romanos nunquam tacitura labores
Attendunt, æuúmque sequens speculatur ab omni
Orbe ratem, Phariámque fidē. nunc consule famæ.
Fata tibi longæ fluxerunt prospera uitæ,
Ignorant populi, si non in morte probaris,
An scieris aduersa pati, ne cede pudori,
Autorémque dole fati. quacunque feriris,
Crede manum soceri. spargant, lacerént que licebit:
Sum tamen ô superi felix, nullíque potestas
Hoc auferre deo: mutantur prospera uita:
Non sum morte miser. uidet hanc Cornelia cædē,
Pompeiúsque meus, tanto patientius oro
Claude dolor gemitus: natus coniúxque peremptū
Si mirantur, amant. talis custodia Magno
Mentis erat, ius hoc animi morientis habebat.
At non tam patiens Cornelia cernere sæuum
Quàm perferre nefas, miserandis æthera complet
Vocibus: O coniux ego te scelerata peremi,
Letiferæ tibi causa moræ fuit auia Lesbos,
Et prior in Nili peruenit littora Cæsar.
Nam cui ius aliȷ̆ sceleris? sed quisquis in istud
À superis immisse caput, uel Cæsaris iræ,
Vel tibi prospiciens, nescis crudelis ubi ipsa
Viscera sint Magni: properas, atque ingeris ictus

Quà uotum est uicto: pœnas non morte minores
Pendat,& antè meũ uideat caput. haud ego culpa
Libera bellorum, quæ matrum sola per undas,
Et per castra comes, nullis absterrita fatis
Victum, quod reges etiam timuere, recepi.
Hoc merui coniux in tuta puppe relinqui?
Perfide parcebas. te fata extrema petente
Vita digna fui? moriar, nec munere regis,
Aut mihi præcipitem nautæ permittite saltum,
Aut laqueum collo tortósque aptate rudentes,
Aut aliquis Magno dignus comes exigat ensem.
Pompeio præstare potest, quod Cæsaris armis
Imputet. ô sæui! properantem in fata tenetis?
Viuis adhuc coniux, & iam Cornelia non est
Iuris Magne sui? prohibent accersere mortem,
Seruor uictori. Sic fata, intérque suorum
Lapsa manus, rapitur trepida fugiente carina.
At Magni cum terga sonent, & pectora ferro,
Permansisse decus sacræ uenerabile formæ,
Iratámque deis faciem, nil ultima mortis
Ex habitu uultúque uiri mutasse fatentur,
Qui lacerum uidere caput. nam sæuus in ipso
Septimius sceleris maius scelus inuenit actu,
Ac retegit sacros scisso uelamine uultus
Semianimis Magni, spirantiáque occupat ora,
Colláque in obliquo ponit languentia transtro,
Tunc neruos uenásque secat, nodosáque frangit
Ossa diu, nondum artis erat caput ense rotare.
At postquam trunco ceruix abscissa recessit,
Vendicat hoc Pharius dextra gestare satelles.
Degener, atque operæ miles Romane secundæ,

Pompeij diro sacrum caput ense recidis,
Vt non ipse feras? ô summi fata pudoris!
Impius ut Magnum nosset puer, illa uerenda
Regibus hirta coma, & generosa fronte decora
Cæsaries comprensa manu est, Phariòque ueruto
Dum uiuunt uultus, atque os in murmura pulsant
Singultus animæ, dum lumina nuda rigescunt,
Suffixum caput est, quo nunquam bella iubente
Pax fuit. hoc leges, campumq;, & rostra mouebat,
Hac facie Fortuna tibi Romana placebas:
Nec satis infando fuit hoc uidisse tyranno,
Vult sceleri superesse fidem. tunc arte nefanda
Submota est capiti tabes, raptóque cerebro
Adsiccata cutis, putrísque effluxit ab alto
Humor, & infuso facies solidata ueneno est.
Vltima Lagææ stirpis, perituráque proles
Degener, incestæ sceptris cessure sororis,
Cum tibi sacrato Macedon seruetur in antro,
Et regum cineres extructo monte quiescant,
Cum Ptolemæorum manes seriémque pudendam
Pyramides claudant, indignáque Mausolea:
Littora Pompeium feriunt, truncúsque uadosis
Huc illuc iactatur aquis. adeóne molesta
Totum cura fuit socero seruare cadauer?
Hac Fortuna fide Magni tam prospera fata
Pertulit, hac illum summo de culmine rerum
Morte petit, cladésque omnes exegit in uno
Sæua die, quibus immunes tot præstitit annos:
Pompeiúsque fuit, qui nunquam mixta uideret
Læta malis, felix nullo turbante deorum,
Et nullo parcente miser. semel impulit illum

Dilata Fortuna manu.pulsatur arenis,
Carpitur in scopulis,hausto per uulnera fluctu,
Ludibrium pelagi:nullaque manente figura,
Vna nota est Magno capitis iactura reuulsi.
Antè tamen Pharias uictor quàm tangat arenas,
Pompeio raptim tumulum Fortuna parauit,
Ne iaceat nullo,uel ne meliore sepulchro.
E latebris pauidus decurrit ad æquora Codrus.
Quæstor ab Icario Cynirææ littore Cypri
Infaustus Magni fuerat comes:ille per umbras
Ausus ferre gradum,uictum pietate timorem
Compulit ut medijs quæsitum corpus in undis
Duceret ad terram,traherétq; ad littora Magnum.
Lucis mœsta parum per densas Cynthia nubes
Præbebat,cano sed discolor æquore truncus
Conspicitur,tenet ille ducem complexibus arctis
Eripiente mari,nunc uictus pondere tanto
Expectat fluctus,pelagóque iuuante cadauer
Impellit.postquam sicco iam littore sedit,
Incubuit Magno,lachrymásque effudit in omne
Vulnus,& ad superos obscuráque sydera fatur:
Non pretiosa petit cumulato thure sepulchra
Pompeius,Fortuna,tuus:non pinguis ad astra
Vt ferat è membris Eoos fumus odores,
Vt Romana suum gestent pia colla parentem,
Præferat ut ueteres feralis pompa triumphos,
Vt resonent cantu tristi fora,totus ut ignem
Proiectis mœrens exercitus ambiat armis:
Da uilem Magno plebeij funeris arcam,
Quæ lacerum corpus siccos effundat in ignes,
Robora non desint misero,nec sordidus ustor.

Sit satis ô superi, quòd non Cornelia fuso
Crine iacet, subiciq́ue facem complexa maritum
Imperat, extremo sed abest à funere busti
Infelix coniux, nec adhuc à littore longè est.
Sic fatus, paruos iuuenis procul aspicit ignes,
Corpus uile suis nullo custode cremantes:
Inde rapit flammas, semiustáque robora membris
Subducit: Quæcunque es (ait) neglecta, nec ulli
Chara tuo, sed Pompeij felicior umbra,
Quòd iam compositū uiolat manus ultima bustum,
Da ueniam: siquid sensus post fata relictum est,
Cedis & ipsa rogo, paterisque hæc dāna sepulchri,
Téque pudet sparsis Pompeij manibus uri.
Sic fatur, plenúsque sinus ardente fauilla
Peruolat ad truncum, qui fluctu penè relatus
Littore pendebat. summas dimouit arenas,
Et collecta procul laceræ fragmenta carinæ
Exigua trepidus posuit scrobe. nobile corpus
Robora nulla premunt, nulla strue mēbra recūbunt,
Admotus Magnum non subditus accipit ignis.
Ille sedens iuxta flammas, O maxime, dixit,
Ductor, & Hesperij maiestas nominis una,
Si tibi iactatu pelagi, si funere nullo
Tristior iste rogus, manes animámque potentem
Officijs auerte meis, iniuria fati
Hoc fas esse iubet, ne Ponti bellua quicquam,
Ne fera, ne uolucres, ne sæui Cæsaris ira
Audeat: exiguam quantum potes accipe flammam
Romana succensa manu: Fortuna recursus
Si det in Hesperiam, non hac in sede quiescent
Tam sacri cineres: sed te Cornelia Magne

Accipiet, nostráque manu transfundet in urnam.
Interea paruo signemus littora saxo,
Vt nota sit busto. siquis placare peremptum
Forte uolet, plenos & reddere mortis honores,
Inueniat trunci cineres, & norit arenas,
Ad quas Magne tuum referat caput. Hæc ubi fatus,
Excitat inualidas admoto fomite flammas.
Carpitur, & lentum Magnus distillat in ignem
Tabe fouens bustum: sed iam percusserat astra
Auroræ præmissa dies, ille ordine rupto
Funeris attonitus latebras in littore quærit.
Quam metuis demens isto pro crimine pœnam,
Quo te fama loquax omnes accepit in annos?
Condita laudabit Magni socer impius ossa.
I modò securus ueniæ, fassúsque sepulchrum
Posce caput. cogit pietas imponere finem
Officio, semiusta rapit, resolutáque nondum
Ossa satis, neruis, & inustis plena medullis
Æquorea restinguit aqua, congestáque in unum
Parua clausit humo: tunc ne leuis aura retectos
Auferret cineres, saxo compressit arenam:
Nautáque ne bustum religato fune moueret,
Inscripsit sacrum semiusto stipite nomen:
Hîc situs est Magnus. placet hoc, Fortuna, sepulchrũ
Dicere Pompeij, quo condi maluit illum,
Quàm terra caruisse socer. temeraria dextra
Cur obicis Magno tumulum, manésque uagantes
Includis? situs est quà terra extrema refuso
Pendet in Oceano. Romanum nomen, & omne
Imperium Magno tumuli est modus. obrue saxa
Crimine plena deûm. si tota est Herculis OEthe,

Et iuga tota uacant Bromio Nyseia, quare
Vnus in AEgypto Magno est lapis? omnia Lagi
Rura tenere potest, si nullo cæspite nomen
Hæserit. erremus populi, cinerúmque tuorum
Magne metu, nullas Nili calcemus arenas.
Quòd si tam sacro dignaris nomine saxum,
Adde actus tantos, monimentáque maxima rerum,
Adde truces Lepidi motus, Alpináque bella,
Armáque Sertorij reuocato Consule uicta,
Et currus, quos egit eques, commercia tuta
Gentibus, & pauidos Cilicas maris: adde subactam
Barbariem gentésque uagas, & quicquid in Euro
Regnorum, Boreáque iacet. dic semper ab armis
Ciuilem repetisse togam, ter curribus actis
Contentum patriæ multos donasse triumphos.
Quis capit hæc tumulus? surgit miserabile bustum
Non ullis plenum titulis, non ordine tanto
Fastorum: solitúmque legi super alta deorum
Culmina, & extructos spolijs hostilibus arcus:
Haud procul est ima Pompeij nomen arena
Depressum tumulo, quod non legat aduena rectus,
Quod nisi monstratum Romanus transeat hospes.
Noxia ciuili est tellus AEgyptia fato,
Haud equidem immeritò Cumanæ carmine uatis
Cautum, ne Nili Pelusia tangeret ora
Hesperius miles, ripásque æstate tumentes.
Quid tibi sæua precer pro tanto crimine tellus?
Vertat aquas Nilus, quo nascitur orbe, retentus,
Et steriles egeant hybernis imbribus agri,
Totáque in AEthiopum putres soluaris arenas.
Nos in templa tuam Romana accepimus Isin,

Semideósque manes, & sistra iubentia luctus,
Et quem tu plangens hominem testaris Osirim,
Tu nostros AEgypte tenes in puluere manes.
Tu quoque cum sæuo dederis iam templa tyranno,
Nondum Pompeij cineres ô Roma petisti,
Exul adhuc iacet umbra ducis. si secula prima
Victoris timuere minas, nunc excipe saltem
Ossa tui Magni, si nondum subruta fluctu
Inuisa tellure sedent. quis busta timebit?
Quis sacris dignam mouisse uerebitur umbram?
Imperet hoc nobis utinam scelus, & uelit uti
Nostro Roma sinu: satis ô nimiúmque beatus,
Si mihi contingat manes transferre reuulsos
Ausoniam, si tale ducis uiolare sepulchrum.
  Forsitan aut sulco sterili cum poscere finem
A superis, aut Roma uolet feralibus Austris,
Ignibus aut nimijs, aut terræ tecta mouenti:
Consilio iussúque deûm transibis in urbem
Magne tuam, summúsque feret tua busta sacerdos.
Nam quis ad exustam Cancro torrente Syenen
Ibit, & imbrifera siccas sub Pleiade Thebas
Spectator Nili? quis rubri stagna profundi,
Aut Arabum portus mercis mutator Eoæ,
Magne petet, quem non tumuli uenerabile saxum,
Et cinis in summis forsan turbatus arenis
Auertat? manésque tuos placare licebit,
Et Casio præferre Ioui? nil ista nocebunt
Famæ busta tuæ. templis auróque sepultus
Vilior umbra fores: nunc est pro numine summo
Hoc tumulo Fortuna iacens. augustius aris
Victoris Libyco pulsatur ab æquore saxum.

Tarpeijs qui sæpe deis sua thura negarunt,
Inclusum Thusco uenerantur cæspite fulmen.
Proderit hoc olim, quòd non mãsura sepulchri
Ardua marmoreo surrexit pondere moles.
Pulueris exigui sparget non longa uetustas
Congeriem, bustúmque cadet, mortísque peribunt
Argumenta tuæ: ueniet felicior ætas,
Qua sit nulla fides saxum monstrantibus istud:
Atque erit AEgyptus populis fortasse nepotum
Tam mendax Magni tumulo, quàm Creta Tonantis.

M. ANNEII LVCANI PHARSALIAE LIBER IX.

At nõ in Pharia manes iacuere fauilla,
Nec cinis exiguus tantam compescuit umbram:
Prosiluit busto, semiustáque membra relinquens
Degenerémque rogum, sequitur conuexa Tonantis;
Quà niger astriferis connectitur axibus aer:
Quódque patet terras inter, lunæque meatus
Semidei manes habitant, quos ignea uirtus
Innocuos uita patientes ætheris imi
Fecit, & æternos animam collegit in orbes.
Non illuc auro pósiti, nec thure sepulti
Perueniunt. illic postquam se lumine uero
Impleuit, stellásque uagas miratur & astra
Fixa polis, uidit quanta sub nocte iaceret
Nostra dies, risítque sui ludibria trunci.

Hinc super AEmathiæ campos, & signa cruenti
Cæsaris, ac sparsas uolitauit in æquore classes,
Et scelerum uindex in sancto pectore Bruti
Sedit, & inuicti posuit se mente Catonis.
Ille, ubi pendebant casus, dubiúmque manebat,
Quem dominum mundi facerent ciuilia bella,
Oderat & Magnum, quamuis comes isset in arma
Auspicijs raptus patriæ, ductúque Senatus.
At post Thessalicas clades iam pectore toto
Pompeianus erat, patriam tutore carentem
Excipit, & populi trepidantia membra refouit.
Ignauis manibus proiectos reddidit enses,
Nec regnum cupiens gessit ciuilia bella:
Nec seruire timens, nil causa fecit in armis
Ipse sua: totæ post Magni funera partes
Libertatis erant, quas ne per littora fusas
Colligeret rapido uictoria Cæsaris actu,
Corcyræ secreta petit, ac mille carinis
Abstulit AEmathiæ secum fragmenta ruinæ.
Quis ratibus tantis fugientia crederet ire
Agmina? quis pelagus uictas arctasse carinas?
Dorida tūc Malean, & apertam Tænaron umbris,
Inde Cythera petit, Boreáque urgente carinas
Creta fugit, Dictæa legit cadentibus undis
Littora: tunc ausum classi præcludere portus
Impulit, ac sæuas meritum Phycunta rapinas
Sparsit, & hinc placidis alto delabitur auris
In littus Palinure tuum: neque enim æquore tātum
Ausonio monimenta tenes: portúsque quietos
Testatur Libyē Phrygio placuisse magistro.
Tum procul ex alto tendentes uela carinæ

Ancipites tenuere animos, sociósne malorum,
An ueherent hostes: præceps facit omne timendum
Victor, & in nulla non creditur esse carina.
Ast illæ puppes luctus planctúsque ferebant:
Et mala uel duri lachrymas motura Catonis.
Nam postquã frustra precibus Cornelia nautas
Priuignique fugam tenuit, ne fortè repulsus
Littoribus Pharijs remearet in æquora truncus,
Ostendítque rogum non iusti flamma sepulchri,
Ergo indigna fui (dixit) Fortuna marito
Accendisse rogum, gelidósque effusa per artus
Incubuisse uiro, laceróque exurere crines?
Membráque dispersi pelago componere Magni?
Vulneribus cunctis largos infundere fletus?
Ossibus & tepida uestes implere fauilla?
Quicquid ab extincto licuisset tollere busto,
In templis sparsura deûm? sine funeris ullo
Ardet honore rogus, manus hoc AEgyptia forsan
Obtulit officium graue manibus. ô bene nudi
Crassorum cineres! Pompeio contigit ignis
Inuidia maiore deûm. simulísne malorum
Sors mihi semper erit? nunquam dare busta licebit
Coniugibus? nunquam plenas plangemus ad urnas?
Quid porrò tumulis opus est? aut ulla requiris
Instrumenta dolor? non toto pectore portas
Impia Pompeium? non imis hæret imago
Visceribus? quærat cineres uictura superstes.
Nunc tamen hic, longè qui fulget luce maligna,
Ignis, adhuc aliquid Phario de littore surgens
Ostendit mihi Magne tui: iam flamma resedit,
Pompeiúmque ferens uanescit solis ad ortus

Fumus & inuisi tendunt mihi carbasa uenti.
Non mihi nunc tellus Pompeio siqua triumphos
Victa dedit, non alta terens Capitolia currus
Gratior: elapsus felix de pectore Magnus:
Hunc uolumus quem Nilus habet, terrǽque nocenti
Non hærere queror, crimen commendat arenas.
Linquere, siqua fides, Pelusia littora nolo.
Tu pete bellorum casus, & signa per orbem
Sexte paterna moue: nanque hæc mandata reliquit
Pompeius uobis in nostra condita cura.
Me quum fatalis leto damnauerit hora,
Excipite ô nati bellum ciuile, nec unquam
Dum terris aliquis nostra de stirpe manebit
Cæsaribus regnare uacet. uel sceptra, uel urbes
Libertate sua ualidas impellite fama
Nominis: has partes uobis, hæc arma relinquo.
Inueniet classes quisquis Pompeius in undas
Venerit: & noster nullis non gentibus hæres
Bella dabit: tantùm indomitos memorésque paterni
Iuris habete animos. uni parêre decebit,
Si faciet partes pro libertate, Catoni.
Exolui tibi Magne fidem, mandata peregi.
Insidiæ ualuere tuæ, deceptáque uixi,
Ne mihi commissas auferrem perfida uoces.
Iam nunc te per inane chaos, per Tartara coniux,
Si sunt ulla, sequar: quàm longo tradita leto
Incertum est, pœnas animæ uiuacis ab ipsa
Antè feram. potuit cernens tua uulnera Magne,
Non fugere in mortem, planctu concussa peribit,
Effluet in lachrymas: nunquam ueniemus ad enses,
Aut laqueos, aut præcipites per inania iactus:

Turpe mori post te solo non posse dolore.
Sic ubi fata, caput ferali obducit amictu,
Decreuitque pati tenebras, puppísque cauernis
Delituit, sæuúmque arctè compressa dolorem
Perfruitur lachrymis, & amat pro coniuge luctum,
Illam non fluctus stridénsque rudentibus Eurus
Mouit, & exurgens ad summa pericula clamor:
Votáque sollicitis faciens contraria nautis,
Composita in mortem iacuit, fauítque procellis.
Prima ratem Cypros spumantibus accipit undis,
Inde tenens pelagus, sed iam moderatior, Eurus
In Libycas egit sedes, & castra Catonis.
Tristis (ut in multo mens est præsaga timore)
Aspexit patrios comites à littore Magnus,
Et fratrem, medias præceps tunc fertur in undas:
Dic ubi sit, germane, parens: stat summa, caputque
Orbis, an occidimus? Romanáq; Magnus ad umbras
Abstulit? hæc fatur, quem contra talia frater.
O felix, quem sors alias dispersit in oras,
Quíque nefas audis: oculos germane nocentes
Spectato genitore fero: non Cæsaris armis
Occubuit, dignóque perit autore ruinæ.
Rege sub impuro Nilotica rura tenente
Hospitij fretus superis, & munere tanto
In proauos, cecidit donati uictima regni.
Vidi ego magnanimi lacerantes pectora patris,
Nec credens Pharium tantum potuisse tyrannum,
Littore Niliaco socerum iam stare putaui.
Sed me nec sanguis, nec tantum uulnera nostri
Affecere senis, quantum gestata per urbem
Ora ducis, quæ transfixo sublimia pilo

Vidimus: hæc fama est oculis uictoris iniqui
Seruari, sceleríſque fidem quæſiſſe tyrannum.
Nam corpus Phariæne canes, auidǽque uolucres
Distulerint, an furtiuus, quem uidimus, ignis
Soluerit ignoro: quæcunque iniuria fati
Abstulit hos artus, superis hæc crimina dono,
Seruata de parte queror. Quum talia Magnus
Audiſſet: non in gemitus lachrymáſque dolorem
Effudit, iustáque furens pietate profatur.
Præcipitate rates é ſicco littore nautæ,
Claſſis in aduerſos erumpat remige uentos,
Ite duces mecum: nunquam ciuilibus armis
Tanta fuit merces inhumatos condere manes,
Sanguine ſemiuiri Magnum ſatiare tyranni.
Non ego Pellæas arces, adytíſque retectum
Corpus Alexandri pigra Mareotide mergam?
Non mihi Pyramidum tumulis euulſus Amaſis,
Atque alij reges Nilo torrente natabunt?
Omnia dent pœnas nudo tibi Magne ſepulchra:
Euoluam buſto iam numen gentibus Iſin,
Et tectum lino ſpargam per uulgus Oſirim,
Et ſacer in Magni cineres mactabitur Apis,
Suppoſitíſque deis uram caput. has mihi pœnas
Terra dabit, linquam uacuos cultoribus agros,
Nec Nilus cui creſcat erit, ſolúſque tenebis
AEgyptum genitor populis, ſuperíſque fugatis.
Dixerat & ſæuas, claſſem rapiebat in undas,
Sed Cato laudatam iuuenis compeſcuit iram.
Interea totis audito funere Magni
Littoribus ſonuit percuſſus planctibus æther:
Exemplóque carens, & nulli cognitus æuo

L uctus erat,mortem populos deflere potentis.
S ed magis,ut uisa est lachrymis exhausta,solutas
I n uultus effusa comas Cornelia puppe
E grediens,rursus geminato uerbere plangunt.
V t primùm in sociæ peruenit littora terræ,
C ollegit uestes,miserique insignia Magni,
A rmáque & impressas auro,quas gesserat olim,
E xuuias,pictásque togas,uelamina summo
T er conspecta Ioui,funestóque intulit igni.
I lle fuit miseræ Magni cinis.accipit omnis
E xemplum pietas,& toto littore busta
S urgunt Thessalicis reddentia manibus ignem.
S ic ubi depastis submittere gramina campis,
E t renouare parans hybernas Appulus herbas,
I gne fouet terras,simul & Garganus,& arua
V ulturis,& calidi lucent Buxeta Matini.
N on tamen ad Magni peruenit gratius umbrã,
O mne quòd in superos audet conuitia uulgus,
P ompeiúmque deis obicit,quàm pauca Catonis
V erba,sed à pleno uenientia pectore ueri.
C iuis obit (inquit) multo maioribus impar
N osse modum iuris,sed in hoc tamen utilis æuo,
C ui non ulla fuit iusti reuerentia,salua
L ibertate potens,& solus plebe parata
P riuatus seruire sibi,rectórque Senatus,
S ed regnantis,erat:nil belli iure poposcit:
Q uæque dari uoluit,uoluit sibi posse negari.
I mmodicas possedit opes,sed plura retentis
I ntulit:inuasit ferrum,sed ponere norat:
P rætulit arma togæ,sed pacem armatus amauit.
I uuit sumpta ducem,iuuit dimissa potestas.

Casta domus, luxúque carens, corruptáque nunquam
Fortuna domini, clarum & uenerabile nomen
Gentibus, & multum nostræ quod proderat urbi.
Olim uera fides Sylla Marióque receptis
Libertatis obit, Pompeio rebus adempto
Nunc & ficta perit: non iam regnare pudebit,
Nec color imperij, nec frons erit ulla Senatus.
O felix, cui summa dies fuit obuia uicto,
Et cui quærendos Pharium scelus obtulit enses!
Forsitan in soceri potuisses uiuere regno.
Scire mori sors prima uiris, sed proxima cogi.
Et mihi, si fatis aliena in iura uenimus,
Da talem Fortuna Iubam: non deprecor hosti
Seruari, dum me seruet ceruice recisa.
  Vocibus his maior, quàm si Romana sonarent
Rostra ducis laudes, generosam uenit ad umbram
Mortis honos. fremit interea discordia uulgi,
Castrorum, bellíque piget post funera Magni,
Cùm Tarchon motus linquendi signa Catonis
Sustulit: hunc rapta fugientem classe secutus
Littus in extremum tali Cato uoce notauit:
O nunquam pacate Cilix iterúmne rapinas
Tendis in æquoreas? Magnum Fortuna remouit,
Iam pelago pirata redis. tum respicit omnes
In cœtu motúque uiros, quorum unus aperta
Mente fugæ tali compellat uoce regentem,
  Nos Cato, da ueniam, Pompeij duxit in arma
Non belli ciuilis amor, partésque fauore
Fecimus, ille iacet, quem paci prætulit orbis,
Causáque nostra perit, patrios permitte penates,
Desertámque domum, dulcésque reuisere natos.

Nam quis finis erit, si nec Pharsalia pugnæ,
Nec Pompeius erit? perierunt tempora uitæ,
Mors eat in tutum, iustas sibi nostra senectus
Prospiciat flammas: bellum ciuile sepulchra
Vix ducibus præstare potest. non barbara uictos
Regna manent, non Armenium mihi sæua minatur,
Aut Scythicum Fortuna iugum, sub iura togati
Ciuis eo: quisquis Magno uiuente secundus,
Hic mihi primus erit, sacris præstabitur umbris
Summus honor: dominum quẽ clades cogit habebo.
Nullum Magne ducem, te solum in bella secutus
Post te fata sequar: neque enim sperare secunda
Fas mihi, nec liceat, fortuna cuncta tenentur
Cæsaris, AEmathium sparsit uictoria ferrum,
Clausa fides miseris, & toto solus in orbe est
Qui uelit ac possit uictis præstare salutem.
Pompeio scelus est bellum ciuile perempto,
Quo fuerat uiuente fides. si publica iura,
Si semper patriam sequeris Cato, signa petamus
Romanus quæ Consul habet. sic ille profatus
Insiluit puppi, iuuenum comitante tumultu.
Actum Romanis fuerat de rebus, & omnis
Indiga seruitij feruebat littore plebes.
Erupere ducis sacro de pectore uoces:
Ergo pari uoto gessisti bella iuuentus
Tu quoque pro dominis, & Pompeiana fuisti,
Non Romana manus? quòd non in regna laboras,
Quòd tibi nõ ducibus uiuis, moriénsq; quòd orbem
Acquiris nulli, quòd iam tibi uincere tutum est,
Bella fugis, quærísque iugum ceruice uacante,
Et nescis sine rege pati. nunc causa pericli

Digna uiris. ueſtro potuit Pompeius abuti
Sanguine: nunc patriæ iugulos enſéſque negatis,
Quum propè libertas. unum Fortuna reliquit
Iam tribus è dominis. pudeat, plus regia Nili
Contulit in leges, & Parthi militis arcus.
Ite ô degeneres, Ptolemæi munus, & arma
Spernite. quis ueſtras ulla putet eſſe nocentes
Cæde manus? credet faciles ſibi terga dediſſe,
Credet ab AEmathijs primos fugiſſe Philippis.
Vadite ſecuri, meruiſtis iudice uitam
Cæſare, non armis, non obſidione ſubacti.
O famuli turpes, domini poſt fata prioris
Itis ad hæredem. cur non maiora mereri,
Quàm uitam ueniámque libet? rapiatur in undas
Infelix Magni coniux, proléſque Metelli,
Ducite Pompeios, Ptolemæi uincite munus.
Noſtra quoq; inuiſo quiſquis feret ora tyranno,
Non parua mercede dabit: ſciet iſta iuuentus
Ceruicis pretio bene ſe mea ſigna ſecutam.
Quin agite, & magna meritum cum cæde parate:
Ignauum ſcelus eſt tantùm fuga. dixit, & omnes
Haud aliter medio reuocauit ab æquore puppes,
Quàm ſimul effœtas linquunt examina ceras,
Atque oblita faui non miſcent nexibus alas,
Sed ſibi quæque uolat: nec iam deguſtat amarum
Deſidioſa thymum, Phrygij ſonus ut crepat æris,
Attonitæ poſuere fugam, ſtudiúmque laboris
Florigeri repetunt, & ſacri mellis amorem,
Gaudet in Hyblæo ſecurus gramine paſtor
Diuitias ſeruaſſe caſæ: ſic uoce Catonis
Inculcata uiris iuſti patientia Martis.

Iámque actu belli non doctas ferre quietem
Constituit mentes, seriéque agitare laborum.
Primùm littoreis miles lassatur arenis,
Proximus in muros, & mœnia Cyrenarum
Est labor, exclusus nulla se uindicat ira:
Pœnáque deuictis sola est uicisse Catonem.
Inde peti placuit Libyci contermina Mauris
Regna Iubæ, sed iter medijs natura uetabat
Syrtibus, has audax sperat sibi cedere uirtus.
Syrtes, uel primam mundo natura figuram
Cùm daret, in dubio pelagi, terræque reliquit.
Nam neque subsedit penitus, quò stagna profundi
Acciperet, nec se defendit ab æquore tellus,
Ambigua sed lege loci iacet inuia sedes.
AEquora fracta uadis, abruptáq; terra profundo,
Et post multa sonant proiecti littora fluctus.
Sic malè deseruit, nullósque exegit in usus
Hanc partem natura sui. uel plenior alto
Olim Syrtis erat pelago, penitúsque natabat,
Sed rapidus Titan Ponto sua lumina pascens
AEquora subduxit Zonæ uicina perustæ:
Et nunc Pontus adhuc Phœbo siccante repugnat.
Mox ubi damnosum radios admouerit æuum,
Tellus Syrtis erit: nam iam breuis unda supernè
Innatat, & latè periturum deficit æquor.
Vt primùm remis actum mare protulit omne
Classis onus, densis fremuit niger imbribus Auster
In sua regna furens, tentatum classibus æquor
Turbine defendit, longéque à Syrtibus undas
Egit, & illato confregit littore Pontum.
Tum quarum recto deprendit carbasa malo

Eripuit nautis,frustráque rudentibus ausis
Vela negare Noto,spatium uicere carinæ,
Atque ultra proram tumuit sinus:omnia siquis
Prouidus antennæ suffixit lintea summæ,
Vincitur,& nudis auertitur armamentis.
Sors melior classi,quæ fluctibus incidit altis,
Et certo iactata mari.quæcunque leuatæ
Arboribus cæsis flatum effudere frementem,
Abstulit has liber uentis contraria uoluens
AEstus,& obnixum uictor detrusit in Austrum.
Has uada destituunt,atque interrupta profundo
Terra ferit puppes,dubióque obnoxia fato
Pars sedet una ratis,pars altera pendet in undis.
Tunc magis impactis breuius mare,terráque sæpe
Obuia consurgens,quanuis elisus ab Austro,
Sæpe tamen cumulos fluctus non uicit arenæ.
Eminet in tergo pelagi procul omnibus aruis
Inuiolatus aqua sicci iam pulueris agger.
Stant miseri nautæ,terréque hærente carina
Littora nulla uident.sic partem intercipit æquor:
Pars ratium maior regimen,clauúmque secuta est
Tuta fuga,nautásque loci sortita peritos,
Torpentem Tritonos adit illæsa paludem.
Hanc,ut fama,deus,quem toto littore Pontus
Audit uentosa perflantem murmura concha,
Hanc & Pallas amat,patrióque è uertice nata
Terrarum primam Libyen(nam proxima cælo est,
Vt probat ipse calor) tetigit,stagníque quieta
Vultus uidit aqua,posuítque in margine plantas,
Et se dilecta Tritonida dixit ab unda.
Iuxta quam Lethes tacitus prælabitur amnis

Infernis, ut fama, trahens obliuia uenis:
Atque insopiti quondam tutela draconis,
Hesperidum pauper spoliatis frondibus hortus.
Inuidus annoso qui famam derogat æuo,
Qui uates ad uera uocat. fuit aurea sylua,
Diuitijsque grauis, & fuluo germine rami,
Virgineúsque chorus nitidi custodia luci,
Et nunquam somno damnatus lumina serpens,
Robora complexus rutilo curuata metallo.
Abstulit arboribus pretium, nemoríque laborem
Alcides, passúsque inopes sine pondere ramos
Rettulit Argolico fulgentia poma tyranno.
His igitur depulsa locis, eiectáque classis
Syrtibus, haud ultrà Garamantidas attigit undas,
Sed duce Pompeio Libyes melioris in oris
Mansit. at impatiens uirtus hærere Catonis
Audet in ignotas agmen committere gentes
Armorum fidens, & terra cingere Syrtim.
Hæc eadem suadebat hyems, quæ clauserat æquor.
Et spes imber erat nimios metuentibus ignes.
Vt neque sole uiam, nec duro frigore sæuam,
Inde polo Libyes, hinc bruma temperet annus:
Atque ingressurus steriles, sic fatur, arenas:
O quibus una salus placuit mea castra secutis
Indomita ceruice mori, componite mentes
Ad magnum uirtutis opus, summósque labores.
Vadimus in campos steriles, exustáque mundi,
Quà nimius Titan, & raræ in fontibus undæ,
Siccáque letiferis squallent serpentibus arua,
Durum iter. ad leges, patriǽque ruentis amorem
Per mediam Libyen ueniant, atque inuia tentent,

Si quibus in nullo positum est euadere uoto,
Si quibus ire sat est (neq; enim mihi fallere quẽquã
Est animus, tectóque metu perducere uulgus)
Ii mihi sint comites, quos ipsa pericula ducent,
Qui me teste pati uel quæ tristissima pulchrum,
Romanúmque putant: at qui sponsore salutis
Miles eget, capitúrque animæ dulcedine, uadat
Ad dominum meliore uia, dum primus arenas
Ingrediar, primúsq; gradus in puluere ponam,
Me calor æthereus feriat. mihi plena ueneno
Occurrat serpens, fatóque pericula uestra
Prætentate meo: sitiat quicunque bibentem
Viderit: aut umbras nemorum quicunque petentem,
Æstuet: aut equitem peditum præcedere turmas,
Deficiat: si quo fuerit discrimine notum
Dux, an miles eam. serpens, sitis, ardor, arenæ,
Dulcia uirtuti: gaudet patientia duris.
Lætius est quoties magno sibi constat honestum.
Sola potest Libye turbam præstare malorum
Vt deceat fugisse uiros. Sic ille pauentes
Incendit uirtute animos, & amore laborum,
Irreducémque uiam deserto limite carpit:
Et sacrum paruo nomen clausura sepulchro
Inuasit Libye securi fata Catonis.

Tertia pars rerum Libye, si credere famæ
Cuncta uelis: at si uentos, cælúmque sequaris,
Pars erit Europæ: nec enim plus littora Nili,
Quàm Scythicus Tanais primis à Gadibus absunt,
Vnde Europa fugit Libyen, & littora flexu
Oceano fecere locum: sed maior in unam
Orbis abit Asiam. nam cùm communiter istæ

Effundant Zephyrum, Boreæ latus illa sinistrum
Contingens dextrúmque Noti descendit in ortus
Eurum sola tenens. Libyæ quod fertile terræ est
Vergit in Occasus, sed & hæc non fontibus ullis
Soluitur, Arctoos raris Aquilonibus imbres
Accipit, & nostris reficit sua rura serenis.
In nullas uitiatur opes, non ære, nec auro
Excoquitur, nullo glebarum crimine, pura
Sed penitus terra est. tantum Maurusia genti
Robora diuitiæ, quarum non nouerat usum,
Sed citri contenta comis uiuebat & umbra.
In nemus ignotum nostræ uenêre secures,
Extremóque epulas mensásque petiuimus orbe.
At quæcunq; uagam Syrtim complectitur ora
Sub nimio porrecta die, uicina perusti
AEtheris, exurit messes, & puluere Bacchum
Enecat, & nulla putris radice tenetur:
Temperies uitalis abest, & nulla sub illa
Cura Iouis terra est, natura deside torpet
Orbis, & immotis annum non sentit arenis.
Hoc tam segne solum raras tamen exerit herbas,
Quas Nasamon gens dura legit, qui proxima Ponto
Nudus rura tenet, quem mundi barbara damnis
Syrtis alit. nam littoreis populator arenis
Imminet, & nulla portus tangente carina
Nouit opes. sic cum toto commercia mundo
Naufragijs Nasamones habent. hàc ire Catonem
Dura iubet uirtus: illic secura iuuentus
Ventorum, nulláque timens tellure procellas,
AEquoreos est passa metus: nam littore sicco
Quàm pelago Syrtis uiolentius excipit Austrum.

Et terræ magis ille nocens: non montibus ortum
Aduersis frangit Libye, scopulísque repulsum
Dissipat, & liquidas se turbine soluit in auras,
Nec ruit in syluas, annosáque robora torquens
Lassatur, patet omne solum, libérque meatu
AEoliam rabiem totis exercet arenis.
Et non imbriferam contorto puluere nubem
Inflexum uiolentus agit, pars plurima terræ
Tollitur, & nunquam resoluto uertice pendet.
Regna uidet pauper Nasamon errantia uento,
Discussásque domos, uolitántque à culmine raptæ
Detecto Garamante casæ. non altius ignis
Rapta uehit, quantúmque licet consurgere fumo,
Et uiolare diem, tantum tenet aera puluis.
Tum quoque Romanum solito uiolentius agmen
Aggreditur, nullúsque potest consistere miles,
Instabilis raptis etiam quas calcat arenis.
Concuteret terras, orbémque à sede moueret,
Si solida Libye compage & pondere duro
Clauderet exesis Austrum scopulosa cauernis:
Sed quia mobilibus facilis turbatur arenis,
Nusquam luctando stabilis manet, imáque tellus
Stat, quia summa fugit. galeas & scuta uirorum,
Piláque contorsit uiolento spiritus actu,
Intentúsque tulit magni per inania cæli.
Illud in externa forsan longéque remota
Prodigium tellure fuit, delapsáque cælo
Arma timent gentes, hominúmq; erepta lacertis
A superis demissa putant. sic illa profectò
Sacrifico cecidere Numæ, quæ lecta iuuentus
Patricia ceruice mouet: spoliauerat Auster

Aut Boreas populos ancilia nostra ferentes.
Sic orbem torquente Noto Romana iuuentus
Procubuit, timuítque rapi, constrinxit amictus,
Inseruítque manus terræ, nec pondere solo
Sed nixu iacuit, uix sic immobilis Austro,
Qui super ingentes cumulos inuoluit arenæ,
Atque operit tellure uiros. uix tollere miles
Membra ualet, multo congestu pulueris hærens,
Alligat & stantes affusæ magnus arenæ
Agger, & immoti terra surgente tenentur.
Saxa tulit penitus discussis proruta muris,
Effudítque procul miranda sorte malorum.
Qui nullas uidere domos, uidere ruinas.
Iámque iter omne latet, nec sunt discrimina terræ
Vlla, nisi ætheriæ medio uelut æquore flammæ:
Syderibus nouere uias, nec sydera tota
Ostendit Libycæ finitor circulus oræ,
Multáque deuexo terrarum margine celat.
Vtque calor soluit quem torserat aera uentus,
Incensúsque dies, iam mundi spissior ignis,
Iam plaga, quam nullam superi mortalibus ultra
À medio fecere die, calcatur, & humor
In Noton omnis abit, manant sudoribus artus,
Arent ora siti: conspecta est parua maligna
Vnda procul uena, quam uix è puluere miles
Sustulit, & galeæ conuexum infudit in orbem,
Porrexítque duci. squallebant puluere fauces
Cunctorum, minimúmq; tenens dux ipse liquoris
Inuidiosus erat: Méne, inquit, degener unum
Miles in hac turba uacuum uirtute putasti?
Vsqueadeo mollis, primísque caloribus impar

p.ij.

Sum uisus? quanto pœna es tu dignior ista,
Qui populo sitiente bibas? sic concitus ira
Excussit galeam, suffecitque omnibus unda.
  Ventũ erat ad templũ Libycis quod gẽtibus unum
Inculti Garamantes habent: stat corniger illic
Iuppiter, ut memorant, sed nõ aut fulmina uibrans,
Aut similis nostro, sed tortis cornibus Ammon.
Non illic Libycæ posuerunt ditia gentes
Templa, nec Eois splendent donaria gemmis,
Quamuis Aethiopum populis, Arabumque beatis
Gentibus, atque Indis unus sit Iuppiter Ammon.
Pauper adhuc deus est, nullis uiolata per æuum
Diuitijs delubra tenens, morumque priorum
Numen Romano templum defendit ab auro.
Esse locis superos testatur sylua per omnem
Sola uirens Libyen: nam quicquid puluere sicco
Separat ardentem tepida Berenicida Lepti,
Ignorat frondes, solus nemus abstulit Ammon.
Syluarum fons causa loco, qui putria terræ
Alligat, & domitas unda connectit arenas.
  Hic quoq; nil obstat Phœbo: cùm cardine summo
Stat librata dies: truncum uix protegit arbor,
Tam breuis in medium radijs compellitur umbra.
Deprensum est hunc esse locum, quà circulus alti
Solstitij medium signorum percutit orbem:
Non obliqua meant, nec Tauro Scorpius exit
Rectior, aut Aries donat sua tempora Libræ,
Aut Astrea iubet lentos descendere Pisces:
Par Geminis Chiron, & idem quod Carcinus ardẽs
Humidus Aegoceros, nec plus Leo tollitur Vrna.
At tibi, quæcunque es Libyco gens igne dirempta,

In Noton umbra cadit, quae nobis exit in Arcton.
Te segnis Cynosura subit, tu sicca profundo
Mergi plaustra putas, nullúmq; in uertice summo
Sydus habes immune maris: procul axis uterque est,
Et fuga signorum medio rapit omnia caelo.
Stabant ante fores populi, quos miserat Eos,
Cornigeríque Iouis monitu noua fata petebant,
Sed Latio cessere duci: comitésque Catonem
Orant, exploret Libycum memorata per orbem
Numina, de fama tam longi iudicet aeui.
Maximus hortator scrutandi uoce deorum
Euentus Labienus erat. Sors obtulit, inquit,
Et fortuna uiae, tam magni numinis ora,
Consiliúmque dei, tanto duce possumus uti
Per Syrtes, bellíque datos cognoscere casus.
Nam cui crediderim superos arcana daturos,
Dictuósque magis, quàm sancto uera Catoni?
Certè uita tibi semper directa supernas
Ad leges, sequerísq; deum, datur ecce loquendi
Cum Ioue libertas, inquire in fata nefandi
Caesaris, & patriae uenturos excute mores.
Iure suo populis uti legúmque licebit,
An bellum ciuile perit: tua pectora sacra
Voce reple: durae semper uirtutis amator,
Quaere quid est uirtus, & posce exemplar honesti.
Ille deo plenus, tacita quem mente gerebat,
Effudit dignas adytis è pectore uoces:
Quid quaeri Labiene iubes? an liber in armis
Occubuisse uelim potius quàm regna uidere?
An sit uita nihil, sed longa an differat aetas?
An noceat uis ulla bono? fortunáque perdat

Oppoſita uirtute minas? laudandáque uelle
Sit ſatis, & nunquam ſucceſſu creſcat honeſtum?
Scimus, & hoc nobis non altius inſeret Ammon.
Haeremus cuncti ſuperis, temploque tacente
Nil agimus niſi ſponte dei, non uocibus ullis
Numen eget, dixítque ſemel naſcentibus autor
Quicquid ſcire licet: ſteriles nec legit arenas
Vt caneret paucis, merſitque hoc puluere uerum,
E'ſtque dei ſedes niſi terra, & Pontus, & aer,
Et caelum, & uirtus. ſuperos quid quaerimus ultrà?
Iuppiter eſt quodcunque uides, quocunq; moueris.
Sortilegis egeant dubij, ſempérque futuris
Caſibus ancipites: me non oracula certum
Sed mors certa facit: pauido fortiq; cadendum eſt.
Hoc ſatis eſt dixiſſe Iouem. Sic ille profatur,
Seruatáque fide templi diſcedit ab aris,
Non exploratum populis Ammona relinquens.
Ipſe manu ſua pila gerens praecedit anheli
Militis ora pedes, monſtrat tolerare labores,
Non iubet, & nulla uehitur ceruice ſupinus,
Carpentóue ſedens: ſomni parciſſimus ipſe eſt,
Vltimus hauſtor aquae: cùm tandem fonte reperto
Indiga cogatur latices potare iuuentus,
Stat dum lixa bibat. ſi ueris magna paratur
Fama bonis, & ſi ſucceſſu nuda remoto
Inſpicitur uirtus, quicquid laudamus in ullo
Maiorum, fortuna fuit. quis Marte ſecundo,
Quis tantum meruit populorum ſanguine nomen?
Hunc ego per Syrtes Libyéſq; extrema triumphum
Ducere maluerim, quàm ter Capitolia curru
Scandere Pompeij, quàm frangere colla Iugurthae.

Ecce parens uerus patriæ, dignissimus aris
Roma tuis: per quem nunquam iurare pudebit,
Et quem, si steteris unquam ceruice soluta,
Hunc olim factura deum es. Iam spissior ignis
Et plaga, quam nullam superi mortalibus ultra
A medio fecere die, calcatur, & unda
Rarior: inuentus mediis fons unus arenis
Largus aquæ, sed quem serpentum turba tenebat
Vix capiente loco. stabant in margine siccæ
Aspides, in mediis sitiebant dipsades undis.
Ductor ut aspexit perituros fonte relicto,
Alloquitur: Vana specie conterrite leti
Ne dubita miles tutos haurire liquores,
Noxia serpentum est admixto sanguine pestis,
Morsu uirus habent, & fatum in dente minantur,
Pocula morte carent. dixit, dubiúmque uenenum
Hausit, & in tota Libyes fons unus arena
Ille fuit, de quo primus sibi posceret undam.
Cur Libycus tantis exudet pestibus aer
Fertilis in mortes, aut quid secreta nocenti
Miscuerit natura solo, non cura labórque
Noster scire ualet, nisi quòd uulgata per orbem
Fabula pro uera decepit secula causa.
Finibus extremis Libyes, ubi feruida tellus
Accipit Oceanum demisso sole calentem,
Squallebant latè Phorcynidos arua Medusæ,
Non nemorum protecta coma, non mollia sulco,
Sed dominæ uultu conspectis aspera saxis.
Hoc primum natura nocens in corpore sæuas
Eduxit pestes, illis è faucibus angues
Stridula fuderunt uibratis sibila linguis,

Fœmineæ qui more comæ per terga soluti,
Ipsa flagellabant gaudentis colla Medusæ.
Surgunt aduersa subrectæ fronte colubræ,
Vipereúmque fluit depexo crine uenenum.
Hoc habet infelix cunctis impune Medusa,
Quòd spectare licet. nam rictus oráque monstri
Quis timuit? quem qui recto se lumine uidit
Passa Medusa mori est? rapuit dubitantia fata,
Præuenítque metus, anima periere retenta
Membra, nec emissæ riguere sub ossibus umbræ.
Eumenidum crines solos mouere furores,
Cerberus Orpheo leniuit sibila cantu,
Amphitryoniades uidit, quum uinceret hydram:
Hoc monstrum timuit genitor, numénq; secundum
Phorcus aquis, Cetóque parens, ipsǽque sorores
Gorgones: hoc potuit cælo pelagóque minari
Torporem insolitum, mundóque abducere terram.
E cælo uolucres subito cum pondere lapsæ,
In scopulis hæsere feræ, uicina colentes
Æthiopum totæ riguerunt marmore gentes.
Nullum animal uisus patiens, ipsíque retrorsum
Effusi faciem uitabant Gorgonis angues.
Illa sub Hesperijs stantem Titana columnis
In cautes Atlanta dedit: cælóque timente,
Olim Phlegræos stantes serpente gigantes
Erexit montes, bellúmque immane deorum
Pallados in medio confecit pectore Gorgon.
Quò postquam partu Danaes, & diuite nimbo
Ortum Parrhasiæ uexerunt Persea pennæ
Arcados autoris citharæ, liquidǽque palæstræ,
Et subitus præpes Cyllenida sustulit Harpen,

Harpen alterius monstri iam cæde rubentem,
A' Ioue dilectæ fuso custode iuuencæ,
Auxilium uolucri Pallas tulit innuba fratri.
Pacta caput monstri, terræque in fine Libyssæ
Persea Phœbeos conuerti iussit ad ortus,
Gorgonis auerso sulcantem regna uolatu:
Et clypeum læuæ fuluo dedit ære nitentem,
In quo saxificam iussit spectare Medusam.
Quam sopor æternam tracturus morte quietem
Obruit haud totam: uigilat pars magna comarum,
Defendúntque caput protenti crinibus hydri.
Pars iacet in medios uultus, oculíque tenebras.
Ipsa regit trepidum Pallas, dextráque tremente
Perseos auersi Cyllenida dirigit Harpen,
Lata colubriferi rumpens confinia colli.
Quos habuit uultus hamati uulnere ferri
Cæsa caput Gorgon? quanto spirasse ueneno
Ora rear, quantúmque oculos effundere mortis?
Nec Pallas spectare potest: uultúsque gelassent
Perseos aduersi, si non Tritonia densos
Sparsisset crines, texissétque ora colubris.
Aliger in cælum sic rapta Gorgone fugit.
Ille quidem pensabat iter, propiúsque secabat
AEthera, si medias Europæ ascenderet urbes:
Pallas frugiferas iussit non lædere terras,
Et parci populis. quis enim non præpete tanto
AEthera respiceret? Zephyro conuertitur ales,
Itque super Libyen, quæ nullo consita cultu
Syderibus Phœbóque uacat: premit orbita solis,
Exurítque solum, nec terra celsior ulla
Nox cadit in cælum, lunǽque meatibus obstat,

Si flexus oblita uagi per recta cucurrit
Signa, nec in Borean aut in Noton effugit umbrã.
Illa tamen sterilis tellus, fœcundáque nulli
Arua bono, uirus stillantis tabe Medusæ
Concipiunt, dirósque fero de sanguine rores,
Quos calor adiuuit, putríque incoxit arenæ.
Hic quæ prima caput mouit de puluere tabes,
Aspida somniferam tumida ceruice leuauit.
Plenior huic sanguis, & crassi gutta ueneni
Decidit, in nulla plus est serpente coactum:
Ipsa caloris egens gelidum non transit in orbem
Sponte sua, Nilóque tenus metitur arenas.
Sed quis erit nobis lucri pudor? inde petuntur
Huc Libycæ mortes, & fecimus aspida merces.
At non stare suum miseris passura cruorem,
Squamiferos ingens hæmorrhois explicat orbes:
Natus & ambiguæ coleret qui Syrtidos arua
Chersydros, tractíque uia fumante chelydri:
Et semper recto lapsurus limite cenchris.
Pluribus ille notis uariatam tingitur aluum,
Quàm paruis tinctus maculis Thebanus ophites.
Concolor exustis, atque indiscretus arenis
Ammodites, spináque uagi torquente cerastæ,
Et scytale sparsis etiam nunc sola pruinis
Exuuias positura suas, & torrida dipsas,
Et grauis in geminum uergens caput amphisbæna.
Et natrix uiolator aquæ, iaculíque uolucres,
Et contentus iter cauda sulcare phareas,
Oráque distendens auidus spumantia prester,
Ossáque dissoluens cum corpore tabificus seps,
Sibiláque effundens cunctas terrentia pestes,

Ante uenena nocens, latè sibi submouet omne
Vulgus, & in uacua regnat basiliscus arena.
Vos quoque, qui cunctis innoxia numina terris
Serpitis aurato nitidi fulgore dracones,
Pestiferos ardens facit Africa: ducitis altum
Aera cum pennis, armentáque tota secuti
Rumpitis ingentes amplexi uerbere tauros:
Nec tutus spatio est elephas, datis omnia leto,
Nec uobis opus est ad noxia fata ueneno.
Has inter pestes duro Cato milite siccum
Emetitur iter, tot tristia fata suorum,
Insolitásque uidet paruo cum uulnere mortes.
Signiferum iuuenem Tyrrheni sanguinis Aulum
Torta caput retro dipsas calcata momordit:
Vix dolor, aut sensus dentis fuit, ipsáque leti
Frons caret inuidia, nec quicquam plaga minatur.
Ecce subit uirus tacitum, carpítque medullas
Ignis edax, calidáque incendit uiscera tabe.
Ebibit humorem circum uitalia fusum
Pestis, & in sicco linguam torrere palato
Cœpit, defessos iret qui sudor in artus
Non fuit, atque oculos lachrymarum uena refugit.
Non decus imperij, non mœsti iura Catonis
Ardentem tenuere uirum, quin spargere signa
Auderet, totísque furens exquireret agris
Quas poscebat aquas sitiens in corde uenenum.
Ille uel in Tanaim missus, Rhodanúmq;, Padúmque
Arderet, Nilúmque bibens per rura uagantem.
Accessit morti Libye, fatíque minorem
Famam dipsas habet terris adiuta perustis.
Scrutatur uenas penitus squallentis arenæ,

Nunc redit ad Syrtes, & fluctus accipit ore,
AEquoreúsque placet, sed non sibi sufficit humor,
Nec sentit fatíque genus, mortémque ueneni,
Sed putat esse sitim, ferróque aperire tumentes
Sustinuit uenas, atque os implere cruore.
Iussit signa rapi properè Cato, discere nulli
Permissum est hoc posse sitim. sed tristior illa
Mors erat ante oculos, miseríque in crure Sabelli
Seps stetit exiguus, quem flexo dente tenacem
Auulsítque manu, pilóque affixit arenis.
Parua modo serpens, sed qua non ulla cruentæ
Tantum mortis habet. nam plagæ proxima circum
Fugit rapta cutis, pallentiáque ossa retexit:
Iámque sinu laxo nudum est sine corpore uulnus,
Membra natant sanie, suræ fluxere, sine ullo
Tegmine poples erat, femorū quoq; musculus omnis
Liquitur, & nigra distillant inguina tabe.
Dissiluit stringens uterum membrana, fluúntque
Viscera, nec quantum toto de corpore debet
Effluit in terras, sæuum sed membra uenenum
Decoquit, in minimum mors contrahit omnia uirus.
Vincula neruorum, & laterum textura, cauúmque
Pectus, & abstrusum fibris uitalibus omne,
Quicquid homo est, aperit pestis, natura profana
Morte patet, manant humeri, fortésque lacerti,
Colla capútque fluunt. calido non ocyus Austro
Nix resoluta cadit, nec solem cera sequetur.
Parua loquor, corpus sanie stillasse perustum,
Hoc & flamma potest: sed quis rogus abstulit ossa?
Hæc quoque discedunt, putrésque secuta medullas
Nulla manere sinunt rapidi uestigia fati.

Cyniphias inter pestes tibi palma nocendi est:
Eripiunt omnes animam, tu sola cadauer.
Ecce subit facies leto diuersa fluenti:
Nasidium Marsi cultorem torridus agri
Percussit prester: illi rubor igneus ora
Succendit, tendítque cutem pereunte figura
Miscens cuncta tumor toto iam corpore maior,
Humanúmque egressa modũ super omnia membra
Efflatur sanies, latè tollente ueneno,
Ipse latet penitus congesto corpore mersus,
Nec lorica tenet distenti corporis auctum.
Spumeus accenso non sic exundat aheno
Vndarum cumulus, nec tanto carbasa Coro
Curuauere sinus. tumidos iam non capit artus
Informis globus, & confuso pondere truncus.
Intactum uolucrum rostris, epulásque daturum
Haud impune feris, non ausi tradere busto,
Nondum stante modo crescens fugêre cadauer.
Sed maiora parant Libycæ spectacula pestes.
Impressit dentes hæmorrhois aspera Tullo
Magnanimo iuueni, miratoríque Catonis.
Vtque solet pariter totis se effundere signis
Corycij pressura croci: sic omnia membra
Emisere simul rutilum pro sanguine uirus.
Sanguis erant lachrymæ, quæcunq; foramine nouit
Humor, ab ijs largus manat cruor, ora redundant,
Et patulæ nares, sudor rubet, omnia plenis
Membra fluunt uenis, totum est pro uulnere corpus.
At tibi Leue miser fixus præcordia pressit
Niliaca serpente cruor, nullóque dolore
Testatus morsus subita caligne mortem

Accipis, & Stygias somno descendis ad umbras.
Non tam ueloci corrumpunt pocula leto,
Stipite quæ diro uirgas mentita Sabæas
Toxica fatilegi carpunt matura Sabæi.
Ecce procul sæuus sterilis se robore trunci
Torsit, & immisit, iaculum uocat Africa, serpens,
Pérque caput Pauli transactáque tempora fugit:
Nil ibi uirus agit, rapuit cum uulnere fatum.
Depręsum est quæ funda rotat, quàm lęta uolarēt,
Quàm segnis Scythicæ strideret arundinis aer.
Quid prodest miseri basiliscus cuspide Murri
Transactus? uelox currit per tela uenenum,
Inuadítque manum, quam protinus ille retecto
Ense ferit, totóque simul demittit ab armo:
Exemplárque sui spectans miserabile leti
Stat tutus pereunte manu. quis fata putaret
Scorpion, aut uires maturæ mortis habere?
Ille minax nodis, & recto uerbere sæuus,
Teste tulit cælo uicti decus Orionis.
Quis calcare tuas metuat salpinga latebras?
Et tibi dant Stygiæ ius in sua fila sorores.
Sic nec clara dies, nec nox dabat atra quietem,
Suspecta est miseris in qua tellure iacebant.
Nam neque congestæ struxere cubilia frondes,
Nec culmis creuere tori, sed corpora fatis
Expositi uoluuntur humo, calidóque uapore
Alliciunt gelidas nocturno frigore pestes,
Innocuósque diu rictus torpente ueneno
Inter membra fouent: nec quæ mensura uiarum,
Quíue modus, norunt cælo duce: sæpe querentes
Reddite dij, clamant, miseris, quæ fugimus arma,

Reddite Thessaliam: patimur cur segnia fata
In gladios iurata manus? pro Cæsare pugnant
Dipsades, & peragunt ciuilia bella cerastæ.
Ire libet quà Zona rubens, atque axis inustus
Solis equis: iuuat ætherijs adscribere causis
Quòd peream, cælóque mori. nil Africa de te,
Nec de te Natura queror, tot monstra ferentem,
Gentibus ablatum dederas serpentibus orbem:
Impatiénsque solum Cereris cultore negato
Damnasti, atque homines uoluisti deesse uenenis.
In loca serpentum nos uenimus, accipe pœnas
Tu quisquis superûm commercia nostra perosus
Hinc torrente plaga, dubijs hinc Syrtibus oram
Abrumpens medio posuisti limite mortes.
Per secreta tui bellum ciuile recessus
Vadit, & arcani miles tibi conscius orbis
Claustra petit mundi. forsan maiora supersunt
Ingressis. coeunt ignes stridentibus undis,
Et premitur natura poli: sed longius ista
Nulla iacet tellus, quàm fama cognita nobis
Tristia regna Iubæ. quæremus forsitan istas
Serpentum terras, habet hoc solatia cælum,
Viuit adhuc aliquid. patriæ non arua requiro,
Europámque alios soles Asiámque uidentem.
Qua te parte poli, qua te tellure reliqui
Africa? Cyrenis etiam nunc bruma rigebat.
Exiguáne uia legem conuertimus anni?
Imus in aduersos axes, euoluimur orbe,
Terga damus ferienda Noto, nunc forsitan ipsa est
Sub pedibus iam Roma meis. solatia fati
Hæc petimus, ueniant hostes, Cæsárque sequatur

Quã fugimus. sic dura suos patientia questus
Exonerat, cogit tantos tolerare labores
Summa ducis uirtus, qui nuda fusus arena
Excubat, atque omni fortunam prouocat hora.
Omnibus unus adest fatis, quocunque uocatus
Aduolat, atque ingens meritum, maiúsque salute
Contulit in letum uires, puduítque gementem
Illo teste mori. quod ius habuisset in ipsum
Ulla lues? casus alieno in pectore uincit,
Spectatórque docet magnos nil posse dolores.
Vix miseris serum tanto lassata periclo
Auxilium fortuna dedit. gens unica terras
Incolit à sæuo serpentum innoxia morsu
Marmaridæ Psylli, par lingua potentibus herbis:
Ipse cruor tutus, nullúmque admittere uirus
Vel cantu cessante, potest: natura locorum
Iussit ut immunes mixti serpentibus essent.
Profuit in mediis sedem posuisse uenenis.
Pax illis cum morte data est. fiducia tanta est
Sanguinis, in terram paruus cum decidit infans,
Nequa sit externæ Veneris mixtura timentes,
Letifica dubios explorant aspide partus.
Vtque Iouis uolucer calido cum protulit ouo
Natos implumes solis conuertit in ortus:
Qui potuere pati radios, & lumine recto
Sustinuere diem cæli, seruantur in usus,
Qui Phœbo cessere, iacent: sic pignora gentis
Psyllus habet, siquis tactos non horruit angues,
Siquis donatis lusit serpentibus infans.
Nec solum gens illa sua contenta salute,
Excubat hospitibus, contráque nocentia monstra

Pſyllus adeſt populis:qui tunc Romana ſecutus
Signa,ſimul iuſſit ſtatui tentoria ductor,
Primùm quas ualli ſpatium comprendit arenas
Expurgat cantu,uerbiſque fugantibus angues
Vltima caſtrorum medicatus circuit ignis,
Hic ebulum ſtridet,peregrináque galbana ſudant,
Et thamarix non læta comis,Eoáque coſtos,
Et panacæa potens,& Theſſala centauræa:
Peucedanúmque ſonat flammis;Erycináque tapſos,
Et laricæs,fumóque grauem ſerpentibus urunt
Abrotanum,& longè naſcentis cornua cerui.
Sic nox tuta uiris.at ſiquis peſte diurna
Fata trahit,tunc ſunt magicæ miracula gentis,
Pſyllorúmque ingens & rapti pugna ueneni.
Nam primùm tacta deſignat membra ſaliua,
Quæ cohibet uirus,retinétque in uulnere peſtem.
Plurima tunc uoluit ſpumanti carmina lingua
Murmure continuo,nec dant ſuſpiria curſus,
Vulneris haud minimùm patiuntur fata tacere.
Sæpe quidem peſtis nigris inſerta medullis
Excantata perit,ſed ſi quod tardius exit
Virus,& elicitum,iuſſúmque exire repugnat,
Tunc ſuperincumbens pallentia uulnera lambit
Ore uenena trahens,& ſiccat dentibus artus,
Extractámque tenens gelido de corpore mortem
Expuit:& cuius morſus ſuperauerit anguis,
Iam promptum Pſyllis uel guſtu noſſe uenenum.
Hoc igitur melior tandem Romana iuuentus
Auxilio,latè ſqualentibus errat in aruis.
Bis poſitis Phœbe flammis,bis luce recepta
Vidit areniuagum ſurgens fugiénſque Catonem.

Iámque illis magis atque magis durescere uulnus
Cœpit, & in terram Libye spissata redire.
Iámque procul nemorum raræ se attollere frondes:
Surgere congesto non culta mapalia culmo.
Quanta dedit miseris melioris gaudia terræ,
Cum primùm sæuos contrà uidere leones?
Proxima Leptis erat, cuius statione quieta
Exegere hyemem nimbis flammísque carentem.
Cæsar ut AEmathia satiatus clade recessit,
Cætera curarum proiecit pondera, soli
Intentus genero, cuius uestigia frustra
Terris sparsa legens: fama duce tendit in undas,
Threiciásque legit fauces, & amore notatum
AEquor, & Heroas lachrymoso littore turres,
Quà pelago nomen Nepheleias abstulit Helle.
Non Asiam breuioris aquæ disterminat usquam
Fluctus ab Europa, quamuis Bizantion arcto
Pontus, & ostriferam dirimat Chalcedona cursu,
Euxinúmque ferens paruo ruat ore Propontis.
Sigæásque petit famæ mirator arenas,
Et Simoentis aquas, & Graio nobile busto
Rhœtion, & multum debentes uatibus umbras.
Circuit exustæ nomen memorabile Troiæ,
Magnáque Phœbei quærit uestigia muri.
Iam syluæ steriles, & putres robore trunci
Assaraci pressere domos, & templa deorum
Iam lassa radice tenent, ac tota teguntur
Pergama dumetis, etiam periere ruinæ.
Aspicit Hesiones scopulos, syluásque latentes
Anchisæ thalamos, quo iudex sederit antro,
Vnde puer raptus cælo, quo uertice Nais

Luserit OEnone, nullum est sine nomine saxum.
Inscius in sicco serpentem puluere riuum
Transierat, qui Xanthus erat: securus in alto
Gramine ponebat gressus, Phryx incola manes
Hectoreos calcare uetat. discussa iacebant
Saxa, nec ullius faciem seruantia sacri.
Herceas, monstrator ait, non respicis aras?
O sacer & magnus uatum labor, omnia fato
Eripis, & populis donas mortalibus æuum.
Inuidia sacræ Cæsar ne tangere famæ:
Nam siquid Latijs fas est promittere Musis,
Quantum Smyrnæi durabunt uatis honores,
Venturi me téque legent, Parsalia nostra
Viuet, & à nullo tenebris damnabimur æuo.
Vt ducis impleuit uisus ueneranda uetustas,
Erexit subitas congestu cespitis aras,
Votáque thuricremos non irrita fudit in ignes.
Dij cinerum Phrygias colitis quicunque ruinas,
AEneæque mei, quos nunc Lauinia sedes
Seruat & Alba lares, & quorum lucet in aris
Ignis adhuc Phrygius, nullique aspecta uirorum
Pallas in abstruso pignus memorabile templo
Gentis Iuleæ, uestris clarissimus aris
Dat pia thura nepos, & uos in sede priori
Rite uocat, date felices in cætera cursus,
Restituam populos, grata uice mœnia reddent
Ausonidæ Phrygibus, Romanáque Pergama surgent.
Sic fatus repetit classes, & tota secundis
Vela dedit Coris, auidúsque urgente procella
Iliacas pensare moras, Asiámque potentem
Præuehitur, pelagóque Rhodon spumante reliquit.

Septima nox Zephyro nunquam lassante rudentes
Ostendit Pharijs AEgyptia littora flammis.
Sed prius orta dies nocturnam lampada texit,
Quàm tutas intraret aquas: ibi plena tumultu
Littora, & incerto turbatas murmure uoces
Accipit, ac dubijs ueritus se credere regnis
Abstinuit tellure rates. sed dira satelles
Regis dona ferens medium prouectus in æquor
Collà gerit Magni Phario uelamine tecta,
Ac prius infanda commendat crimina uoce,
Terrarum domitor Romanæ maxime gentis,
Et quod adhuc nescis genero secure perempto,
Rex tibi Pellæus terræ, pelagique labores
Donat, & AEmathijs quod solum defuit aruis
Exhibet, absenti bellum ciuile peractum est.
Thessalicas quærens Magnus reparare ruinas
Ense iacet nostro, tanto te pignore Cæsar
Emimus, hoc tecum percussum est sanguine fœdus.
Accipe regna Phari nullo quæsita cruore,
Accipe Niliaci ius gurgitis, accipe quicquid
Pro Magni ceruice dares, dignúmque clientem
Castris crede tuis, cui tantum fata licere
In generum uoluêre tuum: nec uile putaris
Hoc meritum facili nobis quod cæde peractum est.
Hospes auitus erat, depulso sceptra parenti
Reddiderat. quid plura feram? tu nomina tanto
Inuenies operi, uel famam consule mundi.
Si scelus est, plus te nobis debere fateris,
Quòd scelus hoc non ipse facis. sic fatus, opertum
Detexit, tenuítque caput. iam languida morte
Effigies habitum noti mutauerat oris.

Non primo Cæsar damnauit munera uisu,
Auertitque oculos: uultus, dum crederet hæsit:
Vtque fidem uidit sceleris, tutúmque putauit
Iam bonus esse socer, lachrymas non sponte cadētes
Effudit, gemitúsque expressit pectore læto,
Non aliter manifesta putans abscondere mentis
Gaudia, quàm lachrymis: meritúmq; immane tyrāni
Destruit, & generi mauult lugere reuulsum,
Quàm debere caput. qui duro membra Senatus
Calcarat uultu, qui sicco lumine campos
Viderat Æmathios, uni tibi Magne negare
Non audet gemitus. ô sors durissima fati!
Huncine tu Cæsar scelerato Marte petisti,
Qui tibi flendus erat? non mixti fœdera tangunt
Te generis, nec nata iubet mœrere nepósque?
Credis apud populos Pompeij nomen amantes
Hoc castris prodesse tuis: fortasse tyranni
Tangeris inuidia, captíque in uiscera Magni
Hoc alijs licuisse doles; quererísque perisse
Vindictam belli, raptúmque è iure superbi
Victoris generum. quisquis te flere coegit
Impetus, à uera longè pietate recessit.
Scilicet hoc animo terras atque æquora lustras,
Necubi suppressus pereat gener. ô bene rapta
Arbitrio mors ista tuo: quàm magna remisit
Crimina Romano tristis fortuna pudori,
Quòd te non passa est misereri perfide Magni
Viuentis: necnon his fallere uocibus audes,
Acquirísque fidem simulati fronte doloris:
Aufer ab aspectu nostro funesta satelles
Regis dona tui: peius de Cæsare uestrum,

Quàm de Pompeio meruit scelus: unica belli
Præmia ciuilis, uictis donare salutem
Perdidimus: quòd si Phario germana tyranno
Non inuisa foret, potuissem reddere regi
Quod meruit, fratríque tuum pro munere tali
Misissem Cleopatra caput. secreta quid arma
Mouit, & inseruit nostro sua tela labori?
Ergo in Thessalicis Pellæo fecimus aruis
Ius gladio? uestris quæsita licentia regnis?
Non tuleram Magnum mecum Romana regentem,
Te Ptolemæe feram? frustra ciuilibus armis
Miscuimus gentes, siqua est hoc orbe potestas
Altera quàm Cæsar, si tellus ulla duorum est.
Vertissem Latias à uestro littore proras,
Famæ cura uetat: ne non damnasse cruentam,
Sed uidear timuisse Pharon. nec fallere uos me
Credite uictorem, nobis quoque tale paratum
Littoris hospitium: ne sic mea colla gerantur
Thessaliæ fortuna facit. maiore profectò
Quàm metui poterat discrimine gessimus arma:
Exilium, generíque minas, Romámque timebam:
Pœna fugæ Ptolemæus erat, sed parcimus annis,
Donamúsque nefas: sciat hac pro cæde tyrannus
Nil uenia plus posse dari. uos condite busto
Tanti colla ducis, sed non ut crimina tantum
Vestra tegat tellus: iusto date thura sepulchro,
Et placate caput, cineresque in littore fusos
Colligite, atque unam sparsis date manibus urnam.
Sentiat aduentum soceri, uocésque querentis
Audiat umbra pias. dum nobis omnia præfert,
Dum uitam Phario mauult debere clienti,

Læta dies rapta est populis, concordia mundo
Nostra perit, caruere deis mea uota secundis.
Vt te complexus positis felicibus armis
Affectus abs te ueteres uitámque rogarem
Magne tuam, dignáque satis mercede laborum
Contentus par esse tibi, tunc pace fideli
Fecissem ut uictus posses ignoscere diuis,
Fecisses ut Roma mihi. nec talia fatus
Inuenit fletus comitum, nec turba querenti
Credidit, abscondunt gemitus, & pectora læta
Fronte tegunt, hilarésque nefas spectare cruentum,
(O bona libertas!) cum Cæsar lugeat, audent.

M. ANNEII LVCANI PHARSALIAE LIBER X.

VT primùm terras Põpeij colla secutus
Attigit, & diras calcauit Cæsar arenas,
Pugnauit fortuna ducis, fatúmque nocentis
AEgypti, regnum Lagi Romana sub arma
Iret, an eriperet mundo Memphiticus ensis
Victoris, uictíque caput. tua profuit umbra
Magne, tui socerum rapuere à sanguine manes,
Ne populus post te Nilum Romanus haberet.
Inde Paretoniam fertur securus in urbem
Pignore tam sæui sceleris, sua signa secutus.
Sed fremitu uulgi fasces & iura querentis
Inferri Romana suis, discordia sensit
Pectora, & ancipites animos, Magnúmque perisse

Non sibi.tum uultu semper celante timorem,
Intrepidus superûm sedes & templa uetusti
Numinis antiquas Macedûm testantia uires
Circuit: & nulla captus dulcedine rerum,
Non auro, cultúque deûm, non mœnibus urbis,
Effossum tumulis cupidè descendit in antrum.
Illic Pellæi proles uesana Philippi
Felix prædo iacet terrarum, uindice fato
Raptus: sacratis totum spargenda per orbem
Membra uiri posuere adytis: fortuna pepercit
Manibus, & regni durauit ad ultima fatum.
Nam sibi libertas unquam si redderet orbem,
Ludibrio seruatus erat, non utile mundo
Editus exemplum, terras tot posse sub uno
Esse uiro. Macedon fines, latebrásque suorum
Deseruit, uictásque patri despexit Athenas,
Pérque Asiæ populos fatis urgentibus actus
Humana cum strage ruit, gladiúmque per omnes
Exegit gentes, ignotos miscuit amnes
Persarum Euphraten, Indorum sanguine Gangen.
Terrarum fatale malum, fulménque, quod omnes
Percuteret pariter populos, & sydus iniquum
Gentibus, Oceano classes inferre parabat
Exteriore mari: non illi flamma, nec undæ,
Nec sterilis Libye, nec Syrticus obstitit Ammon.
Isset in occasus, mundi deuexa secutus,
Ambissétque polos, Nilúmque à fonte bibisset:
Occurrit suprema dies, naturáque solum
Hunc potuit finem uesano ponere regi,
Qui secum inuidia, qua totum ceperat orbem,
Abstulit imperium, nullóque hærede relicto

Totius fati, lacerandas præbuit urbes.
Sed cecidit Babylone sua Parthóque uerendus.
Prò pudor! Eoi propius timuere sarissas,
Quàm nunc pila timent populi: licet usq; sub Arcton
Regnemus, Zephyriq; domos, terrásque premamus
Flagrantis post terga Noti, cedamus in ortus
Arsacidûm domino: non felix Parthia Crassis,
Exiguæ secura fuit prouincia Pellæ.
Iam Pelusiaco ueniens à gurgite Nili
Rex puer, imbellis populi sedauerat iras,
Obside quo pacis Pellæa tutus in aula
Cæsar erat, cùm se parua Cleopatra biremi
Corrupto custode Phari laxare catenas
Intulit AEmathijs ignaro Cæsare tectis,
Dedecus AEgypti, Latio feralis Erinnys,
Romano non casta malo. quantum impulit Argos,
Iliacásque domos facie Spartana nocenti,
Hesperios auxit tantum Cleopatra furores.
Terruit illa suo, si fas, Capitolia sistro,
Et Romana petit imbelli signa Canopo,
Cæsare captiuo Pharios ductura triumphos.
Leucadióque fuit dubius sub gurgite casus,
An mundum ne nostra quidem matrona teneret.
Hoc animi nox illa dedit, quæ prima cubili
Miscuit incestam ducibus Ptolemæida nostris.
Quis tibi uesani ueniam non donet amoris
Antoni, durum cùm Cæsaris hauserit ignes
Pectus? & in media rabie, medióque furore,
Et Pompeianis habitata manibus aula,
Sanguine Thessalicæ cladis perfusus adulter
Admisit Venerem curis, & miscuit armis

Illicitósque toros,& non ex coniuge partus?
Prò pudor! oblitus Magni,tibi Iulia fratres
Obscœna de matre dedit,partésque fugatas
Passus in extremis Libyes coalescere regnis,
Tempora Niliaco turpis dependit amori,
Dum donare Pharon,dum non sibi uincere mauult.
Quem formæ confisa suæ Cleopatra sine ullis
Tristis adit lachrymis,simulatum compta dolorem,
Quàm decuit,ueluti laceros dispersa capillos,
Et sic orsa loqui:Siqua est,ô maxime Cæsar,
Nobilitas,Pharij proles clarissima Lagi,
Exul in æternum sceptris depulsa paternis,
Si tua restituat ueteri me dextera fato,
Complector regina pedes:tu gentibus æquum
Sydus ades nostris,non urbes prima tenebo
Fœmina Niliacas,nullo discrimine sexus
Reginam scit ferre Pharos.lege summa perempti
Verba patris,qui iura mihi communia regni
Et thalami cum fratre dedit.puer ipse sororem,
Sit modò liber,amet:sed habet sub iure Photini
Affectus ensésque suos.nil ipsa paterni
Iuris habere peto,culpa tantóque pudore
Solue domum,remoue funesta satellitis arma,
Et regem regnare iube.quantósne tumores
Mente gerit famulus,Magni ceruice reuulsa?
Iam tibi,sed procul hoc auertant fata,minatur.
Sat fuit indignum Cæsar mundóque tibíque
Pompeium facinus,meritúmque fuisse Photini.
Nequicquam duras tentasset Cæsaris aures,
Vultus adest precibus,faciésque incesta perorat.
Exigit infandam corrupto iudice noctem.

Pax ubi parta duci, donísque ingentibus empta est,
Excepere epulæ tantarum gaudia rerum,
Explicuítque suos magno Cleopatra tumultu
Nondum translatos Romana in secula luxus.
Ipse locus templi, quod uix corruptior ætas
Extruet, instar erat: laqueatáque tecta ferebant
Diuitias, crassúmque trabes absconderat aurum:
Nec summis crustata domus sectísque nitebat
Marmoribus, stabátque sibi non segnis Achates,
Purpureúsque lapis, totáque effusus in aula
Calcabatur onyx, hebenus Mareotica uastos
Non operit postes, sed stat pro robore uili
Auxilium, non forma domus, ebur atria uestit,
Et suffixa manu foribus testudinis Indæ
Terga sedent, crebro maculas distincta smaragdo.
Fulget gemma toris, & iaspide fulua supellex.
Strata micant Tyrio quorum pars maxima succo
Cocta diu, uirus non uno duxit aheno.
Pars auro plumata nitet, pars ignea cocco,
Ut mos est Pharijs miscendi licia telis.
Tunc famulæ numerus turbæ, populúsq; minister:
Discolor hos sanguis, alios distinxerat ætas,
Hæc Libycos pars, tam flauos gerit altera crines,
Ut nullas Cæsar Rheni se dicat in aruis
Tam rutilas uidisse comas: pars sanguinis usti
Torta caput, refugósque gerens à fronte capillos.
Necnon infelix ferro mollita iuuentus,
Atque execta uirum, stat contra fortior ætas,
Uix ulla fuscante tamen lanugine malas.
Discubuere toris reges, maiórque potestas,
Cæsar, & immodicè formam fucata nocentem,

Nec sceptris contenta suis, nec fratre marito,
Plena Maris rubri spolijs, colloque, comisque
Diuitias Cleopatra gerit, cultuque laborat.
Candida Sidonio praelucent pectora filo,
Quod Nilotis acus compressum pectine Serum
Soluit, & extenso laxauit stamina uelo.
Dentibus hîc niueis, sectósque Atlantide sylua
Imposuere orbes, quales ad Caesaris ora
Nec capto uenêre Iuba. prò caecus, & amens
Ambitione furor! ciuilia bella gerenti
Diuitias aperire suas, incendere mentem
Hospitis armati. non sit licet ille nefando
Marte paratus opes mundi quaesisse ruina:
Pone duces priscos, & nomina pauperis aeui
Fabricios Curiósque graues, hîc ille recumbat
Sordidus Hetruscis abductus Consul aratris,
Optabit patriae talem duxisse triumphum.
Infudere epulas auro, quod terra, quod aer,
Quod pelagus Nilúsque dedit, quod luxus inani
Ambitione furens toto quaesiuit in orbe.
Non mandante fame, multas uolucrésq; ferásque
AEgypti posuere deos: manibúsque ministrat
Niliacas crystallus aquas, gemmáeque capaces
Excepere merum, sed non Mareotidos uuae,
Nobile sed paucis senium cui contulit annis,
Indomitum Meroe cogens spumare phalernum.
Accipiunt sertas nardo florente coronas,
Et nunquam fugiente rosa, multúmque madenti
Infudere comae, quod nondum euanuit aura
Cinnamon, externae nec perdidit aera terrae,
Aduectúmque recens uicinae messis Amomum.

Discit opes Cæsar spoliati perdere mundi,
Et gessisse pudet genero cum paupere bellum,
Et caussas Martis Phariis cum gentibus optat.
Postquã epulis Bacchóq; modũ lassata uoluptas
Imposuit, longis Cæsar producere noctem
Inchoat alloquiis, summáque in sede iacentem
Linigerum placidis compellat Achorea dictis:
O sacris deuote senex, quódque arguit ætas,
Non neglecte deis, Phariæ primordia gentis,
Terrarúmq; situs, uulgíque edissere mores,
Et ritus, formásque deûm, quodcunque uetustis
Insculptum est adytis profer, noscíque uolentes
Prode deos, si Cecropium sua sacra Platonem
Maiores docuere tui: quis dignior unquam
Hoc fuit auditu, mundíque capacior hospes?
Fama quidem generi Pharias me duxit ad urbes,
Sed tamen & uestri, media inter prælia semper
Stellarum, cælíque plagis, superísque uacaui,
Nec meus Eudoxi uincetur fastibus annus:
Sed cùm tanta meo uiuat sub pectore uirtus,
Tantus amor ueri, nihil est quod noscere malim,
Quàm fluuii causas per secula tanta latentis,
Ignotúmque caput: spes sit mihi certa uidendi
Niliacos fontes, bellum ciuile relinquam.
Finierat, contráque sacer sic orsus Achoreus:
Fas mihi magnorum Cæsar secreta parentum
Prodere, ad hoc æui populis ignota profanis.
Sit pietas aliis miracula tanta silere:
Ast ego cælicolis gratum reor ire per omnes
Hoc opus, & sacras populis notescere leges.
Syderibus quæ sola fugam moderantur Olympi,

O ccurruntque polo, diuersa potentia prima
M undi lege data est. sol tempora diuidit æui,
M utat nocte diem, radijsque potentibus astra
I re uetat, cursusque uagos statione moratur.
L una suis uicibus Tethyn terrenáque miscet.
F rigida Saturno glacies & Zona niualis
C essit. habet uentos incertáque fulmina Mauors.
S ub Ioue temperies, & nunquam turbidus aer.
A t fœcunda Venus cunctarum semina rerum
P ossidet: immensæ Cyllenius arbiter undæ est.
H unc ubi pars cæli tenuit, qua mixta Leonis
S ydera sunt Cancro, rabidos qua Sirius ignes
E xerit, & uarij mutator circulus anni
AE gocerou Cancrúmq; tenet, cui subdita Nili
O ra latent, quæ cùm dominus percussit aquarum
I gne superiecto, tunc Nilus fonte soluto
E xit, ut Oceanus lunaribus incrementis
I ussus adest, auctúsque suos non antè coarctat,
Q uàm nox æstiuas à sole receperit horas.
V ana fides ueterum, Nilo quòd crescat in arua
AE thiopum prodesse niues. non Arctos in illis
M ontibus, aut Boreas: testis tibi sole perusti
I pse color populi, calidíque uaporibus Austri.
A dde quòd omne caput fluuij quodcunque soluta
P ræcipitat glacies, ingresso uere tumescit
P rima labe niuis. Nilus neque suscitat undas
A nte Canis radios, nec ripis alligat amnem
A nte parem nocti Libra sub iudice Phœbum.
I nde etiam leges aliarum nescit aquarum,
N ec tumet hybernus, quum longè sole remoto
O fficijs caret unda suis: dare iussus iniquo

Temperiem cælo, medijs æstatibus exit.
Sub torrente plaga, ne terras dissipet ignis,
Nilus adest mundo, contráque incensa Leonis
Ora tumet, Cancróque suam torrente Syenen
Imploratus adest, nec campos liberat undis,
Donec in autumnum declinet Phœbus, & umbras
Extendat Meroe. quis causas reddere possit?
Sic iussit Natura parens discurrere Nilum,
Sic opus est mundo. Zephyros quoq; uana uetustas
His adscripsit aquis. quorum stata tempora flatus,
Continuíque dies, & in aere longa potestas.
Vel quòd ab Occiduo depellunt nubila cælo
Trans Noton, & fluuio cogunt incumbere nimbos:
Vel quòd aquas toties rumpentes littora Nili
Assiduè feriunt, cogúntque resistere fluctus.
Ille mora cursus, aduersíque obice Ponti
Æstuat in campos. sunt qui spiramina terris
Esse putent, magnósque cauæ compagis hiatus.
Commeat hàc penitus tacitis discursibus unda
Frigore ab Arctoo medium reuocata sub axem,
Cùm Phœbus pressit Meroen, tellúsque perusta
Illuc duxit aquas, trahitur Gangésque Padúsque
Per tacitum mundi: tunc omnia flumina Nilus
Vno fonte uomens non uno gurgite perfert.
Rumor ab Oceano qui terras alligat omnes,
Exundante procul uiolentum erumpere Nilum,
Æquoreósque sales longo mitescere tractu.
Necnon Oceano pasci Phœbúmque polúmque
Credimus: hunc calidi tetigit quum brachia Cancri
Sol rapit, atque undæ plus quàm quod digerat aer
Tollitur, hoc noctes referunt, Nilóque refundunt.

A st ego, si tantam fas est mihi soluere litem,
Quasdam, Cæsar, aquas post mundi sera peracti
Secula, concussis terrarum erumpere uenis
Non id agente Deo, quasdam compage sub ipsa
Cum toto cœpisse reor, quas ille creator,
Atque opifex rerum certo sub iure coercet.
Quæ tibi noscendi Nilum Romane cupido est,
Hæc Pharijs Persisque fuit, Macedúmque tyrannis:
Nulláque non ætas uoluit conferre futuris
Notitiam, sed uincit adhuc natura latendi.
Summus Alexāder Regum, quem Memphis adorat,
Inuidit Nilo, misítque per ultima terræ
AEthiopum lectos: illos rubicunda perusti
Zona poli tenuit, Nilum uidêre calentem.
Venit ad occasum, mundíque extrema Sesostris,
Et Pharios currus regum ceruicibus egit:
Antè tamen uestros amnes Rhodanúmq;, Padúmq;,
Quàm Nilum de fonte bibit. uesanus in ortus
Cambyses longi populos peruenit ad æui,
Defectúsque epulis, & pastus cæde suorum
Ignoto te Nile redit. non fabula mendax
Ausa loqui de fonte tuo est. ubicunque uideris,
Quæreris: & nulli contingit gloria genti
Vt Nilo sit læta suo. tua flumina prodam,
Quæ deus undarum cælator Nile tuarum
Te mihi nôsse dedit: medio consurgis ab axe,
Ausus in ardentem ripas attollere Cancrum.
In Borean is rectus aquis, mediúmque Booten.
Cursus in occasum flexus torquetur, & ortus
Nunc Arabum populis, Libycis nunc æquus arenis.
Téq; uident primi, quærunt tamen hi quoq;, Seres,

AEthiopúmque feris alieno gurgite campos,
Et te terrarum nescit cui debeat orbis.
Nec licuit populis paruum te Nile uidere,
Arcanum natura caput non prodidit ulli,
Amouitque sinus,& gentes maluit ortus
Mirari quàm nosse tuos.consurgere in ipsis
Ius tibi solstitijs,aliena crescere bruma,
Atque hyemes adferre tuas,solíque uagari
Concessum per utrosq; polos.hîc quæritur ortus,
Illic finis aquæ.latè tibi gurgite rupto
Ambitur nigris Meroe fœcunda colonis,
Læta comis hebeni:quæ quanuis arbore multa
Frondeat,æstatem nulla sibi mitigat umbra.
Linea tam rectum mundi ferit illa Leonem.
Inde plagas Phœbi damnum non passus aquarum
Proueheris,sterilésque diu metiris arenas,
Nunc omnes unum uires collectus in amnem,
Nunc uagus,& spargens facilem tibi cedere ripam.
Rursus multifidas reuocat piger alueus undas,
Quà dirimunt Arabum populis AEgyptia rura
Regni claustra Philæ:mox te deserta secantem,
Quà dirimunt nostrum rubro commercia Pontum
Mollis lapsus agit.quis te tam lenè fluentem,
Moturum totas uiolenti gurgitis iras
Nile putet?sed cùm lapsus abrupta uiarum
Excepere tuos,& præcipites cataractæ,
Ac nusquam uetitis ullas obsistere cautes
Indignaris aquis,spuma tunc astra lacessis,
Cuncta tremunt undis,ac multo murmure montis
Spumeus inuictis canescit fluctibus amnis.
Hinc abaton quam nostra uocat uenerãda uetustas,

Terra potens, primos sentit percussa tumultus,
Et scopuli, placuit fluuij quos dicere uenas,
Quòd manifesta noui primùm dant signa tumoris.
Hinc montes natura uagis circundedit undis,
Qui Libyæ te Nile negent: quos inter in alta
It conualle iacens iam molibus unda receptis.
Prima tibi campos permittit apertáque Memphis
Rura, modúmque uetat crescendi ponere ripas.
Sic uelut in tuta securi pace trahebant
Noctis iter mediæ, sed non uesana Photini
Mens imbuta semel tam sacra cæde uacabat
A sceleratum motu: Magno nihil ille perempto
Iam putat esse nefas, habitant sub pectore manes,
Vltricésque Deæ dant in noua monstra furorem.
Dignatur uiles isto quoque sanguine dextras,
Quo fortuna parat uictos perfundere patres,
Pœnáque ciuilis belli, & uindicta Senatus
Penè data est famulo. procul hoc auertite fata
Crimen, ut hæc Bruto ceruix absente secetur.
In scelus it Pharium Romani pœna tyranni,
Exemplúmque perit. struit audax irrita fatis,
Nec parat occultæ cædem committere fraudi,
Inuictúmque ducem detecto Marte lacessit.
Tantum animi delicta dabant, ut colla ferire
Cæsaris, & socerum iungi tibi Magne iuberet:
Atque hæc dicta monet famulos perferre fideles
Ad Pompeianæ socium sibi cædis Achillam,
Quem puer imbellis cunctis præfecerat armis,
Et dederat ferrum nullo sibi iure retento,
In cunctos in séque simul. Tu mollibus, inquit,
Nunc incumbe toris, & pingues exige somnos:

Imasit Cleopatra domum,nec prodita tantum est,
Sed donata Pharos,cessas accurrere solus
Ad dominæ thalamos?nupsit soror impia fratri:
Nam Latio iam nupta duci est,intérque maritos
Discurrens AEgypton habet,Romámque meretur.
Expugnare senem potuit Cleopatra uenenis.
Crede miser puero,quem nox si iunxerit una,
Et semel amplexus incæsto pectore passus
Hauserit obscœnum titulo pietatis amorem,
Méque tuúmque caput per singula forsitan illi
Oscula donabit.crucibus flammísque luemus
Si fuerit formosa soror.nil undique restat
Auxilij,rex hinc coniux,hinc Cæsar adulter;
Et sumus,ut fatear,tam sæua iudice sontes.
Quem non è nobis credit Cleopatra nocentem
A' quo casta fuit?per te quod fecimus unà
Perdidimúsq; nefas,pérq; ictum sanguine Magni
Fœdus ades,subito bellum molire tumultu,
Irrue,nocturnas rumpamus funere tedas,
Crudelémque toris dominam mactemus in ipsis
Cum quocunque uiro:nec nos deterreat ausis
Hesperij fortuna ducis:quæ sustulit illum,
Imposuítque orbi communis gloria nobis:
Nos quoq; sublimes Magnus facit:aspice littus
Spem nostri sceleris,pollutos consule fluctus
Quid liceat nobis,tumulúmque è puluere paruo
Aspice Pompeij non omnia membra tegentem.
Quem metuis par huius erat.non sanguine clari
Quid refert?nec opes populorũ,ac regna mouemus.
Ad scelus ingentes facti sumus,adtrahit illos
In nostras fortuna manus,en altera uenit

Victima nobilior, placemus caede secunda
Hesperias gentes: iugulus mihi Caesaris haustus
Hoc praestare potest, Pompeij caede nocentes
Vt populus Romanus amet. quid nomina tanta
Horremus, uirésque ducis? quibus ille relictis
Miles erit. nox haec peraget ciuilia bella,
Inferiásque dabit populis, & mittet ad umbras
Quod debetur adhuc mundo caput. ite feroces
Caesaris in iugulum, praestet Lagaea iuuentus
Hoc regi, Romana sibi. tu parce morari:
Plenum epulis, madidúmq; mero, Veneríq; paratum
Inuenies: aude, superi tot uota Catonum
Brutorúmque tibi tribuent. non lentus Achillas
Suadenti parere nefas, haud clara mouendis,
Vt mos, signa dedit castris, nec prodidit arma
Vllius clangore tubae, temere omnia saeui
Instrumenta rapit belli. pars maxima turbae
Plebis erat Latiae, sed tanta obliuio mentes
Cepit in externos corrupto milite mores,
Vt duce sub famulo, iussúque satellitis irent,
Quos erat indignum Phario parere tyranno.
Nulla fides pietásq; uiris qui castra sequuntur,
Venalésque manus, ibi fas ubi maxima merces,
AEre merent paruo: iugulúmque in Caesaris ire
Non sibi dant. prò fas! ubi non ciuilia bella
Inuenit imperij fatum miserabile nostri?
Thessaliae subducta acies in littore Nili
More furit patrio. quid plus te Magne recepto
Ausa foret Lagaea domus? dat scilicet omnis
Dextera quod debet superis, nullíque uacare
Fas est Romano. Latium sic scindere corpus

Dijs placitum: non in generi socerique fauorem
Discedunt populi. ciuilia bella satelles
Mouit, & in partem Romanam uenit Achillas.
Et nisi fata manus a sanguine Cæsaris arcent,
Hæ uincent partes. aderat maturus uterque,
Et destricta epulis ad cunctas aura patebat
Insidias, poteratque cruor per regia fundi
Pocula Cæsareus, mensæque incumbere ceruix:
Sed metuunt belli trepidos in nocte tumultus,
Ne cædes confusa manu, permissaque fatis
Te Ptolemæe trahat: tanta est fiducia ferri.
Non rapuere nefas, summi contempta facultas
Est operis, uisum famulis reparabile damnum,
Illam mactandi dimittere Cæsaris horam.
Seruatur pœnas in aperta luce daturus.
Donata est nox una duci, uixitque Photini
Munere Phœbeos Cæsar dilatus in ortus.
Lucifer a Casia prospexit rupe, diemque
Misit in AEgyptum primo quoque sole calentem,
Quum procul a muris acies non sparsa maniplis,
Nec uaga conspicitur, sed iustos qualis ad hostes
Recta fronte uenit, passuri comminus arma
Laturique ruunt. at Cæsar mœnibus urbis
Diffisus, foribus clausæ se protegit aulæ,
Degeneres passus latebras: nec tota uacabat
Regia compresso: minima collegerat arma
Parte domus, tangunt animos iræque metusque,
Et timet incursus, indignaturque timere.
Sic fremit in paruis fera nobilis abdita claustris,
Et frangit rabidos præmorso carcere dentes,
Non secus in Siculis fureret tua flamma cauernis,

O bstrueret summâ si quis tibi Mulciber AEtnam.
A udax Thessalici qui nuper rupe sub AEmi,
H esperiæ cunctos proceres, aciémque Senatus,
P ompeiúmque ducem (causâ sperare uetante)
N on timuit, fatúmque sibi promisit iniquum,
E xpauit seruile nefas, intráque penates
O bruitur telis, quem non uiolasset Alanus,
N on Scytha, non fixo qui ludit in hospite Maurus.
H ic cui Romani spatium non sufficit orbis,
P aruáq; regna putat Tyrijs cum Gadibus Indos,
C eu puer imbellis, ceu captis fœmina muris
Q uærit tuta domus, spem uitæ in limine clauso
P onit, & incerto lustrat uagus atria cursu,
N on sine rege tamen, quem ducit in omnia secum
S umpturus pœnas, & grata piacula morti,
M issurúsque tuum, si non sint tela nec ignes,
I n famulos Ptolemææ caput. sic barbara Colchis
C reditur ultorem metuens regníque fugǽque,
E nse suo fratrísque simul ceruice parata
E xpectasse patrem. cogunt tamen ultima rerum
S pem pacis tentare ducem, missúsque satelles
R egius ut sæuos absentis uoce tyranni
C orriperet famulos, quo bellum autore mouerent.
S ed neque ius mundi ualuit, neq; fœdera sancta
G entibus: orator regis pacísque sequester
AE stimat in numero scelerum ponenda tuorum
T ot monstris AEgypte nocens. non Thessala tellus,
V astáque regna Iubæ, non Pontus, & impia signa
P harnacis, & gelido circunfluus orbis Ibero
T antum ausus scelerũ, non Syrtis barbara, quantum
D eliciæ fecere tuæ. premit undique bellum,

I'nque domum iam tela cadunt, quassántq; penates:
Non aries uno moturus limina pulsu,
Fracturúsque domum, non ulla est machina belli:
Nec flammis mandatur opus, sed cæca iuuentus
Consilij uastos ambit diuisa penates,
Et nusquam totis incursat uiribus agmen.
Fata uetant, murique uicem fortuna tuetur.
Necnon & ratibus tentatur regia, quà se
Protulit in medios audaci margine fluctus
Luxuriosa domus, sed adest defensor ubique
Cæsar, & hos aditus gladijs, hos ignibus arcet,
Obsessúsque gerit (tanta est constantia mentis)
Expugnantis opus. piceo iubet unguine tinctas
Lampadas immitti iunctis in uela carinis.
Nec piger ignis erat per stuppea uincula, pérque
Manantes cera tabulas: & tempore eodem
Transtráque nautarum, summiq; arsere ceruchi.
Iam propè semiustæ merguntur in æquore classes,
Iámque hostes, & tela natant, nec puppibus ignis
Incubuit solis, sed quæ uicina fuere
Tecta mari longis rapuere uaporibus ignem:
Et cladem fouere Noti: percussáque flamma
Turbine, non alio motu per tecta cucurrit,
Quàm solet æthereo lampas decurrere sulco,
Materiáque carens, atque ardens aere solo.
Illa lues paulum clausa reuocauit ab aula
Vrbis in auxilium populos, nec tempora cladis
Perdidit in somnis, sed cæca nocte carinis
Insiluit Cæsar, semper feliciter usus
Præcipiti cursu bellorum & tempore rapto.
Tunc claustrũ pelagi cepit Pharon. insula quondã

In medio ſtetit illa mari,ſub tempore uatis
Proteos,at nunc eſt Pellæis proxima muris.
Illa duci geminos bellorum præſtitit uſus,
Abſtulit & curſus & fauces æquoris hoſti.
Cæſar & auxilijs ut uidit libera Ponti
Oſtia,non fatum meriti pœnáſque Photini
Diſtulit ulterius,ſed qua non debuit ira,
Non cruce,non flammis,rapuit non dente ferarum:
Heu facinus!gladio ceruix male cæſa pependit.
Magni morte perit.necnon ſubrepta paratis
A' famulo Ganymede dolis peruenit ad hoſtes
Cæſaris Arſinoe,quæ caſtra carentia rege
Vt proles Lagæa tenet,famulúmque tyranni
Terribilem iuſto tranſegit Achillea ferro.
Altera Magne tuis iam uictima mittitur umbris,
Nec ſatis hoc fortuna putat.procul abſit ut iſta
Vindictæ ſit ſumma tuæ.non ipſe tyrannus
Sufficit in pœnas,non omnis regia Lagi.
Dum patrij ueniant in uiſcera Cæſaris enſes,
Magnus inultus erit.ſed non autore furoris
Sublato cecidit rabies:nam rurſus in arma
Auſpicijs Ganymedis eunt,ac multa ſecundo
Prælia Marte gerunt.potuit diſcrimine ſummo
Cæſaris una dies in famam & ſecula mitti.
Molis in exiguæ ſpatio ſtipantibus armis,
Dum parat in uacuas Martem tranſferre carinas
Dux Latius,tota ſubito formidine belli
Cingitur:hinc denſæ prætexunt littora claſſes,
Hinc tergo inſultant pedites,uia nulla ſalutis,
Non fuga,non uirtus,uix ſpes quoq; mortis honeſtæ.
Non acie fuſa,nec magnæ ſtragis aceruo

V incendus tunc Cæsar erat, sed sanguine nullo.
C aptus sorte loci pendet, dubiúsne timeret,
O ptarétue mori. respexit in agmine denso
S cæuam perpetuæ meritum iam nomina famæ
A d campos Epidamne tuos, ubi solus apertis
O bsedit muris calcantem mœnia Magnum.

Pharsaliæ Lucani finis.

SVLPITII CARMINA VELVT *superioribus annectenda.*

E rexit mentem trepidi tam fortis imago,
E t facturus erat memorandi nobile leti
E xemplum, sed fata uetant, & fida salutis
O stendit fortuna uiam. nam læuus amicas
P rospexit puppes, nando quas ausus adire,
E cquid stamus ait? uel iam per tela fretúmque
E ripiar, iuguli uel non erit ulla potestas
E unucho concessa mei. tunc puppe relicta
P rosilit in Pontum. siccos fert læua libellos,
D extra secat fluctus, tandémque illæsus amico
E xcipitur plausu clamantis ad æthera turbæ.

EIVSDEM SVLPITII QVE-*rela de interitu poetæ opere nondum perfecto.*

H æc cecinit uates scripturus plena, sed illum
I n medio cursu iussit mors dira silere.
A ccidit ut cygno, qui fixus arundine, carmen
M ille modis querulum, quod cœperat, interrumpit.
N ec phœnix aliter quum sese imponit in altum,
Q uem struit ipse rogum, cantus dulcedine mira
N ondum perfectos plaudenti morte relinquit.

Nec secus Ismariis uates oppressus in oris,
A' Ciconum nuribus, superûm dum cantat amores,
Brutáque cum syluis, & saxa sequentia ducit,
Haud potuit moriens medios absoluere cantus.
Prò scelera! ô superi! cruciat quæ pœna Neronem?
Num rota, num saxum, num stagna fugacia uexãt?
An uultur, pendénsue silex, an feruet in unda?
Illum comburat Phlegethon, laceréntque cerastæ,
Hydra uoret, rapténtque canes, sempérque flagellis
Torua Megæra secet, nec sit requiésque, modúsque.
Quanto fraudata est tua gloria plena nitore
Corduba? quámque minus te Mãtua docta ueretur?
Mantua cui primæ fulget nunc gloria palmæ:
Sed contenta tribus longè læteris alumnis.
Tu uero ô nostrum uates diuine laborem,
Quem pro te subij, non auersate probabis.

HEXASTICHON.

Grandia belligeri cupiens agnoscere Martis
  Prælia, Lucani carmina culta legat.
Tam bene dira canit uiolenti facta Gradiui,
  Quàm Cicero placidæ nobile pacis opus.
Optanda est pax alma uiris, Cicerǒque legendus:
  Sed quoque qui scribit bella, legendus erit.

M. ANNEII LVCANI VITA EX CLARISSIMIS AVTORIBVS.

ANNEIVS Seneca è Corduba Bæticæ Hispaniæ interioris prouinciæ ciuitate Romam uenit, statimq; eques factus est, cuius declamationes etsi celebratæ, negligentia temporum ad nepotes non peruenere. Suscepit in patria ex Albia uxore liberos tres, L. Anneiũ Senecam, Iulium Anneium Gallionem, & Anneiũ Melam: quem ut minorem domi reliquit. Seneca & Gallio Romæ profecere sub Marullo grãmatico, & Cestio Smyrnæo, atque Asinio Pollione. Melas cum adoleuisset, iubente patre rem domesticam gubernauit, donatus, ut cæteri fratres, amicitia Cæsarum equestri ordine. C. Aciliam duxit uxorem, Acilij Lucani oratoris filiam, operæ apud prouinciæ Proconsules frequẽtis, & apud clarissimos uiros nonnullius ingenij. Ex ea Melas IIII. Nonas Nouembris, C. Cæsare Augusto Germanico iterum, & L. Cæsiano primò Consulibus, M. Anneium Lucanum, imposito soceri nomine, genuit. Deinde curæ familiaris fastidio, uitæque quietiori apud fratres uacaturus, cum octimestri infante Romam uenit, sperãs per procurationes acquirendæ pecuniæ breuius sibi iter fore, quo consulibus æquaretur. Cunas infantis, quibus ferebatur, ut de Hesiodo legitur, apes circunuolarunt, ósque insederunt: dulcem & facundum, qualem nunc uidemus,

futurũ significātes. Studuit Lucanus Romæ ſub Rhēnio Palæmone, & Cornuto. Ex condiſcipulis Saleiũ Baſſum, & A. Perſium præcipue dilexit. Neroni, cuius ætas patruo Senecæ commiſſa erat, diu gratus. Quæſtor ante ætatem gladiatorium munus edidit. Sequenti anno populi fauore inauguratus ad ſacerdotium aſcitus eſt, ut Papin. Statius refert:
Romani colitur chori ſacerdos.

Vxorem duxit Pollam Argentariam, Pollij Argentarij filiam. de qua Calliope Papinij canit:
Nec ſolum dabo carminum nitorem,
Sed tedis genialibus dicabo
Doctam atque ingenio tuo decoram,
Qualem blanda Venus, darétque Iuno,
Forma, ſimplicitate, comitate,
Cenſu, ſanguine, gratia, decore.

Quippe & certamine pentaterico acto in Pompeij theatro, cum per Clinium Rufum Nero Nioben ſe pronuntiaturũ pollicaretur, Lucanus Orphea ex tẽpore recitauit, coronáque donatus. Quare Imperatoris inuidiam ſibi concitauit. Interdictum eſt igitur poetæ foro, theatro, & poetica. De quo Papinius:
Ingratus Nero dulcibus theatris
Et noſter tibi præferetur Orpheus.

Sperans itaque ultionem, Piſonianæ in Neronem coniurationi, ſed parum fauſtè hæſit, quod ipſe fatetur, cum ait:
Conſilio iuſſúque deûm tranſibis in urbem
Magne tuam, ſummúſque feret tua buſta ſacerdos.

Corpus enim Pompeij, niſi extincta Cæſarũ familia Romam trãſferri non poterat. Verum detecta

coniuratione, nequaquam animi constantiam præstitit: facile enim confessus, & ad humillimas deuolutus preces, matrem quoque innoxiam inter conscios ream nominauit, sperans impietatem sibi apud impium principem profuturam. Acceptóque mortis arbitrio, codicillos ad patrem uersibus quibusdam exarauit, largitérque epulatus, brachia ad secandas uenas præbuit: cúmq; frigescere pedes manúsque, & spiritũ cedere intellexisset, uersus pronuntiauit, quos per huiusmodi imaginem de milite fecerat:

S anguis erãt lachrymæ, quæcunque foramina nouit
H umor, ab his largus manat cruor, ora redundant
E t patulæ nares, sudor rubet, omnia plenis
M embra fluunt uenis, totum est pro uulnere corpus.

Pridie Calendas Maias decessit, Attico Vestino & Nerua Silio Consulibus, quo Consul designatus cum Plautio Laterano erat, XXVII ætatis annũ agens. Sepultus in hortis suis, ubi tale potuit inscribi epigramma:

B ætis habet natale solum, est Annea propago,
D e genitore Mela dat mater Acilia terris.
V ix luna octonos cælo confecerat orbes,
C um me Roma sui respersit Tybridis unda,
S eruatúmque foro traxit, Phœbóque dicauit.
H inc syluæ geminǽque faces, reus inde Sagitta,
O rpheus ingrati stimulus liuórque tyranni,
D um ciuile nefas aperit Pharsalia, nostræ
I nuidit famæ Nero, pró! Musǽque canentis
I nterrupit opus gladio, uenísque resectis
A ssertore sacros maculauit sanguine uultus.

Saturnalia scripsit, Syluarum libros X, Medeam,

Orpheum, Incendium urbis, Incendium Troianum: Oratione sua Octauium Sagittam, qui Pontiam confoderat, damnauit. Pharsaliã non finiuit, cuius tres primos libros cum uxore correxit: reliqui septem nostro tẽpore diligentissime emendati, impressiq; sunt. Est enim uarius, copiosus, sublimis, concitatus, & ,ut Quintilianus ait, oratoribus non minus, quàm poetis imitandus, & ipse in præfatione quadã, ætatem & initia sua cum Virgilio comparans, ausus est dicere: Et quantum mihi restat ad Culicem?

Apud Cornelium Tacitum legitur:

Cõsulibus Silio Nerua & Attico Vestino, coniurationem in Neronem cœptã, & in primis Lucanum Anneium coniurasse, quòd famam carminum eius premebat Nero, prohibuerátque ostentare uanus assimulatione. tum detecta coniuratione Lucanus Aciliã matrem suam inter conscios nominauit, promissa impunitate. Sed Nero post mortem multorum Lucani cædem imperauit. Is profluente sanguine, ubi frigescere pedes manúsque, & paulatim ab extremis discedere spiritum, feruidus adhuc & compos mentis intelligit, recordatus à se carmen compositum, quo uulneratum militem per eiusmodi mortis imaginem obijsse tradiderat, uersus ipsos retulit, atque illi suprema uox fuit.

EADEM EX PETRI CRINITI DE POETIS LATINIS LIBRO III.

M. ANNEIVS Lucanus natione Hispanus, patria Cordubensis fuit. Patrem habuit L. Anneiũ Melam, qui habitus est Senecæ & Gallionis frater, ut obseruatum est in annalibus Eusebij. Natalis eius traditur C. Cæsare Germanico iterum, & L. Cæsiano Coss. Delatus ad urbem, quum in prima adhuc infantia esset, quò facilius pro ætate in bonis disciplinis cultum ingenij caperet. Adolescens factus illustres habuit præceptores: in literis Rhemnium Palæmonem, qui principem locum inter omnes Grammaticos tenuit: in Rhetoricis Flauium Verginium Rhetorem illis temporibus nobilissimum. Tantúmque diligentia sua ac facilitate ingenij profecit, ut Grecè ac Latinè declamaret, non sine summa admiratione audientium. Inter cæteros condiscipulos Saleiũ Bassum, & C. Persium, qui Satyras scripsit, singulari beneuolentia dilexit, mutuísque officijs prosequutus est. Apud Cæs. Neronem permultum gratia & beneuolentia in prima ætate potuit: adeò illi efficax fuit ingenium ad promerẽdos, conciliándque sibi animos hominũ. Itaque nõ modò ad Quæsturæ dignitatem prouectus est, sed in augurũ quoque collegium ascitus, compositis uersibus de laudibus Neronis. Nõ tamen permansit in gratia apud eũ principẽ, qui alienas laudes molestissimo animo fer-

ret: quique in repellendis opprimendísque aliorum uirtutibus acerrimus ac sæuissimus fuit. Vxorem habuit nomine Pollam Argentariam: de cuius ingenio atque doctrina multa referuntur à Sidonio Apollinare, & Papinio: qui maxima quadam reuerentia inquit ad natalem Lucani celebrandum se accedere, & esse hoc imputandum Pollæ Argentariæ, cuius eruditio atque nobilitas summa fuit. Valer. quoque Martialis multis carminibus natalem Lucani describit, quale est illud contra Neronis iniquitatem:

Hæc est illa dies, quæ magni conscia partus
  Lucanum populis & tibi Polla dedit.
Heu Nero crudelis, nulláque inuisior umbra,
  Debuit hoc saltem non licuisse tibi.

Enumerantur à grammaticis nostris præter opus de bello Cæsaris & Pompeij, complura alia ab eodẽ Lucano composita: in quibus maximam laudẽ adeptus est ingenij, & doctrinæ. Scripsit enim Saturnalia, Syluarum libros X, Tragœdiã Medeam, quam non absoluit: de incendio Vrbis, de incendio Troiæ cum Priami calamitate, Orpheum, Fabulas complures, & Epistolas. Ex libris Pharsaliæ treis primos emendauit cum uxore Argentaria: reliquos imperfectos atque inemendatos reliquit, propter intempestiuũ interitum. Fabius Quintilianus autor est Lucanum ipsum magis annumerandum esse oratoribus quàm poetis: Est (inquit) ardens & concitatus, sententijsque clarissimis excellens. In concionibus admirãdus atque excultus, adeò ut uideatur satis exprimere singularem illam elegantiã & maiestatem Vergilij. Sũt qui scribant eum perijsse florenti adhuc ætate, cum

nondum XXX *annum attigisset: sed referẽdum id est uerbis* Cornelij Taciti:*qui de hoc agit in gestis* Neronis. Attico *Vestino &* Silio Nerua Coss.*facta est conspiratio contra* Neronem *imperatorem principe tam præclari facinoris* C.Pisone.*Lucanum propriæ causæ ad hoc accendebant,quòd famam carminum eius* Nero *deprimebat,prohibuerátque ostentare uanus assimulatione.* Patefacta *autem coniuratione,* Lucani *cædem imperauit* Nero. Is *brachium dedit medico ad secandas uenas:& ubi profluente sanguine pedes frigescere manúsque, & paulatim ab extremis cedere spiritum, feruido adhuc & compote mẽtis pectore intelligit:recordatus à se carmen compositum, quo uulneratũ militem per eiusmodi mortis imagnẽ obijsse tradiderat, uersus ipsos retulit, eáq; illi suprema uox fuit.* Visitur *adhuc* Romæ *in marmoreis monumentis id elogiũ de* Lucano *priscis literis:*

M. ANNEIO LVCANO CORDV-

BENSI POETAE BENEFICIO

NERONIS CAES. FAMA SERVATA.

Sed *apponendum præterea est carmen illud uulgatum de ipso* Lucano,

Corduba me genuit,rapuit Nero,*prælia dixi,*
Quæ gessere pares,hinc socer,inde gener.
Continuo nunquam direxi carmina ductu,
Quæ tractim serpant,plus mihi comma placet.
Fulminis in morem,quæ sunt miranda citentur,
Hæc uero sapiet dictio,quæ feriet.

VARIÆ EX VETVSTIS M. ANNEII Lucani codicibus lectiones.

8 16 *arcessitur orbe*
9 24 *Signa mouet*
11 11 *Cimbrúmque furentem*
13 10 *tot sociabunt*
17 14 *uates extenditis*
21 21 *silentibus auris*
29 8 *magna ruit,*
31 21 *Vix erit*
35 7 *motura Dahas*
38 26 *se uoluit in*
45 16 *in arcum*
25 *uergens Epidamnus*
46 15 *qui Latio*
47 5 *Decidit in*
21 *peragátq; per, uel, bellã que per æquora spargāt*
29 *tuba permonitos*
48 1 *Cum tacitas*
13 *Cum fatis*
49 5 *Desciuit fortuna*
50 25 *trepidi dilapsa*
52 1 *ad urbem*
23 *Getes adiunctus*
54 16 *Ocyus auertant*
22 *multis non tactus*
55 13 *miles Trachinus*
22 *tenet Oricon,*
23 *proscindit Iolcon Carmeniósq; duces, quorum iam flexus in*
58 12 *adnectens Sarmata*
59 16 *Pacifero sermone*
61 17 *Tunc & tecta patet, iam non excludere terra*
20 *meo dicetis*
25 *Telluris paruo diffusum*
62 28 *Fulmina: non*
19 *Cæsar terrore*
63 22 *Affatur*
25 *secura timore*
64 22 *transire, quieuit*
66 15 *matutinos surgem*
67 14 *gurgite cursus*
15 *hæc attulit*
68 9 *Auxerúntque suo*
22 *in uulnere*
30 *Tela sed in*
69 1 *irrumpere puppem*
10 *obliquo pectine*
19 *non conditus*
26 *robore neruis*
70 4 *ille dies*
29 *rostra reducunt*
71 3 *pressarent*
9 *Iámque omnis*
72 5 *Cepheus*
11 *Sed super hic*
21 *prorumpunt oculi*
27 *ingentis militis*
30 *irrita misit*
73 3 *diuersa iuncta*
11 *Distensis toto*
25 *uiscera mersi*
74 3 *quanti matrum*
75 4 *campósque coercens*
12 *prono cum*
17 *medius totam*
76 29 *polo sparsæ*
77 3 *raptos ad nubila*
8 *unda uiam*
9 *naufraga campis*
78 3 *infundas acra*
4 *immiseris æstus.*
10 *dissolue paludes.*
80 13 *inducta iuuenco*
8 *Non Romanus erat, qui non agnosceret*
14 *facis esse timendum?*

16 ferant, celsa,
18 Huc ades
81 30 Funera ! nunc
82 13 fouerunt corpora
18 Ac turba scelerum
22 maior in armis
24 tantum nec in æquore
83 6 casurus in hostes
12 contempta luce
15 Deserat iste furor
20 fugit ira ferox
84 16 immota manet
85 1 Aeris alternos gustabat
2 suspiria longa
9 depressus Iberum
20 At nunc causa mihi est orandæ sola
31 patiaris inermem
86 12 decurrere uenis
87 10 securis hominis
11 abest fauor
17 Zephyros decurrit
88 19 Claudit odoratæ
20 dispositis attollit
89 1 Et laxæ
22 condidit umbra
24 fata timentem
90 6 omnis abit
24 teneátque furentes,
26 tentare parabant
27 turpique uolunt
92 5 partibus imis
20 Fratribus occurrunt
6 pauidos morti
93 8 in oris.
12 Et Clepeam
14 Bragada lentus
21 tam uasta fuit
96 4 longissima mundi
8 Destinat, & Destinet
10 Andolopes, & Antolopes
12 inops Nason
97 7 Erige consilium pugna
12 odere patres
21 metuens incauto
98 14 Effusas patulis acies
16 aciem deiecit
26 & subrigit aures
99 12 licuit concurrere
25 fortuna dedit
100 9 signifer arce
25 nocuerunt fœdera
101 1 domus acies
21 in externis
29 procul castris
104 7 sese cōferre, uel præferre
8 Contactúmque
16 ceu Siculus
21 Vendicat, haud
106 12 sensit tripodas
16 tādémq; exterrita uirgo
108 4 ille feroces
109 11 Cæsar in illo
111 7 nefanda nurus
112 23 pondere lassis
29 procumbite terræ
30 Infandúmque caput
113 2 tremuit dura sub
7 uincit patientia
12 hanc contingere
15 recipit Salpina
115 17 migrantis fundit
28 Ventorum rabies
116 1 nube dies
7 uolucer generosus
117 12 cessare uidebit
13 ac non sibi
14 per incautas audet tentare latebras,
118 10 esse casas
119 24 Cori ferient mare gurgite
25 ratus Hesperiam

120	18	*toto congeſta*
	23	*cui concidat æquor*
	31	Credideris
121	7	*non illo litore*
122	2	*celat arenas*
	3	*in tumulos,*
	8	*ardua* Ponto
123	10	Quo te dire
	12	Inuiſis ſpargenda
	15	*nulluſque tuorum*
	24	Sufficit ad ſummam
	31	Necnon Heſperias
124	26	*quo nolles ſtare*
125	13	Magna cadent,
126	4	*nóſne olim*
	12	Crudelem me
	16	*ferat iam læta*
	24	Quolicet infauſtam
128	11	*æquoreo præcedit*
	30	*auulſáque ſigna*
129	7	*ſyluas,uaſtáſque*
	19	Raptum claudit
130	14	*miſcendis abſtulit*
	15	*ad gramina terræ*
	22	Corpora dum
131	3	*turbáque peremptum*
	4	*mixta manent*
	30	*dumeta cadunt:*
132	25	Terga datis?mortis
133	5	*qui uindicet arces,*
	9	*numero depreſſa*
	13	Corporibus,tantæque
	25	*cuneos depreſſus, uel cõ prenſus*
134	8	*uibrata phalerica*
	11	Promoueat,ſtat
	15	Solus abit
135	7	*mente furorem*
	16	*mucrone trementem*
	27	Dedecus hoc
136	11	*parte reuulſus*
	12	Inter caſtra
	29	*ut uentis deprendit*
137	3	*nauta frementem*
	21	Quid ſcelerum
138	1	AEmathias Latio
	3	Tentauere ſui
	5	AEmoniam peteret
	9	*patrijs acies*
	16	Phebeos conduxit
	25	Excipit auerſos
	26	*matutino præcellit*
139	18	Labitur adductæ
	20	Et Melangræam
	27	*it gurgite*
140	15	*&* AEacides
	26	*telluris* Ionus,*uel* Iollas
141	18	*tripodas* Delij
142	9	*uolubilis uſquam*
	27	*tunc omnia*
143	9	*nullis* Scythiæ *cùm*
	11	*ponderis axes*
144	7	*deſpumet in herbas.* Ad*didit exceptas* Lunæ *de nocte pruinas.* Hoc *ſcelerum*
	15	*non uita uetant*
145	3	*rapit ipſa*
	10	*Immergitque manus*
	12	*nodóſque recentes*
	13	*ſuo rumpit*
	17	*Stillantis tabis*
146	12	*buſta uagari*
	20	Compreſſos,*uetuit*
147	6	*manibus eripe*
	11	*uulgato nomine*
	15	*ſydera noctem*
	25	*ſaxa loquuntur.*
	28	*defuncti trepidique*
150	3	*quod* Styr
	13	Theſſalis Elyſij
	18	Tracturæ,*tuque*
	31	Pompeiana *uocat*
151	23	Contineant Ethnea

151 6 *tunc omnes palpitat*
9 *Erectúmque simul*
21 *longæ senium tibi*
23 *certus discedat*
30 *Aspexi tacitæ*
153 2 *Impiáque æternam ra puerunt*
31 *Quem tumulus Nili*
154 4 *Pompeius in oris*
15 *rogum, uenit*
19 *turos inter*
27 *æterna uocaret,*
30 *equos, cursúmque*
155 4 *felicis Magno*
19 *tulit omina planctus*
25 *somnos populis*
156 8 *thura ferent*
24 *uo bis perdere cuncta*
157 17 *morantia quisque*
26 *Roma quidem*
29 *ducem Romanæ*
158 4 *gladij mortémque*
27 *Sic fatus, &*
159 16 *fœnorúmque arctat*
27 *fregerunt fulgura*
30 *oculos iniecto*
160 18 *rapidus Boetida*
20 *diem, gladijsque*
22 *oculos ululare*
24 *quæ uulnera fratrum*
161 2 *perdat nescius aruis*
9 *AEthera seu*
10 *seu numen*
26 *Descendens toto*
28 *acies. cornu, uel cornus*
31 *frons dedita*
164 7 *Dicere non fallor*
12 *cæde minantes*
13 *uos in bella furentes*
165 3 *Agmina nostra*
7 *pietatis origo*
11 *nullum uiolarit*
15 *uallo tendatis*
18 *Sumpta uirísque Ceres*
27 *arma tenere*
166 19 *signiferi compressum limite cæli*
20 *Sub Noto & Borea hominum simul*
167 10 *pari procurrunt*
21 *iussisse Senatus*
22 *hæc carpit*
168 18 *Vt tibi nox*
169 15 *Intulit, &*
30 *Corpora constringit*
170 14 *agit fremitus*
18 *terræ affigere*
171 25 *Emisit subitum*
172 27 *stimulúsque malorum*
31 *Inspicit &*
174 13 *In Crasso uersantem*
23 *Quum moriar uertere*
29 *aduerso dimissum faucibus ensem*
31 *Pectore telis*
175 17 *toto mundi prosternitur æuo*
25 *uix tanta clade*
176 10 *obruat?*
17 *at timuit*
177 8 *pars magna riuæ*
12 *Ostendit moriens*
14 *Perspectasse nefas*
19 *Quicquid & à Phario positus patiere tyrãno*
178 1 *de nomine*
6 *adhuc tumulo*
10 *Nunc tibi Magne fides quæsiti uera fauoris*
19 *aut Marte*
23 *neque enim*
30 *opes. sic milite iusso*
179 13 *Impia plebes*
14 *strátumque cubile*

12 *Ingemuisse putant*
22 *pericula somnis*
31 *Eumenidum radit uultus Pelopeus Orestes*
180 7 *ingestáq; tartara sonus*
23 *ut seruet in hostem.*
181 1 *Aut rogus, haud refert: placido natura recepit*
19 *Tūc ursæ latebras, obscœna tecta, domúsq;*
22 *bella secutæ*
182 5 *nimbúsq; diésque*
7 *quid tāto crimine tellus*
183 9 *stimulisque negatum*
16 *tantū mercedis habere*
184 7 *nisi morte suprema*
10 *at fluctibus impar*
21 *extremáque curris*
22 *prospiciens fluctu*
185 1 *puluere crines*
3 *atque animum*
187 2 *Notum reparandum*
6 *Accipe, ne Cæsar rapiat. non habetur in antiquis codicibus hic uersus.*
15 *nō ullo in littore puppim*
30 *patriæque locum*
188 4 *Ingemuit uulgus*
6 *Vix poterāt oculis, tanto deuicit amore*
32 *Doctus ad hoc*
28 *Surget & instabit*
189 15 *Quas lasinæ cautes*
20 *circuit orbem*
29 *comitum mox*
190 1 *Qui Romanus erat*
6 *Et totum motare diem*
13 *Passus Achimenijs*
21 *Parthus habet. nel munera Magni*

29 *famuli raptos*
191 4 *De littore Coo*
9 *parua Phasele*
17 *paruísque Celendris*
19 *in procerum cœtum*
23 *rebúsque meis*
24 *non omnis in armis*
29 *me pulsum*
192 1 *uel sola iuuare*
3 *uos pandite signa*
6 *curarum, uobis arcana mearum*
17 *ingenti gurgite mundū*
18 *educūt claustra recessī*
23 *non puer*
26 *Bractráque*
193 11 *nihil hoc*
15 *conspectus in urbe*
194 3 *culture focos*
5 *totū quid decipit hostē*
29 *& Martis amator*
195 4 *nullo superabitur hoste*
8 *gurgitis amnem*
12 *Parthóque sequenti*
16 *comminus usquam*
21 *uacuáque iubet remeare pharetra*
29 *Si tua sors*
30 *nec metuenda uiris*
196 7 *nox una marem*
8 *In regum thalamis, sacratáque pignora matres*
18 *ceu pridē dedita fatis*
29 *Babylónque iaceret*
30 *Assyriæ pacis finem*
197 4 *infixa sagittis*
5 *Ingeret has uoces*
9 *ceruice ducis*
15 *petimus Pharos*
198 9 *Non uno*
20 *duxerat Apis*

	24	*damnare Photinus*
	26	*laudanda fidès*
199	4	*Qui uolet esse pius*
	10	*Si regnare pudet*
	30	*quod fata iubet profer re, parati*
	31	*tua pectora Magne*
200	18	*quà tellus Casium*
	27	*præbete manus*
201	1	*Capitolia uectus*
	2	*In curru*
	8	*uela negante*
	15	*appellere classes*
	25	*Sed cedit fatis, sociósq;*
202	28	*longóque*
	1	*iterúmque*
	18	*bello hoc*
203	6	*Respexítque*
	14	*quocunque ferirís*
	15	*crede manus*
	17	*prospera uita*
	26	*Inuia Lesbos*
205	14	*Exiccata cutis*
	19	*obstructo monte*
206	1	*carpitur &*
	9	*Cyrenæi litore Ponti*
	13	*in littore Magnum*
	22	*Nec pretiosa*
207	7	*robora flammis*
	10	*hospita bustum*
	14	*Sic fatus,*
	22	*Auctor &*
	26	*Hoc ius*
208	3	*Vt nota sit busti*
	12	*funere culpam*
	19	*restringit aqua*
209	8	*Albináque bella*
	17	*Non illis plenum*
	21	*Depressum tumulo*
	31	*Nos & templa*
210	18	*Consilio iussúque*
211	1	*thura negarent*
212	22	*Maleam per apertam*
	26	*Phicunta ruinas*
	29	*Ausoniæ monimenta*
213	18	*manus hæc AEgyptia*
	28	*tamen hinc*
214	3	*alta tenens Capito.*
215	5	*coniuge fletum*
	7	*& insurgens*
	10	*Prima rates*
216	17	*tumulis auulsus*
217	21	*obit dixit*
218	23	*Vadis in æquoreas*
219	30	*ceruice uagante*
220	28	*& sparsi mellis*
222	17	*omnibus undis*
	28	*ipse color*
223	15	*Sub duce Pompeio*
	24	*mea signa secuti*
224	9	*primósque gradus*
	20	*Vt doceat fugisse uiros. Sic ille cadentes*
225	11	*uiuebat & umbris*
	15	*nimio proiecta die*
	31	*accipit Austrum*
227	3	*Procubuit metuénsque*
	16	*sydera nota*
	20	*Exarsitque dies*
229	1	*exit in Arctos*
	4	*immune tibi*
	31	*uis ulla bonos*
230	3	*altius inferet*
	5	*Nil facimus nisi*
	14	*timido fortíque*
	15	*Sic ille profatus*
	21	*Carpentóque*
	29	*Non ego per*
231	20	*in mortem*
	23	*secula fama*
233	6	*regna meatu*
	13	*quidem prensabat*
234	13	*lucri modus*
	14	*aspida mercem*

26 geminum surgens
235 19 Et bibit humorem
236 10 Auellitque manu,
238 5 sæuus sterili se
8 uulnere ferrum
12 per membra uenenum
239 13 Syrtibus orbem
240 5 quocunque uocatur
241 3 spatium comprendat
21 Excantata fugit
26 morsus superauerat
28 igitur lenior
242 2 & in terras Libye spis-
sata reuerti
7 statione quietam
14 & Eoas lachrymoso
15 Qui pelagi
23 nomen uenerabile
243 7 Hectoreas, monstrator
13 Venturi te meque
22 in obstruso
31 Prouehitur,
244 13 Pellæus belli, pelagique
laborem
19 quæsita labore,
25 sceptra parentis
245 19 Hoc alij
28 uocibus audet,
29 Acquiritque
246 12 toto orbe
16 fallere uosmet
18 est: nec sic mea
26 membra sepulchro,
247 9 fletus comitem,
248 9 sacratis tantum
249 6 cedamus in ortus
14 Impulit AEmathijs
250 5 turpis deprendit
19 Et thalamos cum
12 Iuris inire peto
251 6 Extruat, instar
24 Vt nullis
30 Discubuere illic
31 formam fuscata
252 11 Cleopatra tulit
12 perlucent pectora
14 & expanso
30 aera terra
253 13 sua fata Platonem
21 noscere mallem
254 22 testis sibi sole
256 1 tantam ius est mihi
29 in occasus flexu torque-
tur,
257 11 nigris Meroes
16 diu metaris
18 facilem sibi cedere
24 uiolenti turbinis
29 Cuncta fremunt
258 5 te Nile negat:
29 iure relicto
259 3 nubit soror
6 Expugnare ducem
260 2 Cæsaris ictus
14 Suadenti præbere
15 non prodidit
17 Instrumenta parant
261 3 partem Romani uenit
11 fiducia belli
14 Aptam mactādi, aliâs
Vnam, & Tanti
23 sed Cæsar mœnibus
263 11 est fiducia mentis
19 Hinc hostes
25 aere toto
28 in somnos
264 27 tota subiti
265 5 Ad campos Epidaure

FINIS.